

L^o 4. tom. c.
21 m

Besold

AD TIT. I. III. IV. V.

J. Rom. C. 21^m

ET VI. LIB. I.

Pandectarum

COMMENTARII SUC-
CINCTI:

VLTRA CC. IVRIDICAS
ET POLITICAS QUÆ-
stiones decidentis.

Auctore

CHRISTO-
PHORO BESOL-
DO J C.

TUBINGÆ,
Typis Joh. Alexandri Cellii,

ANNO M. DC. XVI.

288. B

Handwritten stamp in the top left corner, partially legible, containing the words "BIBLIOTHECA" and "MUSEUM".

Benedictus Wincklerus, d. Princip.

Jur. I. cap. I.

Qui iurispergentia operam daturi, veram solidamque sibi iuris cognitionem exoptant, necessario à primis principiis ordiuntur: cum quia ratio docet, omnia ordinè à suis principiis proficisci; tum quia fieri non potest, ut quis neglectis initiis, ad plenam alicujus rei cognitionem adspiret. Accedit alia investigandi principia iuris necessitas; quòd ex vulgari eorundem ignorantia, tantus invaluit iuris contemptus, ut quidam nobis omnem vitæ disciplinam, quæ in jure consistit, labefactare & evertere conentur. Ac rationes quoque Legum probas, solæ suggerunt iuris principia; ex iis tanquàm è quodam copiae cornu eas depromas licet: si non speciales, attamen generales, & inexpugnabiles; tua conscientia, aliena cavillationi satisfaciennes. Age ergò, si non lites, sed justitiam discere placeat; si cordi sunt ea quæ diximus, principia iuris diligenter investigaturi rem seriò aggre-
diamur.

Elenchus Quæstionum hoc in opusculo resolutarum.

PRÆCOGNITA MISCELLA- NEA GENERALIA.

1. Ur Digesta Pandectarum nomine signentur.
2. Genus hoc inscriptionis an sit ambitio sum.
3. Cur Digesta vocitentur.
4. In septem partes cur dividantur.
5. De vulgari illâ divisione, quâ in Vetus, Infortia-
tum & Novum segregantur.
6. Antinomix an in jure nostro occurrant.
7. De rationibus *ἐναντιόφανα* conciliandi.
8. Num annus quo juris nostri conditores vixerunt, hîc sit in subsidi-
um devocandus.
9. De titulis qui cuilibet responso in pandectis præfiguntur.
10. Num sibi invicem derogent, Digesta, Codex & Institutiones.
11. Num ex merito ob compositionem, interpolationem ac deroga-
tionem Juris veteris, malè audiat Tribonianus.
12. Justinianus num omnium literarum fuerit imperitus.
13. Num Tribonianus Gentilis, Atheus.
14. Num Florentinarum lectio semper approbanda.
15. De nomine Rubricæ.
16. De methodo cognoscendi Jura.
17. Quinam sint Lytæ ac Prolytæ.
18. An Christianis uti liceat legibus Ethnicorum.
19. In politicis controversiis semper respiciendum esse ad Theologiam.
20. Num invocatio Numinis Divini, &c. sit de formâ instrumentorum.

Lex l. ff. de just. & jur.

1. Jus à Justitiâ denominatur.
2. Jus in naturâ, non in opinione tantum consistit.
3. Quomodo Politice & Jurisprudencia discrepent.
4. Jurisprudentiam non propriè scientiam esse.
5. Jus Romanum num artis nomen mereatur.
6. De Methodo Tribonianâ.
7. Jus nostrum æqui & boni artificialis notitia est, nec nudâ legum
absolvitur cognitione.
8. Jus Naturale & Divinum & quoque Consuetudo, recipiunt Æqui-
tatis temperamentum.

Elenchus

9. Num aliqua sit *Æquitas scripta*.
10. *Jureconsultos non ad simulatam affectare Philosophiam.*
11. *Duas esse studii Juridici positiones:*
12. *Quarum una privati, altera publici perpendit rationem.*
13. *Definitio privati & item publici Juris.*
14. 15. *Enumerantur partes publici Juris.*
16. *An illud lege Regiâ abolitum dici possit.*
17. *Num in Jure Justiniano, etiam de Jure publico aliquid tractetur.*
18. *Quatenus jus in Naturale, gentium & Civile dispertiatur.*
19. *Jus quoque publicum ex præceptis naturalib. &c. est collectum.*
20. *Quid sit jus naturale.*
21. *An ex eo matrimonium descendat.*
22. *Num Jus civile prohibeat incestuosis alimenta subministrare.*
23. *An omnes Matres suis ipsæ uberibus nutrire debant infantes.*
24. *Definitio Gentium Juris.*
25. *Illud in primævum & secundarium dividi rectè.*

Lex. II.

1. *Quatenus Religio Juri naturali assignetur.*
2. *Parentibus obsequi hominum proprium esse.*
3. *Illudque obsequium nec erga parentem infamem, impium, rigidum vè cessare.*
4. *Utrum filius in Magistratu constitutus, patri privato sit præfe-*
5. *Patriæ magis quàm parentibus obtemperandum.* (rendus.)
6. *Patriæ parere debet etiam Princeps.*

Lex. III.

1. *Vis atque injuriæ propulsatio, cuiam juri sit adscribenda.*
2. *An in foro Politus sit qui vim vi repellit.*
3. *Anne peccet qui se non defendit.*
4. *Rectène fecerit D. Laurentius quòd mori maluit, quàm prodere Ecclesiæ Thesauros.*
5. *An homicidium ob sui defensionem perpetratū ullo modo puniri*
6. *Defensionem competere hominibus cujuscunque sortis.* (possit.)
7. *An Banniti se defendere possint.*
8. *An defensio sit permessa contra furiosos.*
9. *An contra Parentem.*
10. *Anne contra Principem vel Magistratum.*
11. *An pudicitiam defendere liceat cum alterius nece.*
12. *An conviciator occidi possit.*
13. *De rerum nostrarum defensione.*
14. *De fure nocturno.*

15. An

Questionum.

15. An necessarios nostros defendere queamus, etiam cum nece iniusti.
16. Anne eâdem ratione extranei defendi possint. (aggressoris.)
17. Anne Princeps alterius subditos injuriâ oppressos debeat juvare.
18. Defensio inculcata certum requirit moderamen.
19. Illud unico propulsandi verbo à Florentino J.C. describi.
20. An ex intervallo occidere queamus insultantem.
21. Primum ictum nemo tenetur expectare.
22. Non armorum æqualitatem necessariam esse.
23. Non fugæ necessitatem incumbere insultato.
24. De pœnâ homicidii dolosi.
25. De usu Asylorum.
26. Excessus in defensione quatenus puniatur.

Lex. I V.

1. Servitus à naturâ ne, vel ex gentium instituto originem sumat.
2. An Christianis liceat habere servos.
3. Cessat hodie jus antiquæ servitutis.
4. Anne expediat illud revocari.
5. An & quatenus jus naturale mutationi obnoxium existat.
6. Quomodo manumissio definienda.
7. Tria saltem hominum genera sunt; Liberi, Servi & Liberti.

Lex. V.

1. Bella sunt Juris gentium positiui.
3. Regna & ratio imperandi.
2. Dominiorum item distinctio, primævone an Juris gentium secundo debeat adscribi.
4. Ædificia co' lata non collocata, hîc est legendum.
5. Commercia & contractus pleriq; Juris gentium tribuendi.
6. Emphyteufis in classem contractuum Juris gentium reponenda.
7. Quo jure Actiones sint introductæ.

Lex. VI.

1. Quomodo Jus Civile efficiatur.
2. Ad legis essentiam scriptura num requiratur.
3. An Lacedæmonii habuerint quoque leges scriptas.

Lex. VII. & VIII.

1. Juris civilis significationes & partitiones.
2. An Prudentum Responsa obtineant vim legis.
3. Pertinere ea ad Jus scriptum.
4. Quis olim, quis hodiè tribuat de Jure respondendi facultatem.
5. Anne bullati Doctores Academicis æquiparandi.

Elenchus

6. De Authoritate communis opinionis.
7. An res Iudicata inter partes Iuris scripti debeat poni.
8. Ad quam speciem Iuris scripti statuta nostri temporis referenda.
9. Quantum licuerit olim Prætori in Iure interpretando, corrigendo, supplendo. *Lex. IX.*

1. Quatenus Populus sibi constituat Ius.
2. Ius hodiè Romanū magis pro doctore, quàm pro lege est habendū.
3. Quis condere possit statuta.
4. De ordinationibus & statutis collegiorum.
5. An Testamentum juxta loci statutum conditum, valeat etiam eorum bonorum ratione, quæ alibi sunt sita.
6. An Incolis privilegiatis secundum Ius loci ubi habitāt, succedatur.
7. An statutum de successione intestati disponens, vim suam exerat ultra limites territorii sui.

8. Statuto num induci queat, ut ad superiorem non appelletur.

1. Iustitia definitur. *Lex. X.*

2. Et ea definitio adscribitur Iustitiæ humanæ:

3. Particulari Iustitiæ non universali.

4. Voluntas inibi quomodo sumatur.

5. Num in concreto vel in abstracto Iustitia definiatur.

6. Num hîc tribuens vel tribuendi sit legendum.

7. An dentur casus pro amico.

8. Nec latroni nec piratæ suum esse denegandum.

9. Iustitia dispescitur in commutativam & distributivam.

10. Cur post Iustitiæ definitionem Iuris tradantur præcepta.

11. Iuris præcepta tria, anne triplex contineant officium Icti.

12. Non plura sunt Iuris præcepta tribus:

13. Nec etiam pauciora. Primum non continet reliqua duo;

14. Nec tertium duo priora.

15. Nihil aliud quàm honestum præcipit Ius Civile.

16. An circumventio in emendo & vendendo, oppugnet præcepta Iu-

17. Ars Iuris à Iurisprudentiâ aliquid est diversum. (ris.)

18. Quatenus Iurisprudentia scientia denominetur.

19. An illa verba Iusti & iniusti scientia, superflua sint in Iuris prudentiæ definitione.

20. An Iurisprudentia rerum Divinarum atque humanarum notitia rite deprædicetur.

21. An ea rectè in Theoricam & practicam dividatur.

Lex. penult. & ult.

1. Anne Ius appellari possit locus in quo iudicatur.

2. Sententia Prætoris etiam iniqua valet.

Questionum.
Oiconomia Tit. 3. & 4. Lib. 1. ff.

1. Summarium dicendorum.
2. Definitio Legis.
3. Leges accipiendas esse de iis quæ faciliè accidunt & frequenter.
4. Iura non in singulos, sed generaliter sunt constituenda.
5. Legis vires & proprietates.
6. Leges in Monarchiâ solus condit Princeps.
7. Quatenus is legibus solutus dicatur.
8. Explicatio ac historia Regiæ legis. |
9. Eam Principi etiam in ipsum populum dare potestatem.
10. An Interloquutio Principis pro lege habenda.
11. Ius non legem, olim potuit facere Senatus.
12. De auctoritate rerum Iudicatarum.
13. Leges necessariò vel interpretatione, aut certè Iurisdictione sup-
plenda.
14. De verbis & mente Legum.
15. Quæ in fraudem legum fieri censeantur.
16. An omnium in Iure ratio reddi possit.
17. Alienum est de Iure, nisi totâ Lege perspectâ judicare.
18. Sternitur via legum interpretationi.
19. In lege interpretandâ benigniores esse debemus.
20. Accipienda ea significatio est quæ vitio caret.
21. Quæ salubriter pro hominum utilitate introducta, ad severitatem
producere non debemus.
22. Singulariter introducta, ad consequentium haud trahenda.
23. Errore primùm obtenta, in aliis similibus non obtinere debent.
24. Si Lex in præteritum quid indulget, in futurum vetare videtur.
25. Minimè esse mutanda quæ interpretationem certam semper ha-
buerunt.
26. Constitutio posterior derogat priori.
27. Vis legis prioris ad posteriorem, & contrà posterioris ad antiquio-
rem accommodatur.
28. De auctoritate consuetudinis, seu Iuris moribus introducti.
29. Anne post Regiam legem Ius faciat consuetudo.
30. Num Lex à Principe scripta, consuetudine possit abrogari.
31. Quot actus ad consuetudinem introducendam sufficere possint.
32. An ii debeant esse judiciales.
33. Quot anni ad consuetudinem introducendam necessarii videam.
34. Quatenus probabili ratione niti debeat consuetudo. | (tur.
35. Quòd in dubio recurrendum sit ad consuetudinem urbis Metro-
politanae.
36. An leges humanæ conscientiam ligent. | Oico.

Elechus.

Oiconomia Tit. 5. & 6. Lib. ejusdem.

1. Quomodo jus quo utimur, universim ad personas, res & actiones sit referendum.
2. An omnes homines vel liberi sint vel servi.
3. Servi undè, & quibus nominibus indigentur, ac quotuplex eorum conditio existat.
4. Servi fiunt cùm gentium, tùm civili iure.
5. An injuria fiat servis.
6. Definitio Libertinorum.
7. Ingenuum etiam sententia facit.
8. Filii cur matris sequantur conditionem: & quòd ad ingenuitatem sufficiat, vel medio tempore matrem liberam habuisse.
9. In favorabilibus qui in utero est, habetur pro jam nato.
10. Rejicitur lima Ant. Fabri, quam adhibet legi 15. & l. 16. d. stat. hom.
11. Omnes personæ vel sui, vel alieni sunt juris.
12. Quænam nuptiæ efficiant legitimum partum.
13. Patria potestas Ius est proprium civium Romanorum.
14. De partu septimestri.
15. Excluso patre, avo nepos succedit.
16. Furor non solvit patriam potestatem.
17. In publicis causis paterna Jura interquiescunt.
18. Ubi deterior sit conditio Fœminarum: & num Mulier sub hominis appellatione contineatur.
19. D. Hermaphroditis.
20. De partu monstroso.
21. Quatenus omnes qui sunt in orbe Romano, Romani cives fuerint effecti.

Corollaria.

1. An mulier unquam Romani Pontificis sedem occuparit.
2. De authoritate fragmentorum quæ Berosi titulo fulgent.
3. An supposititia sint Oracula Sibyllina.
4. An ne Tyrannum instruat Nicolaus Macchiavellus.
5. Cur rerum pretia quotidie crescant.
6. Quatenus antiquitas laudanda, præsentia tempora vituperanda sint.
7. Num juvenes idonei sint jurisprudentiæ auditores.
8. Num salaria integra debeantur iis, qui ante annum completum moriuntur.
9. An gaudeat commodo successionis sponsa de præsentis.
10. Quatenus impensæ pignoris refundendæ.
11. An potius in judicando, acta & probata quàm conscientia attendenda.
12. Num Imperia Electiva, Regio an verò optimatum statui annumeranda.
13. An literæ & arma conjungi possint.
14. Doctorum hominum conversatio, maximam Principibus conciliat authoritatem.
15. Veriori Philosophia carere nequit Iureconsultus.

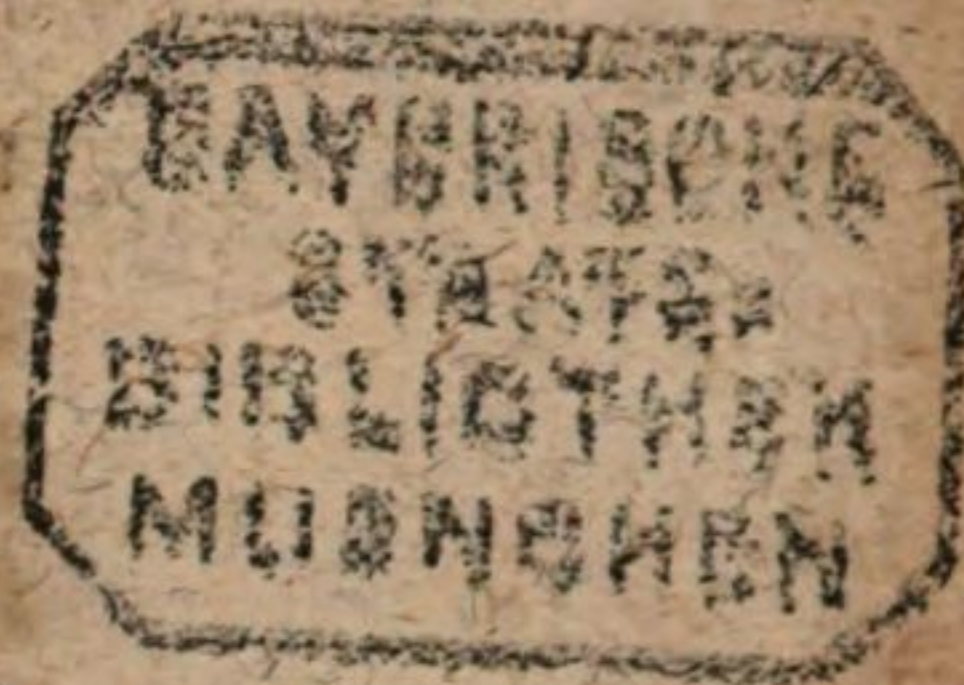
Præco-

PRÆCOGNITA

MISCELLANEA GE-

NERALIA.

I. **P**andectarum nomine, ex eo signantur hi libri, quòd in unum congregatam receperint Juris doctrinam omnem, omnesque in se habeant legitimas disputationes. *Const. de confirm. ff. ad omn. Popul. §. 1. de confirm. ff. ad magn. Senat. §. 1. Cujac. in parat. ff. in pr.*

Non novum est in Juris Civilis scientiæ libris, hoc nomen. Ulpianus enim Libros 10. Πανδεκτῶν scripsit: ex quibus nihil hodiè superest nobis. Et fuere pariter Modestini 12. Pandectarum libri: qui plus quàm septuagies in Jure nostro laudantur. *Eberlin. d. Orig. Jur. c. 52. n. 46.* Eadem & ij quondam usi sunt inscriptione, qui variam ac miscellam, & confusam quasi doctrinam conqui-
siverunt. *Plin. in præf. Histor. Natural. ad Vespasian. Agell. lib. 13. c. 9. & lib. ult. c. ult.*

2. Genus hoc inscriptionis, ambitiosum jam olim habitum, & propter quod vadimonium, ut Plinius loquitur, *supra citato loco*, descri possit: an Justinianeus hic labor tueri queat? ambigit Herman. Vultejus. *proleg. Jurispr. Roman. fol. 26.*

Affirmamus id: per rationes in commendationem Pandectarum adductas in Epigrammate Græco, Pandectis Florentinis præfixo; quod Latine reddidit Andr. Alciatus. 2. *Prætermis. circa princ.* quasque congefferunt Petr. Faber. 2. *semestr. 1.* Duarenus, in *enarrat. ff. cap. 2.* Jac. Bouricius, in *Panegy. ad Pandect.* Laurent. Valla *Præfat. lib. 3. elegant.*

Udalr. Zasius, *tr. Antinom.* in hoc præconii lenocinio (sicuti de Apellis imperfectâ Venere, Plinius dicebat) dolorem inesse ait; quòd veterum interverterint Jureconsultorum libros: ut & Contius conqueritur. 1. *Lectio. 9. nu. 4.* cùm tamen magis, quòd

indè adhuc aliquid superfit; quàm ut ij perierint, in causâ esse videtur compilatio Pandectalis. *argum. §. 17. ibi: multitudo antiqua, præfente brevitate paucior invenitur. d. confirm. ff. ad O. P. §. 17. d. confirm. ff. ad Senat.*

3. Itidem & Digesta vocantur libri iidem (pariter ad imitationem quorundam ex priscis Jureconsultorum) eò quòd contineant omne Jus antiquum, à Romuleis temporibus confusum, in certos Titulos digestum, hoc est, dispositum quodque suo loco. *de concept. ff. §. 1. & s. de confirm. ff. ad O. P. §. 1. d. conf. ff. ad Sen. §. 1. vid. tamen infra comm. hæce, ad L. 1. d. Just. & jur. §. 6.* Idque nobis, quod olim Jul. Cæsar, morte præventus intermisit, *Sueton. in vitâ. c. 44.* ac Cicero aliquandò cogitaverat, *i. d. Orat. fol. mihi 180.* & ut fieri possit, singulari docuerat libro, *Agell. l. c. 22.* præstare videantur.

Christophorus Colerus *Parerg. c. 23.* falsum esse dicit Tribonianum, quòd putaverit Digesta dici posse Pandectas; cum potius *ἀνδράσμων* sint, & iis aptius respondeat Cornucopiæ nomen: Digesta verò habeant Oeconomiam. Sed annè, qui omne rerum atque doctrinarum genus continent libri, Pandectarum propterea amittunt nomen, iis si methodum addas?

4. Opus hoc, Numerorum naturam & artem respiciens, in septē divisit partes Justinianus. *d. conf. ff. ad O. P. §. 1. Duar. ad ff. c. 3.*

Quòd Septenario Divinitatem inesse crediderint veteres; tradunt Macrobius. *1. somn. Scip. cap. 5. & 6.* Corn. Agrippa, *2. occult. Philos. 10.* Andr. Laur. *8. Histor. Anatom. quest. 31.* Johan. Talentonius, *thesaur. rer. variar. 4. c. 2.* Et ejus superstitionis, cum hîc, tum alibi in Jure nostro, reliqua sunt vestigia. *l. 21. C. d. testam. §. 2. & 3. Inst. de test. ord. Novell. 105. cap. 1.* Verùm nil hîc opus est cæremoniarum: mysteria investigemus, non confingamus.

5. Bulgari verò & Azonis seculo, in tres Tomos (Vetus, Infortiatum & Novum Digestum) segregari cœpit: distinctione (quod ait Haloander) ut vocabulis; ita reipsâ etiam, barbarâ & novâ. *v. Alberic. Gent. d. lib. Jur. Civil. cap. 6. à princ.*

Originem hujus distinctionis tangit Vultejus, *proleg. l. R. f. 28.* Priorem Tomum, Vetus Digestum vocari puto, quòd multa ha-

beat

beat (de origine Juris, Magistratibusq; Romanis) usu minùs cognita. Novum, à primo ejus capite. *Br. sum. d. oper. nov. nunc. nu. ult.* Appellatio Infortiati, in quâ nimium laborant nostrates; v. *Coras. 7. miscell. 22. Gothofr. rubr. sol. matrim. lit. a. ibidemque latè hâc de re dissetem Barbosam. Iohan. Stuck. exerc. ad Inst. general. part. 1. thes. 3. num. 3.* fortè an exinde provenit; quòd post titulum de Divort. in eo, qui est solut. matr. capiat initium.

Sed ut hîc, ita pariter inanis etiam est labor quærentium, cur notaverint Digesta majores nostri, in hunc (ff) modum. Est enim inventum Notariorum, quod plerunque rationem habet nullam. *Cujac. 12. observ. c. ult. in fin. v. Lex. Calvin. verbo Digestorum liber. Vult. in proleg. Jurispr. Rom.*

6. Multa Juris nostri capita, implacabiliter sibi invicem contraria esse, non mirum foret, si *Laur. Valla, 6. eleg. c. 59.* contenderet solus:

—*solitus qui parcere nulli est.*

sed & ipse hoc approbat Budæus, ille inquam Budæus, elegantia candore ad assem formatus homo, imò in Politioribus litteris cum paucis princeps, in *præclar. suis ad ff. adnotat. prior. ad l. ult. d. Aedilit. edict.* Eas quidem Leges, labem contradictionis quibus Budæus satagit inferre, non à se invicem dissonare, Cujacius demonstrat: *8. obs. c. 9.* & tamen alias agnoscit Antinomias, idem. *lib. eod. c. 8.* & in *not. poster. ad Instit. tit. d. Legat. vers. & licet alienaverit. tr. ad African. ad l. qui negotia.* Cui adstipulantur non imi subsellii scriptores, & ex pragmaticis quoque nonnulli. *Hottomanus, Ant. Faber. Anton. Matthæus, in suis lucubrationibus passim. Goveanus, 2. lect. var. 27. Covarruvias, 1. var. c. 3. nu. 7. Arias Pinel. ad l. 2. C. d. resc. vend. part. 2. c. 4. nu. 53. Wesemb. in parat. ff. d. pact. sub nu. 9. f. m. 183. Bocerius, centur. conclus. miscell. thes. 2. Busius 6. subtil. c. 15. Val. Guil. Forster. 4. tractation. Justinian. disp. 3. th. 4. f. 518.* &c. alii que per quàm multi.

Sanè ut Athenis Philosophorum, ita Romæ quondam factiones fuerunt variæ Jureconsultorum. Attejus etenim Capito, & Antistius Labeo, maxumæ auctoritatis viri, inter se plerunque dissentiebant; eorumque sectas discipuli postea sunt exequuti. At-

rejo Capitoni namque successit Masurius Sabinus, Labeoni Nerva; qui adhuc eas dissensiones augebant. Sed & Cassianorum ac Proculianorum, Sabinianorum & Pegasianorum perpetuæ quasi dissensionis origo, cœperat à Capitone & Labeone. *l. 2. §. 47. de orig. jur. Ant. Contius, 1. lect. subseciv. c. 12. Busius, 6. subtil. ult. Hunnius, 2. de iur. interpret. c. 2. quest. 3.* Cum ergo tot ac tantæ inter artis nostræ peritissimos fuerint lites, eæque in controverso jure potissimum emergentes: cumque ex diversarum illarum hærese confectatoribus, conflata sint Pandectæ, fieri non posse ajunt, ut omnia earum dissensionum vestigia sint oblitterata. Nec quoque levio rem in Principum rescriptis, contradictionum suspicionem esse: utpotè qui ex Jureconsultorum quos in cōsiliū adhibebant opinione statuentes, non minùs contraria rescripta edidère, quàm ipsi JCtī variè responderunt. Tantam certè non fuisse diligentiam Triboniani, tantum studium, tantam eruditionem, ingenium denique tantum, ut omnes illas tolleret contrarietates. Et hinc est quod dicunt, Paullum & Ulpianum diversarum scholarum auctores plerunque fuisse sequutos; Paulo sollemne esse ab Ulpiano dissentire. *Cujac. in notis ad animadvers. Roberti. l. c. 17. f. m. 444. Alberic. Gentil. 5. d. Nupt. c. 10. f. 539.* Nec mirum esse, Compositores memoriæ lapsu repugnantia Responsa huic juris corpori inseruisse, neque etiam aliter fieri potuisse, cum tria integra volumina (Institutionum, Cod. & Digestorum) brevissimo temporis intervallo, totidem nempe annis, *d. confirm. ff. ad magnum Senat. §. 12.* congefferint nimis præcipitanter. Et hinc reconciliatorios quorundam conatus, quibus è diametro inter se pugnantes, & versicolores hujusmodi centones in concordiam redigere student, profundo excipiunt risu; nihilque tam dissonum esse dicunt, ariolatrice illâ interpretatione: quodque Accursius, desultoriâ levitate, nunc à Martino ad Johannem, & indè rursus ad Bulgarum aut Azonem, & subindè ad alium atque alium transit, variosque contraria conciliandi modos adducit, & verò quandoque (si aliud comminisci non possit) ad Apollinem confugit. Ab hac sententiâ parùm in effectu discrepare videtur opinio eorum, qui non audiunt simpliciter Antinomias admittentes; sed nullam esse pugnantiam dicunt, nullum contrarium locum, quorum uterque pro jure observetur: quin imò, unum ex iis confe-

stim Justinianum auctoritatem suam interponente, expressè reprobari, si qui collidere videantur. Et quòd diversa hæc & contraria Systemati Juris inserta sint responsa, historiæ id factum esse causâ: ac ut Jureconsultos contraria interdum sensisse constaret, felicemque Justiniani industriam, & quid præstiterit vel innovarit, intelligeremus: quæ fuit sententia Donelli, 8. *comment. c. 11. & 20.* illiq; ut ferè semper, accedit Dominicus Arumæus. *exercit. Justinian. 1. thes. 2.* omninò verò eam proscribunt Vultejus. 1. *disceptat. c. 18. à pr.* Hunnius. *d. Interpr. 2. c. 2. q. 2.*

At sunt quamplurimi vicissim, contrariis qui legibus vacuatum esse Jus nostrum, nihilq; in eo relictū seditiosi, asserunt audacter. *Zaf. tr. de Antin. Duar. enarr. ff. c. 3. Charondas, 2. verisim. 1. Pet. Aug. Morla, empor. Juris part. 1. t. 1. quæst. 11.* Hunnius. *d. c. 2. q. 3. aliiq; infiniti.* Ajunt, Jurisprudentiam Justinianeam, omni iniquâ discordiâ liberatam esse, plusquàm septies ab ipso Justiniano affirmari: §. 2. *d. novo Cod. faciend. §. 1. d. novo Cod. confirmand. §. 1. 4. 8. d. concept. ff. §. 1. 15. d. confirm. ff. ad omn. Populos. §. 1. 15. d. confirm. ff. ad Senat.* eique fidem derogare, piaculum esse putant. Nec, si non dedecore Jus nostrum opprimere velint, aliter sentire se posse contendunt. Dissidentibus respondere perhibent, ipsum nostrum Imperatorem, in §. 2. *d. novo Cod. faciend. §. 15. d. conf. ff. ad omn. Populos. §. 15. d. conf. ff. ad Senat.* Et contra nonnullorum argutias in investigandis Antinomiiis, dicere solent non impertinenter: hæc effici diligentia supersticiosâ, ut & in ipsis Sacris litteris, infirmi malè subvereantur. *Alb. Gentil. disp. ad Macbaor. lib. 1. cap. 10.*

Ego maxumè perpendo, quòd noster rescribit Imperator, in §. 4. *d. concept. ff.* nullam similitudinem neque discordiam, secundum quod possibile est, fuisse derelictam. Et §. 15. *d. confirm. ff. ad Senat.* non facile contrariam aliis Legibus, Legem in Pandectarum volumine quem reperturum; si modò ad omnes contrarietatis fines animum intendere festinet: sed inesse aliquid diversum, quod assumptum alterius generis fortè hanc & illâ Legis positionem facturum sit apparere. Ideoque adprobare non possum, quòd subindè nonnulli confugiunt ad id, ut dicant subesse cōtrarietatem: vereoretiam, ut omnes negare queamus; cùm & Justinianus, timidè ac diffidenter omnes omninò neget contradictiones.

7. Variæ sunt *ἐναντιοφασίαι* conciliandi rationes; de quibus

agunt Charondas. 2. *verisimil.* 1. Duarenus, *ad t. ff. de Legib. c. 10.* Morla *d. t. 1. quest. 11.* Johan. Mercerius, *in suo Conciliatore.* Buisius, *d. c. 15. lib. 6. subtil.* Val. Guil. Forsterus, *in scholiis ad Conciliatorem Durandi.* Et notat Fr. David argentè, *notar. Jur. select. fol. 51.* monere se semper in ambiguitatibus istis, inspiciendam esse Legem, quæ continet regulam magis receptam & usitatam: locum verò ei contrarium, aliò flectendum, & detorquendum ad suum casum specialem.

8. Non autem ita in concordiam reducendæ sunt Leges; ut annum quo Jureconsulti in Pandectis laudati vixerunt, in subsidium devocemus. Quod tamen facit Morla, *d. quest. 11. n. 22. & c.* & relati à Forstero, *Interpr. 1. c. 5. nu. 14. & c.* Etenim Justinianus, omnia quæ in Pandectis habentur sua fecit; nec vult ut Legum suarum volumina, in alias atque alias conditorum partes dividantur. §. 6. & 7. *d. concept. ff.* Quod idem & de Codice pronuntiari debet. Hunnius 2. *d. Interpr. c. 3. quest. 1.* Quamvis Donellus 15. *com. 40. ad fin.* non rarum esse dicat, ut in Codice Leges posteriores prioribus adversentur: secius ac in Digestis.

9. Pariter ex præfixis cuilibet Responso titulis, seu adnotatione locorum, undè singulæ Pandectarum Leges sunt desumptæ; nec debere nec posse, textuum vel interpretationem vel conciliationem hauriri, censemus. Contra August. Morlam. *d. quest. 11. nu. 20.* Cujacium, 15. *observ. 30.* Goeddæum, *ad rubr. d. verb. signific. num. fin.* cum Alberico Gentil. 1. *disput. Reg. f. m. 33.* Hunnio, *d. Interpr. 2. c. 2. q. 8.*

Eò res tandem pervenit, ut multi, non jam ad titulos Pandectarum, sed ad singulorum mage Jurisconsultorum libros, singulatim commentaria protrudere malint. Digestorumque opus, ex multis veterum Jureconsultorum operibus, magno labore cōgestum, dissolvere iterum, & Penthei instar in varia discerpere membra; eaque ex harum inscriptionum ductu colligere rursus, ac ad Africanum, Macrum, Modestinum, Papinianum, Paulum, &c. audeant scriptitare tractatus. At verò non voluit Justinianus, ut ex ipsis veterum Jurisconsultorum libris, explicatio

petatur.

petatur. § 10. d. confirm. ff. ad omni. Populos. § 10. d. confirm. ff. ad Senat. § 6. & 7. d. concept. ff. Ergo multò minùs, ex incertis & fallacibus titulis eorundem. (2) Divinatoria planè interpretatio est, ex inscriptionibus illis derivata: multa namque Jureconsultorum veterum scriptis detraxere vel adjecere Compilatores: d. §. 10. & §. 2. de novo Cod. faciend. ita ut hodiè quæ fuerit sententia illorum, ex centonibus qui reliqui sunt in Pandectis, certò cognoscere nequeamus. *Duaren. in enarrat. ff. cap. 3.* Et sæpè nomina Jureconsultorum prætenduntur sola; nil licet ex eorum subsequatur mente: ad honorem saltem suum auctoribus adserendum. (3) Prisci Jureconsulti in libris suis, etiam heterogenea tractarunt; vicinasq; (quod est credibile) quæstiones intermiscuerunt: ut ita ex argumento tractatus generali, de singulis ejusdem partibus & centunculis, nihil concludi queat. Res exemplo clarius fiet. Lex 31. ff. de lib. desumpta quidem est ex libro 13. Ulpiani, ad Iuliam & Papiam Legē. Sed non exindè rationabili consequentiâ Cujacius subsumit; Legibus tantum caducariis Principem liberatum esse, ibi ab Ulpiano pronuntiari: quis enim me certiores reddere potest, quòd Ulpianus non eo loci in genere disputarit, an omnibus Legibus Princeps solutus censeatur?

10. Digestis an derogent Institutiones: & utrisque numquid decerpatur repetitæ prælectionis Codex? non ita expeditum esse videtur: cum magni hoc dicant Jureconsulti. *Duaren. enarrat. ff. cap. 3. Contius, 1. Lætion subsec. 7. nu. 2. Cujac. præf. Paratitl. Cod. Donell. 3. com. c. 12. Vultejus, proleg. Jurispr. Rom. f. 23. Alber. Gent. d. lib. Jur. Civ. c. 1. Val. Guil. Forsterus, ad Conciliat. Durandi. vers. Novitas. Hunnius. 2. d. Interpr. c. 2. quæst. 1.*

Novellas constitutiones plerunque aliquid detrahente Pandectis, nec parcere Juri in Codice & Institutionibus relato, dubitationem non habet. Sunt enim Novellæ, quod adnotat Cedrenus in *Iustin.* sic dictæ, quòd nova eis, atque à veteribus dissidentia Jura constituentur: & ipse Justinianus promittit, si quid in posterum melius inveniatur, se redacturum in formam constitutionis, atque in aliam congregationem relaturum. §. 4. de emend. Cod. §. 18. d. conf. ff. ad omni. Pop. §. 18. d. confirm. ff. ad Senat. Quin & ipsæmet Novellæ, pro tempore quo sunt scriptæ, sibi invicem derogare putantur.

tantur. Val. Guil. Forsterus, ad Concil. Durandi, d. vers. Novitas. Et sunt inter eas Justiniani patris, omni Justinianico Juri cedentes. Alberic. Gentil. de lib. Iur. Civ. cap. 1. ad fin.

Institutiones verò, Pandectas, & Codicem, quamvis diverso tempore confecta atque promulgata; ut accuratè docent Continus, 1. lection. 7. Vultej. in proleg. Iurisp. Rom. non tamen sibi invicem derogare: sed pro uno ac integro, Juris sibi undique consonantis Systemate habuisse Justinianum; cum V Valthero, Francisco de Garzatoribus, & qui hos allegat Leop. Hackelmanno, 1. quæst. illustr. thes. 1. reputamus.

Sunt quidem in Codice prælectionis repetitæ, quinquaginta novæ, priori Codici non insertæ decisiones; quæ videlicet sub Lampadio & Oreste, vel post eorum editæ sunt consulum. Hiliger. ad Donell. 1. cap. 12. lit. K. Attamen in confectione Institutionum, habita fuit ratio novarum illarum Constitutionum, quas pro emendatione veteris Juris vulgavit Justinianus. §. 11. d. confirm. ff. ad O. P. §. 11. d. conf. ff. ad Senat. §. 12. Instit. de Fideicom. undè & Hunnius, 2. c. 3. q. 2. Leges Codicis Institutionibus contrarias esse, negat. Institutiones autem aliquid decerpere Digestis, dictu absolum est; cum utrisque idem ex quo valere debeant, præstitutus fuerit dies: §. 23. d. confirm. ff. ad o. p. §. 23. d. conf. ff. ad Senat. nec novitas Legum, ex compositionis, sed promulgationis potius & validitatis tempore sit æstimanda: utcunque in contrarium disputet Gentilis, d. libr. Iur. Civ. c. 1. f. 9. Et porro quid absurdum magis est, quàm Epitomen in gratiam juniorum conscriptam, perfectiorem, pleniorèque reputare ipso opere, ex quo est desumpta?

Novissimus Codex, licet ratione dispositionis seu compilationis, ut & intuitu promulgationis, posterior sit Pandectis; attamen ratione dispositorum, Digestis est prior: & in illo quæ habentur novæ decisiones, primo Codici non junctæ, Pandectas (paucis, & vix quatuor vel quinque exceptis) præcesserunt. Freymon. in Chronolog. Iuris. Vix itaque credi potest, Juris nostri Compilatores, novissimarum illarum sanctionū ita immemores fuisse; ut ab ijs aliquid dissonum immiscuerint Digestis. Imò profitetur Justinianus, maximum illis quinquaginta Constitutionibus antiquarum Legum articulum emendatum, & coarctatum; omneque Jus vetus, supervacuâ prolixitate liberum atq; enucleatum, in Institutionibus.

Institutionibus & Digestis redditum fuisse. §. 1. d. *emend. Cod.* Et quoque ipse Pandectarum compositionis labor, multis decisionibus novis, Codici posteriori insertis, ansam dedit. l. 4. *vers. constitutio. C. d. liber. præterit.*

II. Ob compositionem, interpolationem, ac derogationem Juris veteris, malè audit Tribonianus. At verò utilius honestiusque esse videtur (dicente David Argentè, *not ar. f. 47.*) nos Cathedrarios errata benignè interpretari, quàm affingere ficta facinora Triboniano, viro potentissimo, Romani Imperii & Imperatorum gubernatori: de quo non nisi honorificè loqui Doctoribus licet; qui per ejus immortale Juris opus, propter illud, & ex eo subsistunt & sustentantur.

Triboniano imprudentiæ, *παρρησίας*, temeritatis, negligentiae, errationis multijugis, & cujus non criminis? notam impingunt Anton. Faber, *passim.* Ant. Matthæus *comment. ad Instit.* (qui multas præterea in eum sensum collegit auctoritates, & disputationibus suis ad Institutiones præfixit) Contius, l. *lection. 9.* Rævard. l. *var. 17. lib. 4. cap. 14. 19.* & *tract. de veris usucap. different. adversus Tribonian.* Cujacius, ad l. 7. in princ. d. *pactis.* Colerus, *parerg. c. 28.* Soarez, ad Gomes. tom. 2. cap. 13. *Lit. I.* Eorumque nonnulli, innumeros ut versiculos, clausulas, periodos integras è Corpore Juris expungendas esse, persuadeant incautis; ea tanquàm à Triboniano pro Veterum ICtorum doctrinà obtrusa, pro crassis interpretamentis, deliramentisque ineptis haberi debere, decernunt. Quin & indignissimè in ipsum Iustinianum Forcatulus debacchatur. *Dialog. 82. nu. 1.* Os impudens hominis, ait, peream si est dignus pascere porcos Iustiniani. Et tamen non est veritus suarii filius, Divinas sibi sententias vindicare, &c.

Verùm inepta hæc est interpretandi; imò manifesta est ratio Juris nostri evertendi, confundendique: ut multis evincit Osvald. Hilligerus (qui causam Triboniani ex professo defendendam suscepit) in *Donell. enucleat. præfat. ad Lectorem: ut & lib. 1. c. 1. lit. I. lib. 8. c. 11. lit. M. ac vid. Indicem in fin.* Addatur etiam Hunnius, d. *Interpr. 2. c. 2. quæst. 4.* Equidem non Iureconsulti; sed historici & critici seu Grammatici est, Jus usu obsoletum, à nostrisque moribus maxumè alienum, ita sollicitè indagare. (1) Sanè Iustinianus, Leges ad temporis & Reipublicæ rationem qualis tum erat, voluit ac-

commodari: §. 3. d. novo Cod. faciend. §. 7. de concept. ff. nonnulla ideoque quòd interpolavit, id sine crimine falsi fecit Tribonianus. Donell. 8. com. 2. fac. const. d. conf. ff. ad omn. Pop. in prin. Quique hâc in parte Iustinianum reprehendit, Nomotheticen planè se ignorare prodit. *argum. trad. ab Aristot. 3. polit. c. 7. in fin. & libr. 4. cap. 1. in fin.* (2) Iustiniani Tribonianiq; prudentiam, Constitutiones, illo auctore, hoc suatore promulgatæ (sapientissimæ pleræque) evincunt abundè. (3) Ac si ex omnibus octonis, quod ajunt, haut construxit opus; omne ei protinus non nisi maledicus, judicium adimet & eruditionem: etenim ut nihil ex omni parte beatum; ita nihil est undique perfectum. *arg. §. 14. d. conf. ff. ad omn. Populos.*

12. Justinianum quovis ἀναλφάβητος fuisse imperitio rem, falsissimum est probrum. Nam is in §. 6. d. confirmat. Institut. affirmat; Imperiales Institutiones, sibi per Compilatores oblatae fuisse, quas ipse legerit & recognoverit. Seq; semper investigasse & perscrutasse Digesta, cum componebantur, scribit in *pr. Constitutionis d. cōfirm ff. ad om. Pop.* Quod certè si nec legere potuisset, nunquam asserere ausus fuisset: mendacio namq; hoc impudentissimo, famam suam omnibus prostituisset. Ita ut mirum sit, Laur. Vallam, 6. elegant. 36. & Antonium Fabrum, *Prefat. in Rational. 1. part. ff.* studio Imperatorem nostrum calumniandi eò fuisse adactos; ut Suidæ Rhapsodiæ, iis sint contra Justinianum velut ex Jovis tabulis, quod ajunt, testis. *Adde Philipp. Hæmonium diss. ad Inst. 1. thes. 2.*

Suidas, qui Imperatorem nostrum ἀμαθίας accusat, virtutes ejus insignes posteris deprædicat alias. Eum rectissimè de Religione sensisse refert; auxisseque de se opinionem Justini Imperatoris, à quo gravitatis & exquisitæ diligentie laus ipsi fuerit tributa. Quem eundem tamen in multiplicia crimina vocant nonnulli. Hoc ei vitio dat Zonaras, *Annal. tom. 3.* quòd pecuniam & temerè profuderit, & per fas ac nefas compararit, annua tributa exaggerando. Id quod tamen ille mihi vix persuadet; cum multis in locis nostri Juris, præciderit compendia Fisci: bona enim damnatorum heredibus reliquit, caducorum commoda Aerario ademit, & in *Novell. 28. cap. 4. §. 2.* turpia lucra bonum Principem non admittere, dicit. Evagrius, 4. *hist. Ecclesiast. cap. 29.* refert: Quòd

tam largus fuerit in pecuniâ erogandâ, ut multa sancta & magnifica Tempia, in multis extrueret locis, aliaque ædificia sacra; quibus tum viri tum mulieres, & ætate tenerâ & exactâ, tum qui variis morbis vexabantur, sedulo curarentur. Quæ inquit, sanè pia, Deoque accepta essent, si modò ille vel alii qui talia moliuntur, de suis ipsorum bonis efficienda curarent; suæque vitæ actiones, vacuas à sceleris labe, tanquàm hostiam Deo offerrent &c. Ille quoque idem scriptor, historiam Justiniani, hoc Epilogo finit, ac *sub init. lib. 5.* ita scribit: Justinianus igitur, cùm omnia omninò turbâ ac sceleribus complevisset, mercedemque his debitam, in extremo vitæ suæ tempore reportâisset, ad supplicia justo Dei iudicio apud inferos luenda est profectus. *addatur Historia Eccles. Magdeburg cent. 6. cap. 3. fol. 51. & 845.*

At vero hæc omnia cōfutari possunt iis quæ scribit Agapetus, in *Schedâ Regiâ*, ubi cap. 3. ait: Inaccessus es quidem hominibus propter sublimitatem terreni Regni; accessu autem facilem te præbes iis, qui opis tuæ indigi sunt propter potentiam potestatis cœlestis. Aperis aureis iis benignas, qui à paupertate circumferuntur; ut invenias aurem Dei apertam. Capite 17. In vobis, inquit, reipsâ est præstitum, & effulsit illud felicitis vitæ tempus, quod fore ex veteribus quidam prædixit cum aut Philosophi regnaturi essent, vel Reges Philosophaturi: etenim cùm sapientiæ dediti essetis Regno digni estis iudicati. Capite 18 Ex veritate te nuncupo Imperatorem; ut qui voluptatibus dominari possis. *His similia plura habentur ibid. c. 20. 34 & 49.* Cui testi Imperatoris nostri coætaneo, & in conspectu totius orbis hæc asserenti; quis fidem audeat denegare? *Ac videri quoque potest Giphanius, in comment. de Imperatore Iustiniano.*

Simili credulitate Zonaras & Ægid. Perrinus errârunt, qui Justinum Imperatorem Boum & Porcorum passioni deditum fuisse asseverant v. *Erich. Beringeri discurs. historico-polit. sect. 1. f. 22 &c.*

13. Sed num Tribonianus gentilis, atheus, legivendulus fuit? Nego cum Radulph Fornerio. 4. *rerum quotid. cap. 17.* Justo Mejero, *disp. ex lib. 1. ff. thes. 3.* & Contr. Rittersh. in *proëm. exposit. Novell. cap. 2.*

De eo ita scribit Suidas: Tribonianus gentilis fuit & impius, omnibus modis à Christianâ Religione alienus, adulator & im-

postor; qui persuadere conabatur Imperatori, eum non moriturum. Et paulò post: Hic & ingenii facultate utebatur, & ad summam pervenerat eruditionem; nemine suæ ætatis inferior. Pecuniæ ad miraculum avidus, Jus pretio vendere solitus; & Legum dies alios plerunque tollebat, alios scribebat, pro cuiusque necessitate accepto pretio. Eo in honore cum annos multos vixisset, morbo decessit; nihil injucundi à quoquam perpessus. Nam & facundus erat, & cætera suavis, & avaritiæ morbum amplitudine doctrinæ solertissimè occultabat, &c. Procopius *1. de Bello Persic.* Virum eum fuisse dicit, moribus & artium omnium disciplinâ, nulli secundum: singulis diebus Leges aliquas aut antiquâsse, aut concessisse, ut ex usu esse videbat. Ingenio ita miti & mansueto, ut nihil à quoquam ingratis sit passus: iisque moribus, ac doctrinâ singulari, unicum avaritiæ morbum obscurâsse. Adde Hefychium *Catal. illustr. viror. Harmenopol. 5. d. Legib. t. 1. & Colerũ parerg. c. 17. Gothofr. ad Nov. 159. c. 2 lit. b. (1)* Certè si Paganus fuisset, summos in Republicâ honores non ei credidisset Justinianus: voluit enim Hæreticis, nihil ex moribus, nihil ex Legibus cum cæteris commune esse debere; *l. 4. C. de hæret. & Græcis seu Paganis, & Judæis, & Samaritanis, Magistratum gerere & dignitatem habere, aut jus dicere prohibuit expressè. l. 12. §. reliqui. C. d. t.* Justinianus Imperator amantissimus nostræ Religionis, non hunc Ethnicum ita extulisset. Non eum virum gloriosissimum; *l. 4. vers. constitutio. C. de lib. præterit. excellentissimum; §. 12. Instit. d. Fideicom. heredit. magnificum, nominaret: §. 1. de novo Cod. fac. §. 2. d. Justin. Cod. confirm. non ejus ministerium optimum & sincerum; §. 3. d. concept. ff. ejus solertem Legum scientiam, & circa jussiones fidem ita sollicitè de prædicaret §. 3. d. confirm. ff. cum simil. (2)* Non credibile est, impium & à Christianâ Religione procul segregatum, tam pias, tam Catholicas Leges divulgâsse: non ille ipsas Leges adversus Paganos armâisset. *tot. tit. C. ne Christianum mancip. &c. tot. tit. C. d. Paganis.* Quis ergò, quos in uno tenemus mendacii manifestos, fidem (Suidæ & complicitibus) in reliquis habebit?

Colerus pro suâ opinatione, adhuc aliud adducit argumentum: & nempe detestandæ impietatis ac adulationis indicium esse ait; toties Imperatorem sacratissimum indigitare, & Aulam plenam facere Oraculorum. At verò hoc non potest Triboniano

esse fraudi; nec eo eripitur Deo quod ipsius proprium est; ut colligit Bodinus. *1. d. R. c. ult. nu. 173. & 2. c. 6. nu. 225.* Nam & in Sacro sanctis Litteris, Dii vocantur Magistratus. *Psal. 82.* Id nempe fit, ut Principes officii sui admoneantur: se nimirum Dei ministros esse, Deiq; justitiam & beneficentiam imitari debere. *Varemund d. subsid. c. 8. f. 116. & c. Bornit d. Majest. c. 4. fol. 19. Iohan. Camman. Colleg. Iurid. pol. disp. 1. thes. 25. & dixi ego Colleg. polit. disp. 2. thes. 10. & seqq. Class. 1.* Sicque & Justinianus, se ultimum Dei servum profitetur: *l. 1. in prin. C. de offic. Præf. Præf. Afric. & passim Imperium suum Deo fert acceptum. Nov. 28. cap. 4. in fin.*

14. Auctoribus omnis generis, injuriâ vel incuriâ transcriptorum variè depravatis (dum nempe manus quælibet vitia sua addit) ope vetustissimorum exemplarium, salubrem haut rarerer adferri medicinam, nemo qui Criticorum vel per transennam inspexit scripta, negabit. Quamvis emendationem contra exemplarium fidem temerariâ, cordati quiq; tanquam auspiciu malum detestentur. *v. Hilliger. ad Donell. 8. com. 11. lit. L.* Nunc ergo, an Florentinarum Pandectarum lectio, semper debeat esse Sacrosancta; nec contra eam unquam, vulgata, vel quæ Norica & Haloandri dicitur, sit approbanda? lubet indagare.

Pandectæ hæ (majusculis characteribus, nullisque dictionum intervallis, & prorsus absque distinctionibus perscriptæ. *Alberic. Gent. de libr. Iur. Civ. cap. 3. & 4.*) Constantinopoli primum Malfas, dein Pisas sunt allatæ; undè & Malfitanæ, item Pisanae à nonnullis indigitantur: in Florentinorum postea venerunt potestatem, unâ cum urbe Pifarum. Florentiæ adhuc hodiè asservantur, duobus distinctæ tomis, in holoserico rubro ligatæ, & clausulis argenteis exornatæ: ibidemque Anno 1553. primum prælo vulgatæ, Europæque communicatæ fuerunt.

Has verò non Justiniani Archetypum, necejus Imperatoris ætate scriptas esse; contra Angelum Politianum, *miscellan. cap. 41.* persuadent mihi Alciatus, *2. dispunct. 12.* & Albericus Gentil. *d. libr. Iuris civil. cap. 2. fol. 19.* Habent enim Lacunas, quæ ex libris Basilicôn (seu ffrû in Græcâ linguam καὶ τὰ πρὸς αὐτὴν versione) suppleri possunt, & aliis vitiis laborant, *Cont. 1. disp. c. 5. 6. & 7. & Idem 2. lect. 3. n. 1.*

Ergò tum demùm nefas est, à Florentinâ recedere scripturâ; si ex vulgatâ lectione, Florentinæ contrariâ, absurdi quid, vel durum vel irrationabile prodiret. *Gædde. de verb. sign. ad rubr. n. 31. Duaren. 2. disput. 9. & 15. Hunnius de Interpr. libr. 2. c. 2. quæst. 5.*

Florentini Codicis auctoritatem extollit (1) Ve erum nostrorum Interpretum exemplum, qui in suis concertationibus, ad illud, tanquàm ad sacram, quod ajunt, Anchoram confugerunt. *Gædde. d. loc. n. 26. Alberic. Gentil de libr. Iur. Civil. cap. 2 ad fin.* (2) Post Antonium Augustinum & Taurellum, Contius *1. disputat. Iur. 6.* (sibi contrarius, *epist. ad lect. Pandect. præfixâ*) & Alberic. Gentilis. *d. cap. 2. ad fin.* putant; omnia quæ ubique, seu manu seu typo scripta extant *Ligesta*, ex Florentinis primitus dimanasse: eò quòd tres ultimæ illius exemplaris chartæ, incuriâ Ligatoris transpositæ inveniuntur; exindeq; omnes, tam calamo quàm typis descripti libri, inordinata habeant capita tituli postremi. Quod si est, non certè plus valere debet exemplum, quàm originale. *argum. notat. ad c. 15. extr. d. fid. instrument.* Verùm his Cujacius contradicit: *2. observat. cap. 1.* & argumentum Taurelliac asseclarum (utpotè in facto consistens) æquè facile negatur ac asseritur. Sunt enim qui dicant rectum eum esse ordinem tituli illius capitum, qui hæcenus retentus fuit: ac si non sit rectus, reperiri exemplaria posse, quæ non habeant eam transpositionem. Interim tamen (quod Contius conqueritur *1. lect. 1*) malè fit, ut certatim quò quisq; sibi doctior videtur, Florentinam lectionem magis oppugnet.

15. Rubricæ nomen apud Jureconsultos, non Barbarum aut novitium est, ut putavit Vaconius à Vacunâ *declarat. Jur. civil. cap. 65. à prin.* sed jam indè à Sulpitiis & Scævolis usitatum. Rubrica terrâ rubra est; de quâ Dioscorid. *5. cap. 71. & 72.* Plinius, *hist. nat. 35. cap. 6.* Hæc, ut & minio, interdum librorum indices, id est titulos, scripserunt Jureconsulti. Undè Juvenalis;

————— *Perlege rubras*

Majorum Leges. —————

Et Persius:

Excepto si quid Masurî rubrica vetavit.

ubi Masurium Sabinum intelligit, cujus crebra mentio in Digestis. Sic Quintilianus, *12. Instit. Orator. cap. 3.* Quorum alii se
ad Al-

ad Album ac Rubricas transtulerunt : Album innuens Prætoris, & rubricâ insignitos Jureconsultorum libros. Ac meminit quoq; Jurisconsultus Paulus, rubricæ unde vi, *in l. 2. §. 3. ff. de Interdict.*

Nec ergò assentiendum est eruditissimo Turnebo ; qui veteres non in privato, sed publico saltem, legitimoque jure, Rubricas posuisse putavit. *4. adversar. cap. 5.* Quem lapsum notavit post Prætejum Calvinus, *in Lexic. Jur.* & refellit satis, jam modò laudata Lex 2. d. interdict.

Magis obscura est Rubricarum causa & origo : de quibus diversi, diversa tradunt. Reinaldus Corsus, 2. *indagat. Jur.* 2. id factum fuisse ait, in Phænicum honorem, quos litterarum perhibent inventores : esse enim colorem Phænicium flagrantem, & uti viola flammea micantem. Sed hæc conjectura leviuscula videtur. Et quoque nec ornatus gratiâ, ac ut Tituli inventu sint faciliores, factum hoc fuit : sic enim Rubrica non propria esset Jureconsultorum. Magis probabile puto, Rubricâ inscribendis Legum titulis, propterea olim usos fuisse Jureconsultos ; ut sanguineum quiddam ac horrendum, non parentibus minari viderentur : *vid. Christ. Colerum. parerg. cap. 37. Eilhard. Lubinum, ad Persium, Satyr. 5.* proximus etenim est sanguineo, rubricæ color. Unde Prudentius, 2. *contra Symmach.*

— dicant cur condita sit Lex

Bis sex in tabulis, aut cur Rubrica minetur.

Quæ prohibet peccare reos. —

Quando verò ad causarum decisiones adduci possint Rubricæ, alterius est quæstionis : & de eâ (distinguendo inter illas quæ sunt perfectæ & imperfectæ orationis) tractat Speckhan. *cent. 1. quæst. 92.* & videatur etiam Fachinæus, 17. *controv. cap. 67. & 68.*

16. Jura cognoscendi Methodum, quam pro Imperio præscripsit Justinianus ; *d. rat. Jur. doc. ad Antecess.* nostris moribus, & Jurisprudentiæ, pro ut nunc est, accommoda non videtur : *ut attigi in Templ. Justit. n. 77. contra Contiũ 1. subsec. 11.* Quinquennium tamen studio Juris à Justiniano præfinitum, ad gradum Doctoratus, vel in numerum Advocatorum, ut quis possit recipi, adhuc rectè exigitur. *§. 1. de ration. doc. l. 3. §. 4. s. l. 5. §. 4. & 5. C. d. advoc. div. jud. Vid. tamen J. W. Hoffgerichte Ord. part. 1. tit. 7. in princ.*

Quia

Quia hodiè Juris civilis cognitio, minùs ac olim in proclivè est; propter antiquitatis obscuritatem, Jurisq̃ue Can. Feudalis & Recessuum Imperii accessionem. *Cujac. 12. observ. c. ult. Forst. exercit. 1. thes. 16.* Quamvis non sine ratione Philosophiæ Magister, aliis anno citiùs, ad Doctoream adspirare possit Dignitatem. *ut dixi supra d. tract. num. 30. ad fin.*

17. Per λύταις, eos putamus Juris studiosos innuere Justinianū, *d. const. ad Antecess. §. 5. & 6.* tales qui progressus fecerunt, *Ut Juris nodos legumq̃, enigmata solvant.*

Prolytas, quasi præsolutores; quod & Lytis antecellant. *Turneb. 8. advers. 19.*

Fallunt, qui λύταις solutos interpretantur: sic enim λύται, dici debuissent. *vid. Calvin. Lex. v. Lyta, Prolyta.* Malè vulgata editio Hircos legit *Politian. miscellan. 93.* perperam Kircos, vel Lynceos restituit L. Johan. Scoppa, *collect. Syllog. ult. cap. ult.*

18. Annè verò Christianis, Ethnicorum Legibus uti licet? Affirmamus cum Dominico Arumæo. *exercit. Justin. 1. thes. 1.* Hocennonio, *disputat. ad Instit. 1. thes. 1. b.* Henric. Velstenio, *centur. quest. polit. dec. 6. thes. 3.* Hunnio *de interp. 2. cap. 1. quest. 5.*

Nota est plerorumque Jureconsultorum, ex quorum responsis compositæ sunt Pandectæ, in Deum verum impietas; & summa Imperatorum nonnullorum, quorum ex rescriptis Codex est compilatus, crudelitas adhibita in Christianos. Ipse Ulpianus rescripta Principum nefaria collegit, ut doceret quibus pœnis affici oporteret eos, qui se cultores Dei confiterentur. *Lactant. 5. divinar. Instit. cap. 11. Eberlin. de origin. iur. cap. 52. num. 9.* Nec scio an præter Q. Septimium Florentem Tertullianum, qui Juris Romani peritissimus fuit, & cujus etiam de Religione Christianâ complures extant libri, ullus alius agnoverit Christum. *Eberlinus d. tractat. cap. 51. num. 7. Radulph. Forner. 6. rerum quotid. cap. 5.* Quidni ergò Mosaicam potiùs in Judiciis & Republicâ administrandâ observamus Legislationem? ut Carolstadius olim, & alii voluerunt.

(1) Sed nec eandem propter causam Aristotelis rejicimus Philosophiam, artesq̃; alias ab Ethnicis inventas. Et Justinianus omnia nunc sua fecit, ac quantum fieri potuit, sustulit impia quæque ac scandalosa, (2) Est quoque Lex Moysis politica, moribus nostris,

ac Rei.

ac Reipublicæ statuiq; , minùs quàm Justinianica conformis; & à Deo, ut modo humano fit, lata. *arg. Matth. 19. vers. 8. Lambert. Dana. polit. Christian. 5. cap. 2. fol. 335. Francisc. Junius, tract. d. politie Mosaic. observat. cap. 2. thes. 11. & 12. Zepper. explic. Legum Mosaic. per discursum. Henric. Eckhard. d. ord. Ecclesiast. & polit. part. 3. quæst. 2. Andr. Gerhard. exercit. Iustin. dec. 1. thes. 2. Christian. Matthias, Colleg. Polit. 2. disput. 4. thes. 2. & dixi disput. Polit. 2. thes. 34. class. 2.* Idque hisce verbis doctè explicat Calvinus, 4. *Instit. cap. 20. sect. 16.* Quòd jactatur à quibusdam, contumeliam fieri Legi Dei per Mosen latæ, cum illà abrogatà novæ aliæ præferuntur, vanissimum est. Neque enim aliæ illi præferuntur, dum magis probantur; non simplici collatione, sed temporum, loci, gentis conditione: aut illa abrogatur, quæ nobis lata nunquàm fuit. Siquidem non eam Dominus per manum Moïsis tradidit, quæ in gentes omnes promulgaretur, & ubique vigeret, &c. Idemque testatur, *sect. 15. a. jens;* Singulis gentibus relictam esse libertatem condendi Leges, quas sibi conducere providerint: quæ tamen ad perpetuam charitatem exigantur.

19. In politicis controversiis dijudicandis, semper etiam respicienda est Theologia. *Henric. Velsenius, cent. quæst. polit. 1. thes. 7.*

Lucerna pedibus nostris, est Domini verbum, & lumen semitis nostris: *Psal. 119. vers. 105.* omnibus ideoque est enitendum, verum illud lumen prævium habeant, in quibuscunq; viis suis. Et quæ sunt principia probandi in Theologiâ; ea sunt quoque, respectu Philosophiæ, principia emendandi, illustrandi & complendi. *Keckerm. 1. præcogn. Philos. cap. penult. fol. 104. &c. & v. eund. in præcogn. Ethic. can. 10.* Sicque quòd nostri Doctores, inter forum fori, & forum poli distinguunt, & legibus interdum vincunt, qui in conscientiâ non sunt tuti; non hoc à Jurisprudentiâ segregat, sed magè necessitatem evincit Theologiæ: ut quæ externæ pœnæ non efficit metus, futuri terror Judicii, conscientiaque oculatissimus prohibeat tortor. Et hinc mihi non displicet Pontificiorum institutum, qui singularem quasi constituunt disciplinam, de casibus conscientia disquirentem. Inibi autem particulatim investigant, quatenus illas conscientiâ, professioneque Christianâ salvâ, Legibus civilibus, aliisque rebus externis uti queamus. Id quod primarius olim erat Juris Canonici finis.

20. Non invocationem Numinis Divini, non signi venerabilis, neque nominis Imperatorii præpositionem; ita de forma Instrumenti esse reputamus, ut eorum omissio, probationis ei adimat robur. Quâ de quæstione, sententiæ sunt discrepantes interpretum nostrorum. Affirmant Waltherus. 2. *miscellan.* 1. Rad. Fornerius, 6. *rerum quotid. cap.* 1. Johan. Stuckius, *exercit.* 1. *assert.* 1. Negant Covarruv. *præct. quæst.* 20. nu. 1. Soarez. *in com. opin. Lit. 1. num.* 114. &c. Compiler præjudic. Cameral. *verbo Instrumenta.* Hoennon, *disputat. ad Instit. 1. thes.* 3. Val. Guil. Forster. *tractat. Justin. 1. thes.* 2. &c. & remissivè Grævæus. 2. *conclus.* 14. *in coron. solemn.* 1. & 5.

Refragari videntur Lex 22. *ad fin. Cod. de iur. deliber.* Novella. 47. *cap.* 1. & maxumè Constitutio Maxæmiliani, 1. de Anno 1512. Von *Verrichtung der offnen Notarien.* 5. Bnd nach dem. Et pertinet hûc, quod Plinius ait, *initio paneg. quem Trajanodixit:* Benè ac sapienter à majoribus institutum esse, ut omnium rerum initium à precationibus sumeretur: quòd nihil ritè, nihilque providenter homines sine Deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarentur.

Sed (1) ad substantiam Instrumenti, necessario tantum ea requiruntur, undè rei veritas aut falsitas deprehendi facile possit. (2) Levis, & minimi præjudicii quæ est sollemnitas, omitti potest. *l. 1. §. ultim. de ventr. inspici. ubi Gothofred. & Dd. Hieron. Cevallos, opin. commun. contra commun. tom.* 3. *quæst.* 749. (3) Accedit quòd probationes sunt ampliandæ. *l. 22. ff. de testib.* nec ideo novæ formulæ quæ instrumenta infirmant, induci debent: & multa cautionis exquisitoris, non necessitatis causâ, inibi requiruntur. *argum. Novell. 73. cap. 1. ad fin.* Multa quoque fieri debent; quæ tamen omissa non reddunt actum nullum.

Lex 1. tit. 1. Lib. 1. ff.

IUS à Justitiâ appellatum esse, cum Ulpiano, *in hac l. in princ.* censemus. Eoque intuitu, titulus primus Pandectarum & Institutionum, de Justitiâ & jure; non de Jure & Justitia inscribi videtur. Borcholt, *ad rub. Inst. de Just. & jur.*

Funem hîc contentionis ducere, videntur nostri Doctores; ita tantoperè de etymo, Juris quod habeat vocabulum, inter se dissentientes reperiuntur. Fr. Connanus, 1. com. 2. num. 4. Jus ita nominari ait, quod sit juxta: id est par & æquale. Vaconius à Vacunâ, declarat. 71. num. 1. & declar. 77. num. 6. Jus per apocopen dici putat; quasi Justû: arg. can. ius, dist. 1. nō secus ac ut Imperativos dic, fac; pro dice, face, usurpamus. Alciato 1. paradox. 29. Ius per metathesin vocatur, quasi vis: quod vim quandam cogendi in se habere videatur. argum. Novell. 30. cap. 9. §. 1. Galeottus Martius, d. doctrinâ promiscuâ, cap. 28. Jus à juvando derivat: cū quippè Jus, tam ad pulmentaria, quàm Leges referatur. Sicut ergo corpus nostrum, jure seu jusculo nutritur: ita & Civitates, quæ ut corpus coaluerunt; Legibus tanquàm jure quodam, ali atque juvari. Christianus Becman. in orig. in verb. Iusjurandum. Jus, inquit, contractè dicitur, quasi os Jovis: à Jure porro esse justum, jussum, &c. Frequentius à jubendo descendere censent. post Fest. Pompejum, Hieron. Magius, 4. miscell. 1. Iac. Curtius, conjectur. tom. 1. lib. 1. cap. 1. Donnell. 1. com. 4. Treutl. disp. 1. thes. 3. ad fin. ibique Bachovius. Arumæus, exercit. 1. thes. 4. Sagittarius, illustr. quest. 1. Sed hæ & similes derivationes (quarum adhuc alias refert Forsterus, exercit. Justin. 1. th. 17.) veræ non sunt etymologiæ, sed potius allusiones; cujusmodi unius vocis possunt esse plures. argum. l. 1. §. 1. d. testam. milit.

Verisimile magis est; Grammaticâ, quæ litteras numerat, notatione, Ius primitivum esse, à nulloque deductum nomen: quo intuitu Justitia, à Jure descendit: Novell. 69. in prin. productio enim illa (tia) vocem esse ab aliâ, jure nempè vel justo deflexam, arguit; ut amicitia ab amore, inimicitia ab inimico, modestia à modo, &c. Priscianus libr. 4. sub finem. quod mihi probabilius videtur, quàm si Justitiam à jure & sistendo, sive à genitivo justī deducamus. v. c. forus. 10. extr. d. verb. signif. Calvin. in Lex. Iur. verb. Iustitia.

Hæc verò sententia Ulpiani, cū suo modo verissima sit, non effugere tamen potuit is ferulam Laurent. Vallæ; qui hîc in Grammaticos illum impingere terminos clamat. Ac obstat prætereà & illud Ulpiano: quod notitiæ habitus sunt priores. Jus ergo, cū à primâ creatione hominum animis infusa notitia sit; Justitiâ omnino prior erit. A Grammaticorum ideò sat rigidâ censurâ, ut liberarent nostrum I C rum; varii varia sunt commenti. Aliâ ipsi viâ

Rævardus : 1. *variar.* 2. a' iâ Anton. Faber, *in rational. hîc.* & 1. *Jurisprud. Papinian. tit. 1. princ. 1.* aliâ Vaconius à Vacunâ *declar. 31. num. 5.* subsidio venit. Jus cùm pro Juris arte impropriè ponitur; à Justitiâ (tanquàm artis illius objecto) denominationem capere volunt Vultejus, *Inst. d. Instit. & Jur. in princ. Rain. Corfus, 1. indag. 11.* Bronchorst. *ἐναγίοφ. 1. assert. 1.* Treütlerus, *disputat. 1. thes. 1. ad fin.* Arumæus, *exercit. 1. thes. 5.* Phil. Hœnnonius, *disput. Instit. 1. thes. 4.* Forsterus, *exercit. 1. thes. 17.* Cramerus, *disput. Instit. 1. thes. 6.* Olemanus, *in Antinom. Giphani. themate 2. & disput. 1. thes. 1. ac. 2.* non cùm propriè usurpatur, pro bono illo & æquo, Naturæque formulâ, nobis in primâ creatione insculptâ. Et verò Ulpianum hîc de Juris arte loqui, exindè conjectura n captant; quia is statim, Jus (quod à Justitiâ appellatum dixerat) artem boni & æqui definit; & ità nominis descriptioni, ipsius rei definitionem subjungere videatur.

Ego (1) duplicem reperio indolem conjugatorum, originis-que vocabulorum indagationem: Grammaticorum unam, alteram Philosophorum; & quidè maxumè Stoicorum. *Centius, 2. lect. cap. 6. Gruterus ad Senec. Epist. 81.* Hic vocis quâ vox; ille rerum inquirat naturam. Sicque aliud notatio Logica, aliud Grammatica est. Et multa pro conjugatis Dialecticus agnoscit, quæ non conveniunt similitudine vocabulorum: cùm *Zachar. Viotor, dissert. Topic. 11. nu. 9. & c. nu. 46. & c.* Grammatistarum proindè tricæ (quibus reales disciplinæ non sunt subjectæ) nil hîc nobis negotiî facessere queunt. (2) Non Ulpianum nunc Justitiam pro habitu (*quemadmodum in l. 10. hoc tit.*) sed pro fonte omnis boni & recti sumere puto. Quam Ideis Platonici annumerârunt; ad cujus exemplar Jus factum, ab eaque descendisse reputârunt: cujus imaginem, signanter apud Agellium, *lib. 14. cap. 4.* depingit Chrysippus Stoicorum Princeps: & cujus intuitu, mox ab Ulpiano, Sacerdotes indigitantur Jureconsulti; *hâc l. n. §. 1.* quasi sacra illius Deæ administrantes. *Colerus, parerg. cap. 29.* Ejusmodi etenim Divinas emanationes, Deos & Numina indigitavêre Gentiles. *Cornel. Agrippa. 3. occult. Philosoph. cap. 10.* Ab hâcque naturali, seu Divinâ & æternâ Justitiâ, omne quodcunque est Jus, emanare; scintillulas æquitatis nostris animis agnatas, à simplicissimâ illâ essentiâ provenire: hanc, cùm Jus formet & informet, meritò & Jus, Jurisque nomen adinve-

adinvenisse; & ità Iure (in proprio quoque significato sumpto) priorem esse, firmiter asserere debemus. *Alb. Bolognit. tract. de Lege, Iure & equitat. cap. 14. Donel. comment. 1. cap. 4. Charondas, 1. verisimil. 1. à princ. Frider. Tileman. disputat. ff. 1. thes. 4. volum. 1. Marc. Lyclama, 7. membran. Eclog. 39. Hænnon. suprà laudato loco. Iohan. Calvin. in Lexico, vers. Ius Vlpianus, &c.* I hoc namque sensu, Ius est à Iustitiâ dictum, antequàm vel nomen usurparetur. Quæ item opinio, consona est nostræ Religioni: omne quippè Ius est à Deo; qui Iustitia ipsa, quique animis hominum impressit Iuris, sive æquitatis invenienda facultatem. *Proverb. 8. vers. 14. & seq.* Ac tandem, Abstracta simplices esse concretorum formas, in eo omnes Sophi conspirant. *Viotor. dissert. Topic. 11. nu. 28.* Nec quòd definitio Iuris pro arte sumpti, extemplo subjungitur huic notationi; ideò de arte Iuris solummodò dici potest, quòd à Iustitiâ descendat: ut ritè monstrat *Donellus 1. com. 4.*

2. Et Ius ideò in rei veritate, & naturâ; non in opinione tantùm consistit. *Bolognet. d. Lege, Iure & equitat. cap. 9. Talen-ton. Thesaur. rerum reconditar. 1. cap. 15. Benedict. VVinkler. 5. princip. Jur. cap. 15. Frid. Tileman. disputat. pandect. 1. th. 6. & 7. Aruma. exercit. 1. th. 3. Andr. Gerhardi, disput. ad Instit. decad. 1. thes. 3. Matth. Stephani, disput. Instit. 1. thes. 1. Justus Mejerus, disput. ex libr. 1. ff. thes. 6.*

(1) Legum conditores id præsertim agunt, vel saltemificentur omnes; ut quas condunt Leges, honestati & naturali rationi, sint quàm maxumè concordēs. *5. Ethic. cap. 1.* (2) Ex ipsâ Naturâ, magnam partem erutum est Ius nostrum. Idque passim innuunt Iuris nostri conditores: utpotè cùm rationem naturalem, quasi Legem quandam tacitam adducunt; *l. 7. in princ. de bonis damnat. cùm Naturæ votum allegant; l. 7. in fin. unde liberi. cùm ajunt, hoc æquum est Naturâ; l. 14. de condict. indeb. nihil est tam naturale; l. 35. naturali ratione res est temperanda; l. 85. §. 2. æquum est Iure Naturæ; l. 206. de Regul. Iur. & alia similia sexcenta. v. Alber. Gentil. 1. de Iure Belli. cap. 1. f. 14.* Nec cuiquam obscurum esse potest, Prætores in suis Edictis, id cùm primis operam dedisse, ut rationem naturalem, æquitatemque tuerentur. *l. 1. in princ. d. pactis. l. 1. in princ. de constit. pecun.*

Sed his obstare videtur, quod Carneades olim, teste Lactantio, 5. *divinar. Institut.* 17. contra hæc inferebat: Iura sibi homines pro utilitate sanxisse; scilicet varia pro moribus, & apud eosdem pro temporibus sæpè mutata. Naturale autem Ius esse nullum. Quodque apud Platonem Thrasymachus, 1. *de Republ.* & Callicles, in *Gorgia*, Iustum esse definiverunt; quod utile est potentiori: & subditos tunc agere justè, cum illis Legibus parent, quæ sunt ad utilitatem gubernantium constitutæ. (2) Obstant gentium ritus & mores, totidem penè, quot sunt hominum cœtus. *Franciscus Picus. 1. examinis veritat. doctrina gentium, c. 19.* Adeo ut Populi reperirentur, quibus maxumè sollempne, iustumque connubium habebatur, quod cum propius conjunctis, matribus sororibusque contractum esset. *Tiraquell. Leg. connub. 7. nu. 38. 40.* At verò quæ Naturâ ipsâ consistunt, ubique locorum omnibusque eadem esse cernuntur: non magis enim ignis urit Græcos, quam apud Indos; non minùs nobis quàm Hispanis benè olentium odor est suavis. (3) Et quoque nostram sententiam impedire videtur, quod non omnium quæ à majoribus sunt instituta, ratio reddi potest: *l. 20. de Legib.* quod Legem facit Principis voluntas: *l. 1. d. Constit. Princip.* & quod perquam dura Lex servari debet. *l. 12. §. 1. ff. qui & à quibus manumissi.* Quæ sanè singula dici nequirent, si Naturâ non opinione Ius constaret.

Quæ omnia, non obstaculi quicquàm iniiciunt ei, ratione qui perceptum habet (1) Quod ut in theoreticis disciplinis, multifara certamina disputationum, ipsi nil detrahunt veritati; sic nec Populorum quorundam flagitia, Legibus permissa vel præcepta, haut ullum Iuris certitudini periculum creant: indeque opportunè Theophilus monet, Jus gentium esse illud, quod extenditur ad homines omnes, aut ad eos qui secundum rationem vivere student. (2) Quod Jus certum, & Naturâ etiam immotum, ad hypothesein cum transfertur, variis que casibus, & Reipublicæ statui cum accommodatur, variationem necessariò admittit. Cum enim humani generis conditio, perfecta & stabilis non sit; *Novell. 74. in princ.* & diversi eventus, diversa consilia gignant, *l. 1. in princ. d. ventr. inspici.* sæpèque pro causis & personis variè sit statuendum. *l. ultim. d. obligat. & action.* & porrò facile fieri queat, ut circa hanc ipsam Juris ad circumstantias accommodationem (quip-
pè ea.

pē ea ratiocinatione, non simplici ratione perfici solet) varia-
 riorum sententiæ existant. Minime ideo ista mutatio, Juris firmi-
 tati aliquid decerpere potest. Pariter ut in omnium certissimâ
 disciplinâ, Vetus & Novum Testamentum non verè pugnant. *cap.*
8. extr. de consang. & affinit. & Medicina, non proinde subsistit in
 opinione; licet remedia adtemperentur pro ægri complexione,
 & diversi diversas præscribant cautiones. Idque elegantissimis
 hisce verbis Agellius docet: *lib. 20. cap. 1.* Legum, ait, oportunita-
 tes & medelæ, pro temporum moribus, & pro Rerum publica-
 rum generibus, ac pro utilitatum præsentium rationibus, proque
 vitiorum, quibus medendum est fervoribus, mutari atque flecti,
 neque uno consistere statu; quin, ut facies cœli, & maris, ita re-
 rum atque fortunæ tempestatibus varientur. (3) Quod in Jure
 quædam merè civilem habent rationem: verbi gratiâ, ut habenti
 tutorem, tutor non detur; §. 5. *Instit. de Curator.* ut prædiales servi-
 tutes, neque ex tempore, neque ad tempus constituantur; *l. 4. de*
servitut. ut in Testamentis septem, non sex vel octo testes requi-
 rantur; *l. 21. C. de Testament.* utque in materiâ præscriptionum, 10.
 20. 30. 40. non vero 15. 25. annorum, mentio fiat. Huc quoque
 pertinet quod scribit Æmil. Probus: *in præfat. libri de vitâ excell.*
Imperatorum, Non eadem omnibus turpia atque honesta esse, sed
 præcipuè majorū institutis judicari. Ea omnia, unâ cum similibus
 aliis infinitis, ab instituto humano, ex opinioneque pendent; se-
 cundū quam aut constant, aut abrogantur, & prorsus arbitraria
 censerī debent: *Dn. D. Lansius. disquis. d. Lege Regiâ. thes. 88. Val. Riemer.*
in semicent. Juris quæst. dec. 1. thes. 6. sed tamen ordinem & certitudi-
 nem suam in Republicâ haberi debent. *5. Ethic. cap. 7.* Hæque ci-
 viles Leges, ne tum quidem, cum videntur naturalibus præceptis
 adversari, naturali ratione destituuntur: imò tunc quoque illis
 Natura suffragatur, quæ semper monet & instat, ut patriis Legibus
 pareamus. *Bolognet. d. æquit. & c. cap. 30. nu. 6.* Indeque Lex etiam dura,
 vel apparente carens ratione, custodiri debet; ut Imperii ordi-
 nisque auctoritas conservetur, ac ne obtemperantium atque obe-
 dientium respectus, cum manifestâ & extrinsecâ Reipublicæ perni-
 cie confundatur. *can. 3. & 4. dist. 4.* Quam eandem ob causam,
 omne Principis placitum, quod Naturæ, supremæque Legi (pu-
 blicæ nempe salutis) non contrariatur, Legis vigore pollet, etiam si

non ita æquum foret: nam & Prætor Jus reddere censetur, cum iniquè decernit, *l. penult. hoc tit. noster.*

3. Utcunque magna inter Politicam atque Jurisprudentiam cognatio sit; disciplinæ tamen sunt & haberi debent separatae. *Keckerman. 1. Polit. cap. 17. fol. 293. & in Pracogn. Philos. fol. 111. Timpler. 1. polit. 1. quest. ult. Volcmar. Scribonius, Introd. ad Jurisprud. thes. 2. 3. 57. & seq. Henric. Velftenius, centur. quest. Polit. dec. 1. thes. 9. & dixi ego disp. pol. 1. th. 48. ad fin. class. 1.*

(1) Politice, artis nostræ Juridicæ principia, & prima continent fundamenta; unde tritum illud verbum, ubi desinit Politicus, ibi incipit Jureconsultus. Jurisprudentiæ principia sunt Leges; quarum *dicta* Politice probat, & de quibus non est Jureconsulti, quatenus talis, disputare; *l. 12. §. 1. qui & à quibus manumiss.* sed secundum jam latas decernere sanctiones. (2) Politice, prudentia est subordinans, & architectonica; Jurisprudentia subordinata. Politicus de ordinandâ Republicâ consultat; jâ ordinatam Jureconsultus assumit. Ac ita in genere tantum, Iudiciorum, ac Successionum, &c. partes & requisita Politice considerat: quæ omnia particulariter ac per circumstantias persequitur, & ad hypothesein deducit Iurisperitus. Diversimodè disquirunt de sanitate & morbo, Medicina ac scientia Naturalis: *Iac. Martini. Colleg. Philosoph. 1. disputat. 8. disquis. 3.* ferè ut de Legibus ac Republicâ, Politicus & Iurisperitus. Itidem ut Physica universalis Medicinâ est; ita quoque Politice, plura quàm Ius nostrum ambitu suo comprehendit. Interim non assentiri queo Val. Riemero *semicent. quest. Iur. dec. 1. thes. 1.* Qui Jurisprudentiam nostram, Politicam exemplarem vel individualement, seu Politicam circa Ius civile Romanum, appellat. Nam est quidem Politica specialis seu Individualis; sed tamen alia à Iuris arte: quippè & huic subalternatur Jurisprudentia Romana specialis. Politia specialis Romana, cognitio existit multarum singularium rerum, ad Rempublicam Romanam regendam necessariarum. Jurisprudentia Romana specialis, tractat quomodo singulatim Leges Romanæ sint enodandæ; non ultra Reipublicæ se se ingerit administrationi.

4. Jurisprudentiam non scientiam esse, propriè sic dictam contra Chassanæum, in *Catal. gloria mundi, parte 10. confid. 18.* & Petrum

Petrum Gilken. *in scripto hac de re singulari*: facillimâ operâ doceri potest ex Arniseo, *cap. 13. Politicorum. fol. 307. & Volc. Scribon. introd. ad Jurisp. thes. 3. num. 3. & seq. videatur Andr. Gerhardi, disput. ad Instit. 1. coroll. 2.*

Est enim scientiæ subjectum ens per se, non per accidens universale; necessarium non contingens. Et scientiæ finis est, cognitio sola; quorum neutrum de Juris cognitione pronuntiari potest.

Prudentiam quæ circa ea versatur, quæ sub deliberationem cadunt, eon esse scientiam, cum Aristotele, *6. Eth. 5.* Gilkenius concedit. At Jus nostrum, ait, tractare de his, quæ ex Naturæ instituto, hominumque possessione tam sunt certa atque indubitata, ut in consultationem non amplius deducantur. Id quod sensus & usus communis refellit: & quæ ibi necessitas apparet, non est nisi quam ex hypothese & consequentiâ vocant. Ac licet Juris præcepta, haut contingentia videantur: *Christian. Matthias, Colleg. Polit. 1. Disput. 1. quest. 9.* non tamen audiendus est Anton. Faber, cum dicit; fortè Jurisprudentiam nostram, tam certa principia quàm Mathematica, habere. *v. Bachov. ad diss. Treutl. 1. thes. 2. lit. a. ad fin.* aliàs enim & Philosophia practica, admitteret demonstrationes. *1. Eth. 1.* Et porro principia scientiam non faciunt, sed affectionum per principia demonstrationes.

5. Attamen Jus (Romanum) artis meretur nomen, artisq; formam æquè legitimam, ac quævis alia, ejus materia recipit. Contra Bodinum, *in distrib. Juris.* Petrum Costalium, *in parerg. num. 16. & Paul. Busium. 2. subtil. cap. 3.* cum Joh. Mercerio. *1. opinion. 1.* Vaconio, *declarat. 29.* Ludov. Charondâ. *in præf. verisimil.* Val. Guil. Forstero, *exercit. 1. thes. 23.* Giphanio. *ad 6. Ethic. cap. 4.* Bachovio, *ad disput. Treutl. 1. thes. 2. lit. a.* Johan. Stuckio, *disput. part. 1. decad 1. assert. 2. lit. b. & k.* Volc. Scribonio, *introduct. ad Jurispr. sect. 3. nu. 7. & c.*

Zabarella, *libro d. natural. scientia constitut. cap. 33.* in sequentia scribit; Juris quam nos vocamus artem, simplicem quandam peritiam esse: quæ nec scientia, nec prudentia, nec ars appellari mereatur; cum sit sine ratione. Hanc enim callere aliquem posse absque ullâ civilis, aut Legislatoriæ cognitione. Et ita videri sub Legislatoriâ esse; ut Empirica sub Medicinâ (2) Omnem, alii

ajunt, scientiam & artem, ex suis principiis & causis demonstrandam esse: quorum utrisque careat Jus nostrum. *argum. l. 20. de lib. §. sed & quod Principi. Instit. d. Iure natural.* cujus etiam propterea maxima sit incertitudo: cum magnam partem in usu Populi consistat, *l. 32. d. lib. & etiam non paucas admittat fictiones. §. 11. Instit. d. liber. exhered. Novell. 118. cap. 3.*

Ego hic Artem sumo, prout usitate definitur; pro coacervatione ex multis animi perceptionibus, usu & exercitatione acquisitis, spectantibusque in unumque exitum vitæ: cum Cicerone, Quintiliano & Luciano. *vid. Fr. Piccolom. gradu 5. cap. 50. Ægid. Strauch. illustr. quæst. Ethic. cent. 2. dec. 8. thes. 7. & 8. Sigefrid. Neumeister. Colleg. Ethic. disput. 8. thes. 31. & c.* Et ita, cum Ars pro compendiosa præceptorum accipitur comprehensione, Rhetorica, Dialectica, Poetica artibus adnumerantur. *Piccolom. gradu 8. cap. 29.* Hæcque definitio Artis, non solum convenit quoque nostro Juri; sed & idem Jus nostrum, in artem (pro viâ & ratione, quam Græci μέθοδος vocant, acceptam) redigi quin possit, nullus video. Habet enim præcepta universalis, propria, & reciproca: non proprio destituitur genere & subjecto, sineque proprio, & in sua resolvi potest principia, causas & elementa. Omne autem scibile, artis & ordinis capax esse, tritum est axioma Philosophorum. Hocque in Jurisprudentiâ nostrâ, non adeo infelicitè præstitere multi: *Hackelman. illustr. 1. thes. 2. & quemadmodum fieri debeat, jam olim Cicero demonstravit, 1. d. Orat. fol. m. 180. ubi ait: Primò Jus civile omne in genera digerendum, deinde illorum generum quasi quædam membra dispertienda, tum propriam cujusque vim, definitione declarandam esse. v. infr. §. 6. ad fin.*

Immerito adversarii, omnem penitus Juri nostro detrahunt rationem. Equidem Juraconsultus in Leges positivas, quæ sunt principia sua, non inquit; sed ea accipit à Legislatore: generaliter namque est verum, nulla principia in suâ probari disciplinâ. Interim si de principiis dubitatio suboritur, ad eas recurrit disciplinas, unde illa sunt sumpta. Et porro ex Legibus, seu principiis præsuppositis, ad similia progreditur, varièque ratiocinatur. *argum. l. 10. 11. 12. 13. 17. d. lib.* Hicque Jurisprudentia, minimè desultoriâ illâ, quæ ipsi vulgò impendi solet, operâ est contenta: non Leges ita sunt cognoscendæ, ut eas sufficiat memoriter enumerare: quemadmodum infra ad hanc ipsam Legem, §. 7. dicam.

Et quamvis circa singularia, occupata videri possit cognitio Juris: satis firmas nihilominus & generales regulas habet; quæ omni Juri, non Romano solum, accommodari queunt. Non est Jus nostrum ars boni & equi Romani: sed æquitatis rationes (sua dente Cicerone) à Naturâ petendæ: & Jus hoc, quod tam varium est, tamque latè patet, in angustum coercendum est Naturæ locum. Cumque omnis disciplina generalibus constet; optandum quidem esset, generalem aliquam Jurisprudentiam dari: at quia id propter circumstantias varias obtineri nequit; rectè fit, ut Romana habeatur pro tali, & quicquid est uspiam Juris, per interpretationem ex illâ juvemus. *Keckerman. 1. Polit. c. 2 f. 75. Duaren. c. 2. d. Instit. de Iure. Mercerius, 1. opin. 2. lac. Curtius. 1. conject. 1. Vincentius Cabotius. 2. disput. cap. 1. Donell. & ibi Hilliger. 1. comment. cap. 16. ad fin.*

Dubitari hic posset, quâ Methodo ars Juris sit tradenda? *vid. Henr. Gebhard. d. princip. Iur. conclus. 10.* Compositivam VVesembecius laudat: sed in practicis disciplinis analyticâ opus; quæ incipit à fine & objecto, ac tum demum media proponit, quibus ad finem perveniamus. De mediis, agi potest methodo compositivâ: namque particularis methodus, non necesse est, ut eadem sit cum universali. *v. disp. meam polit. 1. th. 47. class. 1.*

6. De Tribonianâ verò methodo, quid sit sentiendum? adhuc magis ambiguum habetur. Etenim omnium ferè Neotericorum judicio, Jus nostrum sine ordine compositum videri; Matheacius attestatur. *1. d. viâ Juris. cap. 27.*

Quamvis in rebus nihil perfectius, earum tamen colloca-
tione nihil perversius esse, scribit Donellus. *1. com. 1.* In Digestis adeò omnia esse confusa, disjecta, atque indigesta ait Hotoma-
nus, *præfat. lib. 5. observ.* ut hos suos libros Tribonianus κατ' ἀντί-
θεσιν, digesta inscripisse videatur. In Lege ult. ff. d. llb. tria sum-
ma Juris genera facit Ulpianus, cum ait: Totum Jus consistere,
aut in acquirendo, aut in conservando, aut in minuendo; ubi au-
tem hæc in Jure nostro distinctè tractantur? ubi quæ de acquiren-
do inibi habentur, conjuncta videmus? In Lege 1. & 2. ff. d. statu
hom. certa & elegans proponitur methodus; quæ tamen in se-
quentibus mox titulis negligitur. Statim namque in libro 1. de re-
rum agitur divisione: id verò Jus, quod de servitute, Jure domi-

nico, deque manumissione, libertis & patronis est constitutum, & hinc à principio explicandum erat, in sextâ demùm attingitur parte. Et porro quæ apta ratio excogitari potest, ut ante titulum de Testamentis, tituli de inofficioso Testamento, & de testamentariâ tutelâ, proponerentur? Titulus de exceptionibus, titulum de obligationibus & actionibus præcedit: & sic prius exceptionibus quàm actionibus uti edocemur. Quid, quod non una eademque Pandectarum, Codicis, & Institutionum methodus existit? v. *Dn. Harpprecht. ad t. Inst. d. Jur. natural. ad fin.* (2) Etiam ij, qui Tribonianum genera ipsa non malè notasse, in generali que titulorum connexionem, summam illius industriam fuisse contendunt: sub singulis tamen titulis, rhapsodiam quandam esse conqueruntur, arte carentem. Quo ordine cuique è Compilatorum quodque oblatum, lectum, probatumque; ab eodem sub Rubricis, tanquàm in locum communem quendam conjectum esse: *Hilliger. ad Donell. 1. com. 1. lit. D.E.F.* hincque effectum, ut semper priores libri Jureconsulti cujusvis, aut quæ ex iis excerpfit; posterioribus præferret Tribonianus. *Cujac. lib. 27. observ. cap. 27.* (3) Seriem alii Edicti perpetui existimant Compilatores in Digestis sequutos: *l. 2. d. statu hom.* idque in causâ fuisse, quò minùs potuerint exactiorem ordinem servare. *Duaren. 1. disputat. annivers. cap. 55. Mattheacius, 1. d. via juris. cap. 28. num. 32.* Quod tamen destruere videtur §. 4. ibi: necessariò eas in anteriorem locum transtulimus. *Constit. de methodo Juris docendi.* (4) Aliiasserunt, generales titulos in Jure inveniri; nonnulli vicissim negant. *vid. Cujac. ad Novell. 112. & 7. observ. cap. 32. Contium, disputat. cap. 4. Robertum, 2. animadvers. 6. Bocerus, disputat. quest. Illustr. thes. 1. Arumæum, disputat. ad LL. præcip. 7. thes. 1. Hackelman. illustr. 1. thes. 2. lit. c. Ant. Matthæum. disput. ff. 9. thes. 1. Kizeliun, in prin. tract. d. rebus credit.* (5) Ordinem Digestorum mirè Cujacius commendat. *in parat. ff. mandati.* Et Institutionum præsertim libros, enarratione definitionum & divisionum perspicuâ consumi, à notioribusque ad particularia progredi, Heigius notat: *ad §. 2. num. 12. Inst. d. Inst. & Jur.* quod tamen haut placet *Vultejo. discept. cap. 6. fol. m. 143.*

Nos ordinem animadvertimus, *argum. Const. ad Antecessores. §. 4. & 5.* justam absolutamque methodum, cum Duareno, *hic. cap. 2. ad fin.* desideramus: non tamen ea in tam magno opere ubique exqui-

exquirenda nimis; nec ideò minoris Jus nostrum æstimandum. Est in titulis series quædam continuata, ut alius ex alio neci videatur; est ubique ars, vel artis simulachrum: est ordo prudentiæ, si non est ordo methodi. *Cujac. in princ. comment. d. excusationibus. Hiliger. ad Donell. .cap. 1. lit. E.*

Ex hisce omnibus sequentia nobis porismata resultant. (1) Nimis forsan operosam eorum operam esse, qui novas cottidie Juris methodos cōminiscuntur: quod & monent Cujacius, *in parat. ff. mand. Contius, 1. lect. 11. à princ. Duaren. d. c. 55. Mercerius, 1. opinion. 1. Gothofredus ad l. 2. d. statu hom. Corasius, ibid. ad fin.* Dum enim illa compendia methodica discūt auditores, negligi (ajunt) Leges, ipsumque textum. Plus sæpè temporis consumere, de methodo, quàm de re ipsâ disputationes. Et novam methodum multis tentatam, nullis ità feliciter successisse; ut in pluribus non peccaverint, quàm ipse Tribonianus. Non ad hunc usque diem talem methodum proditam ab ullo fuisse, quo omnes essent contenti. (2) Continuationem tituli ad titulum non necessariò faciendam. *Vacon. decl. 51. per totam.* (3) Neque ab ordine rubricarum magni semper momenti esse, quod sumitur argumentum. *Vide post Everar. in Top. Matth. Stephanum. libr. 2. Dialect. juris. loco 2.*

7. Jus nostrum, haut nuda Legum & sanctionum; sed æqui potius & boni artificialis notitia est. Nulla quippè magna sapientia est (vel ipso Aristotele, *s. Ethic. teste*) quæ justa, quæ que injusta sint nosse. Quia ea de quibus loquuntur Leges, intelligere difficile non est: at ea justa non sunt nisi ex consecutione; sed ità demùm justa, si certo quodam modo fiant, & certo quodam modo tribuantur. Id autem operosius est, quàm quæ salubria sunt nosse. Nam illuc quoque mel, & vinum, & elleborum, & unctionem & sectionem facile est nosse: at nosse quomodo hæc ad sanitatem sint adhibenda, & cui, & quando, ita difficile est, ut Medicum esse.

An differant æquum & bonum, curque in Juris definitione jungantur? variè differunt Corasius, *2. miscell. 18. Treutlerus, disp. 1. th. 2. lit. b. Joh. Stuck. decad. 1. assert. 2. lit. d.* Quid æquū & bonū singulatim notent, non jam indagare lubet; cum id faciat Vaconius à Vacuna, *declarat. 28.* At verò æquum & bonum, quoties

simul ponuntur, ut hîc, & in l. 32. d. reb. credit. cum similib. illud exprimere sentimus, quod Aristoteles vocat *ἰσμενές*; Budæus, Zasius, & alii quos laudat Bolognetus; de Lege Iure & equitat. cap. 29. Vaconius, d. declar. 28. cui aliud satis aptum vocabulum non potuit inveniri. Græca quippè vox, facilitatem quandam notat, cum æqualitate conjunctam (descendit namque ab *εἶνω*, hoc est, cedo) & ideò cum Latini illam vertunt æquum bonum; æqui appellatione significant parilitatem, boni, facilitatem. Hocque æquum bonum, nihil aliud est, quàm emendatio legitimi seu legalis Justi, & supplementum ejus quod Juri scripto deest, neque lege est expressum: sive ignorante Legislatore, sive sciente quidem, sed propter circumstantiarum in rebus occurrentium infinitatem determinare non valente, id fuerit factum. Clemens Timpler. 3. Ethic. quæst. 22. & seq. Bolognet. cap. 31.

Hujus artem, quomodo nimirum Jus legitimum, Legesque interpretari scriptas, & incidentium negotiorum circumstantias ex æquitate dijudicare debeamus; tradit Jus nostrum. Estque nihil aliud, quàm collectio quædam præceptorum, ad æquum & bonum pertinentium. Et hoc intuitu dicitur;

Ipsæ etiam Leges cupiunt ut Iure regantur.

Æquitas est rectitudo Judicii, naturalem sequens rationem. Gail. 1. observ. 150. num. 18. & hanc erudit ars Juris. Æquitas est certus modus, secundum quem Leges atque pacta interpretari queamus: Bald. in l. si defunctus. ad fin. C. d. suis & legitim. qui scripta, dicta, factaque, non solum in Legibus, verum etiam Testamentis, cæterisque hominum artibus rectè interpretando aperit, distinguit, dilatat, cohibet, supplet, præjudicat; ut ratio recta dicat. Mar. Salomon. h. f. m. 4. Hunc modum monstrat Jus nostrum: dum nempe docet, non verba saltem tenere Legum, sed vim earum ac potestatem; l. 17. interpretatione statuere aliquid certius; l. 11. ad similia procedere; l. 12. interpretatione supplere; l. 13. benignius Leges interpretari. l. 18. d. Legib. Inde apud Jurisconsultos nostros, frequenter auditur; Edicti cessare verba, sed sententiam Edicti ad hæc porrigendam; l. 7. §. 2. d. Jurisdic. deficere verba rescripti, sed dicendum eandem esse rationem; l. 2. §. 29. ad SC. Tertullian. verba Legis hunc habere intellectum, sed mentem Legislatoris aliud velle; l. 13. §. 2. d. excusation. tut. hæc suggere æquitatem, etsi Jure deficiat.

deficiamus: l. 2. §. 5. d. aqua & aqua pluv. cumq; subsistunt, ad æquum & bonum ij confugere solent. l. 32. d. reb. credit. Sanè naturalis ratio semper est in causâ, quòd Lex scripta egeat interpretatione, & quòd vel coangustetur vel emendetur. l. 2. §. 5. & 13. d. Orig. Iur. Hanc, inquam, artem edocet Jus nostrum: nos erudiens ne pè, in omnibus sequi equitatem. Hoc què Iustitiæ à qua Ius descendit, maxumè convenire videtur. Iustitia etenim absoluta, quæ Ius strictum & rigidum sectatur, non vera sed apparens Iustitia est; Timpler. d. quæst. 22. adde AEgid. Strauch. cent. 2. quæst. Ethic. dec. 4. th. 3. bonum verò & æquum tractare, vera Iustitiæ cultura habetur: Draren. hoc tit. cap. 2. sic què Iustitiæ potiùs, quàm consulti Iuris esse debemus. Colerus, parerg. 29. Errant itaque, qui Iuris artem pro Legum scientiâ sumunt: esset enim hâc ratione infinita, quia Leges variè mutabiles, & sine numero ubique, ac novæ quotidie fiunt: sed verò ars Iuris, ubivis locorum fiet, eas interpretari, ac facto adplicare monstrat, & quoque ne sub æqui ac boni prætectu, perniciosè erretur, efficere conatur. l. 91. §. 3. in fin. d. verb. oblig.

Quæ tamen Iuris interpretandi ratio, alia est à dispensatione (seu clementi legum remissione) vel quæ per novam sanctionem fit, Iuris (ratione voluntatis dubii) correctione. Hoc què modo in concordiam rediguntur, quæ aliàs pugnare videntur, Lex 8. C. d. Iudiciis, & l. 1. C. d. legib. Bolognet. d. tract. cap. 31. num. 22. & cap. 33. ac seqq. Donell. 1. comment. 13. & 14.

8. Etiam in Naturali ac Divino Jure, Æquitas adhiberi potest: Legis quippè defectus quem corrigit *Προνοια*, propriè non est penes Legislatorem; sed provenit ex naturâ negotiorum, quæ propter infinitam multitudinem circumstantiarum, Legum cancellis includi nequit. v. AEgid. Strauchium, cent. 2. quæst. illustr. Ethic. dec. 4. thes. 4. Et itidem ipsa quoque Consuetudo, recipit Æquitatis temperamentum. argum. l. 39. d. lib. contrà ac sensit Bolognetus, cap. 31. num. 15. &c.

Non enim apta differentię ratio dari potest, cur Lex scripta Æquitatis temperationem admittat, consuetudo respuat. Consuetudinem autem sumo, quasi pro inductione casuum plurimorum ex quibus adstruitur regula generalis.

9. Nullum propriè sic dictam, agnosco æquitatem scriptam.

Arist.

Arist. 1. Rhetor. cap. 13. l. 2. §. 5. d. aquâ pluviâ. Bolognet. cap. 31. num. 21. Duaren. hic cap. 2. & 2. disput. cap. 18. Vultej. §. 2. num. 3. Instit. hoc tit. & in princ. num. 1. Instit. d. Jure natur. gent. & c. Ant. Faber ad l. 14. d. llb. Treutl. disput. 1. thes. 2. lit. b. vol. 1. Aruma. exercit. 1. thes. 8. Andr. Gerhardi. disput. ad Instit. 1. corollar. 5. Nontamen æquitas est species Juris non scripti. Val. Riemer. semicent. dec. 1. thes. 9.

Divisio æquitatis, in scriptam & non scriptam, arrisit multis, & præsertim Marcell. Lyclame, 7. membr. Eclog. 39. Iohan. Stuckio, dec. 1. assert. 2. lit. d. (1) Per Legem 8. C. de Iudiciis, ibi: æquitatisq; scriptæ. (2) Quia quâ plurima sunt in Iure nostro scripto, ex æquitate merâ quæ descendunt. Quo et intuitu scribit Alciatus, 5. conf. 39. in fin. ad conscientiam & æquitatem pertinere limitationem; regulam esse Ius ipsum: limitationem bonum & equum, per quod regula temperatur. (3) Ius est ars æqui & boni. Illa ars in scripturam est redacta. Ergo & æquitas ipsa.

Sed verior est lectio dictæ Legis 8. τὸ scriptæ, quæ omittit: Duaren. 2. disput. cap. 18. Ant. Augustin. 4. emendat. 8. neque id verbum agnoscit editio Gothofredi. Ac porro, si qui Leges condere potest, ex æquo & bono priores interpretetur, idque eo animo fiat, ut velit eundem in modum ab omnibus illas servari; hæc interpretatio (ex Æquitate licet fuerit deprompta) statim ac scribitur, æquitatis amittit nomen, & Legis assumit. Mox verò illa Lex ipsa, alio quoque incipit egere interpretamento; cui pariter hoc ipsum Æquitatis nomen tribuimus: sicque semper Æquitas in Legem conversa, novæ æquitati initium præbet atque occasionem. Id quod sequenti patescit exemplo. Prætorium Ius, ab æquitatis quasi radicibus pullulavit, eoque Ius Civile à nimia subtilitate ad Ius Naturæ, ex æquo ac bono revocatum fuit. l. 7. §. 1. h. t. Æquitas illa Prætoria, à Salvio Iuliano in Edicti perpetui redacta formam, auctoritate Imper. Adriani, Legis vim accepit: sed illic Iureconsultorum variorum opera necessaria fuit, qui ad illud ex æqui bonique arte commentarentur. Horum traditiones à Iustiniانو compilatæ, nostrorum Interpretum industriam excitare non adhuc cessant.

In corpus redigens amplum Ius Iustinianus

Lites amputat, & verba supervacua:

Sed

*Sed dum Lege genus curat, speciemq, relinquit,
Verba dedere diem, reliquia tenebras.*

Quid? redeunt lites & pristina jurgia.——

Adeo (quod Scævola respondet, in l. 14. in princ. d. divers. & temporal. prescription.) de iis quæ in æquitate consistunt, nihil perpetuum neque generaliter definiri potest. Unde & Lesbix regulæ Æquitas ab Aristotele assimilatur admodum eleganter. *Erasm. in adag. Bolognet. cap. 30. num. fin.* Et tandem, aliud est tradere præcepta & regulas varias atque certas, quas in æquitate investigandâ observemus; aliud est dicere ipsam æquitatem esse scriptam.

10. Jureconsultos veram, non assimilata affectare Philosophiam, rectissimè hîc dicit Ulpianus. *Petr. Faber. ad l. 1. hoc tit. n. à princ. Govean. 1. variar. 18. Lyclama. 7. membr. 38. Andr. Gerhardi, in Præfat. Disputat ad Institut. Henr. Gebhard, de princip. Jur. conclus. 6.*

(1) Moralis etenim Philosophia, cujus pars est, ars Juris; vera haut immeritò visa fuit Socrati ratio Philosophandi: ut docui in *Templo Iustitiæ. num. 38.* eaque propter multiplicem & necessarium usum quem in communi vitâ habet, Theoreticæ omninò præponi debet. *Ægid. Strauchius. illust. quæst. Eth. dec. 1. th. 3. cent. 1.* (2) Quia Philosophiam non factu & habitu, Jurisprudencia mentitur: & unicum ea est instrumentum, quo quæ verior nos docet Philosophia, Reipublicæ commodare queamus. Non ea in meditationibus solummodò operam perdit; sed & quæ didicit, ad communem utilitatem nititur omnia referre. Non est sincera Philosophia, quæ publicis commodis non est accommodata; quæ Philosophum habitu & pallio metitur: qualibus sciolis personam subindè detrahit Lucianus. Sed hoc quoque par est monere; Jurisprudenciam quæ veræ Philosophiæ tueatur nomen, plura quàm vulgò putatur, ambitu suo complecti.

II. Legislator, tam publicè, quàm ut inter privatos omnia rectè sint constituta studere; & ideo quæ tam publicis personis, rebus, & negotiis, quàm privatis Leges ponere debet. Cùm verò Jurisperiti sit, Leges omnes ritè explicare & dispensare: Studii itaque nostri (hoc est rei & artis cui studemus, *Donell. 2. com.*

cap. 3. Vultej. §. 4. d. Instit. & Jur. num. 1.) duæ sunt positiones.
hac lege nostr. §. 2. & §. 4. Instit. eod.

Simplicissimum est, Positiones dicere pro capitibus, quæ & nos vulgò quandoq; vocamus Theses. Vide *Æmil Ferrettum, hic. Lyclam. 7. membr. eclog. 40. fol. 373. Hillig. in notat. ad Donell. 2. com. 3. lit. b.*

12. Harum positionum una Privati, altera Publici Juris perpendit rationem. *Lyclam. 7. membr. Ecl. 40. §. 1.*

Bipartitæ huic divisioni, repugnat Lex 23. in princip. C. de Sacrosanct. Eccles. ubi Ius triplex statui videtur; Divinum, Publicum, & Privatum: & aperte à publico sejungitur Divinum. Quæ divisio etiam in XII. Tabularum Lege adprobatur: ut innuit *Ausonius, Idyll. 5.*

Ius triplex, Tabula quod ter sanxere quaternæ:

Sacrum, Privatum, & Populi commune quod usquàm est.

Et inde *Donellus, 2. com. 3.* Ius aliud Divinum, aliud Humanum esse ait. Ius Hominum; vel Reipublicæ seu Publicum, vel Privatorum. Sed planè nulla subest hîc difficultas; & modò dicta divisio trimembris, operâ facillimâ fit bimembris. Si nempe Ius duplex faciamus; publicum & privatum: & publicum iterum in duos ramos; Sacrum aut Divinum, & publicum humanum abire dicamus: quorum illud ad Ecclesiasticam, hoc ad Civilem pertineat Politiam. *Cujacius. 5. observ. cap. 33. Vultej. ad §. 4. num. 2. Inst. h.* Ius publicum, universale magis, & simplicius est quàm Ius Sacrum, hoc namque sub illo continetur: & idcirco non haberi possunt pro speciebus contradistinctis. Quæ ratio me movit, ut *disput. pol. 12. class. 1. thes. 7.* ubi tracto de rerum divisione, res Sacras Publicis adnumerarim. Nec est quòd quis instet cum *Donello*, si quis Ius Publicum in Divinum & humanum distribuere velit, speciem subiici genere latiore: eò quòd Ius humanum, complectatur quoque privatum. At verò Ius Divinum, haut opponitur simpliciter humano sed publico humano; ut jam modò indicavi.

13. Privatum Jus, monente hîc *Ulpiano*, singulorum respicit utilitatem; eoq; utimur, in dirimendis controversiis privatorum. Publicum ad statum cujusque Reipublicæ spectat; hoc est, de iis pertractat rebus, sine quibus nec constitui, nec

con-

constituta servari potest Politia: est etenim status, quos res stat;
nec sine eo consistit. *Donell. 2. com. 5.*

Sed ajs, multa alia bono Publico introducta dici, quæ nihilo minus privati habentur Iuris: ut de Usucapione scribitur, *in l. 1. d. usurpat. & usucap. l. 18. §. 1. d. damno infect.* (2) Quàm plurima item alia Iuri publico adscribuntur, quæ nec ad Sacra pertinent, nec ad Magistratus: Testamenti nempe factio; *l. 3. qui testam. facere poss. l. 1. in princ. ad l. Falcid. Tutela, &c. l. 10. §. 4. de testam. tutela. l. 17. §. 2. d. excusat. tutor. l. 9. de his qui sui vel alieni Iur.*

Attamen cum à principaliori conveniat fieri denominationem; *l. 1. d. auct. & confirm. tutor.* ideoque & hic est inspiciendum, quid Reipublicæ commodet principaliter & immediatè. *Zasius hic. ad §. hujus studii. num. 5.* Et sic publicum est, quod primò publicam respicit commoditatem, cujusque utilitas, non principaliter alicui personæ appropriari potest; licet ex statu Reipublicæ ritè ordinato, singulorum quoque felicitas consequatur. Sicque pariter privato id Iuri est adnumerandum, etsi promoveat ex consequentiâ publicam utilitatem, si modò præcipuè negotia respectet privatorum, nec Reipublicæ dispositionem concernat. Ius etenim publicum, privatam; privatum, publicam utilitatem respicere debet: indeque suavissima resultat in Civitate harmonia. Ita Sacerdotes ac Magistratus singulis utiles esse, nemo nescit: ac vicissim bonæ Leges de privatorum negotiis latæ, publicum augent emolumentum; ut jam suprà de usucapione, quod bono publico sit introducta, est dictum. (2) Ut & porrò adverti debet, hanc artis nostræ Legalis divisionem, non à causâ efficiente, nec formâ promulgandi, vel ex effectis ejusdè; sed à fine desumi & objecto. Ratione quippè efficientis, ut & formæ promulgandi, Leges quæcunque omnes, publicæ (minùs propriè tamen) dici merentur; non etenim privatâ sanciri queunt auctoritate: pariter ut ipso effectû; quia ab omnibus æqualiter debent observari. *l. 1. l. 10. C. de Legibus.* Et non impropriè insuper, quædam Iuris publici dicuntur, ad singulorum quamvis pertineant utilitatem; sed tamen à publico Iure ita dependent, ut non sint in privatorum potestate. Quod de testamenti factione & sollemnitate respondet *Arumæus, exerc. 7. thes. 5.* (nec enim Testator efficere potest, ut Testamentum valeat debitâ formâ carens. *l. nemo*

potest. 55. d. Legat. 1.) Et de Tutelarum Iure, Collega meus Dn. Harp-
prechtus. *Inst. d. excusat. tut. in princ. nu. 14.* Hilligerus, in *Donell. enucl.*
3. cap. 9. lit. A. (eò quòd invito, ac in invitum detur.) At nobis hîc,
& quidem propriè publica sunt; quæ, ut Crassus dicit apud Cice-
ronem, *1. d. Orator.* Civitatis & Imperii propria existunt. *v. Donell.*
2. com. cap. 5. 6. & 7. a princ. At verò inter proprium & improprium,
medium aliquod interdum dari; quod non proprium est, sed ta-
men minus proprium; *ex l. 1. ff. d. suis & legit.* edocet Bolognetus.
d. lege, iur. & c. cap. 3. num. 24.

14. Publicum Jus, in sacris ac Magistratibus consistit. Sa-
cra, Ecclesiæ sedem ac domicilia comprehendunt; vasa item,
Ministros, eorumque immunitates, & quæ alia politiam Eccle-
siasticam concernunt.

Ius hoc Sacrarum rerum, quod Majestatis Iuribus accen-
setur, *Clapmar. de Arcanis Rerump. lib. 1. cap. 15.* ego disput. *pol. 4. class. 1.*
& portio Reipublicæ non exigua est, conatu sacrilego sibi soli
asserere; & sic in universo orbe Majestatis suæ dimidiatâ parte,
omnes omninò Monarchas & Respublicas spoliari, de peculiari-
que nititur Pontifex Romanus. Ut indè non immeritò dubitet
Alb. Gentilis, *lib. 1. de Legat. 4.* an Principes sint supremi, qui Pon-
tificias agnoscunt superstitiones.

Ea verò quæ cognitionem, dilectionem, & cultum Dei spe-
ctant, & à quibus exordium sumit Codex Iustiniani; non in Le-
gislatoris esse potestate, opportunè monet Donellus. *2. com. 4.*

15. Voce Magistratus, Principem, Leges, Judicia; res Civi-
tatis & dignitates hîc intelligi, notat Gothofredus. Et ita Juris
publici scientia, Jus, ut dixi, Sacrorum; & tum præterea eorum,
quæ ad Principis vel Imperii Majestatem spectare videntur, Ju-
rium Regni, & Dominationis; pactiorum, foederum, Juris so-
ciorum, &c. proficitur notionem.

Excellens præstantia hujus Iuris, nemini non perspicua esse
potest. Quanto eminentior est subditis Princeps, & publica præ-
stant privatis; tantò major est dignitas hujus Iuris, quàm privati.
Reipublicæ ignorationem malos Principes facere, negari non
posse, ait Vopiscus. *in Aurel.* Ejus itaque Iuris cognitione nemo
carere potest, qui Reipublicæ vel Principibus à Consiliis esse;

& omnes

& omnes qui vel imperare vel Magistratum gerere velint. v. Bernh. Zieriz. tract. d. prerog. Princip. B. 4. b.

16. Jus Publicum, famosâ illâ Regiâ Lege (quâ Populus Principi omne suum Imperium contulit & potestatem. l. 1. in princ. ff. d. Constit. Princip.) penitus in Principes translatum; & per consequens, omnem abolitam Publici, Privatiq; Juris differentiam, perperam putat Jacob. Rævardus: §. varior. 12. quod & observavit Arumæus, exerc. 1. thes. 12. ac hâc de re egi ego, in Templo Instit. num. 67. Adde Vinc. Cabotium. lib. 1. cap. 1. & lib. 2. cap. 1. Lyclam. 7. membr. Ecl. 8.

Mutationem quidem aliquam Jus publicum esse passum, cum in Monarchiâ transfiret Democratia Romana, dubitationem habet nullam: Coras. 2. d. arte Juris. 2. Vvesembec. in paratitl. hîc, num. 2. semper enim mutato Reipublicæ statu, Jus quoque publicum necessario commutatur; cum id ad statum propriè spectet. Sed Rex ubi est, nullum ibi publicum Jus esse; nemo dixerit nisi Tyrannidis administer. Hâcque ratione, nec Jus aliquod privatum superesset; æquè enim hoc ac illud, ad Principem pervenit: quin potius utrûq; non certè animo perdendi, verum in Principis fide ac religione à Populo depositum; sicq; nō tam sublatum, quàm translatione & successionē Principis custoditum fuit. Unde descendit mutuus ille inter subditos & imperantes obligationis nexus: qui facit ut nec Imperium Jure Dominico habeat Princeps.

17. Jus Publicum, in Institutionibus licet non tradatur: §. 4. ibi: dicendum igitur est de Jure privato Instit. hîc. Contr. Oeleman. in Antinom. Juris Civil. in præm. Themate 5. & disput. 1. thes. 6. & 7. attamen in Pandectis non omittitur; sed ejus intermittitur tantummodò tractatio, & commodis locis repetitur. Lyclama, 7. membr. 40. §. 1. ad fin.

Sunt Institutiones legitimæ scientiæ prima elementa, §. 3. & de confirm. Instit. quæ Juris publici perplexâ disputatione, non onerare conveniebat: & præcedit meritò cognitio Juris privati. Donell. 2. com. 6. ad fin. Lyclama. 7. membr. Ecl. 41. à princ. Verum in Digestis, denuò in hoc 1. libro assumitur; cum inibi de Magistratibus subjunguntur multa. Ut & primus liber Codicis, de sacris;

Sacerdotibus & Magistratibus est. Ultimus Pandectarum, & tres posteriores Codicis libri, ferè nil non ad publicum Jus quod referri queat, comprehendunt. Ad idem quoque referri possunt Leges aliæ passim: quas uno fasciculo nectit Germ. Culinus, in *descript. Iuris Vtriusque, lib. 2. per totum.*

18. Non Jus, quod ars est æqui & boni, in Naturale, Gentium & Civile dispertitur; sed tres quasi fontes aperiuntur, unde ejus regulæ hauriri queant: Jussa nimirum seu præcepta naturalia, & gentium, ac ratio civilis. *l. 1. §. 2. in fin. l. 4. vers. quæ res junctâ l. 5. in fin. hoc tit. nostr. §. 4. in fine. Instit. eod. Andr. Gerbard. disputat. Instit. 1. thes. 5. à princ. Stuck. dec. 1. assert. 4. b. Quo ferè intuitu, Val Riemer. semicent. dec. 1. thes. 8. discrimen facit inter Jus approbatum & absolutum.*

Trimembri huic divisioni repugnare videtur, quòd Gajus in *l. 9. hoc tit. n.* dividit Jus, in proprium & commune: & proprium vocat, quod vulgò Civile appellamus; commune id ab eo adpellatur, quod constituit naturalis ratio inter omnes. Ita & Paulus, in *l. penult. eod.* omne Jus in Naturale & Civile sejungit: quod & in *§. 11. Inst. de Iur. natur. ac §. 11. Inst. d. rerum divis.* repetitur. & ipse adprobat Ulpianus, in *l. 6. hoc tit.* ad stipulanturque Philosophi pariter omnes. *Lactant. 6. cap. 8. & 9. Aristot. 5. Eth. cap. 7. Talenton. 1. rer. variar. cap. 16. Keckerm. Ethic. 1. cap. 4. f. 174. Strauchius, quæst. illustr. Ethic. dec. 2. thes. 4. part. 2.* Unde Bodinus, in *distribut. Iuris univers.* scribit Ulpiani divisionem, quia nec ipsa sibi, nec aliis convenit, refutatione minus egere.

At verò hîc, subdivisio cum divisione commiscetur; quod haut infrequens est Ulpiano. *l. 5. d. Pactis l. 4. in fin. hoc tit. junctâ l. 3. d. statu. homin.* Et pariter, ut supra §. 12. tripartita hæc divisio, ad *διχοτομία* nullo negotio redigi potest. *Cujac. 15. observ. 33. Donnell. 1. com. 6. Vultej. in princ. num. 4. Inst. d. Iure nat. & c. Oeleman. in Antinom. Giphon. proem. them. 7. Treutl. disputat. 1. thes. 4. in fin.* Ius duplex est; Naturale & Legitimum, seu positivum: *φυσικὸν καὶ νομικὸν* Aristoteles vocat. *5. Ethic. 7.* Hoc idem est, quod in *dist. 1. can. 1.* habetur; humanum genus duobus regi, moribus videlicet & naturali Iure: & *ibid. can. 2.* omnes Leges, aut Divinas aut Humanas esse; Divinas Naturâ, Humanas moribus constare. (Plato autem qui Legem

Legem dividit in Divinam seu æternam, Cœlestem seu Fatum, & Naturalem, non politicè sed metaphysicè considerat eandem. *v. Bolognet. d. Lege, Jur. & c. cap. 3.*) Cumque duplici naturâ homines sint induti; unâ quidem humano generi cum beluis ipsis communi, alterâ solis hominibus appropriatâ: *vid. infr. §. 20.* hinc factum, ut duplex censeatur Ius naturale; unum ita in specie dictum, aliud hominibus proprium, quodque (*ut infrâ dicam, §. 25.*) Ius gentium primævum ab Interpretibus indigitatur. Ius positivum, in duos iterum discedit ramos: vel enim à plerisque gentibus receptum (nostrates secundarium vocant) vel est proprium alicujus Civitatis, & speciatim Civile vocitatur. Ulpianus idem in effectu, aliis proposuit verbis, & hominem tripliciter consideravit: ut animal, ceu genus, unde ipsi Ius Naturale; ut hominem ceu speciem, unde Gentium; ut individuum, hoc est, certæ urbis civem, quâ ratione Ius Civile assignatur. *Borcholt. §. fin. num. 6. Instit. hîc. videtamen dissentientem Val. Riemer. semicent. dec. 1. thes. 3.*

19. Jus quoque Publicum, ex præceptis naturalibus, gentium, & civilibus collectum esse, intrepidè affirmamus. *Glossa hîc, verb. tripartitum. & ad §. ult. Instit. eodem. ubi & Vultejus, num. fin. Gædda. ad l. 6. in princ. num. 11. d. Verb. Signif. Andr. Gerhardi, disput. Instit. 1. thes. 5. Phil. Hænnon. disputat. Inst. 1. thes. 8. Val. Guil. Forster. exercit. 1. thes. 29. Stuck. dec. 1. assert. 3. lit. D. Giphani. disput. 1. thes. 8. ac novissimè Bachovius, ad Treutl. disput. 1. fol. 11. & Benedict. Vinckler. §. d. princip. Jur. cap. 12. Contra Cujacium in notis. num. 8. Inst. h. Wesenb. in parat. hoc tit. sub num. 14. & d. pact. nu. 4. Bocerum, class. 1. disput. 2. thes. 5. Lyciamam, 7 membr. ecl. 41. Borcholt. §. fin. num. fin. Inst. hîc. Jac. Cramer. disput. 1. thes. 9. ad fin.*

Probat hęc opinatio, ex Lege ult. ff. d. Legationibus, ubi Legationum privilegia, spectantia ad Ius publicum indubitatè, ex Iure gentium deducuntur: & quod de unâ specie asseveratur, cur non etiam de universo genere prædicari possit? (2) Romani in Magistratibus creandis, cæterisque Reipublicæ partibus constituendis, multa cum aliis communia, nonnulla etiam propria habent; pariter ut in Iure privato: & ideo hęc in parte inter utrumque nullum discrimen apparet. (3) Ac ut in Iure privato, Ius Ci-

vile

vile, si in totum à naturali ratione recedit, quando non determinat, sed magis affingit aliquid incognitum Naturæ; haut Lex, sed tyrannis est dicenda: ita pariter publicum Ius, & ipsa ratio status, naturalis æquitate, rectâ ratione, usuque gentium honesto, suis tanquàm ponderibus examinanda, librandaque videtur. (Quo intuitu. D. Augustinus dixit, Regna sine justitiâ, non nisi magna latrocinia esse.) Idq; qui negant Politici, ambigo num sint Christiani: verum sat excusati sunt meri Legistæ; non enim malitiâ sed inscitiâ peccant.

Nec etiam Ulpianus & Iustinianus, ex triplici illâ scaturigine, cùm Iuris privati deduci rivulos ajunt; Ius ideò publicum excludunt: sed potius quod utrique est communis, tribuunt ratione methodi tantum uni. (2) Quodque utilitas publica, nonnunquam privatorum negligit commoditatem; id ipsum ex æquitate provenit naturali, quæ præcipit ut Patriæ pareamus. l. 2. hoc tit. Quin & Ius privatum respicit Justitiâ Romanam, & utilitati publicæ cedit. Val. Riemer. semicent. dec. 1. thes. 2.

20. Jus Naturale est, quod omnia animantia docuit Natura: §. 3. hâc l. n. & in princ. Inst. d. Jure nat. & utique non aliud est, quàm sese, ac propriam speciem conservare velle, salvumq; esse. Mar. Salomon. ad h. l. n. §. d. Jure nat. f. 6.

Multa hîc Ulpiano obiiciuntur. v. Vallam, 4 elegant. 48. Vultej. in princ. Inst. d. Iure nat. & c. num. 3. Baronem Enenckel. 1. d. privileg. 8. nu. 31. & seqq. Donell. 1. c. 6. ubi Hilliger. lit. G. Forster. tractat. Iustin. 1. thes. 30. Bachovium ad Treutl. 1. thes. 4. lit. C. (1) Nullam nobis cum brutis communionem Iuris esse, ajunt; cùm ea ut rationis, voluntatis, judicii ac delectus, ita & Iuris expertia existant: à quibus ideò injuriam, quæ Iuri opposita est, remover ipse Ulpianus. in l. 1. §. 3. infra, si quadrup. pauper. Sanè Animam rationalem (sedem juris) nō habent bruta; & itaque δίκη ἔκ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, quod Hesiodus ait: ac licet Divinā rationem, non tamen naturaliter participare, docet D. Thomas: 1. 2. quæst. 91. art. 2. Divinā scilicet reguntur ratione, propriam ipsa non habent. Et indè animalia irrationalia, contra hoc jus delinquentia, non rectè puniri, communiter tradunt. Speckhan. cent. 1. quæst. 84. Matth. Stephani, disput. Instit. cent. 1. thes. 7. Hic verò ut scrupulus eximeretur, varia varii sunt comentati.

Ulpianum

Ulpianum minùs propriè, populariter & crassè loquutum esse quidam dicunt. Sunt qui Jus & injuriam in generaliore significatione sumpta, l. 5. §. 1. ad l. Aquil. & brutis quoq; tribui velint. per l. 1. §. 8. & 11. si quadr. pauper. Decian. 2. tract. crim. c. 6. n. 3. Eò, quòd Jus omne proficiscatur ex ratione Legislatoris (qui hìc Deus est) nec requirat rationem illi Juri subjectorum. videatur Hilligerus, l. c. 6. lit. G. H. Iacob. Cramerus, disput. 1. ad Instit. thes. 10. Planissima mihi responsio videtur: Id quod animà sensitivâ dictitante, & simplici saltem ratione informatâ, ab hominibus pro jure receptum, si & in brutis animadvertatur; rectè dici Jus Naturale. Quæ à brutis fiunt incitatione naturali, ea si homines ratione faciant, Juri Naturæ esse attribuenda. Govean. 1. lect. 19. Cujac. in notis poster. Instit. t. d. Iure natural. & c. Petr. Faber, 2. semestr. 1. à princ. Bolognet. d. Lege, & c. cap. 6. Tileman. disputat. ff. 1. thes. 9. & seq. volum. 1. Aruma. exercit. 1. thes. 13. Matth. Stephani. d. arte Iur. cap. 8. Andr. Gerhardi. disput. Instit. 1. thes. 5. adde Lyclam. 6. membr. ecl. ultim. ad fin. & 7. membr. ecl. 30. VVinckler. 2. d. princip. cap. 8. Hæc q; ex eo lumen accipiunt & robur, quòd Aristoteles, 1. Eth. cap. ult. tradit: duas in animà hominis (nequicquàm Scaligero contranitente. d. subtil. exercit. 299. §. 2. & exerc. 307. §. 7.) facultates esse; unam rationalem, alteram per se rationis expertem, nempe vegetativam, & sensitivam: quarum hæc quodammodò particeps sit rationis. cujus duæ in primis potentiæ sint, sensus & appetitus sensitivus; qui in concupiscibilem & irascibilem dividitur rectè. Iacob. Martin. cent. 2. disputat. 5. thes. 8. Sensitivæ itaque intuitu, Jus Naturæ, homini cum brutis est commune; rationalis ad Jus gentium primævum spectat. Bolognet. de Lege Iure, & c. cap. 2.

Hanc porrò definitionem (2) latiore esse, ipso definito; & edere, bibere, dormire, aliasque actiones ejusmodi naturales comprehendere, nonnulli dicunt. Quin & Vaconius à Vacun. declar. 1. num. 9. & declar. 2. num. 9. hæc motus ratione, quoddam itidem Jus naturale, nobis cum arboribus & herbis commune, agnoscit; omnesque omninò Naturæ inclinationes (& ipsum etiam vivere) Naturali Juri tribuere conatur. Verùm, in iis tantummodò dicimus Jus obtinere, quæ ad potentias animæ spectant, vel per se rationalem, vel capacem rationis; & quæ ideò νοητικῶς Regi possunt: id quod de vegetativâ, nullatenùs dici

potest. Bolognet. d. c. 2. Hillig. 1. cap. 7. lit. B. adde Boet. 3. d. consolat. Philosoph. prosa. 11. (3) Multa quoque Juri gentium adscripta, Juri Naturæ tribuere hæc definitio videtur: etenim non omnis Religionis expertia esse videntur animalia bruta. Ps. 147. v. 9. vid. Stuckium, dec. 1. assert. 4. Nempè Parentes illa amant, & Ciconia cum primis. Bodin. 1. d. Rep. cap. 4. num. 23. Unde Aristophanes in Avibus: Nobis avibus Lex est, ait, pervetusta in Ciconiarum tabulis; ut si Ciconia Parens volatiles fecerit suos pullos, & educarit, pulli vicissim nutriant parentem. Sic & Accursius, in l. sed & si lege. 25. §. consuluit. 11. d. petit. hered. in verb. obligaverunt. ad omnem creaturam existimat pertinere illam obligationem; ut beneficientibus bona faciamus, iisq; ἀντιδωμεν tribuamus. Cui opinioni suffragatur, quod ex Appione Agellius, 5. noct. cap. 14. refert, de Leonis, erga Androdum quendam gratitudine piâ; quæque de Canum mirâ fidelitate Camerarius coacervavit. medit. cent. 1. cap. 14. & cent. 2. cap. 80. 82. 83. 91. 93. 94. 96. Sunt & in bestiis virtutes: ac ipsæ litteræ Sacræ, deprædicant formicæ sedulitatem, prudentiam serpentum, columbarum simplicitatem. Ita vicissim attribuitur fraus vulpi, sævitia Leoni, sagacitas cani, &c. vide omnino præstantissimum seculi nostri Philosophum, Michaellem Montanum. 2. des Essais, cap. 2. Quam difficultatem removet Bolognetus. d. Lege, &c. cap. 5. nu. 30. Et horum in brutis quæ inveniuntur virtutum simulachrorum, & quæ non in omnibus existunt; haut in definiendo Jure Naturæ rationem habere debet Jureconsultus: cum etiam earum tam ὅτι, quam δέ τι multas ipsis Philosophismoveat lites. v. Jacob. Martini. Colleg. Philosophico, 1. disputat. 5. thes. 1. Ægid. Strauch. cent. quæst. Ethic. 1. dec. 4. thes. 5.

21. An ex Jure Naturæ Matrimonium descendat? controversiâ haut caret. v. Vinckler. 3. d. princip. Jur. 5. num. 10.

Bodinus, distrib. Juris fol. 11. Matrimonii hoc, ait, labefactare splendorem, vetitosque concubitus approbare. Attamen respectu diverso, multiplici Jure Matrimonium venire, non absolum est dictu. Schneidevv. ad princ. Instit. d. Nupt. Connubium, id præsertim quod fiebat per conferreationem, per conventionem in manum, & coemptionem, Juris Civilis est Romani. Consortium omnis vitæ, & communicationem Divini humanique Juris, adscribo gentium Juri. Ille verò, ut Cicero loquitur, 1. offic. communis

munis animantium omnium conjunctionis appetitus procreandi causâ; Juris est Naturæ. *Genes* 1. v. 22. & 28. Indeque ex eâ conjunctione, contra Jus gentium & Civile (quæ vagam Venerem execrantur) prognatos liberos, Naturales vocitamus. *Petr. Faber. 2. semestr. 1. Oeleman. in Antinom. Giphani. them. 6. & diff. 1. th. 9.*

22. Liberos procreatio, amor & educatio, Juris Naturalis est: *Arnise. polit. cap. 5. f. 121.* vel invito, qui de Amore hoc negat, *Timplero. 2. Oeconom. 4. quest. 1.* Hincque ne Incestuosis alimenta subministrantur, non disponit Jus Civile; nec etiam id præcipere quivit. *argum. §. 11. Instit. de Jure Nat. & c. l. 8. de Reg. Jur. l. 5. §. 1. d. agnoscend. liber. l. un. §. 1. C. d. rei uxoris action. Frid. Tileman. disputat. ff. 1. thes. 12. volum. 1. Forster. tracta. Justin. disputat. 1. thes. 32. libr. 1. Dissentit Val. Arithmæ. peric. 1. disputat. 6. thes. 3.*

Non refragatur Novella 89. cap. 12. & 15. Namque Imperator semper eâ censetur uti potestate quâ habet, nempe Civili. Et ideo illa Nov. sic est intelligenda; ut patrem non cogat, haut tamen prohibeat incestuosum alere volentem. Quodq; ex damnato coitu natos, nec ipso Naturalium nomine dignatur; hoc de Jure gentium primævo sumi debet, non merè Naturali. At cum Jus Civile in tantum amaverit castitatem, ut paternam interim destrueret pietatem; æquitas proinde Canonica, etiam ex incesto complexu prognatis liberis, Judicis officio alimenta decernit. *cap. 5. extr. de eo qui ducit in matr. quam poll. & c. Gail. 2. observ. 88. Gravæ. 2. conclus. pract. 88.*

23. Itidem nullo, vel Nobilitatis, vel humilitatis habito respectu, addecere videtur: ut matres suis ipsæ uberibus nutrant infantes. *Facit l. penult. ubi Gothofred. C. d. patr. potest. Casus, Sphæ. Civit. 7. cap. 17. Daneus, pol. Christ. 2. cap. ult. Guevara in Horolog. Princ. 2. cap. 23. Zachar. Fridenreich. 1. pol. 5. Val. Arithmæus, pericul. 1. disput. 1. thes. 5. Mambrun. Rosse. instit. Princ. c. 8.*

Unumquodque enim naturaliter ex eo accipit alimentum, ex quo est generatum. *Arist. 1. pol. ultim.* Et non hîc ullam nobilitatis differentiam agnoscere Naturam, ex eo apparet; quod puerperis illustribus, æquè ac aliis uber adedit lacte distenta.

24. Jus gentium est, quo gentes humanæ, ut ratione præditæ utuntur: l. 1. in fin. l. 9. hoc tit. §. 1. Instit. d. Jur. nat. & quod ideò Jus humanum, nonnulli vocare malunt, Petr. Faber, 2. semestr. 1. fol. 6.

25. Jus hoc, non tam temporis, quàm qualitatis, seu ipsius rei conditionis ratione, duplex est: Primævum & secundarium. argum. can. Jus naturale. & can. Jus gentium. dist. 1. §. 11. Instit. d. rerum divis. Ar. Pinel. ad rubr. C. d. rescind. vendit. part. 1. n. 2. & c. Bolognet. d. Lege, Jur. & equit. cap. 17. 25. & c. Dowell. 1. com. cap. 7. Arumæ. exercit. 1. thes. 14. Forster. tractat. Justin. 1. thes. 33. Velsten. cent. quæst. polit. dec. 5. thes. 6. Stuck. dec. 1. assert. 4. Hænon. disputat. Instit. 1. thes. 10. & seq. Jac. Cramerus, disp. Instit. 1. thes. 12. & novissimè Benedict, V Vinckler, 2. d. princ. Jur. cap. 9. Contra Corasium, 6. miscellan. cap. fin. Bronchorst. cent. 1. & quart. assert. 3. Lyclamam, 7. membr. eclog. 31. Cui consentit distinctio æquivalens, in superius & inferius, posterius & prius. Val. Riemer. semicent. dec. 1. thes. 5.

Primævum, seu Jus gentium merum; l. 31. ff. depositi. est ratio, seu rationalis animæ pars, quatenus voluntati nostræ imperat honesta, prohibetque contraria. Bolognet. d. Lege, & c. cap. 3. n. 25. & c. Quod à naturali ratione incorruptâ procedit: vid. tamen omninò V Vincklerum, 1. d. princip. Jur. cap. 7. & 8. adeò ut etiam locum obtinuerit, antequàm Adamus peccaret. Quod mox ortum est cum genere humano, antequàm vel gens adhuc extaret ulla. Quod hauritur ex fonte Divini Juris, & proindè Lex Divina indigitari potest. Hænon. d. disput. 1. thes. 11. Quodque Div. Paulus Legem vocat, descriptam in cordibus nostris: Roman. 2. v. 15. non alio ferè sensu, ac rationem naturalem, tacitam quandam Legem nominat Paulus JC. in l. 7. in princip. d. bonis damnat. quam nec ipsa iniquitas delet. Augustin. 2. confess. 4. à princip. Et hoc proindè Jus, haut rarenter itidem, ab hominum non rerum Naturâ, Naturale vocitatur. §. 2. vers. Iuri enim Naturali. Inst. d. Iure natur. gent. d. §. 11. d. rerum divis. §. 1. Instit. d. obligat. quæ ex delict. l. 4. ibi: Iure naturali. item ibi: naturali ratione. hoc t. nostr. l. 1. ff. locati. l. 31. deposit. l. 1. d. acquir. rerum dom. d. Canon. Ius naturale. dist. 1. Calvin. in Lexic. verb. Ius gentium.

Est enim

Est enim Juris naturalis interpretatio duplex: *Revard. 1. variar. 1. & innui supra §. 18.* aliudque habetur, κατ' ἐξοχὴν Naturale ab Ulpiano dictum; *h. l. nostr. §. 3.* quod scilicet Natura per se, non ex ratione dictat. *Lopez. animadvers. cap. 1.* Aliud hominibus propriū, quod naturalis nempè ratio pura, inter solos, & omnes homines firmavit; *l. 9. in fin. hoc tit. nostr. §. 1. Inst. d. Iure natur. gent. V Vinckler. 1. d. princip. Iur. cap. 9.* & minūs quàm illud naturale videtur: nam licet Naturā nobis insint semina virtutis; magis tamen nobis inest vis generandi. *Strauchius, illustr. quæst. Ethic. dec. 5. thes. 1. cent. 1.* Hocque (ut jam est edoctum) primævum, seu in statu integritatis proditum, *Marant. in speculo, part. 3.* haut perperam appellatur. Secundarium verò seu excogitatum vocant; quod usu exigente & humanis necessitatibus, gentes sibi constituerunt: *§. 2. Inst. d. Iure nat. & c.* quod tum esse cœpit, cū & Civitates condi, & Magistratus creari cœperunt. Quod à ratione naturali, non ab initio, sed supposititiè; per discursum aliquem practicum oriri videmus. Non quòd in unum aliquandò convenerint gentes, hancque fanciverint speciem Juris: sed quòd successivè omnibus visum est placere; id totius orbis decretum fuisse existimetur.

Nec hanc distinctionem improbat, sed firmat magè Justinianus; cū in *§. 1. Instit. d. Iure nat. gent. & c.* Jus gentium vocat, quod ratio naturalis constituit inter omnes gentes: & mox *§. 2. tit. eod.* subjungit; gentes humanas Jura quædam sibi constituisse. Et cū eorum, quæ Juri gentium passim adscribunt nostri Jureconsulti, aliqua ex Naturā, alia ex positione gentium descendant; necessario proindè, duplex Jus gentium erit constituendum. Quæ tamen omnia, non opus est ex Legibus ut firmemus: haut enim potest Princeps in his ponere Leges, quæ concernunt Philosophiam; nec harum rerum olim (ut & hodiè) Jureconsulti optimi fuere indagatores.

Jus gentium primævum, est Jus quod docet Philosophia: & ex hujus Juris inter omnes homines communione, eleganter probat Antoninus Imp. *lib. 4. d. vitā suā. fol. m. 201.* Mundum unam Civitatem esse. Hocque si homines regerentur solo, rediret felix nimium prior ætas: quod Divinus Boetius innuit, cū *lib. 2. d. consol. Philosoph. metro ult. canit;*

O felix hominum genus;

E 3

Si vestros

Si vestros animos, amor

Quo Cælum regitur, regat.

At hoc malitia, humanæque naturæ depravatio, haut admittit.

Benedict. Vinckler. 4. d. princ. iur. cap. 1. & 2.

Lex 2. tit. 1. Lib. 1. ff.

1. Ea erga Deum Religio, quæ hîc Naturali Juri à Pomponio assignatur; alia est ab eâ, quam nos veram docet Sacrosancta Scriptura. *Vinckler. 3. d. princip. iur. cap. 3. à princip. & dixi ego disp. pol. 1. thes. 7. in notat. sub num. 1. & 2. class. 1.*

Omnes, modò sint sanæ mentis, communi fatentur consensu, Deum religiosè colendum esse; & Deum existere æternum, commune judicium est cunctorum degentium ratione, ut Boetius ait: *5. d. consol. Phil. prof. 6.* ac propterea Aristoteles etiam, *1. Topic. cap. 9.* castigatione & pœnâ dignos judicat eos, qui utrum Deus honorandus sit? dubitare audent. *Lyclama, 7. membr. eclog. 41. fol. 385. Timpler. 2. Eth. cap. 1. quæst. 12.* Et naturali lumine, quòd Deus sit, cognosci posse, multis docet Henning. Arnisæus, in *Epit. Metaphys. fol. 285. & c. Strauch. quæst. illustr. Ethic. cent. 1. dec. 7. thes. 1. adde Iul. Cæsaris Vanini amphitheatrum etern. provident. ubi cap. 2. pro humano captu, quid Deus sit? explicatur.* Ac ita quoque Tragici Poëtæ omnes, ad hanc admonitionem suas Tragœdias accommodare solent; ut ex observatione pœnarum Mortales discant: Esse mentem Divinam, inspectricem humanarum actionum, quæ regulariter atrociora scelera atrocioribus calamitatibus punit; Iustis autem & bonis, tranquillum largitur cursum. *Richter. axiom. hist. 55.* Attamen pietas & Religio sincerior, de redemptionis, justificationis, sanctificationis, & c. mysteriis (& quoque de Prophetiarum, quæ nos erudit intellectu occultiori. *2. Petr. 1. v. 20.*) temporibus secularibus tacita, omnique abscondita carni; ex solo descendit auditu verbi *ἡ σοφία τοῦ 58*, & Sapientiæ humanæ scandalum existit. *Matth. 16. v. 17. Rom. 10. v. 14. 1. Cor. 1. v. 23.*

2. Parentes amare, omnium animalium est; Parentibus obsequi, hominum proprium esse videtur. *Pet. Faber. 2. semestr. 2. vid. etiam Timplerum, 2. Oeconom, 4. quæst. 2.*

Ethoc

Et hoc est quod Patria potestas, Iuri gentium (primævo scilicet) adaptatur: quamvis itidem suo modo, Iuri Civili non insci-
rè adscribatur. *vid. §. 2. Instit. d. patr. potest. §. 1. quibus modis Ius patr.
potest. solv. Vacon. à Vacun. declarat. 8. Bodin. d. Rep. 4. & idem Meth. hi-
stor. cap. 6. Theod. Marcil. ad L. XII. Tab. §. 34. fol. 106. & dixi disput. pol.
10. thes. 37. in not. class. 1. & disp. ad 1. & 2. lib. ff. thes. 3.*

3. Obsequium autem, quo Liberi Parentibus summè sunt
obstricti, adeò semper ab omnibus haberi debet sacrosanctum;
ut nec erga Parentem, etiam infamem, rigidum, intractabilem
& impium, cessare sit putandum. *Henr. Velssten. cent. quest. polit.
dec. 3. thes. 1. & 3.*

Ubique enim hoc valet: Pater est. Ergò honorandus. Tem-
peramentum verò nobis hanc in parte monstravit Div. Paulus; qui
parendum & obsequendum Parentibus præcipit indefinitè, *κατὰ
πάντα*: *ad Coloss. 3. vers. 2. sed ἐν κυρίῳ. Ephes. 6. v. 1.* hoc est; eatenus,
quatenus Deo suus honor salvus & incolumis manet; nec pater
omnia jura exuit humana. *v. quæ dicam infra, ad l. 3. §. 9. hoc tit. nostr.*

4. Sed utrumné Filius in Magistratu constitutus, Patri pri-
vato est præferendus; ei que loco cedere atque assurgere debet?

Hic Tauri Philosophi decisio arridet. In publicis locis at-
que muneribus, actionibusque, Patrum jura, cum Filiorum qui
in Magistratu sunt potestate collata, paululum interquiescere, &
connivere: sed cum extra Rempublicam, privatim in domesticâ
re, atque vitâ sedeatur, ambuletur, aut in familiari convivio di-
scumbatur; tunc inter Filium Magistratum, & Patrem privatum,
publicos honores cessare, naturales & genuinos exoriri. *Agellius,
2. cap. 2. Iustus Mejerus, in questionib. ex libro 1. ff. de sumpt. thes. 16. Vel-
stenius suprâ dictâ dec. thes. 4.* Sicque capio quod scribunt Baldus, &
Ludov. Romanus, *ad l. adoptivum. d. in Ius vocand.* etiam si filius di-
ctaturâ Ecclesiasticâ ornetur; patrem tamen is debeat revereri.
Erravit ergò Laurentii Celsi, Venetorû Ducis Pater, dum filio re-
cens Duci creato obviam ire recusavit; ne coram filio caput ape-
rire, & patriam potestatem vilem facere cogeretur. Rectius Fa-
bius Gurges: qui cum Consul esset, & patrem Proconsulem sibi
obvium haberet, patrem equo descendere iussit, & pro more, pe-
ditem ad Consulem venire. *Val. Max. 2. cap. 2. Plutarch. in Fab. Max.*

Hunc

Hunc enim laudavit optimus Pater, hortatus ut isthac gravitate, pergeret auctoritatem Populi Romani tueri. Inde q; in publicis, non valet Patria potestas. *l. 9. d. his qui sui vel alien. Iur. cum simil.*

5. Sicque Patriæ magis quàm Parentibus, si diversa præcipiant, optemperandum esse reputamus. *l. 19. §. 7. d. captiv. & postlimin. revers. l. 1. §. 15. d. ventre in possession. mittend. l. 14. in pr. ad SC. Trebell. l. 35. d. relig. & sumpt. funer.*

Plura beneficia Patria continet; & est antiquior parens, quàm is qui creavit: major profecto ei, quàm parenti gratia debetur: ait Cicero, *1. d. Rep. Colerus, parerg. cap. 34.* Et idem, *1. offic.* Chari, inquit, Parentes, chari liberi, chari propinqui, familiares: sed omnes omnium charitates, Patria una est complexa. Adde Val. Max. *lib. 2. cap. 7. exempl. 3. & seq. Everhard. in Topic. loco ab ordine. num. 12. Zachar. Fridenreich. Polit. cap. 24. fol. 635. & c.* Adeò, ut si Patria periclitetur, & periclitentur simul parentes, nec utrisque succurere possibile fiet; Patriam magis servare debeamus: Keckerman. *disputat. pract. 22. problem. 24.* & pater Patriæ proditor, interfici possit. *d. l. 35. d. religios. Adelb. Burckhard. in append. tract. Val. Voltzii, d. Sicar. fol. 175. lit. p. Arumæ. exercit. ultim. thes. 15. Diss. Bodino, 1. d. Rep. 4. num. 26.* Et censet Machiavell. *3. discurs. ad Livium, cap. 41.* Patriam semper defendendam esse, etiam inhonestè. Sed mirabiliter apud Trajanum Boccacini, *2. d. ragguagli di Parnas. cap. 31.* hanc Brocardicam limitat Cato: cum veriverbio vulgari, Pugna pro Patriâ (τὸ liberâ) subjunxit.

Confectarium horum est, Patriam sine veniâ in Ius vocari non posse. *Speckhan. 1. quest. 53.* Et hac etiam ratione defendi potest, quod sancit Ius Feudale; in *cap. unic. §. fin. tit. 28. libr. 2. Feud.* Domino auxilium ferre debere Vasallum, etiam contra Patrem: puta si Dominus sit Princeps, & ita Rempublicam ac Patriam representet. *Quâ de questione videre licet Vultejum, lib. 1. d. Feud. cap. 10. num. 33. Harpprecht, ad §. 5. num. 198. Instit. d. public. Iudic. Bocer. d. Investit. cap. 4. num. 34. & tract. de Iure Domin. & Vasall. lib. 1. cap. 4. num. 57. & c. Herman. Kirchner. Orat. Marburg. 7. & 8. Maulium, tract. d. homag. cap. 5. num. 16. & c. Hænnon. disput. d. Reg. Iuris. 3. ad l. 8. quest. 2.*

6. Patriæ parere debet etiam Princeps: & ideò salutem publicam propriæ tenetur utilitati præferre; Legesque sunt, quibus

quibus Reipublicæ & is etiam est adstrictus, qui in eâ potestate fungitur summâ. Sanè tempestas ea non potestas esset, si aliter eam interpretaremur. Quâ dere alibi ago. *tr. d. appellat. cap. 1. ad fin. disputat. Politic. 1. thes. 34. &c. disput. 2. thes. 3. & seqq. ac ibid. thes. 40. &c. Class. 1.*

Lex 3. Tit. 1. Lib. 1. ff.

1. Vis atque injuriæ propulsatio, in gentiumné Juris, an Naturæ sedem sit adscribenda? in dubium maxumè ac incertum revocatur.

Eam ex Jure descendere naturali (1) auctoritas arguit Juris nostri conditorum. Adversus periculum se defendere, naturalis ratio permittit. *l. 4. in princ. ad l. Aquil. Vim vi repellere licet; idque Jus naturâ comparatur. l. 1. §. 27. infr. d. vi, & vi armat.* Accedit huc, quòd in brutis quoque, defendendi jus considerant Jureconsulti. *l. 1. §. 11. si quadrup. pauper.* (2) Idem arguit ratio naturalis: quia nempe principiò generi animantium omni, à Naturâ tributum videtur; ut se, vitam, corpusque tueatur. Hinc Propertius, *2. eleg. 5.*

Non solùm taurus ferit uncis cornibus hostem:

Verùm etiam instanti, læsa repugnat ovis.

Et in Halieut. Ovidius:

Accepit Mundus legem, dedit arma per omnes,

Admonuitque sui; & vitulus sic namq; minaci

Qui nondùm gerit in tenerâ jam cornua fronte,

Sic damæ fugiunt, pugnant virtute leones,

Et morsu canis, & cauda sic scorpius ictu,

Concussisq; levis pennis sic evolat ales:

Omnibus ignota mortis timor, omnibus hostem,

Præsidiumque datum sentire, & noscere teli

Vimque minasque sui. &c.

Proverbium est vetus, & Formicæ suam inesse bilem. Indeque Brasidas apud Plutarchum: Nullum est animal, ait, tam pusillum, quod læssitum se se non cupiat ulcisci, & Plinius alicubi: Nulla

est, inquit, bestia, cui non sit ira; non sit animus injuriæ impatiens, & prompta si noceas ad se defendendum alacritas. Ac Minut. Felix. Quid animantium, ait, loquar tutelam multiformem? alias armatas cornibus, alias dentibus septas, & fundatas ungulis, & spicatas aculeis, aut pedum celeritate liberas, aut elatione pin- narum, &c. Et sic sui defensionem perperam gentium tribui Juri, JCCti præstantissimi contendunt. Govean. 1. varior. 20. Rainald. Cor- sus. 3. indagat. 2. Eoque nomine Donellus, lib. 1. comment. cap. 7. ac Timæus Faber, disputat. anniv. 3. thes. 2. Legem hanc nostram, non ad amissum autumant cum superioribus cohærere.

Vicissim defensionis facultatem, Jurigentium tribuit (1) Le- gis nostræ connexio cum præcedenti. (2) Tribuit ratio Legis ejus- dem: dum nimirum ita argumentatur Florentinus JCtus. Inter homines cognationem quandam constituit natura. Ergo, ho- minem homini nefas est infidiari. Et quia non licet homini ho- minem offendere. Ergo, vim atque injuriam propulsare concef- sum erit. Natura quippè prohibens offensionem, eo ipso con- cedit defensionem. Huic sententiæ (3) Canonicum Jus robur addit: in can. *Ius naturale. dist. 1.* ubi Juri hominum proprio, violentiæ vim repulsionem adscribi videmus.

At rectius cum Paulo JCto, in l. 45. §. 4. ad l. Aquil. dici posse videtur: vim vi defendere, permittere omnes Leges, omniaque Iura; hoc est, Naturale, Gentium & Civile. Cujac. 5. observ. cap. 18. Prosp. Farinac. part. 4. tit. d. homicid. quest. 125. nu. 10. Nec infrequens esse, ut res una eademque, diverso jure censeatur; Matrimonium supra nobis præbuit paradigma. v. quæ dicta ad l. 1. §. 21. hoc tit. nostr.

Quo autem respe ctu defensio, vel Naturæ, vel Gentium, aut Civilis Iuris dici mereatur? ambigitur rursus. Sunt qui isthanc Iure naturali introductam, gentium & civili approbatam existi- mârint. Deciane 2. prax. criminal. cap. 6. num. 7. Hillig r. ad Donellum, 1. com. cap. 7. lit. 1. Helfr. Vlr. Hunnius. disputat. ad Instit. 1. thes. 12. Verum (ut mox dicam) non simpliciter Ius gentium rectaque ratio, con- firmat Iure naturali proditam defensionem, sed & eam limitat atque coercet. Alii propulsionem violentiæ, Naturali; contra injuri am quæ est defensio, Iuri gentium assignant: Coras. h. n. 3. &c. Pacius, Antinom. cent. 1. quest. 1. Cramer. disputat. Instit. 1. thes. 11. & 13. Hænnon. disput. Instit. 1. thes. 11. eò quòd injuria haut in bruta cadat.

¶ 1. §. 3. *si quadr. pauper.* At quia (1) injuria in generaliori significatione sumpta, l. 5. §. 1. *ad l. Aquil.* aliquo etiam modo competit brutis: *ut innui supra, ad l. 1. §. 20.* (2) quia hinc Ictus, vis atque injuriæ propulsionem conjungit: & quia (3) Ius gentium, seu ratio recta, etiam contra vim sine injuriâ, nobis (à furioso, &c. putâ) illatam, propellere concedit (*quod ad h. l. infr. §. 8. docebo*) huic ideò opinioni subscribere non possum. Sic ergò censere placet: Impetum & inclinationem quandam, quâ nocitura declinent, vindictamque sumant, etiam brutis inesse; vim atque injuriæ propulsionem justam & moderatam, descendere à solâ rectâ ratione, seu Iure gentium primævo (ita ut huic magis quàm Iuri naturali, Defensionem conveniat accumulare; quia nempè haut ea meretur nomen defensionis, si absit moderamen rationale). Modum quo nos commodè atque artificiosè tueamur, Ius gentium secundarium docuisse: hæcque omnia Ius demùm civile confirmasse, atque dilucidius explicavisse. *Petrus Faber. 2. semestr. 2. fol. 22. Obrecht. tract. ad h. l. nostr. cap. 4. num. 7. Lyclama, 7. memb. eclog. 42. Dn. Bocerius, d. duello. cap. 10. num. 15. Arumæ. disputat. ad ll. præcip. 1. th. 1. quest. 1. Iohan. Stuck. in Isagog. defens. lit. A.* Et itaq; erroris convictos habemus eos, qui statuunt numero magno; inculpatæ tutelæ moderamen, etiam originis ratione Iuris Civilis esse. *Farinac. d. quest. 125. num. 334. & post Bocerum, d. cap. 10. nu. 21. 23. Hænnonius, d. thes. 11. Anton. Matthæ. disputat. pandect. 1. thes. 6. Bened. VVinckler. 4. d. princip. iur. cap. 10. & 11. Contra Iohan. Bolognet. hinc. num. 63. & Ludov. Charondam. 1. verisimil. 1. sect. 3.* Vindicta etenim & propulsatio, moderamen excedens, cum iniqua & injusta existat; Iur gentium primævo (utpotè æquissimo & Divinâ providentiâ constituto, §. 11. *Instit. d. Iure nat.*) nullatenus attribui potest.

2. Et magis est, ut in foro, quem Poli seu Animæ vocant, tutum quoque esse, qui vim vi repellit, dicamus. Contra Glosam, Bartolum & Jason. *hinc Covarruviam, de Sponsal. part. 2. cap. 8. num. 16. & seq. Iohan. Gersonem & alios, adductos à Ludovic. Lopez, Instruction. conscient. cap. 6. part. 1. versic. non peccat. & Petr. Binsfeld. tract. de injur. & damno, cap. 1. quest. 5. conclus. 1. in princ. Cum D. Thomâ. 2. 2. q. 26. art. 3. Mart. Chemnit. tom. 2. locor. com. fol. m. 353. t. d. vindict. quest. 3. Danæo, Ethic.*

Christian. 2. cap. 13. Johan. Forstero, diss. ad Decal. dec. 2. probl. 5. Gregor. d. Valentia. tom. 3. disput. 5. quest. 9. Ferdinand. Vasquio. Illustr. cap. 18. num. 11. Dn. D. Harpprecht. ad §. 5. num. 148. de public. judiciis (quem benè contrariis respondere, attestatur Farinacius, d. quest. 125. n. 20.) Obrecht. hic, cap. 1. num. 9. Bernh. Grævæo, 2. conclusion. pract. 110. considerat. 1. à princ. Arumæ. disputat. ad ll. precip. 1. thes. 1. quest. 2. Goglen. eth. quest. 115. Clemen. Timplero, 3. Ethic. cap. 10. quest. 29. Ægid. Strauchio, illust. question. Ethic. Centur. 1. decad. 8. thes. 9.

(1) Jus naturale sive gentium; Jus Divinum est, *can. 1. & 2. dist. 1. §. 11. Inst. d. Iure nat. gent. & civil.* Ergò cum Jure naturali humano, seu gentium primævo, vis & injuriæ propulsio concedatur; Jure Divino hoc nobis concessum esse, existimari debet. (2) Lex quoque Mosaica, huic sententiæ favet: etenim furem nocturnum, domum saltem effringentem occidere permittit; cum non tantum furandi, sed & vitæ insidias struendi gratiâ, venisse præsumatur. *Exod. 22. v. 2.* Et etiam occisi propinquis, dolo sum homicidam, sibi fortè obviam factum, interficere concedit. *Num. 35. v. 19.* (3) Omnium itidem gentium mores & cōsuetudines hic concordant. *Clar. §. homicidium. nu. 19.* Nec historiarum monumenta, ullam nobis referunt Nationem, præter Garamantes, qui omnium hominum commercium aspectumque fugientes, ne defendere quidem se audebant. *Herodot. Melpom.* (4) Quia Apostoli Christum sequentes, gladios gestarunt: & hoc quia illis non prohibuit Salvator; nec ideò consequens ei displicuisse, probabile videtur. Et (5) contraria opinio, magis opprimenti, quàm innocenti favet: magnamque probos offendendi, malis hominibus præberet occasionem; si nempè hi certissent, ab illis injuriam non repulsum iri.

Haut nobis refragari autumamus, *Matthæi caput. 5. vers. 39. & 40. cap. 26. v. 52. Apocalypseos cap. 13. vers. 10.* Non etenim tuitio- nem sui, prohibent illi textus: sed ipsum defensionis necessaria actum; apud Deum peccati reatu non vacare docent; si comitem habeat pravum aliquem affectum. Etenim quemadmodum Divus Paulus, *1. Cor. 7. vers. 29. & c.* ab omni exigit Christiano; ut qui gaudent, sint tanquàm non gaudentes, qui emunt ut non ob-
tinentes.

tinentes: ita Christus (qui animum inspicit semper) eò loci præcipere videtur; ut nudè & purè tu defensionem, non proximi occisionem intendes: hoc est; licet aliter te defendere non possis, animo tamen dolenti commiserantique, adversarium eneces; ut ita occidens, ratione voluntatis & intentionis, non occidere videaris. Hocque idem esse censeo cùm eo, quod Scholastici docent; occisionem non debere finem esse inculpatae tutelæ. v. Obrecht. ad h. l. n. cap. 12. num. 4.

At instat quis ultra: Salutem animæ proximæ, præponere nos debere salutis corporis nostri: sicque, cùm aggressor verisimiliter in peccato mortali sit constitutus, non eum occidendum esse, ne anima simul cum corpore extinguatur: quo argumento nititur Gerson. Verùm haut peccare videtur, qui iure utitur sibi à Deo & Naturâ concessio; licet id cum alterius, vel animæ vel corporis jacturâ sit conjunctum. Et sic eum, in terminis legitimæ defensionis qui est constitutus, executorem reputo decreti justæ, quod contra talem temerarium invasorem, pronuntiat Divina Majestas. *argum. Exod. 21. vers. 13.* Cùm autem, defensio legitima quoque, an habeat peccatum, apud Iureconsultos & Theologos, res sit tam controversa & plena dissensionis: hoc omnes Christianos à rixis & altercationibus; omnibusque rebus quæ culposis homicidiis præbere possunt ansam, abstertere merito debet.

3: Annè verò peccat, qui se non defendit, morivè mavult, quàm adversarium vitâ privare?

Sese non defendere opus esse perfectionis, post Div. Thomam, Dominicum à Soto, Iohan. Gersonem & alios, adstruunt Vasquius. *illustr. d. cap. 18. num. 7.* & Binsfeld. *d. quest. 5. conclus. 7.* Iac. Ayres. *in proleg. tract. ad hanc l. nostram. num. 39. & 85. & part. 1. n. 395.* utrumque licere scribit, defendere se, & non defendere; haut secus ac testamento condito, vel ab intestato decedere, contrahere matrimonium, vel vivere in cælibatu. Etenim cùm iura atque Leges, defendendi facultatem largiantur, iis uti vel non uti, liberum esse ait. *argum. l. 31. ff. l. 29. ad fin. C. de pact. Socin. reg. 419.*

Verùm qui se contra vim illatam haut defendit, non minùs peccare, ac si ipsemet sibi manus inferret, ex Castrensi & aliis, edocet Obrechtus, *hic. cap. 1. num. 23.* Ut & Hilligerus, *ad Donell. 1.*

cap. 5. lit. E. ad fin. scribit. jubere Legem Naturæ magis, quàm per-
mittere defensionem. Fundamento quo nituntur, est (1) vulga-
tum illud; neminem esse Dominum suorum membrorum: l. 13. in
princ. ad l. Aquil. neminemque renuntiare defensionibus suis; aut
alterius privatæ potestati tradere se posse. Decian. prax. crim. 2.
cap. 7. num. 11. &c. (2) Impingere contra præceptum charitatis,
quòd vult; ut non minùs nos ipsos, quàm proximum diligamus.

Ego hìc distinguerem inter eum, qui insano quasi impetu, am-
plectitur mortem, quam ipsi alius intentat; & inter illum, qui
dum adversario vitam & resipiscientiam salvam cupit, negligenti-
us se se defendendo occumbit: ac ut hic laude; ita ille peccati
adversus semetipsum & Rempublicam commissi, reus quodam-
modò videtur.

4. Vocari hìc & illud in quæstionem potest, formulamque
Declamationis præbuit nonnullis: rectène fecerit D. Lauren-
tius, quòd Urbis Præfecto, Imp. Decii nomine Thesaurus Ec-
clesiæ petenti, sese opposuit; & vitam potiùs amittere, quàm im-
perata facere voluit? Affirmant Rudolph. Goclenius, *quest. E-
thic. 96.* Strauchius, *Illustr. quest. Ethic. cent. 2. decad. 5. thes. ultim.*
Jacob. Martini. *Centur. 9. disputat. ult. thes. ult.*

5. Ob homicidium sui defendendi causâ perpetratum, ne-
mo vel à Principe, consuetudine vel statuto puniri potest. *Vas-
quius Illustri. 18. à princ. & cap. 36. num. 5. Anton. de Petra, de jure
quesito non tollend. cap. 26. Prosp. Farinac. d. quest. 125. num. 12. &c.
Matthias Stephan. disp. ad Institut. Centur. 1. thes. 10.*

Saxonico quidem Iure, nec hoc casu potestas est impunè ho-
micidium committendi: *Dañ er wirdt dem Richter in die höchste
wette/ vnd des entleibdten Friedschaffe / in ein Wehrgelt verdamet.
Sachsenspiegel. 2. Art. 14. Zobel. part. 4. different. 29. num. 6.* Sic & in
Poloniâ quoque, se se defendendo interimens quenquam, pe-
cuniariam sustinet pœnam. *Royzius, in præfat. dedicat. Lithuanicar.
Decisionum.* Sic itidem veteres, in hominum quâcunque cæde, ex-
piatione opus esse, existimârunt. *Beza, ad Matth. cap. 27. vers. 24.*
Sed (ut jam evici. *suprà h. l. §. 1.*) defensio omni Iure est permissa:
& quì potest esse pœna, ubi nullum est delictum? l. 22. C. d. Pœn. fac.
l. 131. in princ. d. verb. signif. Nec etiam Princeps supremus, quamvis

summa

summâ & absolutâ potestate uti velit, Iuri Naturali, rectæque rationi (quibus quoque consonam esse sui tuitionem, constat) derogare quicquàm potest. *argum. l. 64. d. condict. indeb. §. 11. Inst. d. Iure nat. & rectè ac piè Bodinus, 1. d. Rep. 8. nu. 102. capitaliorem fraudem esse scribit, imbuere Principem aliâ disciplinâ, quàm prædari. Nulla enim auctoritas efficere potest, ut Princeps non censeatur animal rationale, & mortale: nulla eum humana majestas absolvere potis est, à Lege Naturæ, vel dictamine rectæ rationis. Undè & Leges, ac quicquid agit Princeps vel Legislator, secundum Naturam fieri debet. Argum. §. 4. Inst. d. adoption. Illustris Emenkel. 1. d. privileg. 3. nu. 23.*

Ex his quæ præcesserunt, efficaciter colligere licet. (1) Defensorem, haut fractæ pacis incurrere pœnam, si ea legalis sit, siue conventionalis: nec item puniri posse eum, der in dem Burgfrieden/ sui defendendi causâ, aliquem offendit, *ut innui disp. pol. 12. thes. 7. in notis, num. 4.* (2) Non, ob sui defensionem si donatorem interficiat, donatarium re donatâ privari posse. *Obrecht. hîc, cap. 12. num. ult.*

6. Cùm defensio ex jure naturali, & gentium (quòd suprà assertum est) descendat: exindè cujuscunque sortis hominibus eandem competere, palàm fit. *Hâc l. nostrâ. ibi: quod quisque. l. 14. de Oblig. & Act.* Adeò ut ipsis Apostolis, Monachis & Clericis, etiam dum Sacra peragunt, haud illam denegare audeant Nostrates. *Clement. unic. de homicid. Gail. 1. de pace public. 6. numer. 9. & lib. 2. observat. 110. nu. 11. Farinac. tract. criminal. part. 5. quest. 125. num. 29.*

Ius equidem naturale, omnibus hominibus est commune. *l. 9. hoc tit.* Neque is qui Religioni arctius est addictus, Privilegia illa amittere videtur, quæ Natura, rectæque ratio hominibus largiuntur.

7. Banniti, & in crimine capitali damnati, an se defendendo protegere queant; aut delicta delictis, hoc si faciant, accumulare censeantur? hîc itidem est quæstionis.

Bannitos retinere quæ Iuris gentium sunt; & proindè statutum, quod permittit contra exulem sævire, non ei idcirco adi-

mere:

mere defensionem, ex ipsius Naturæ sensibus promanantem, docent Menochius, *arbitr. l. quest. 89.* Clarus, §. *homicidium. num. 52.* Obrecht, *hic, cap. 5. num. 10.* Gothofredus, *in l. 4. ad l. Aquil. lit. c.* Quod, ut in Bannitis Italiæ & Hispaniæ, ac iis quoque, qui à Camerâ Imperiali, & Dicasterio Rottvilenfi, ob contumaciam aut leviuscula delicta alia, proscriptione notantur, locum tuari concedam: *Cammergerichts Ordnung. part. 3. tit. 43. §. 3. ibi: solches Aehters Haab vnd Gut. Vide die alte Rottweilische Hoffgerichts Ordnung. part. 9. tit. 18. 28. & 29. Et Reformirte Rotweilische Hoffgerichts Ordnung. part. 3. tit. 14.* (Non etenim hostes dici queunt, qui ad evitandum ignominias Legû peregrinantes, nihil contra patriam moliuntur: ac etiâ non privatos, sed ipsos tantum Judices Legum administratos esse decet) Itâ vicissim vim suam hæc decisio perdere videtur; si quis ob pacem publicam violatam (*als ein Friedbrecher*) vel atrociam ob crimina sit bannitus. Talis etenim, cum hostis Imperii publicus habeatur (undè & Germanis *Aechter*, ad Græcæ vocis similitudinem, quasi hostes indignantur) legumq; & societatis vincula solvere nitatur; haud perperam idcirco cujuslibet offensioni expositus reputatur. *Argum. l. 3. §. ultim. ff. de sicar. l. 35. ff. de religios. Cammergerichts Ord. part. 2. tit. 9. §. 2. ibi: desselben Leib vnd Gut. Bocer. d. crim. Majest. cap. ult. n. 5.* Hocque legis civilis imperatum, salvâ conscientia exequi posse Christianum, dicunt: si (1) constet, justissimis illum de causis esse damnatum; (2) si appareat, ejus vitam non obesse solum Reipublicæ, sed iram Dei justissimam super nos provocare: & sic naturali ratione suffultum sit civile hoc statutum. (3) Ac si id non fiat ex privata cujusdam vindictæ affectu. *Danæus Ethic. Christian. 2. cap. 13. fol. 183. Jacob. Cramer. disput. ad Inst. ult. thes. 15. Strauch. parte 2. decad. 5. thes. 8.* Hoc ergo in casu, cum aggressio sit licita (cumque aggressor jus offendendi, à Magistratu, & ita jure gentium sit natus. *argum. l. 2. ibi: ut patriæ pareamus. hoc tit. nostr.*) ex correlativorum certè naturâ, inobedientiam & delictum multiplicabit defensio. *Ayrer. part. 1. num. 415.* Quod pariter in iis obtinet, de quibus supplicium est publicè sumendum. *Iohan. Gutierrez. 2. Canonicar. question. capit. 24. Ayrer. parte 1. numer. 412.* Cum Magistratui resistens, Divinæ sese opponat ordinationi. *Roman. 13. vers. 1. & sequent.*

Nec im-

Nec impedit, quòd illud ad quod inclinat Natura, semper licitum censi possit: & ipsa inclinatio Naturæ, ad resistendum corruptentibus maxumè sit prona. Ideò namque homini ratio est data, ut ea ad quæ Natura vergit; non passim, sed secundum rationis ordinem exequatur. Ac idcirco, non licita est quælibet defensio sui; sed illa solum, quæ rationalis existit.

8. Ut autem quisque se tueri potest; ita contra vim à quocunque illatam, Defensio est permessa. *l. 2. C. de Sicar. l. 5. in prin. ff. ad leg. Aquil.* Etiam contra furiosos, mente captos, noctu ambulos, &c. *Dn. D. Bocser. d. duello, cap. 10. n. 17. Obrecht. hic, cap. 6. num. 56. &c. Ayrrer. part. 1. num. 65. Johan. Stuck. in Isagog. defens. sub lit. A.*

Non etenim requiritur injuriandi, visque faciendæ propositum; sed sufficit de facto vim inferri: nec opus est, ut animum intueamur. Facto resistimus quod violentum est, & nos lædere potest; licet animus ab injuriâ sit immunis. *l. 26. ff. §. 1. Inst. de injur.* Consideratur quippè hoc casu injuria, non respectu inferentis, sed injuriam passi. Quodque furiosus aggressor occidi potest; non hoc offensionis vitio contingit, sed propter naturam defensionis: quæ est generalis, & saltem respicit corporis tutelam, non mentis integritatem in aggressore.

9. At an Filio contra Parentem defensio detur, quæstionis est arduæ magis? Affirmat praxis & communis interpretum. *Schola. teste Ayrrero, part. 1. num. 69.*

E contra Bodinus, *1. de Rep. cap. 4. num. 26.* mirè commendat Serviam Legem, hisce verbis conceptam: Si parentem puer verberit, aut olle plorassit, puer Divis sacer esto. Nec modò, non licere Patri obistere vim inferenti, aut illatam injuriam propulsare; sed & nec id scribi quidè sine impietate posse, ait. In eadem ferè sententiâ est Clarissimus quondam Tubingensis Academiae Antecessor, Valentinus Voltzius, *in comment. ad l. Cornel. de sicar. cap. 7. num. 23.* qui inquit: Filium qui morti fera Patris verbera declinare minimè potest; mortem etiam diram atque acerbam à Patre imminuentem, patienter potius excipere atque perferre debere; quàm ei eripere vitam, cui post Deum vitam debet. Hosq; sequitur hic Obrechtus, *cap. 6. num. 17.*

Ex capite Legis 12. Tabular. patri olim potestas fuit filium vincendi, virgandi seu scopandi, in Ergastulo habendi, vendendi & occidendi. *l. 11. in fin. d. lib. & posthum. l. final. C. de patr. potestat. Theodor. Marcil. in interpretamento Leg. 12. Tabular. section 34.* Hoc licet vitæ necisque arbitrium, rectè hodie sit ademptum: *l. unic. C. d. his qui parent. vel liber. occider. l. 3. & 4. C. de patriâ potestat. tot. tit. C. de emendat. propinquor.* Sicut contra Bodinū pervincunt Arnif. *cap. 5. Polit. fol. 118. & Herman. Kirchner. disp. de Republ. thes. 6.* Idq; in primis depravato hoc seculo, parentibus minimè concedendum videtur. Attamen si pater intra terminos licitæ castigationis ab initio constitutus, irâ justoque dolore, extra illos transportetur; tum minimè filium impunè resistere, vel patrem unquam occidere debere, putarem. Si etenim Miles, qui vitem Imperatoris (nam vitibus olim Milites cædebantur) se jure vel injuriâ verberantis confregisset, capitale supplicium merebatur; *l. 13. §. 4. ff. de re Militar.* quomodo pœnam non majorem incurret, qui Parenti manus intentarit? Filio semper sanctam & honestam Patris personam videri debere, respondet Ulpianus, *in l. 9. ff. d. obsequ. Parent. vel Patron. præstand.* Quod de servis alibi præcipitur, ad Filios hinc rectè accommodatur: Eos patris salutem suæ antepondere debere. *l. 1. §. 28. ad SC. Syllanian.* Sic & Plato. *lib. 9. d. Legib.* Filio, ait, ne pro defensione quidem suâ, si à Parentibus se videt interfectum iri, Lege ullâ conceditur, ut eos interimat. Et Cicero, *pro Roscio.* Quod supplicium, inquit, satis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit Parenti; pro quo mori ipsum, si res postularet, Jura Divina atque humana cogeant. &c.

At verò si parens insidias vitæ liberorum struxerit, vel nullâ prorsus de causa filium fuerit aggressus; tum communi Interpretum nostrorum omninò accederem opinioni, & Filio haut denegarem defensionem. Si etenim propter cognitionē, quæ est inter homines, naturalem, hominem homini insidiari nefas reputatur. *hæc l. nostr.* Tantò magis Ergò impium erit & execrandum, hoc si fecerit Pater; quantò inter liberos & parentes arctius est vinculum cognitionis. Et hoc itaque ligamentum, nefario si conatur rumpere nitatur pater: haud sanè video, cur ipsâ naturâ proditum defensionis Jus, filio sit denegandum adversus eum, qui ipse spernit, seq; suo dolo indignum reddit Legibus Naturæ. Quem

admo.

admodum & aliàs dici solet; non esse servandam fidem, qui eandem fregit prius. *l. 54. §. 1. ff. locati*. Ea autem quæ in contrarium adferri solent; subaudiri debent de Parentibus, qui retinent *segyli* procreatorum.

10. Versatur pariter & illud in quæstione; Anne contra Principem vel Magistratum se se defendere fas sit?

Etiam Monachum adversus Abbatem iniquum percussorem, justè se defendere, scribit Zoannet. *b. part. 1. num. 12.* & constitutissimum esse inter utriusque classis litteratos, ex Placà, Clarus, *§. homicidium. num. 30.* & Farinacius, *part. 5. quæst. 125. num. 34.* adducunt; licere insultantem cuiuscunque dignitatis interficere, etià Papam & Imperatorem. *argum. l. 29. §. 7. ad leg. Aquil. l. 32. de injur. add. Val. Vorsterum, tractat. de Iurisdic. fol. m. 682. &c.* Hoc autem, ut veritati consonum esse puto, si quæstio sit de Judice seu Magistrate; vide Mynsing. *5. observ. 18. Voltzium, de sicar. cap. 7. num. 71. Obrecht. hîc. num. 37. &c.* vel etiam Domino Feudi, Rosenthal. *cap. 10. conclus. 20. num. 23. &c. Rittershus. 2. partit. cap. 5. quæst. 7.* Ita si Princeps, non malefano impetu, subditum suum aggrediatur, lædereque contendat; sed pro Imperio quo fungitur, eum morti addicere velit; tunc magis est ut dicerem, forti animo mortem oppetendam: non Principi ut Principi, à privato resistendum esse. *Paris de Puteo, tractat. de Syndicat. verbo resistentia. §. 1. num. 3. & 5.* Est enim apud saniores Politicos conclusio obfirmata; privatum civem, Principem licet impium, & ratione malæ administrationis qui est Tyrannus, interficere nunquàm posse. *Bodin. 2. d. Republ. cap. 5. & lib. 4. cap. ultim. ad finem. Alberic. Gentil. disputat. regiâ 3. Danaus lib. 5. Polit. Christian. cap. 2. fol. 332. David Pareus, tractat. de Iure Regum. f. 65. Bechtius, in eleg. suâ disputat. d. securitate. thes. 144. Arnif. de authoritat. Princip. in popul. cap. 3. Theodor. Petreius conclus. criminal. thes. 151. Keckermann. Politicor. lib. 1. cap. ultim. fol. 527. &c.* Et Johann. Marianæ Jesuitæ liber, qui contrarium adstruere nitebatur, nunc ubique ferè est damnatus. *v. tr. Gallicum, cui inscriptio Le Contrassassin.*

Et sic David noluit violare Deo sacrum. *1. Samuel. 24. v. 7.* Ac quamvis Nabucodonosor, sanctam Civitatem expugnârat, Templum incenderat, cætera militibus dederat diripienda, & Populum in miserrimam abduxerat servitutem, sed & statuam ex auro

conflari, eam ab omnibus adorari, & recusantes in ardenti fornace jusserrat concremari: sanctissimi nihilominus vates & prophetae, litteras dederunt ad captivos, ut pro Regis, Liberorumque ejusdem salute conciperent vota. *Ierem. 29. v. 7.* Et (2) exemplo hâc in parte nobis praeiverunt Martyres; tum Ecclesiae primitivae, tum reformatae.

At licetnè Magistratui parere, si nos occumbere velit? vide Keckermannum, *disputat. pract. 23. problem. 30.* à Lipfio, 2. *manud. dissert. 23. dissentientem.*

II. Vitæ & corporis tuendi causâ, aliquid mali vel etiam mortem inferre me posse alicui, dubitationem habere videtur nullam. Etenim quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimatur: *hâc l. n.* defensorque propriæ salutis, in nullo peccasse censetur. *l. 3. C. ad leg. Corn. de Sicar.* Illud autem in controversiam vocatur; An ob pudicitiae defensionem, stupræ amovendi causâ, commissum homicidium, excusationem mereatur omnimodam? Quod affirmant, *per l. 1. §. 4. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Vasquius, *Illustr. 11. num. 7. &c.* Obrecht. *hic, cap. 2. à princip.* Borcholt. *de feudis cap. 7. num. 43.* Arumæus, *disputat. ad leg. præcip. 1. thes. 4.* Ayres. *part. 1. num. 140.* novissimè Bachovio, *in not. ad disput. Treutl. 1. fol. 15. dissentiente.*

Pudicitia quidem animi virtus est, quæ violentiam non sentit. Indè licet corpus violenter corrumpatur, Pudicitia tamen haud læsa censetur; castitas si mentis illæsa servetur. *caus. 32. quest. 5. per tot.* Hincque de Lucretiâ, ita Ovidius canit:

Cum foderet ferro castum Lucretia pectus,

Sanguinis & torrens egrederetur, ait:

Testatur cunctis me non violasse pudorem;

Ante virum sanguis, spiritus ante Deum.

Et tamen læditur honos in verecundiâ & existimatione. Ac ita eadem hîc ratio militat, quæ in corporis defensione. Nam ut vita semel amissa, reparari nequit: sic

— Nullâ reparabilis arte

Læsa Pudicitia est. —

can. si Paullus. 32. quest. 5. Et sic respondet Paullus J. C. Stupri metum, viris bonis majorem, quàm mortis esse debere. *l. 8. §. 2. ff. quod met.*

caus.

caus. Hicque maxumè locum habet vulgatum illud: honorem & vitam æquiparari; *l. Iulianus. 26. ff. si quis omiff. causâ Testam. crudellem esse qui negligit famam; c. non sunt audiendi. 11. quæst. 3. c. nolo. 12. quæst. 1. & non minori studio ac curâ, honorem atque famæ integritatem, quàm ipsa vita cordi nobis esse debere: l. 5. C. de Instit. & substitut. nosque non tantùm de crimine, sed & de criminis suspitione vacuos esse decere. l. 2. C. de furt. & serv. fugit. Quod & Virginius suo docuit olim exemplo; qui filiaæ honorem, ejusdem anteposuit vitæ. l. 2. §. 24. d. Orig. Iur.*

12. Vulgò vulgata disceptatio est; An conviciatorem, tantùm ob honoris nostri defensionem, liceat afficere morte?

(1) Affirmant communiter DD. *Clarus §. homicid. num. 26. Gail. 2. observ. 7. Et alii, quos recenset Ay rer. part. 1. num. 88.* (2) Differentiam nonnulli, Nobilibus ut credibile est blanditi, inter Nobiles & plebejos constituunt. *Salomon. hic. n. 4. §. altera dubitatio.* (3) Alii ad Duellum, ex eadem causâ licitè provocari asserunt, si Jus & Judex non suppetant; eumque defectu n tum ritè restituat ensis, & propria ultio. *videatur Dn. D. Boc er. d. duello. cap. 8. num. 6. & 16. item Græva. 2. concl. 100. considerat. 1.*

Verùm magis est, ut nunquàm vel occidendo, vel atrociùs verberando, famam impunè defendi posse censeamus. Cum Vafquo, *Illustr. cap. 12. Dn. D. Harpprechto, ad §. 5. nu. 155. & 166. Institut. de public. Iud. Freher. 2. de existimat. cap. 10. ad finem. Obrecht. hic, cap. 9. Dn. Adelbert. Burckhard. ad Voltz. cap. 7. nu. 127. Ay rer. part. 1. num. 93. (quem omninò in hac materiâ videndum esse, dicit Farinac. d. quæst. 125. nu. 42.) Johan. Stuck. in Isagog. defens. sub lit. N.* (1) Quia ad redintegrandam famam, haud quicquàm verbera conducunt: & qui vulnerat, vel prorsùs jugulat conviciatorem, non sanè honorem suum defendit, sed vindictam potiùs privatam, omni jure prohibitam, *l. 5. l. 45. §. qui cum aliter. ad l. Aquil. l. 9. ad l. Cornel. de sicar. l. 1. C. unde vi. exercet.* Alius est modus hâc in parte læso satisfaciendi, per Recantationem sc. jam olim cognita quæ erat Romæ. *Torrentius, ad Sueton. in Cas. cap. 73.* (2) Ulpianus, *in l. 25. §. 1. de procurator.* respondit: ferendum esse qui pudorem suum purgat; tamen hoc apud Prætorem fieri oportere. Non enim ad arma rixasque procedere patitur Prætor, quos suâ Jurisdictione componere potest: *l. 14. §. 3. d. usufruct. nec permittit, ut*

aliquis sibi Jus dicere præsumat. l. 1. *Cod. ne quis in suâ causâ. &c.*
 (3) Jureconsultus in l. 14. §. 6. de bonis libertor. ignoscendum, ait, ei, qui voluit se ulcisci provocatus; sed ita, si crimina retorserit. Ergo famam seu civilem vitam defendere licet; sed civili modo, & quæ ad offensionem sit proportionata, defensione.

Non Salomonii, & sequacium sequi possum distinctionem. Quia (1) Jus nostrum atrocitatem contumeliæ, ex personæ quidem dignitate ut æstimeretur, præcipit: §. 9. *Institut. de injuriis.* haud verò injuriâ affecto vindictam permittit. (2) Quia in iis, quæ ex jure gentium primævo descendunt, nullam præ aliis Nobilitas prærogativam habet: utpotè jure demum positivo fuit inventa. Tertia suprà relata opinio (1) Communi illâ Theoricâ profligatur, quæ dicitur; tum demum permissum censeretur duellum, si ob Publicum bonum, non si solummodò privatæ vindictæ causâ fiat. *Vasquius Illustr. cap. 49.* (2) Duellum illud, species quædam belli esset, cujus indictione privato est interdictum. (3) Etiam cōtra eum Retorsionis uti possumus remedio, quem judicialiter convenire nequimus. Et proinde probè Gailius censet, cum scribit: eos qui in hac quæstione, vel homicidium approbant, vel duellum concedunt, magis Politicè quàm Christianè disputare. *2. observ. 100. num. 7.* Quamvis autem per hæcenus deducta, nunquàm omnino vel apud Deum, vel pium Magistratum innocens sit, qui hoc nostro in casu, alterum vel vulnerat vel occidit: pœna tamen minuenda, nec ordinaria locum habere videtur. *arg. l. 38. §. 8. d. adulter. Tiraq. d. poen. caus. 1. num. 5. &c.*

13. In rerum enodandâ defensione, res haud maximo scrupulo carere videtur; utcunq̃ue nonnulli, verbis magè quàm re ipsâ, Dd. nostros inter se pugnare putent.

Res nostras etiam in conscientia foro, alterius cum occisione fas esse defendere, communis Julio Claro asserente, opinio est: §. *homicid. num. 25. latè Ayres. part. 1. num. 156. &c.* à quâ nec Scholastici recedere videntur. *Div. Thomas, Gregor. de Valentia, & alii, adducti ab Obrecht. h. cap. 8. num. 20.* Adeò ut furem, equo proprio vel furto mihi subtracto insidentem, sagittâ aut tormentario globo remorari licere, contendant. Et esse de mente omnium Doctorum, quòd pro defensione rerum suarum, licitum sit invasorem

interi-

interimere; etiam quòd Dominus rei, non sit in periculo suæ personæ constitutus, Farinac. *asservat. quest. 125. num. 170.*

Ast ab hac sententiâ, rectè secessionem faciunt, Dn. Valent. Voltz. 7. num 89. Harpprecht. d. §. 5. nu. 172. Bocerius, de Duello, cap. 9. Obrecht. *hic*, cap. 8. Fachin. 1. cap. 31. & laudati à Petreio alii. *conclus. criminal. 19.* Quomodo enim apud Divinam providentiam, liberi esse possint à peccato, qui pro hisce rebus quas contemnere oportet, humanâ cæde sunt polluti, nescire se scribit D. Augustinus. 1. d. lib. arbitr. Vita hominis, rebus etiam pretiosissimis est præferenda. l. 21. in f. C. d. Sacrosanct. Eccles. l. 44. in princ. d. Edil. Edict. Vita hominis semel amissa, recuperari nequit: at res ablatæ, variis jure proditis modis, repeti possunt. Illorû ergò ita explico mentem: Ut liceat quidem defendere res nostras; id est, prohibere ne nobis eripiantur. Si fur ultra vim inferre pergat, nosque à rerum nostrarum possessione vi repellere conetur; & ita (aliter etenim fieri non potest) simul corpus nostrum oppugnet: tûm, non propter res, sed vitæ nostræ conservandæ causâ, defensionem concessam esse. Sicque rerum defensio, occasio, non simpliciter causa esse potest homicidii inculpati. Porro itaque, non hîc eorum approbare censuram possum, qui putant; hâc in quæstione, verbis non re ipsâ, Doctores nostros inter se pugnare. Quippènam unicum illud, jam modò quod retuli exemplum, de eo qui equum furatus auffugit, & cui ex communi sententiâ, globo vel sagittâ, equi dominus remoram iniicere potest (quod sanè quàm plurimi haut approbabunt) inter utramque quod interfit opinionem, fate est pote demonstrare. Tres ideò notandæ sunt, quæ sequuntur propositiones. (1) Nemo cogitur relinquere rem, possessionemq; suam; sed integrum est cui libet eam tutari. (2) Res etiam nostræ confestim repetiqueunt, ab injusto raptore. (3) Rerum propter defensionem vel recuperationem, nemo est occidendus: nisi sine vitæ periculo servari, vel repeti non possint. (4) Res potius est relinquenda, quàm fur fugiens, nec corpus nostrum offendere cupiens, occidendus. Quæ omnia fundamentum habent, in harmonicâ collatione textuum ex, utroque Jure depromptorum. h. l. nostrâ. ibi: ob tutelam corporis. l. 9. ibi: sine periculo suo. ff. l. 4. ibi: inferendæ cedis voluntate. C. de Sicariis. l. 4. l. 5. in princ. ibi: metu mortis. l. 52. §. 1. ibi: si ab eo non prior vapulasset. ff. ad l. Aquil. l. 11.

Cunde

C. unde vi. l. 54. §. 2. ff. de furt. l. 3. §. 9. ibi: armis repellere. item ibi: eundem deiicere. ff. d. vi & vi armata. l. 6. C. d. vi publ. vel privat. l. 5. ibi obii-
cer manus. C. d. iure fisci. cap. 2. ibi: si te tuaq³ liberando. cap. 3. ibi: non
ad offendendum. cap. 10. extr. de homicid. cap. 12. § ult. d. restit. spoliat. cap.
6. d. excommunicat. in 6.

14. Lege 12. Tabular. furem nocturnum, tanquàm publi-
cum latronem (& qui, ut alicubi ait Seneca Pater, non multùm
abest à proditore) omni olim casu occidere licuit. Quem de-
mùm rigorem, interpretamento leniit Jus Civile. *Theod. Marcil.
ad L. 12. tabular. cap. 57. Guil Forner. 1. select. cap. 22.*

Nocturni effractores pro homicidishabentur, & tanquàm qui
insidiarentur vitæ. Proindè nec Divino jure, reus cædis fuit eo-
rum percussor. *Exod. 22. v. 2. & 3.* Credendum enim est, Dominum
rebus suis, citra furis nocturni necem, propter insidiosam ejus
violentiam, consulere nequivisse. Attamen si manifestum sit, po-
tuisse parci eidem, tunc is occidi impunè haud potest. *l. 9. ff. de Sicar.*
Non tamen cum Cujacio, *14. obs. 15.* (qui ipse sibi contrarius est,
11. observat. 27. & lib. 19. observat. 12.) dici potest: nihil quicquàm di-
stare furem nocturnum, à diurno. Quamvis enim neuter occidi
queat, si parcere iis sine suo periculo potuit dominus: in hoc ta-
men residet differentia; ut semper in dubio, furi nocturno parci
nequivisse intelligatur. Quin & in agro, adhuc jus esse furem
occidere nocturnum, ex Harmenopulo, Fornerius adprobat,
supr. laudato loc. & cum eo Arumæus. diss. ad ll. præcip. 10. thes. 1.

15. Necessarios, in quos scilicet præter cæteras personas, of-
ficia necessariò conferre debemus; etiam cum cæde injusti ag-
gressoris, defendimus sine culpâ. Contra Vaudum, *2. quest. 29.*
& Obrecht. *hic, cap. 7. num. 9.* Cum communi. *Dn. D. Adelbert.
Burckhart. in append. ad Voltzium, num. 23. & C. Ay rer. part. 1. n.
202. Petrejus, conclusion. criminal. 120.*

Sunt (1) in hanc sententiam quæ nos ducant autoritates; cum
sacræ, tum profanæ. *Genes. 14. vers. 13. Exod. 2. v. 11. & 12. juncto Actor.
cap. 7. v. 24. Numer. 35. v. 19. & 21. l. 1. §. 4. de Sicar. l. 1. l. 3. de liberal. caus.*
(2) Natura hoc etiam brutis animantibus in sevit, ut pro parenti-
bus & liberis depugnent. *Tiraquell. in præfation. ad l. si unquam. C. de
revocand. donation. (3) Etiam qui à nobis dissentiant, fatentur; con-*

junctas

unctas & necessarias personas, defendere fas esse. Ergò concessa defensione, etiam cædes injusti offensoris permilla videtur: si aliter injuriâ oppressum liberare nequimus. *argumento l. 2. de Jurisdic.* Et absolum est, defensionem concedere, offensionem aggressoris denegare. Quin & cum propriæ quoque vitæ periculo, ad necessariorum personarum justam defensionem, procurrare nos debere: ad idque, saltem de honestate omnes esse obligatos, ex *l. 1. §. 28. & seqq. ff. ad SC. Syllanian. l. 6. §. penult. de re militar.* aliisque rationibus, prudenter disputat Burckhard. *suprà dicto loco. numer. 35. & c.*

Nec ab hac opinione nos dimovere debet, quòd dissentientes prætendunt. (1) Ubicunque defensio permilla legitur, tantum de defensione adversus illud periculum agi, quod sibi quisque intelligit imminere. Hæc namque ratio, defensionem ad proprium cujusque corpus, minimè restringit. Quoties enim aliqua Lege vel dispositione, mentio fit de se vel suâ personâ, aut similibus verbis, iis etiam necessarii videntur comprehendi, cum pari nobiscum censeantur jure: *l. 3. §. 6. de penu leg. l. 2. & seqq. de usu & habitat.* hincque injuria patri illata, etiam filio facta censetur. *l. 1. §. etsi fortè. ff. §. patitur. Instit. de injur.* Et cum hac sententia nostra, naturali nitatur ratione, non videtur Lege carere. Etenim qui adducit rationem, Legem pro se habere censetur; stultumque reputatur quærere Legem, si ratio sit in promptu. *Corne. cons. 256. num. 4. Volum. 1. Ias. in l. illam. num. 10. C. de collat.* Quin & pro hac opinione, verbis disertis concludit Lex 1. §. pen. ad l. Corn. de Sicar. Nec illa (quod regerunt dissentientes) de singulari, & contra Juris rationem recepto casu disponit: sed est potius regulæ generalis (quòd scilicet se suosque tueri, quis possit) accommodum exemplum. Nec video quid interpellat, quò minus hanc ipsam Legem, ad casus alios, ubi eadem ratio subest, extendere queamus: *per l. 12. d. lib.* nec item perspicere possum; cur Pater filix sue stuprum inferre conantem, occidat impunè: & verò debeat puniri, si interfecerit eidem necem intentantem. (2) Non est verendum, ultioni paternæ januam aperire hanc opinionem, quæ patri propugnationem pro filio concedit: etenim moderata defensio, ultionem excludit. Non homicidia multiplicantur, si defensionem necessariorum nostrorum licitam pronuntiamus:

sed si eandem denegamus, aggressorum temeritatem magè reddimus audacem.

16. Imò, idem de extraneis quoque, nullâ nobis necessitudine junctis, an prædicari queat? dignum videtur inspectione.

Pertinacissimè negant hoc, Dn. Obrechtus, *d. cap. 7. num. 26.* & Fridericus Tilemannus, *disput. ff. penult. thes. 26.* Variè alii distinguunt. *vid. Leopold. Hackelmann. disp. 1. quæst. illustr. thes. 8. lit. a.* Magis communiter non solum hoc adfirmatur; *Weinlich Halsgerichts Ordnung. Art. 150. §. 1.* sed & poenâ dignus reputatur, qui auxilium denegat aggresso, si vitæ absque discrimine hoc fieri queat. *Vasquius illustr. cap. 21. num. 29. Gomes. tom. 3. t. d. homicid. num. 21. Latè Farinac. quæst. 125. num. 267. & seqq. Dn. Harpprecht. §. 5. num. 130. de public. Judic. D. D. Burckhard. in appendic. Voltz. num. 23. Ayres. part. 1. num. 250. Matthi. Stephan. disputat. ad Institut. centur. 1. thes. 12. Aruma. disput. ad LL. præcip. 1. thes. 6. Petrejus, conclus. criminal. thes. 120. & seqq. Andr. Gerhardi, exerc. iust. ultim. thes. 6. Stuck. in Isagog. defens. lit. K. (1) Si alicui licet amicos & adfines, ad rerum suarum convocare recuperationem: *l. 3. §. num. igitur. de vi & vi armat. l. 6. C. de public. cur non in periculo vitæ cõstitutus, idem facere queam?* Si hoc: quâ ratione justè puniri potest, qui auxilium fert aggressor? cùm maximè debeamus eruere eos qui ducuntur ad mortē. *Proverb. 24. v. 11.* (2) Confert hûc, *l. 50. & l. 109. de Reg. Iur.* ubi dicitur: culpâ carere eum, qui scit, vel non prohibet, si nequeat prohibere. Ergò, è contrario: qui damnum avertere potest, & id negligit, reus est culpæ, quod & disertè respondetur, *in l. 45. in pr. ad l. Aquil.* Undè & Lactantius, *6. Divin. Instit. cap. 11.* qui succurrere, ait, perituro potest; si non succurrerit, occidit. *consentit. c. non in inferendâ. & c. seq. c. fortitudo. c. ultim. 23. quæst. 3. c. 6. d. sent. excom. in 6.* (3) Licere cuilibet suo proximo, vel vicino, pro injuriâ repellendâ auxilium impertiri: adeò ut si potest, & negligat, injuriantem fovere, ac esse particeps illius culpæ videatur; nec ipse negat Obrechtus, *d. cap. num. 31.* Ergò si defensio proximi est concessa; id cum effectu erit intelligendû: ut liceat nempè injustè insultanti, si aliter injuriâ aggressum periculo eximere nō possim, inferre necē. Nec etiam textus, defensionem permittentes distinguunt; ut scilicet tantumodò sine cæde aggressoris, aliū tueri queamus. (4) Pro nobis pariter facit Moyses: *Exod. 2. v. 11. & seq. ut & Jonathas.**

Sam. 19. exemplū. Ea verò facta heroica esse dicit quidē Obrech-
tus; sed tamen eo haut eripit nobis vim exindē deducti argumen-
ti. Quæ enim pij heroes fecerunt, non Juri Divino contraria sunt,
vel injusta: licet quandoq; fidem & vires nostras supergrediantur.
Ac item exempla ejusmodi, pro Lege adduci posse, ipse nos docet
Salvator noster. *Matth. 12. v. 3. Marc. 2. v. 25. Luc. 6. v. 3.* (5) Natura-
liter evenit, ut si quæcunque animantia vim patiantur, reliqua
speciei ejusdem præstō adsint, comitantes & auxilium ferentes:
etenim, ut est in Italico veriverbio, *Ogni cruda fiera, ama la sua spe-
cie.* Ita adhuc magis, cognatio, quæ est inter homines, *h. l. n.* & di-
lectio quam Christianus Christiano debet, salus item & incolumi-
tas Reipublicæ requirūt; ut quilibet periclitanti succurrat, ab
eoque, si potest, injuriā repellat. Quod & Solon olim vidit: bea-
tam dictitans Remp. in quā quisque alterius injuriam suam existi-
maret. (6) Parricidio vel crimine Majestatis imminente, quem-
cunque tanto sceleri resistere debere, *ex l. 5. §. id quod ad l. Iul. Maje-
stat. l. 6. in fin. d. parricid.* deducit Obrecht. *n. 41.* Quæ ergo ratio est,
cur, si homicidium dolosum prohibeam, poenam ex merito incu-
ram? Rectè itaque Ovidius. *13. Metamorphos.*

Et caret auxilio, qui non tulit, utque reliquit,

Sic linquendus erit; legem sibi dixerat ipse.

Sed contra communem hanc opinionem, nonnulli ita ar-
gumentantur. Si quis pro eo quod facere tenetur, pecuniam
accipit, ut id faciat; turpiter recipit, eamque reddere tene-
tur. *l. ultim. d. condict. ob turp. caus.* Sed qui alios juvandi gratiā
pecuniam sumit, eam velut pro mercede laboris eximii justè ac-
cipit, nec compellitur ad restitutionem. *l. penultim. §. si quis ali-
quem. de donat. l. 9. §. 1. quod met. caus.* Ergò; absq; hoc, alium quis
juvare non tenetur. At constat Leges subsumptionem roboran-
tes, de eo loqui factō: ubi quis ad casuum subindē emergentium
varietatem, atque difficultatem, alteri suam operam, pactione
pro certo pretio interpositā, itā locavit; ut ei ubivis locorum,
omniq; tempore, etiam cum discrimine propriæ vitæ, adesse,
eumque protegere velit: non cū casu evenit, ut indigeat proxi-
mus auxilio suo.

Quòd verò privatus, si absque vitæ suæ jacturā, periclitantem
tueri non potest, ad opem ei ferendam non teneatur; hoc non ex

eo deduco, quòd ajunt: charitatem ordinatam debere incipere à semetipso. Est enim impium, Legique & Evangelio contrarium hoc dogma: & ex vulgi sensu loquitur Baldus, cum dicit; *conf. 312. col. 1. lib. 4.* plus se amathomo in ungue pedis, quàm alterũ in vertice capitis. Proximum quippè diligere debemus, ut nosmetipsos. *Deuter. 6. Matth. 22.* Sed humanæ id condonandum est fragilitati, quæ plus ferè semper propriam, quàm alienam diligit vitam: hincque dicitur, id tantum teneri quem alteri præstare, quod sibi non nocet, & alteri prodest. *l. 2. §. item. d. aqua, & aqua pluv. l. 2. in prin. solut. matr.*

17. Huc ex Politicis transferimus elegantem, & magni momenti quæstionem: An Princeps alterius subditos, vi & injuriâ oppressos juvare, ac contra legitimum quidem, sed Tyrannicè Imperantem Principem defendere possit & debeat? Quod omninò affirmamus: cum Bodino & aliis, quos laudo. *in tract. de Appell. cap. 2. num. 20. adde Perez. in aphorism. f. 15. nu. 68. & f. 165. num. 97. & seq.*

18. Qui se adversus vim & injuriam defendunt, culpâ omninò carere, & animi impetum, ratione atque consilio prohibere debent; ne beluarum magis, quàm hominum more, iræ servientes, ulcisci se, non vitam corpusque tueri videantur. *Royz. decision. Lythuan. 3. nu. 476. & c.* Unde Impp. *in l. 1. C. unde vi.* certum in defensione requirunt moderamen. Est enim homicidii crimen, peccare in hominis salute. *Cassiodor. 6. var. 19.*

19. Moderamen verò hoc, ex quibus potissimum æstimari debeat, haud inter Dd. nostros convenit. Non perperam dici posse videtur, rem hanc omnem, à Icto Florentino, *in hac l. nostra*, compendiosè & unico PROPULSANDI verbo, describi. *Post Salomonicum Obrecht. hic, cap. 11. n. 1.* Hoc est, (quemadmodum Oldendorpus, *in Enchirid. except. fol. m. 151.* loquitur) ut quòad fieri potest, adversario parcatur; utque non nisi necessaria ad tuitionem defensio, armorumque expeditio instituat. *addatur omn. Lyclama. 7. memb. Ecl. 16.*

Variæ & diversæ hæc de re Interpretum sententiæ existunt.

Aliter

Aliter (1) sentit Accurs. *add. l. 1. C. unde vi. quem sequitur Ayres. part. 1. num. 383. 387. & 391.* Longo verò Stylo eundem oppugnat Obrecht. *cap. 10. pertot.* (2) Aliter opinatur Grævæus, *conclus. 110. consider. 1. num. 10.* (3) Aliter Dn. D. Boer. *cap. ultim. de duell. num. 30.* (4) Aliter post Zasium & Menoch. Voltzius, *cap. 7. num. 130.* Eundemque secutus Dn. Harpprechtus, *§. 5. num. 147.* Qui omnes & singuli, si dextrè intelligentur, haud reprobandi videntur.

20. Unicus hic cuneus, quàm multos dissolvere potest nodos. *Joachim. Stephan. 2. d. Jurisdic. cap. 15. num. 20.* Ex eo enim consequitur; haut licere aggressio, ex intervallo occidere insultantem. *l. 3. §. 9. de vi & vi armat. l. 7. §. planè. ibi: si cedentem. ad l. Aquil. Peinlich Halsgerichts Ordnung. Artic. 142. ibi, in der Nachfolg. c. 18. §. final. extr. de homicid. cap. 2. §. si verò Clericus. extr. de sentent. excommun. Voltz. cap. 7. num. 120. Obrecht. cap. 11. num. 25. cap. 14. num. 61. Græva. d. consider. 1. num. 35. Petr. Perenn. 2. animadvers. cap. 18.*

Qui enim non in continenti, seu illicò, in ipsâ concertatione ac congressu aliquem occidit, haut propulsat; sed illatam sibi injuriam potius persequitur vindictâ: quæ est à tuendi causâ sejuncta. *l. 45. §. 4. ad leg. Aquil.* Et tunc Tertulliani illud locum tueri potest: nihil inter provocantem & provocatum interesse, nisi quòd ille prior, hic posterior in maleficio deprehendatur. Est sanè inter propulsionem & offensionem, mutuus respectus atque relatio; ut unâ sublatâ, meritò & altera tollatur. Quæ ratio me movet, ut ultionem quæ fit ex intervallo; non solum civili, sed & gentium juri primævo contrariam esse putem. *Contra Coman. Donnell. & Charondam, cum Ant. Matthæo, disp. ff. 1. thes. 6. & vid. quæ dixi supra, ad h. l. §. 1. ad finem.* Hincque Doctores nostri tradunt: licet aggressus, jam sit percussus ab insultante; tamen si primò provocatus, desistentem, aut jam vulnere debilitatū, lædat; tunc id non defendendi, sed vindicandi animo fecisse præsumi. *ex Boer. Grævaus, 2. concl. 110. consid. 1. n. 35. addè Lyclaniam, 7. memb. Eclog. 16. fol. 206. in fin. & seq.*

Et magis est ut dicamus, quando bona per vim sunt erepta; non permissum esse Jure civili, *l. 3. §. 9. l. 17. de vi armat.* eorum possessionem, nisi confestim vi repetere. Quæ enim ex intervallo vis

infertur.

infertur, cogitatè infertur; nec tam ad defensionem, quàm ad ultionem spectat. *Cujac. lib. 5. observat. 18. Obrecht. cap. 10. num. 21.* Ita ut erroneum videatur esse illud commune Dd. dogma, quo dicunt: id, quod de defensione in continenti faciendâ est præscriptum; vim suam perdere in rerum defensione, sicq; possessionem suam recuperare posse spoliatum pro suâ commoditate; etiam post multos dies. *Gail. 1. de pac. public. cap. 16. num. 14. Menoch. recupera. possess. remed. 1. num. 384. Voltz. cap. 7. num. 117.* Non obstat (1) Ordinatio Camer. Imper. part. 1. tit. 9. §. So jemand, ad finem. ibi: zu frischer That / oder wann er seine Helffer haben mag. Non enim hoc de privatis, sed Statibus Imperii exaudiri debet: quibus hanc Belli quandam speciem exercendi, non sine ratione concessum videtur. (2) Nec dici potest civilis possessionis retentæ intuitu, licere quandoque recuperare naturalem. Respondet enim. l. 14. C. de ludæis. l. 7. de vi privat. l. 7. C. unde vi. Et denique huic nostræ sententiæ, Farinac. item accedit. *quest. 125. num. 21. & c.*

21. Eidem huic nostro fundamento superstruere licet; haut primum ictum expectare teneri aggressum. *fac. l. 3. §. 2. de vi armat. Peinliche Halsgerichts Ordnung. Artic. 140. Dn. Harpprecht. §. 5. num. 115. Institut. de public. Judic. laudatus à Farinac. sapè d. quest. 125. num. 74. Ayres. part. 1. nu. 47. & 389. Bronchorst. 2. Miscellan. cap. 51. Matth. Stephan. disputat. ad Institut. centur. 1. thes. 6. Arum. disput. ad ll. precip. 1. thes. 2. quest. 3.*

Rectè enim vis & injuriæ propulsionem, permittit hîc Jctus Florentinus. Quippè fieri posset, ut aggressus primo ictu interimeretur; vel ad defensionem omni jure concessam, minus idoneus redderetur. Ideo quæ ubi cunctatio est periculosa, prævenire defensioni justæ esse reputatur. Melius namque est occurrere in tempore, quàm post illatum vulnus remedium adhibere: neque remedium dicitur, si reparari non possit. E hinc Leges nostræ, occidere permittunt, ad se venientem; l. 3. qui inferendæ cædis voluntate præcesserit; l. 4. C. de Sicar. ferro se petentem; l. 5. ad l. Aquil. & sufficere dicunt, aliquem in dubio vitæ discrimine constitutum esse. l. 2. C. de Sicar. Ac exindè Dd. nostri communiter dicunt: quòd non prohibitum sit, aggressorem stricto ense venientem, cultro aut quocunque modo alio armatum, licet minimè petcu;

percutientem, verosimiliter tamen offendendi causâ procedentem, antevertere & occidere. Quin ex sola armorum præparatione, justum incuti metum: & proinde adversus arma ita præparantem, legitimam esse defensionem. *Mascardus. volum. 1. concl. 490. num. 2. & 3. Voltz. cap. 7. num. 118. & c. Obrecht. cap. 11. nu. 12. & c. & cap. 14. num. 57. Grav. d. consider. 1. num. 21.*

Nec ab hac opinione, dimovere nos Accursius potest: qui auctoritate Legis §. 1. ad l. Aquil. ibi: *quoniam prior flagello percussus esset.* demùm post primum ictum, licitè adversarium offendi approbare conatur. Verùm in eâ L. quæstio est de rerû defensione; & non ibi regulam firmare intèdit Alfenus JC. sed ex certi sibiq; propositi casus circumstantiis, de defensione ratiocinatur.

Ex hætenus deductis colligimus. (1) Interficere licere vitæ nostræ insidiatorem, hocque nostri tuendi causâ videri factum: *argum. l. 4. C. de Sicar. & §. 2. Instit. ad leg. Aquil. cum nempè plùs ille metuendus sit eo, qui aliquem aggreditur aperto Marte. Ayres. hic, part. 1. num. 43. & 49. Ut & (2) graves Minæ, ab eo jactatæ, qui easdem solitus est executioni demandare, sufficere putantur, ut ejusmodi comminatore, quandoque antevertendo occidere queam. Minæ etenim capitales, justum inducunt metum: *l. 7. C. l. 23. §. 2. ff. quod met. caus.* neque vanus existimari debet metus (cujus aliàs nulla excusatio est. *l. vani. de Reg. Jur.*) sed qui in virum quoque constantissimum cadere potest; si homo avidissimus ultionis, manuque promptus, mortem mihi comminetur. Et quamvis Impp. in l. 9. C. de his quæ vi metu sv. caus. metum non jactationibus vel contestationibus tantùm, sed facti atrocitate probandum esse dicant. Ex eo tamen haut ritè concludi videtur; solas propter minas ejusmodi hominem, si forsan mihi occurrat, antequàm ipso facto me aggrediatur, vitâ privari non posse: sufficit etenim facti atrocitatem adversus alios perpetratam adducî; & argumenta adesse, animi reipsâ nocere volentis. Nec est, quòd cum quibusdam Doctoribus dicamus; haud periculum imminere, si non in continenti, sed ex intervallo quis timeat se offendi: Judicem igitur accedere debere, & petere cautionem de non offendendo. Post alios *Claud. de Seysell. ad hanc l. nostram. num. 71. & in repetit. num. 122. Vide Vultejum in l. unic. num. 26. C. quand. liceat unicuiq; sin. lud. sed vind.* Nemo enim cautionis fragilitati, nolens se committere tenetur. *l. qui ita. §. 1. ad Trebellian.**

22. Non armorum æqualitatem, ad legitimam defensionem constituendam necessariam esse, ex iisdem rationibus subsumi potest. *Coras. h. n. 7. & 8. Farinac. quest. 125. num. 359. & c. Obrecht hic, cap. 10 num. 6. & cap. 11. num. 6. Arumæ. disputat. ad LL. precipuas, 1. thes. 2. à princip. & quest. 1. & exerc. ultim. & h. 11. Val. Forsterus, d. Jurisdict. fol. m. 654. Guil. Val. Forster. lib. 3. diss. ad Institut. ultim. thes. 11.*

Propulsionem vis & injuriæ, Lex hæc nostra, generaliter concedit; omneque id, quod fit corporis tuendi causâ, nullam mereri pœnam sancit. Ergo hoc facere licet, utcunque magis commodè quimus. Cumque nullibi Jura nostra distinguant; frivolum est, curiosâ uti velle distinctione: cum eâ libertas defendendi restringatur. (2) Paria arma in continenti parare nequimus: stultumque est, cum ad tuitionem magis idoneis uti possis, abjectis iis, in vitæ venire discrimen. (3) Haut percussoris arbitrio permitti debet, quomodo aggressus se debeat tueri: id quod fieret sanè, paritas si armorum necessaria foret; & aggressus etiam pluribus armis instructus, non optionem haberet, quo se tueri velit. Itaque proportionem hâc attendi Geometricam potius, quàm Arithmetica, nostrates volunt: ut scilicet, si aggressor plus valeat pugnis; aggressus impunè armis se defendere possit. *Voltz. cap. 7. nu. 112. & 136. Dn. Collega meus Bocerus, d. Duello, cap. 10. num. 55. Grævus, d. consider. 1. num. 11. Ayres. part. 1. num. 384. Iohan. Stuck, in Isagog. defens. lit. m. Est etenim innoxius semper, qui damnum dat, si aliter se tueri non potest: l. scientiam. 45. §. qui cum aliter. 4. ad l. Aquil. & defensor propriæ salutis, in nullo peccasse videtur. l. 3. C. de Sicar. Ubi tamen diligens omnium circumstantiarum pensiculatio, necessaria est; an nempe ad sumendam vindictam, magis quàm ad injuriam propulsandam, quid fuerit factum. argum. c. significasti. 18. ext. de homicid.*

Nec obstat, quod aliquoties constitutum reperimus; cum qui cum armis venit, armis repellere licere; *l. 5. C. de jure Fisc. l. 1. §. vim vi. l. 3. §. 9. de vi armat. seu, ut Ovidius canit, 3. de art. amand.*

Armaque in armatos sumere, jura sinunt.

Non enim ex contrario est ratiocinandum; si sine armis veniat inuasor, etiam absque armis defensionem perficiendam esse. Ar-

gumentatio

gumentatio quippè à contrario sensu, haut procedere reputatur, si Leges in contrario casu aliud disponant: at jam modò est edoctum, omne id quod fit corporis nostri tuendi causâ, nullam mereri poenam. Ac si quis fortior, me pugno aggrediatur, aut si quis faucium compressione me jugulare, calcoibus impetire, lumbos vè mihi elumbes facere conetur; hic jam satis armatus est audaciâ suâ, & corporis animique vigore, ita ut armis me aggredi videatur: & mihi vicissim integra sit quæcunque ratio defensionis.

Cum verò inter defensionem & offensionem, quandam conveniat existere proportionem: inde erroris convincuntur ii, qui dicunt; impunè interficere licere eum, qui sine armis, elevatâ manu, alapæ tantùm inferendæ gratiâ aliquem aggreditur; vel alapam justam defensionem probare: licereque occidere aggressorem, quando imminet periculùm alicujus injuriæ personalis. *contra Mascardum volum. 1. conclus. 490. num. 7. & Farinaci. quest. 125. num. 85. & c. Dn. Harpprechtus, §. 5. num. 161. & c. Institut. de public. lud. Obrecht. cap. 13. num. 6. Petrejus conclus. criminal. thes. 118. ad finem.*

23. Num item fugæ necessitas incumbat insultato? ex hætenus deductis nemini obscurum esse potest.

Varia hæc de quæstione Interpretum sententiæ existunt. Quidam neminem fugere teneri; alii de Jure Canonico quemlibet indifferenter fugam arripere debere; alii Clericos saltem ad illum terminum adstringunt: plerique inter Nobiles & plebejos, hæc in parte differentiam esse dicunt. *Vt videre licet apud Voltz. cap. 7. num. 24. & Dn. Boccr. de duell. cap. 10. num. 46. Dn. Harpprecht. §. 5. num. 120. de publ. ludic. Obrecht. cap. 10. num. 9. Ayres. part. 1. num. 18. Farinac. quest. 125. num. 121. & multis seqq. Grav. sæpe d. consider. 1. nu. 23. Matthi. Stephan. disputat. ad Institut. Centur. 1. thes. 8. Bronchorst. Miscellan. 2. assert. 5. circa finem. Arumæ. disputat. ad LL. præcip. 1. thes. 2. quest. 2. Hackelman. Illustr. disput. 1. thes. 4. lit. b. Petrejum thes. conclus. crim. thes. 108. Stuck. in Isagog. defension. sub litterâ n. Hænnon. disputat. ad Institut. 1. thes. 13.*

Nos, quascunque rixarum & homicidiorum occasiones, evitandas, fugiendas, & quocunque fieri potest modo, quàm studio-
diolissimè esse declinandas; non verò jam aggressum, incertæ & periculosa fugæ se dare teneri pronuntiamus. *per hanc l. nostr. 3. ibi: propulsemus. Nec quicquàm impedit §. Injuriâ. Instit. ad l. Aquil.*

ibi: si aliter periculum effugere non potest. Non etenim effugere periculum, fugam pedibus capeßere; sed evitare, & avertere notat. *Tima. Faber. disputat. ad Instit. 26. thes 8.* Nec omni sine conditione in eorum castra transire possum, qui nunquam necessario fugam suscipiendam esse censent. Ajunt (1) fugere ideò neminem teneri, ne famæ periculum incurrat: turpem verò & probrosam esse ingenuo homini fugam. Resp. Militi, qui contra disciplinam militarem, in acie fugam facit; *l. 3. l. 6. §. qui in acie. d. re milit. l. 1. in princ. & l. 2. d. his qui not. infam.* ut & Vasallo ignominiosum esse, si Dominum deserat in prælio periclitantem: *c. un. quib. mod. feud. amitt.* at quòd ille dedecus committat, qui fugâ, non tam propriæ, quàm ipsius adversarii consulit salutem, quique cedere mavult quàm iratum lædere aggressorem; hoc nullus, qui sciverit quid sit Christianismus, puto, dicet. Neque id pro facti quâdam infamiâ reputari potest: cum eam id tantum importet, quod existimationem apud bonos viros gravat; non apud homines fide, rationeque carentes. Nec impedit (2) quòd fuga, propter lapsus, & alias causas, quæ accidere fugienti, & adversario vel animum addere, vel ad offendendum commodiorem viam sternere possunt, admodum periculosa nec tuta videri queat: exemplo Nisi Vergiliani, *5. Æneid.*

————— *fessi q₂ sub ipsum*

Finem adventabant, levicùm sanguine Nisus

Labitur infelix. —————

Nos etenim de eo loquimur casu, quo absque discrimine vitæ sese subducere licet: quod sanè qui omittit, rixarum digladiationumque magis captare occasiones, quàm honori suo consulere videtur. (3) De intellectu Ordinationis Carolinae, *Artic. 140. v. Harpprecht. d. loco, num. 124. & Bocer. d. c. 10. num. 52. & c.*

Haud verò distinctionem inter Nobiles & Ignobiles, hâc in parte admittere debemus: cum ea quæ ex Jure gentium primævo, & charitate descendunt Christianâ, non ex ullâ personarum æstimentur qualitate; ut jam monui, *suprà, §. 12.* Nec enim Jus gentium, ut & charitas Christiana, ullum agnoscit tale personarum discrimen, cum de Privilegiis quæstio est, quæ ipsa Natura, humano generi largitur. Et notanda hîc sunt verba Molinæi, *in addition. ad Alexand. consil. 118. sub num. 5. volum. 7.* ubi inquit: Contrariam

opinio.

opinionem de Barbaris intelligendam esse, & hominibus mente corruptis, qui affectus seu mores brutorum & ferarum, pro-
recto rationis iudicio, & honestâ sanctâque habent lege. Qua-
les multi hodiè sunt (ita loquitur ille) qui Nobilitate se venditant:
cùm sint perditissimi, quasi ad facinora tantùm turpia nati, &c.

24. Ex eò itidem, quod dicitur in hac L. n. inter hominem
cognitionem quandam instituisse naturam, & ideò hominem
homini insidias struere nefas esse; uno quasi ore Interpretes con-
cludunt, semper ordinariâ mortis poenâ plectendum esse homi-
cidium dolosum. Cui opinioni conformes omninò sunt, textus
in Jure Divino: *Genes. 9. v. 6. Apocalyps. 13. v. 6.* Qui sanguinem
hominis effundit, sanguis illius per hominem effundetur; quia
ad imaginem suam Deus hominem fecit. Homicida quod fe-
cit, nunquàm non expectet: *l. 3. C. de Episcop. audient. Lex Cor-
nelia ultore ferro persequitur homicidas. §. item Lex Cornelia.
Instit. d. publ. Judic.* (De variis homicidii apud varias gentes
poenis, videri potest Val. Forsterus, *tract. d. Jurisd. fol. m. 645.*)

Idque verum est, cujuscunque ætatis, sexus atque conditionis
fuerit interfectus: *l. 1. §. 2. ff. l. pen. C. de Sicar. Dn. Collega Harpprecht.
disputat. ad Instit. 29. thes. 1. vol. 2.* Deo etenim, ut habetur *Sapient. 6.
vers. 8.* æqualiter de omnibus est cura; quoniam pusillum & ma-
gnum ipse facit. Pariter ut conclusio hæc est vera, omnem citra
distinctionem, humiliorisne, an altioris sit conditionis homici-
da. *Harpprecht. §. 5. num. 236. & c. de public. Iudic. Grav. supra d. conclus.
110. num. 5. contra Gomes. tom. 3. c. d. homicid. num. 2.* Namque indiffe-
renter hominem homini insidiari, nefas est. *hac l. nostr. 3.* Et quæ in
l. 3. §. 5. & l. 16. ff. de Sicariis. referuntur, magis ad historiam; aut ad
alia leviora delicta, Lege Corneliâ notata, *l. 1. in princ. §. 1. & 3. de
ficar.* pertinere videntur. *argum. l. 38. §. 5. d. poen.* Ut & generis nobi-
litem, dignitatemque personæ, ad tollendam, nec etiam ad mi-
tigandam homicidii poenam aliquid valere, eleganti oratione,
Kirchner. in orat. select. 1. & 2. ac etiam *Machiavellus, 1. discurs. 24.*
& notabili exemplo ostendit *Albertus Stadenf. sub Anno 133. v. quæ
dixi disput. polit. 2. thes. 22. class. 2.* Adeò displicet Deo Opt. Max.
cædes impunita; ut in populo Israël, de homicidio cujus auctor

incertus; Ecclesiam & Remp. purgari oportebat. *Deut. 21.* Et memoria etiam dignum videtur, quod refert Plinius, 8. cap. 16. In Africâ crucifigi Leones homicidas; ut cæteri metu pœnæ similis, absterrentur eadem noxâ. Et inde nec statutum, vel consuetudinem, pro homicidio pœnam pecuniariam imponentem, ex communi Dd. sententiâ valere; atque ita in Practicâ servandum esse; dicit Clarus. §. homicid. nu. 18. *Ayrer. part. 2. n. 20. Petrejus, th. 143.* Recteque publicis Regni Comitibus, Poloniæ consuetudo abrogata fuit; quâ ita obtinuit olim, ut Nobilis paucis grossis corpori interfecto impositis, impunis abiret: si videlicet hominem proprium, sive suum sive alterius Nobilis, modò tamen non incolam Civitatis occidisset. v. tamen *Bachovium, ad disputat. Treutl. 1. thes. 9. lit. b. fol. 33.*

Ac quamvis vitæ necisque potestas, jus item noxæ eximendi, criminisque admissi gratiam faciendi, ad Principem spectet: *Bodin. 1. d. Rep. cap. 10. & dixi ego disputat. polit. 3. per discursum, class. 1.* Non tamen, absoluti etiam Principis potestas, eò usque sese extendere videtur; ut pœnam remittere queat, quam mox post diluvium homicidis irrogari præcepit Dominus dominantium. Deus: *Obrecht. disput. d. Regalib. thes. 164. & c. Philipp. Hænnon. disp. polit. 3. thes. 44. fol. 124. & seq. edit. poster. Niellius disputat. Feud. 11. th. 2.* Hincque laudabilis est mos in Ducatu Mediolanensi; ubi pœna homicidis deliberatis, nec à Principe unquam remitti solet. *Mascard. tract. d. probat. conclus. 98. ad fin.* Nihil enim æquius esse videtur, quàm ut eo modo de criminibus statuatur potestas secularis; quo absolutissimâ Divini judicii æquitate constitutum fuit. Criminalem ob Politicas rationes introductam pœnam, condonare licet Magistratui summo; non verò eas quæ à Deo ipso sunt sanctitæ: omnis namque imperans minister est, ut vindicet iram Dei, in eum qui malè facit. *Rom. 13. v. 4.* Et proinde non rectè facere Principes videntur, qui sibi vendicant Jus largiendi impunitatem criminum etiam graviorum, ob intercessionem puellæ, malefici matrimonium ambientis; ob pompam nuptialem, vel novi Principis inaugurationem: quasi verò, ob has vel similes causas, quispiam de alieno benignior esse possit, pœnamque remittere quæ Deo debetur.

25. Haftenus disputata, verum quoque monstrant nobis:

Afyo-

Asylorum usum : quæ an hodiè adhuc sint constituenda, vel tolleranda? variè Politici controvertere solent. *Heigius. quest. 24. num. 44. & c. part. 2. Gregor. Tholosan. 13. de Repub. cap. 22. & 23. Keckermann. lib. 1. Politic. 15. fol. 295. & disput. pract. 32. probl. 3. Velstenius cent. quest. polit. dec. 4. thes. 6. Melch. Junius quest. pol. 65. part. 2. Joban. Gerhardi, Centur. quest. Politic. decad. 8. thes. 4. Salmuth, ad Panciroll. de reb. deperdit. fol. 220. & c.* Quibusungi potest, de capsâ D. Romani, Rhothomagensis Antistitis, luculenta ante aliquot annos in Gallis mota controversia: apud *Bortereum, lib. 14. & Mercurium Francicum, sub Anno 1607.*

In Judaico olim populo, certè refugii civitates ædificatæ fuerunt: *Deuternom. 19. Iosua 20.* Hunc morem imitati postmodum Ethnici, Deorum suorum Templis arisque, & Cæsarum item statuis hanc attribuerunt immunitatem; ut omnes, quodcunque etiam scelus patrassent, existerent ibi tuti. *Plutarch. in Theseo. Coras. 5. miscellan. 23.* Et sunt tandem hæc Privilegia ad Tempia translata Christianorum. Idque Jus acriter asseruerunt Patres: adeo ut Div. *Augustinus, epist. 187.* Bonifacio Comiti excommunicationis fulmen sitminatus, ob locum Sacrum violatum. Quod & in Jure Pontificio, sequentibus decernitur verbis: Liber homo ad Ecclesiam confugiens, non ab eâ ad mortem, aliamve poenam corporalem est trahendus; quodcunque patrârit crimen. *cap. inter alia. extr. de immunitat. Ecclesiæ.* Fuerunt & Asyla olim aperta, ut Urbes civibus eò magis abundarent. *Calvinus in Lexico, verbo Asylum.* Ita & hodiè Dux Florentinorum, ad Portum Livornensem Urbem condit, ibique tutum refugium præbet, ijs qui patriâ extorres, & propter omnis generis nequitiarum vias, supplicia extrema meruerunt. *Pier. Matthieu. livr. 7. narrat. 1. num. 15.*

Verùm dolosum homicidam, nullo immunitatis gaudere Privilegio, expeditum est. *Exod. 21. vers. 14. 3. Reg. 3. Nov. 17. cap. 7. Coras. 5. miscell. 23. Fachin. 9. cap. 93.* Et porro haud amplius militare videtur ratio, Asyla quæ olim introduxit. In Republicâ quippè Hebræicâ, cognati quos habebat occisus, homicidam ullo sine prævio interficere poterant processu. *Num. 33. Deut. 19.* Quod cum hodiè in usum non sit, restat ut dicamus: (1) Asyla vix alium in Republicâ Christianâ obtinere usum, quam ut tutum hospitium inno-

centibus, adversus vim potentiorum, aut iram iniqui iudicis præbeant. (1) Nec utilem leg. Aquilæ, per asyla impediri actionem; quin ea in loco domicilii, contra confugam intentari possit. *argum. l. 6. §. 3. & 4. C. d. his qui ad Eccles. confug. l. 28. §. 7. d. pæn.*

26. Excessum gravissimum, in defensione manifesto commissum dolo, ultimo quandoque supplicio puniri posse; haud nobis absolum esse videtur. *Peinlich Halsgerichts Ordnung. Artic. 142. §. Ist ndmlich hierin zu merken.*

De hac quæstione videndi sunt Voltz. *num. 152. & num. 163. cap. 7. ibique* Burckhard. Dn. D. Bocer. *de duello, cap. 10. num. 60. Val. Forster. de iurisdic. fol. mihi, 669. latiss. Farinac. sæpè d. quæst. 125. nu. 396. & multis seqq. Obrecht. cap. 13. Fachin. 1. cap. 52. Arumæ. disputat. ad LL. præcip. 1. thes. 3. & exercitat. Iustinian. ultim. thes. 12. Ayres. part. 1. nu. 392. Græva. d. conclus. 110. considerat. 2. Stuck. in Isagog. defensi. lit. p. Hoc quidem ego facile concesserim, leviusculâ pœnâ afficiendum esse insultatum, qui terminos moderatæ defensionis aliquantum neglexit: cum quippe rixa, instantisquæ periculi metus, ira, & haud injustus dolor, consilium tollant deliberandi. Licet etenim allegatio iræ, haud excuset dolum, quando furor & ira, ab actu non licito initium habent: attamen si causâ iræ, quâ quis incitante delinquit, initium habeat à justâ defensione, excessus vel omnino non, vel minimè punitur pro toto; sed saltem pro tanto. Cujus rei verior causâ & origo, ex Philosophorum scriptis est repetenda. Aristoteles enim, *5. Ethic. cap. 8. multis docet: Qui irâ aut quâ aliâ animi perturbatione delinquant, facere illos quidē injuriâ; sed tamen, non idcirco injustos vel improbos esse habendos. Quâ etiâ de causâ, magis est ut putem; à privationis pœnâ immunem esse Vasallum, si contra Feudi Dominū se defendens, levi vel levissimâ culpâ modum prætergressus esset. Rosenthal. 10. c. 20. n. 37. At quòd is, qui nō culpâ latâ, seu minore dolo; sed dolo lege Corneliâ designato, defensionis excesserit fines, hominemque occiderit; ordinariâ ejus legis pœnâ haud affici debeat, nullam quæ hoc sufficienter astruat, video rationem. Et differunt inter se, animus occidendi dolosus, ac animus præmeditatus occidendi. Hic latronem, ille Homicidam constituit. Nec contranitentium opinionem, aliter quàm de minore saltem dolo, seu latâ culpâ intelligo:**

ligo: cum omnes, quas allegant rationes, in dolore justo fundentur; qui sanè à malâ fraude, quàm longissimè est remotus. Et quod in l. 7. ff. de sicar. lata culpa excluditur: eo ipso dolus malus includitur; eumque ad pœnam ordinariam omni casu sufficientem esse, sat proditur apertè.

Neque etiam existimari debet, quamlibet aggressionem satis idoneam atque justam videri causam, quæ animum aggressi, vel justo terreat metu, & excusabili iracundiæ calore accendat. Sunt namque aggressiones ipsæ, dispariles atque dissimiles multùm. Ac si ipsa aggressio non acris, vehemens, atque atrox, sed remissior paullo, & salutis expediendæ ratio faciliior fuerit: tum sanè aggressus, si insultantem, cui omni sine periculo vitæ parcere potuit, studio & datâ operâ occidat; homicidium illud, nec metus, nec iracundiæ aut doloris allegatio elevare, ne dùm planè poterit excusare. Ita si quis gladio leviter cæsus, aggressorem janî fugientem interficiat globo; si quis alapam sibi impingentem pugione occidat: vix capitis effugiet pœnam. Sed hæc omnia, vel ex ipsarum personarum statu atque conditione, ex genere armorum, ex modo & qualitate aggressionis, ex loci, temporis, & id genus circumstantiis aliis, recipiunt variationem: & cum de eo certa regula dari non possit (cum quandoque circumstantia levis, rem totam determinare queat; omnes verò circumstantias regulis includere impossibile habeatur) rectè ideò Judicis discretionis relicta censentur.

Lex 4. Tit. 1. Lib. 1. ff.

1. Juris Naturalis, nobiscum quod habent bruta commune, Juris gentium item primævi, seu Juris naturalis humani, adducta hætenus specimina fuerunt; nunc in hæc & sequenti lege, Jus gentium quod nominant secundarium (quod & quandoque naturale vocatur; *Vinckler. d. princip. Jur. 4. cap. 4.* quasi naturæ humanæ ut nunc est, conveniens, l. 1. ff. locat.) nonnullis illustratur exemplis: quorum agmen Servitus ducit. l. 1. d. his quæ sui vel alien. Jur. Hæc autem, à Naturæ descendat, vel ex gentium instituto originem sumat, infinita est disceptatio inter Philo-

Philosophos & Jurisconsultos. *vid. Bodinum, 1. de Repub. cap. 5. fol. 33. Vacun. à Vac. 1. declarat. 10. Mercer. lib. 1. opin. cap. 9. à princ. Timpler. Oeconom. lib. 1. cap. 4. quest. 19. & 21. Jacob. Martin. Colleg. Philosoph. 2. disput. 9. thes. ult. & centur. 7. disput. ult. thes. 6. Velsten. in cent. polit. quest. decad. 3. thes. 8. & 9.*

Principi Philosophorum, 1. polit. 1. & 3. ipsâ naturâ quidam domini sunt, ipsâ naturâ serviunt alii: cujus rei rationes refert Keckermann. *disput. pract. 28. problem. 31. & in Log. special. fol. 799. ut & in synopsi Oeconom. cap. 4.* Ipsâ naturâ Dominum vocant, qui intelligentiâ valet providere. Qui autem tantò sunt inferiores, quantum distat ab animâ corpus, & ab homine belua; naturâ hos servos esse putant: & iis ut Imperio gubernentur, optimum esse dicunt. Equidem ut sidera aliis alia sunt illustriora, & variâ se se corporum differentiâ exhibere cernuntur: ita & disparia se mentium discrimina proferre censent. Quemadmodum Angelicæ mentes, ordine, dignitate, officiis, ministeriis, differunt inter se; id quod tota cœlestis exercitus demonstrat Hierarchia: sic & in hominum animis, primævam quoque Naturam, differentiam quandam constituisse; huncque ad dominandum, illum ad serviendum aptum reddidisse, probabilis videtur disputatio nonnullorum. *ut attigi disput. polit. 10. thes. 50. class. 1.* Et ut uno verbo omnia dicam: Ipsa ostendit Natura, res statim atque sunt ortæ, partim ad imperandum, partim ad parendum natas esse. Ipse homo ex animo & corpore constat; quorum alterum dominatur, alterum servit. Mens in voluntatem imperium habet, voluntas in appetitum. Mas & fœmina, naturâ sunt comparati, ut præstantior imperet, debilior subsit. Accedit & alia opinio Stoicorum: qui solum Sapientem liberum, cæteros omnes servos esse decernunt. *Lipsius, 3. manuduct. ad Stoic. Philosoph. dissert. 12.* His vera est libertas, nulli quæ rei servit, nullis casibus, nulli necessitati; Fortunam in æquum deducit. Ad certam firmamque hanc Libertatem, viam nobis commonstrat Epictetus. *3. dissertat. cap. 26.* Constitui & for navi, ait, voluntatem meam Divinæ. vult me febricitare: & ego volo. vult me aliquid aggredi: volo. vult me potiri: volo. vult me non potiri & ego volo. vult me mori: volo. Quis jam igitur prohibere me aut cogere, præter voluntatem potest?

non magis quàm ipsum Deum. Quæ opinio quàm propè ad ea accedit, quæ de Libertate Christianâ passim traduntur in Novo Testamento : cui Libertas nil aliud est, quàm conditio Filiorum Dei ; quâ à iugo tenebrarum, quod peccata nobis imposuerunt, liberati, soli Christo vivunt.

His omnibus è diametro adversari videntur Juris nostri conditores ; qui servum à naturâ esse, disertè negant : Jure naturali omnes liberos nasci, servitutem à Jure gentium originem sumpsisse ; Libertatem Jure naturali contineri, dominationem ex Jure gentium introductam esse scribunt. *h. l. nostr. l. 32. ubi Petr. Fab. d. Reg. Jur. l. 4. l. 5. ff. d. statu hom. l. 64. d. condit. indeb. l. 2. d. natal. restit. §. 2. Inst. d. Iure person. §. jus autem gentium. d. Iure natur. gent. &c. Novell. 74. cap. 1.* Quod idem, tum & sacri ac profani attestantur auctores alii, adducti à Christoph. Colero, *lib. parerg. cap. 39.* Sic Div. Augustinus, *19. de Civitat. Dei. 15.* Rationalem, ait, factum ad imaginem suam, Deus noluit nisi irrationabilibus dominari : nō hominem homini, sed hominem pecori. Seneca, *22. controv. libr. 4.* Nemo natus liber est, nemo servus : hæc postea nomina singulis imposuit Fortuna : hoc est, ab initio, uno naturali nomine homines appellabamur. *v. Petr. Fabrum, 2. semestr. 2. f. 29. & seqq.* Hincque liberi, dicuntur Ingenui, quasi naturales : Ingenium quippè veteres dixerunt pro Naturâ. *Joseph. Scaliger, lection. Ausonianar. lib. 1. cap. 23. Guil. Forner. select. 1. cap. 2.*

Sed si rem accuratiùs pensitemus, nulla hîc dissonantia, nulla omninò contrarietas est. *vid. post Covarruv. Dn. Harpprecht. ad §. 1. & 2. num. 14. Inst. de jur. natural.* Naturalis est servitus, quam Plato, *Epist. 8.* moderatam vocat servitutem ; & quæ in eo vertitur, ut homines Deo, filii parentibus, cives Reip. & Principibus pareant. *Coras. ad l. 4. in princ. d. stat. homin.* Quam etiam intelligit Cicero, *cum 2. de nat. Deor.* omnem, inquit, Naturam, necesse est, quæ non solitaria sit, neque simplex, sed cum alio conjuncta atque connexa, habere aliquem Principatum in se : Principatum autem id dicit, quod Græci vocant *ἡγεμονικόν* ; quo nihil in quoquo genere, nec posse, nec debere præstantius esse, docet. Utile sanè, naturæque est inductum, ut in societate humanâ, alii imperent, alii obediant ; ut ità certi constituentur gradus, ac eò meliùs hominum conversatio subsistere possit. *vid. quæ dixi disputat. polit. 1. thes. 24.*

& seqq. class. 1. Ab hac toto genere sejuncta est servitus legalis, seu Juris positivi; quo publico consensu, quæ bello superantur, victorum esse dicuntur: 1. *polit. 4.* vel qui ex servis prognati, pro servis habentur. 1. *5. d. statu homin.* Hæc, inquam, Juris gentium secundarii est, & à superiori in eo differt; in quo subditi vel cives, à mancipiis, belloq; captis. Cum utrâque potest concurrere, Stoica illa ingenuitas sublimior; quæ ut & Christiana (seu spiritualis) libertas, cum servitute carnali neutiquam pugnat. *Ephes. 6. vers. 5. Petr. 2. v. 16. & c.* Quod Anno 1525. Agricola haut perpendentes, Servile, seu Rusticanum bellum concitârunt, atque sub prætextu Christianæ libertatis, Imperii jugum detrectaverunt: successu infelici, ut temerario ausu.

2. Legalis, de quâ hîc agimus, servitus, ita iusta est; ut Christianis quoq; ejusmodi servos habere liceat: contra Bodinum, 1. *de Repub. cap. 5.* Donellus, 1. *Comment. cap. 12.* ubi Oswald, Hilliger. Bronchorst. *miscell. 1. assert. 4.* Jacob. Martin. *Colleg. Philos. 1. disput. 10. thes. ult.* Velften. *decad. 3. thes. ult.* Ant. Matthæ. *disput. Instit. 1. thes. 28.*

Utcunque speciosa esse videantur, quæ in contrarium adferri solent: veriore tamen adhuc ego puto propositam modò opinionem. (1) Servos etenim alere, itemque servum esse, haut prohibet S. S. Scriptura. Sicque 1. *Corinth. 7.* servum monet Divus Paulus, ut maneat in suâ conditione: & in *Epist. ad Philemon.* totus est in eo, ut pio Domino, servum reconciliet fugitivum. (2) Confert hîc *distinct. 54. per totum*, ubi Servitus illa multis modis adprobatur: Ecclesiæque ministris conceditur habere servos. (3) Servitutes sunt ex vincentium benignitate, qui captivos non occidebant (quamvis & nostro seculo fuerint inventi, qui dubitaverint, num liceat parcere hosti. *Thuan. lib. 56. fol. m. 1125.*) Satius enim est servire quàm necari: durum admissum, ut quod magis durum est, evitetur. Victori quoq; magis prodest servitus, quàm mors hostis; quod Turcæ magno suo experiuntur emolumento.

At ais; sæpissimè injustum esse Bellum. Et qui Bello injusto captivos servare, humanitatis esse putant, consimiliter facere ut latrones ac piratæ, qui jactitant iis se dedisse vitam, quibus non ademerunt. Verum, quid si concedam, Bellum non legitime susceptum

susceptum esse? quod equidem in dubio haut præsumi debet. Attamen non ideo injusta est servitus eorum, qui furori militari, hoc medio erepti servatique fuerunt. (2) Ac licet c. vilis barbaro, sapius stulto; vir bonus scelerato; eruditus ignaro, qui fortè bello superatur, necesse habeat servire: quod exemplis Forcatulus illustrat, *ad rubr. ff. de servit. num. 2.* Et tamen beneficium Manumissionis, bonos prudentesque servos, haud rarerè eripuit servituti. Et nonnunquam sapiens servus, singulari beneficio Dei, contingit Domino minus ingenioso: utrique commo-
do magno. (3) Fateor Jus naturæ, omnis Juris esse fundamen-
tum; quodque contra illud pugnat, non Jus verum, sed injuriam summam: servitutem autem contrariam Naturæ esse, ex dispu-
tatis, *supr. h. l. §. 1.* constat. Sed servitus, verbis quidem est contra Naturam, id est, contra primum nativitatis ortum, statumque eum, quo primum homo à Deo conditus fuit. Verum non dissona est à sententiâ Juris naturalis: cum namque Jus necis habuerit victor; meritò in eo quem servat, veteris potestatis retinet partem.
(4) Iniqua & durissima fuit conditio servorum. Aristotiles, de Legali servo scribit: non inter eum & Dominum amicitiam in-
tercedere posse; eò quòd sit instrumentum animatum: undè neq; *κοινωνία φιλική*, sed *χειρική*, dignus habebatur. *Ioach. Stephani, de monstr. polit. cap. 9. num. 5.* In jure nostro servi pro nullis habentur: *l. 1. §. 1. undè cognati. l. quod attinet. de Reg. Jur.* hoc est, Jus nullum ha-
bent, ut loquitur Paulus. *l. 3. §. 1. in fin. de capit. deminut.* Quin & pe-
cudibus, *l. 2. §. 2. ad leg. Aquil. & mortuis etiam, l. 59. in fin. d. condit.*
& *demonstr.* æquiparantur. Cognationem nullam habere dicun-
tur; nec matrem, nec patrem, nec liberos: *l. hos accusare. §. pe-
nult. d. accusat.* indeque nec Nuptias contrahunt. *l. 3. C. d. incest.*
Non sibi quicquam, sed Dominis omnia acquirunt. *l. 79. d. acquir. hered.* Hinc porrò omnium deterrimum sequebatur: ut cum Jus nullum haberent, nec injuriâ affici potuere: *§. 3. Inst. d. injur.* quare itidè impunè eos occidere Dominis licebat. Hęc (fortè quis dicat) quomodò non iniqua & impia esse potuerunt inter Christianos? qui unius capitis membra, qui omnes in Christo sunt æquales. Quomodò in foro Poli, hæc approbari queunt? ubi nulla est ac-
ceptio personarum: ubi minimè contemnuntur, quos deprimat volubilitas Fortunæ. At pleraque hæc redolentia Juris vetustissimi

rigorem, ab Imperatoribus piis, variè mitigata fuere jam olim. *ut dixi disp. polit. 10. thes. 53. class. 1.* Et eo nomine ipse Justinianus, ubique se cum gloriâ profitetur servorum patronum. *§. 1. Inst. d. servil. cogn.* Nec tandem Servitus est contra charitatem Christianam; imò potius hanc inæqualitatem, quæ mortalium vitam necessario est consecuta, Divina providentia, in occasionem misericordiæ & humanitatis convertit. Nec ideo impius est, qui servos habet, sed inhumaniter qui eos tractat: & qui humanus est, præstò semper habet subjectum, ubi exerceat officia charitatis; crudelis & fide verâ carens, nunquam ferè destituitur subjecto, quò minus proximo obsit, si ille jam servus fuerit, si liber.

3. Non solum in Germania nostrâ, quæ nunquam habuit verè servos, ut ex Tacito Zafius probat: *1. resp. sing. cap. 3. nu. 36.* sed & in totâ ferè Europâ, post Annum Christi 1250. servi in usu esse desierunt. Adeò, ut à Turcis hodiè capti, illorum servi non efficiantur: & proinde nec Postliminium, nec fictionem L. Corneliæ, in Christianis captivis inducere, necessarium esse reputetur, & c. *Covarruv. c. peccatum. §. 11. nu. 6. Vasq. illustr. quest. cap. 10. num. 13. vid. disp. meam polit. 7. thes. 36. class. 2.*

4. Nunc autem variè disputant Politici; anne expediat Reipublicæ antiquum servitutis jus, ac potestatem herilem revocari? Id quidem negat Bodinus, *lib. 1. de Repub. c. 5.* & Herm. Kirchnerus, *Orat. 4.*

Quid vero ponderis habeant, pro affirmantium sententiâ, quæ mox adducam argumenta, judicio Lectoris relinquere lubet. (1) Servos quamvis non habere dicamur; umbra tamen quædam servitutis, & hodiè reliqua est, in hominibus propriis, & præcipuè iis, qui Dominis suis operas quotidianas præstare coguntur, *die zu alltäglichen Diensten geessen seind.* Quorum sanè conditio, multas propter rationes, durior multò videtur, quam servorum quæ fuit olim: his namque alimenta præbebantur; illi, præ fame quantumvis vix spiritum trahentes, asserta tamen servitia denegare non audent. Huc pertinet, quod scribit Michalo Lithuanus, *de moribus Tartarorum, & c. cap. 6.* Præstant nobis Tartari, non solum frugalitate & prudentiâ, verum etiam dilectione

proximis:

proximi: conservant enim societatem inter se, & beneficentiam, servorum quoque justam habent rationem; quos non nisi alienigenas habent, & licet aut bello aut pretio quæsitos, tamen ultra septennium non retinent, jubente id scripturâ. *Exod. 21.* At nos nec bello, nec pretio acquisitos, nec externos, sed nostræ gentis & Religionis, orphanos, egenos, &c. tenemus in perpetuâ servitute, abutimurque auctoritate in eos nostrâ, dum eos cruciamus, mutilamus absque judicio justo. &c. (2) Tolerabilius videtur, eos qui vitæ sustentationem non habent servire, & piæ educari; quàm stipem passim regiis in viis otiosè emendicare. (3) An non servitus; fustigationi vel furcæ supplicio, magno Reipubl. cum emolumento surrogari posset? *Iohan. Dauth. Junior. in quæst. miscell. quæst. ult. adde qua dixi in discurs. d. Ærar. cap. 3. num. 13. & disput. polit. 2. thes. 27. class. 2.*

5. An & quatenus jus naturale mutationi sit obnoxium, tam Philosophi, quàm Juri multifariam disceptant. *Keckerman. diss. pract. 23. thes. 14. Christian. Matthias Ditmars. amicus meus, Colleg. Politic. 2. disputat. 4. disquisit. 4. A Egid. Strauch. illustr. quæst. Ethic. cent. 2. decad. 5. thes. 2. Donell. 1. Comment. 12. ubi Hilliger. Vultej. ad §. sed naturalia. Instit. de jure natur. Dn. Collega Harpprecht. ad §. 5. num. 151. &c. Instit. de public. judic. Gothofred. ad l. 5. lit. e. h. t. Pacius antinom. 1. quæst. 2. Bronchorst. r. evantio. 4. Timæus Faber. disput. ad Instit. 3. thes. 13. Arum. exerc. 1. thes. 22. & 27. Bachovius, ad diss. Treutl. 1. fol. 16. Bened. VVinckler. d. princip. Jur. lib. 3. cap. 9.*

Jus naturale omne (tam sc. id quod cum brutis quodammodo habemus commune, quàm illud, quod Jus gentium primævum vocitamus) haut esse mutabile; in eoque à positivo (hoc est, tam gentium secundario, quàm civili Jure) differre; quòd hoc mutationem quandoque recipit ritè, illud inviolabile debeat esse semper, evincunt textus in Jure nostro multi: §. penult. *Instit. d. Jure natur. §. ultim. Instit. d. legitim. agnator. tutel. l. 8. d. Reg. Jur. l. 9. ibi: per æquè custoditur. hoc tit. nostr. l. 2. d. usufruct. ear. rerum quæ usu consum. VVinckler. d. princip. Jur. lib. 3. cap. 8. & 11. consentitque Philosophorum opinio communis. Arist. 5. Eth. cap. 7. & 1. Rhet. ad*

Theodect. Cicer. 2. d. Invent. Horat. 1. Epist. 10. Seneca, 2. d. irā, cap. 20. in fin.
 Nec minus & ratio urget. Sicut Deus auctor Legis Naturalis non
 immutatur; ita nec Jus naturæ (quod utpotè ex Justitiæ immuta-
 bilis dictamine procedit) alterationi obnoxium dici debet. In
 Jure positivo, utilitas & ratio civilis; in naturali æquum & bo-
 num spectatur. Utilitas interdum vincitur certiore utilitate, nec
 ratio civilis, propter rerum humanarum instabilitatem, semper
 eadem existit: & inde cum diversi eventus, diversa consilia gig-
 nant; *l. 1. in princ. d. ventr. inspici.* non sanè debet hujus positivi Juris
 immutatio (etiam illius quod Jus gentium secundarium appella-
 mus; secus ac putavit Bachovius, *ad disp. Treutl. 1. f. 16. & V Vinck-
 ler. 4. d. princip. iur. cap. 13.*) reprehensibilis judicari. maxumè cum
 & ipse Deus Opt. Max. ex his quæ statuerat in Veteri Testamen-
 to, nonnulla mutaverit in novo. *c. 8. extr. d. consang. & vid. infra quæ
 dicam, ad l. 6. §. 1. h. t. n.* Id verò quod æquum ac bonum habetur, nul-
 lo tempore commutatur, nullo in loco variatur: non aliter ac
 ignis semper & ubique urit, aut terra nunquam non est gravis.
Boet. 3. d. consol. Phil. prof. 4. & manui supra, ad l. 1. §. 2. fol. 22.

Et tamen vicissim innumera in Jure nostro occurrunt, Juris
 etiam naturalis quæ mutabilitatem arguere videntur. Persua-
 det (1) hoc nobis, præsens hæc *l. n. cui consentit §. bella. ibi: quæ sunt
 naturali Iuri contraria. Instit. de Iure natur. & c.* (2) Neminem cum
 alterius jacturâ locupletiolem reddi debere, dictitat Lex naturæ;
l. 14. d. condict. indeb. l. 206. d. Reg. iur. & item id quod nostrum est, sine
 facto nostro, ad alium transferri non posse: *l. 11. d. Reg. iur.* Atta-
 men Usucapionem, cōtrariā huic æquitatis rationi, adprobamus.
 Dicunt ergo nonnulli; Jus naturale, funditùs & in totum abo-
 leri non posse; ex justā tamen causā temperari, ac ex parte mu-
 tari. Alii ajunt: Principia Juris immutabilia esse; sed conclusio-
 nes variatis rebus variari. Alii: effectus quosdam Juris naturalis,
 nonnunquam impediri. Alii: Juris naturalis gradum quendam
 esse superiorem, circa honestorum & turpium discrimē occu-
 tum, & semper immutabilem; alium inferiorem, circa commer-
 cia & similia districtum, quem mutabilem esse, non diffidentur.
 Sed hanc rem ego ita enodo. Jus naturale per se, & existentia
 suæ ratione, immutabile est: in applicatione nihilominus; cum
 nimirum duæ vel plures, naturalis æquitatis regulæ concurrunt,

certis

cærtis in casibus temperamentum recipit, restrictionemque admittit. Quâ ratione Jus positivum, non ex simplici ratione proficisci; sed per discursum & ratiocinationem constitui dicitur: *v. Nov. 75. in princ.* dum scil. variæ Juris naturalis regulæ inter se conferuntur, & inde jus aliquod, à simplici ratione aliquo modo diversum extruitur; pariter ut ex variis simplicibus, unum medicamentum, quod huic ægro corpori, vel certo morbi generi magis conveniat, componitur artificiosè. Cujus rei accommodatissimum proponitur exemplum, in *l. 31. §. 1. de positi* (& facit *pr. Instit. de exception.*) ubi latro spolia quæ abstulit Cajo, deposuit apud Seium. Quæritur ergò, utrum deponenti latroni, an vero Domino restituere debeat Sejus? Pro latrone militat regula Juris naturalis; quòd rem commissam, recipere debeat is qui dedit. Sed quia hîc alia coincidit ratio æquitatis; quòd nimirum nemini suum crimen debeat prodesse: rectissimè proinde Jureconsultus, totius rei æquitatē (quæ ex omnibus circumstantiis adimpletur) perpendit; eamque Justitiam probat, quæ ita tribuit cuique suum, ut non distrahatur ab ullius personæ justiore repetitione. Non aliter Jus Civile; dum aliquid addit vel detrahit Juri communi, à naturalis æquitatis semitâ haut rarò exorbitare videtur, ad eam verò quàm proxumè accedit: non quidem recto gressu, sed propter alias obstantes rationes, per anfractus, & cursu non nihil inflexo. Hoc modo potest aliquid esse contra Naturam; & tamen ex naturaliratione proficisci. *Anton. Faber, ad l. 4. §. 1. d. statu hom.* Nunquid ideò Justitia varia & mutabilis est? sed tempora quibus præsidet, non pariter eunt: tempora enim sunt. Noscamus Justitiam veram interiorem, non ex consuetudine judicantem; sed ex Lege rectissimâ Dei omnipotentis, quâ formantur mores regionum & dierum, pro regionibus & diebus: cum ipsa ubique ac semper sit, non alibi alia, nec aliàs aliter. ut loquitur Div. Augustinus. *3. Confess. cap. 7. & v. eund. cap. seq. à princ.*

Sicque servitus per se, contra Jus naturale est: sed inspectâ causâ, ob quam ea introducta; secundum quid; cum rectâ ratione concordat. *eleg. Timæus Faber, disput. Instit. 4. thes. 4. ad fin.* Justum namque est eum occidi, qui nos petiit bello; quia est species defensionis: humanum est potius vitam largiri captivo licet in servitutem (ne ampliùs nocere possit) rapiatur. Indeque servitus
captivi.

Theodect. Cicer. 2. d. Invent. Horat. 1. Epist. 10. Seneca, 2. d. irā, cap. 20. in fin.
 Nec minus & ratio urget. Sicut Deus auctor Legis Naturalis non
 immutatur; ita nec Jus naturæ (quod utpotè ex Justitiæ immuta-
 bilis dictamine procedit) alterationi obnoxium dici debet. In
 Jure positivo, utilitas & ratio civilis; in naturali æquum & bo-
 num spectatur. Utilitas interdum vincitur certiore utilitate, nec
 ratio civilis, propter rerum humanarum instabilitatem, semper
 eadem existit: & inde cum diversi eventus, diversa consilia gig-
 nant; *l. 1. in princ. d. ventr. inspic.* non sanè debet hujus positivi Juris
 immutatio (etiam illius quod Jus gentium secundarium appella-
 mus; secus ac putavit Bachovius, *ad disp. Treutl. 1. f. 16. & V Vinck-
 ler. 4. d. princip. iur. cap. 13.*) reprehensibilis judicari. maxumè cum
 & ipse Deus Opt. Max. ex his quæ statuerat in Veteri Testamen-
 to, nonnulla mutaverit in novo. *c. 8. extr. d. consang. & vid. infra quæ
 dicam, ad l. 6. §. 1. h. t. n.* Id verò quod æquum ac bonum habetur, nul-
 lo tempore commutatur, nullo in loco variatur: non aliter ac
 ignis semper & ubique urit, aut terra nunquam non est gravis.
Boet. 3. d. consol. Phil. prof. 4. & menui supra, ad l. 1. §. 2. fol. 22.

Et tamen vicissim innumera in Jure nostro occurrunt, Juris
 etiam naturalis quæ mutabilitatem arguere videntur. Persua-
 det (1) hoc nobis, præsens hæc *l. n. cui consentit §. bella. ibi: quæ sunt
 naturali iuri contrariae. Instit. de iure natur. &c.* (2) Neminem cum
 alterius jacturâ locupletiolem reddi debere, dictitat Lex naturæ;
l. 14. d. condict. indeb. l. 206. d. Reg. iur. & item id quod nostrum est, sine
 facto nostro, ad alium transferri non posse: *l. 11. d. Reg. iur.* Atta-
 men Usucapionem, cōtrariā huic æquitatis rationi, adprobamus.
 Dicunt ergo nonnulli; Jus naturale, funditùs & in totum abo-
 leri non posse; ex justā tamen causā temperari, ac ex parte mu-
 tari. Alii ajunt: Principia Juris immutabilia esse; sed conclusio-
 nes variatis rebus variari. Alii: effectus quosdam Juris naturalis,
 nonnunquam impediri. Alii: Juris naturalis gradum quendam
 esse superiorem, circa honestorum & turpium discrimē occu-
 tum, & semper immutabilem; alium inferiorem, circa commer-
 cia & similia districtum, quem mutabilem esse, non diffitentur.
 Sed hanc rem ego ita enodo. Jus naturale per se, & existentia
 suæ ratione, immutabile est: in applicatione nihilominus; cum
 nimirum duæ vel plures, naturalis æquitatis regulæ concurrunt,

certis

certis in casibus temperamentum recipit, restrictionemque admittit. Quâ ratione Jus positivum, non ex simplici ratione proficisci; sed per discursum & ratiocinationem constitui dicitur: *v. Nov. 75. in princ.* dum scil. variæ Juris naturalis regulæ inter se conferuntur, & inde jus aliquod, à simplici ratione aliquo modo diversum extruitur; pariter ut ex variis simplicibus, unum medicamentum, quod huic ægro corpori, vel certo morbi generi magis conveniat, componitur artificiosè. Cujus rei accommodatissimum proponitur exemplum, in *l. 31. §. 1. de positi* (& facit *pr. Instit. de exception.*) ubi latro spolia quæ abstulit Cajo, deposuit apud Seium. Quæritur ergo, utrum deponenti latroni, an vero Domino restituere debeat Sejus? Pro latrone militat regula Juris naturalis; quòd rem commissam, recipere debeat is qui dedit. Sed quia hîc alia coincidit ratio æquitatis; quòd nimirum nemini suum crimen debeat prodesse: rectissimè proinde Jureconsultus, totius rei æquitatē (quæ ex omnibus circumstantiis adimpletur) perpendit; eamque Justitiam probat, quæ ita tribuit cuique suum, ut non distrahatur ab ullius personæ justiore repetitione. Non aliter Jus Civile; dum aliquid addit vel detrahit Juri communi, à naturalis æquitatis semitâ. haut rarò exorbitare videtur, ad eam verò quàm proxumè accedit: non quidem recto gressu, sed propter alias obstantes rationes, per anfractus, & cursu non nihil inflexo. Hoc modo potest aliquid esse contra Naturam; & tamen ex naturalis ratione proficisci. *Anton. Faber, ad l. 4. §. 1. d. statu hom.* Nunquid ideò Justitia varia & mutabilis est? sed tempora quibus præsidet, non pariter eunt: tempora enim sunt. Noscamus Justitiam veram interiorem, non ex consuetudine judicantem; sed ex Lege rectissimâ Dei omnipotentis, quâ formantur mores regionum & dierum, pro regionibus & diebus: cum ipsa ubique ac semper sit, non alibi alia, nec aliàs aliter. ut loquitur Div. Augustinus. *3. Confess. cap. 7. & v. eund. cap. seq. à princ.*

Sicque servitus per se, contra Jus naturale est: sed inspectâ causâ, ob quam ea introducta; secundum quid; cum rectâ ratione concordat: *eleg. Timæus Faber, disput. Instit. 4. thes. 4. ad fin.* Justum namque est eum occidi, qui nos petit bello; quia est species defensionis: humanum est potius vitam largiri captivo licet in servitutem (ne amplius nocere possit) rapiatur. Indeque servitus
captivi,

captivi, æquitati & rectæ rationi (omnibus his circumstantiis inspectis) minimè repugnat. Sic pariter, cùm incertitudinem dominiorum, litiumque immortalitatem abhorreat Reipublicæ salus, eadem Usucapionem admittit: *Timæus Faber. disputat. 16. thes. 5. Henric. Gebhard. tract. d. usucapion. fol. 309.* quæ cùm non noceat nisi volenti, supinæque negligentiae vitio laboranti, haut sanè cenferi debet injuriosa. Et ita semper ferè Jus Civile, nihil naturali Juri adimit in rei veritate; sed est tantum adjunctorum seu circumstantiarum determinatio quædam in eius executione; ex ipsius Naturæ principiorum axiomatumque mixturâ in specie determinans, quod Natura non nisi in genere monet.

6. Manumissionem hîc rectè definit J.C. Ulpianus; quòd sit de manumissio, id est datio libertatis.

Manus sumitur pro potestate: undè manus Regia, pro Regio imperio, potestateque Regiâ usurpatur. *l. 2. §. 1. de orig. jur. Justin. lib. 1. hist. ubi Fr. Modius in not.* Ergo qui potestate herili liberatur, isque cui libertas datur, haud perperam de manu Domini dimitti dicitur. Quod (ut omnia ferè) certis olim solemnitatibus allegoricè quasi adumbrabant Romani. *Festus, in verb. manumitti.* Non vulgatam curamus editionem; ubi legitur, de manu datio. Omnium enim judicio, plenior hîc est scriptio Florentina. *Cujac. & Hotom. in not. Instit. de libertin.* Haud obstat quòd filii etiam, cùm emancipantur, manumitti dicuntur. *§. præterea. Instit. quibus modis jus patr. pot. solv. cum simil. Vult. Inst. de libertin. in princ. num. 2.* Propriè namque alienatio & manumissio, ad servos pertinet: Emancipatio ad solum filium. *l. 1. §. alienatio. quando act. de pecul. annal.* Quia autem olim filius patri tanquàm servus, similesq; proindè erant ritus manumissionis & emancipationis; *Marcil. ad L. XII. Tab. §. 25. fol. 117.* ac in imaginariam servilem causam, liberi in emancipationis sollempnitate peragendâ deducebantur, nec aliter quàm servi distrahebantur: ideo pariter non impropriè liberi manumitti dicuntur. Quod tamen manumissionis servilis descriptioni; utpote cùm in definitionibus verba in propriissimo significato sint accipienda, nihil decerpit.

7. Tria hominum genera sunt; liberi, servi & liberti. *Vult. in princ. Inst. de libertin. Conrad. Oeleman. antinom. jur. civil. in groem. them. 18. & 20. item disp. 2. thes. 7. & 9.* Liberos

Liberos sejungimus à manumissis ; erant enim ingenui aliquantum liberiores quàm l. berti : undè in Jure nostro, liberum haut rarò, κατ' ἐξοχὴν ingenuum interpretamur. § sed postquàm. *Inst. d. Libertin. l. 40. ff. d. liberal. caus.* Et hinc processit Jus aureorum annulorum, quod libertis tribuebat Jura ingenuitatis. Sic & Natalibus liberti restituebantur, eoquè ipsam ingenuitatem consequerentur. *tot. tit. C. & ff. d. iur. aureor. annulor. & tot. tit. C. & ff. d. natalib. restituend.*

Verùm quartum aliquod genus hìc superaddendum, sc. Libertinorum ; non solus Valla observavit (qui 4. *elegant. cap. 1.* notat ; Libertinū relativum esse ingenui, sicut libertus patroni : nec enim dici, cujus est Libertinus, sed cujus est Libertus ; haut rectè dici, servus ne est an libertus, verùm, servus an Libertinus) sed & ex Javoleni responso, in *l. ult. ff. d. iure deliber.* Cujacius, 3. *observ. cap. 17.* docet ; quòd alia adhuc sit differentia, inter Libertum & Libertinum ut nempe Libertini appellentur ingenui, ex libertis procreati. addatur etiam *l. 1. §. 4. d. excusat. tutor.* At verò Vallæ observatio Grammatica tantum est ; nec Juris aliquam diversitatem, vel quartam hominum speciem inducit. Et Jure nostro, libertorum filii, verè ingenui habentur ; *tot. tit. C. d. libert. & eor. liber.* quamvis etiam hanc in parte, Ius non semper fuerit uniforme. *Sueton. Claud. cap. 24. Neron. cap. 15. & utrobique commentatores.* (2) Rursum duas tantum species hominum esse, ex eo probari posse videtur ; quòd Libertinorum hodiè sublatus sit status. Etenim quemadmodum Antoninus Bassianus Imp. omnibus ingenuis in toto orbe Romano, Jus tribuit Civitatis Romanæ : *l. 17. d. statu hom.* ita Iustinianus illud etiam porrexit ad libertinos : § *ult. Instit. d. libertin. l. un. C. d. Lat. libert. toll.* ita ut hodiè ipsa manumissione liberti ingenui fiant, nec ad id amplius opus sit aureorum Annulorum impetratione, vel natalium restitutione. *Novell. 78.* At hoc nihilominus haut in totum tollit statum Libertinorum : salvum namque manet Ius Patronatus ; *d. Nov. cap. 2 Marci. ad tit. Instit. de Libertin.* quod efficit, ne liberti omni ex parte pro ingenuis haberi queant.

Lex 5. Tit. 1. Lib. 1. ff.

I. Bella juris gentium positivi, non primævi sunt. *h. l. n. &*

M

§ sed

*§. sed jus quidem. Inst. de jur. nat. Dissent. Hotoman. ad d. §. sed jus.
& Anton. Matthæ. disp. 1. thes. 9.*

Etenim cum Bellum, usu demum exigente, & ad obviandum
malitiæ hominum fit inventum: Ovid. 1. Metam.

Iamq; nocens ferrum ferroq; nocentius aurum

Prodierat: prodit bellum quod pugnat utroque.

Nec simplex defensio, sed limitata & circumscripta existat;
indè jurigentium meritissimè fertur acceptum. *vid. Hilligerum ad
Donell. 1. cap. 7. lit. q.* Ius equidem positivum, ex ratione æquitate-
que naturali licet deducatur, neque ab eâ recedat in totum: ma-
gis tamen est speciale, Iurisque primævi notiones, ex simplici
ratione profluentes, explicat atque determinat ratiocinando. *ar-
gum. l. 6. h. t. n. & jam monui supra, ad l. 1. sub §. 25.*

2. Huicne eidem juri, an debeat adscribi, quòd gentes di-
cretæ, & Regna condita? dubitationem habet multò mayo-
rem.

Imperiorum & Rerumpublicarum constitutionem, ad Ius
gentium primævum, ipsamque Naturam esse referendam; regere
& subiici, regi & gubernare, consentanea esse Naturæ, Divi-
noque Iuri, concors opinio est omnium ferè Politicorum. *ut dixi
disput. polit. 1. thes. 24. & c. class. 1.* Etenim si finis civitatis (salusni-
mirum publica, & justitia) naturæ, rectæque rationi consenta-
neus est; si hominum consociatio à naturâ descendit: sanè & in
naturâ ipsâ media quoque erunt, ad eum finem quibus pervenia-
mus. Nulla autem alia monstrari queunt, nisi quæ πολιτεία seu
Respublica, rectæque suggerit ordinatio Civitatis; & quæ in im-
perando atque parendo consistunt. Hincq; *Arist. 1. polit. 5.* Imperare
ac parere, necessaria ac utilia, Naturæ ac rerum naturalium munia
esse ait. Cui quoque Cicero consentit; sine Imperio, inquit,
3. d. Legib. nec domus ulla, nec Civitas, nec gens, nec hominum
universum genus stare, nec rerum Natura omnis, nec Mundus ipse
potest. Nunquàm fuit tempus, in quo non fuerit societas, & com-
munitas aliqua vitæ inter homines, & indè etiam imperii quedam
forma; nisi vi aliquâ superiore, coacti fuerint ab illâ in solitudi-
nes abire: ut ità ridiculi haut immeritò videantur, qui audacter
adfirmant; homines pri nùm more ferarum, in sylvis & monti-
bus lo-

bus solitariam degisse vitam; donec à quibusdam in cœtum fuerint inducti. *Petrus Gregor. Tholos. 1. d. R. 2. numer. 6. (2)* Facit *l. 2. hoc tit.* ubi ut Patriæ pareamus, Religioni erga Deum, Parentumque venerationi Pomponius conjungit: & eo innuit, tria hæc præcepta pari fere passu ambulare, ex eodemque profluere fonte; primævæ scil. Naturæ, rectæque rationis

Verum hæc omnia, sana si interpretatio accedat, nostrâ cum lege, ubi Bellorum Regnorumque origo, ex unâ scaturigine derivatur, nullo modo pugnant. Sanè immediate à naturâ procedit, ut civiles sint hominum consociationes, & indè imperia: hoc est, certi ordines in jubendo & parendo. *Keckerman. in præcogn. polit.* Quam naturalem imperandi rationem, & *Iustinus, in princ. lib. 1. histor.* depingit, cum ait: Fuisse aliquandò tempus, quo exigua erant regna; unoquoque Rectore suis contento, diligenter sibi commissos paucos curante: semotâ ambitione latius regnandi, aut sibi alienigenas subiiciendi. Hincque antiquitus plures Reguli memorantur, qui singuli singulis Urbibus imperitârunt. *Genes. 17. Keckerman. dicto loc. fol. 21.* At ubi postea dominandi lubido incessit, ad prædas & bella conversi sunt homines: indè necessitas defendendi imposita, nationes nationibus diversis junctæ, mixtæ, corruptæ fuerunt. Cui confusione, primus fuit qui dedit occasionem Nimrodus. *Genes. 10. & dixi disp. polit. 1. thes. 33.* Ex eo porro, subsecutæ sunt necessariò, Rerum pub. administrationes diversæ, Populorum & Regnorum aliæ consociationes: hocque respectu, Iure gentium, non naturali primævo, nationes discretas, & Regna esse instituta, cum Hermogeniano *IC. in hac leg. nostr. censemus.* Aurea ergò ætas, apud *Ovidium, 1. Metamorph.* aliosque, mihi est Innocentiæ status: ad Argenteum seculum refero Regna, quatenus sunt Iuris gentium primævi. *Æneum peperit Bella, & dominationes:* quæ demùm omnia confudit ætas, de duro quæ est ultima ferro. Ita ut Bella hodiè non sint Bella, sed tumultus; *Richter. axiom. histor. 46.* Respublicæ & Principatus, non Imperia: sed (haut rarò) divitum adversus pauperes conjurationes; ut alicubi conqueritur, *in Vtop. Morus.*

3. Dominiorum etiam distinctio, naturaliné, an positivo gentium juri, debeat adscribi? quæstionis aliquid habere videtur.

Iuri eam primævo adjungunt Iohan. Forsterus, *disp. ad Decal. decad. 3. thes. 1.* Vacon. à Vacun. *1. declar. 11.* Dn. D. Harpprechtus *Instit. de rerum divis. in princip. num. 54. &c.* Gæddæus, *ad l. 42. num. 7. de verbor. signif.* Ægid. Strauch. *question. Ethic. cent. 2. dec. 3. thes. 10.* Econtra, bonorum proprietatem, tanquàm per peccatum & lapsum protoplastorum procuratam; ad lus secundarium, quo bella, servitutes, & similia negotia introducta sunt, pertinere: & ita naturæ Jure, ut omnes liberi, sic omnia etiam communia existere; Hermogenianus, *in h. l. n.* assertat; ubi dominiorum distinctionem, & quòd agris termini positi, Iurigentium assignat: pariter ut Div. Augustinus, *in can. quo Iure distinet. 8.* Iure humano dici, ait; hæc villa est mea, hic servus est meus, hæc mea est domus. Ovidius: item, *1. metamorph. fab. 5.* de ferreâ ætate scribit:

*Communemq; prius, cœu lumina Solis & auræ,
Cautus humum longo signavit limite mensor.*

Quod & adprobant Donellus, *1. Com. 7.* Alb. Bolognet. *tract. d. lege, jure & equitat. cap. 10. 11. 12. & 22.* Gilken. *ad §. singulorum. de rerum divis. adde Cicer. 1. offic. à princip. fol. mihi. 466.*

Sanè ex privilegio primævæ naturæ, omnia homini sunt subiecta: *Psal. 8. v. 7.* & *Ovid. 1. metamorph. fab. 2.* & eo ideò jure, omnia communia fuissent. Naturalis verò & primæva illa bonorum communitas, jure positivo restricta necessariò fuit: quia nempe malitia humana, per peccatum inducta, haud Innocentiæ illo privilegio digna videtur; nec aliud nisi turbas & omnium rerum plerumque parit perturbationem. *l. 77. §. 20. in fin. de legat. 2.* cum malus & cupidus, plus quàm sibi necessaria occuparet & semper alieno labore partis cuperet uti. Dominia idcirco fuerunt distincta, certæq; latæ leges, quibus ea transferantur, & hæc distinctio translatioque conservetur: quia secundum rectam rationem, usus omnium rerum hominibus competere debet, sicut congruit pacificæ conversationi, necessariæque sustentationi. Ex quibus facile apparet, Dominiorum distinctionem, non equidem con- quiescere in purâ ratione naturali, ut ea quæ sunt Iuris primævi; sed tamen discursui rectæ rationis, suppositâ scil. malitiâ humanâ, conformem esse. *Atque ita intelligenda est hæc Lex nostra, & d. can. quo Iure.*

Nunc si quis quærat: An Christiano homini, legali illâ domi-

niorum

miorum distinctione uti, frui, liceat; an verò potius Anabaptistice cōmunioni ex necessitate debeamus adherere? hunc ei scrupulum, vel unicuique illud axioma evellere potest; quòd Christus non veni ut aboleat politias, sed ut id, quod in illis ex malo est, alio medio, quàm publicæ tranquillitatis turbatione corrigere nos doceat. Quòd hoc in casu fit; si nostrâ liberalitate & beneficiâ erga egenum proximum, indirectè primèvam communionem introduxerimus: & dum divitiis secularibus abundamus, pauperes spiritu, & eementes tanquàm non obtinentes fuerimus; utentes hoc mundo, tanquàm non abutentes. 1. Cor. 7. v. 30. & seq.

Quibus non refragatur, quòd furtum contra Jus naturale esse, in §. 1. Instit. de oblig. quæ ex delict. scriptum invenimus. Nam & primæva illa bonorum communio, haud confusio aliqua; sed potius harmonica quædam, & temperata rerum participatio extitisset: qualis est inter socios, aut multos liberos, sub unius patris potestate ac familiâ existentes: quam certè vel maxumè destruerent furta. Quin & furtum, vel hâc ratione fuisset contra Naturam, naturalemque communionem; quia fur sibi arrogat, propriamque reddere nititur rem talem, quæ debebat manere communis: nam & socius in re communi furtum committit. l. 45. d. furt. (2) Ad §. 11. & 37. de rerum divis. (ubi dicitur; quarundam rerum dominium, nancisci nos Jure naturali) respondeo: Etiam in primitivâ illâ rerum communitate, futuram fuisse occupationem, rerum præsertim mobilium, ad victum quotidianum necessariorum.

4. Vulgatam magis hîc probamus editionem, quæ ædificia collata; non collocata (ut Florentina) legit. v. Donell. 1. Com. 7.

Conferre ædificia, est turbes, vicos, oppida constituere; collocare ædificia, est extruere habitacula, domos, &c. Pandectarum ergò Florentinarum lectio si recipiatur, sensus est; ipsam ædificiorum constructionem, ad Jus pertinere positivum. Ædificia verò collocare, naturâ videtur introductum; sive illa jam antea sint, sive (Ovid. 1. metam. fab. 4.)

— densi frutices, & junctæ cortice virgæ.

Urbes autem, & oppida munire, ex positivo jure descendit: namque de ætate Auræa, Ovidius canit: 1. metam. fab. 3.

Nondum præcipientes cingebant oppida fossa.

Adde Lactant. 6. cap. 10. Et Cain ob metum, trepidationemque immanem, cum ille Divini iudicii signa circumferret, & sibi à quo vis metueret, oppidum primum condidit, & Henochiam appellavit (cujus primæ Civitatis antiquissima vestigia videntur, Henochia regio, & Henochii Populi ad Caucasum siti) *Genes. 4. v. 17.* *Dana. 1. polit. 3. fol. 29. & in tract. de primis mundi antiquit. fol. 144. & c.* Diu quoque oppidis & ædificiorum collatione, caruit Germania nostra. *Tacit. d. Germ. & vid. Cluverium, in admirando illo suo opere, Germaniæ antiquitatum, lib. 1. cap. 13.*

5. Quia verò Dominia (ut hætenus est evictum) ex Jure positivo, non naturali procedunt: ideò & commercia huic eidem Juri haut perperam aggregantur. Quandoquidem necessitas & illa induxit. *l. 1. d. contrah. empr.*

— *Omnia non fert omnia tellus:*

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.

Sicque etiam ex Jure gentium positivo, institutæ sunt pleræque obligationes (quo verbo contractus intelligit Hermogenianus. *Gedde. tract. d. contrah. stipul. cap. 2. concl. 1. num. 24. ad fin.*) Exceptis quibusdam, quæ proveniunt à Jure Civili. *h. l. nostr. vers. fin.* Cujus rei indagatio, non, ut quidam putant, inutilis videri debet. *Niellius, disput. Feud. 4. coroll. 1.*

Emptionem venditionem ex Jure gentium descendere, dubitationem habere potest nullam; *l. 1. §. 2. de contrahend. empr.* quod idem de Locatione respōdet Paulus: *in l. 1. ff. locat. & iis Imp. in §. 2. Inst. de Iur. nat. societatem, depositum, & mutuū aggregat, aliosq; innumerabiles hūc referri debere attestatur. adde l. 5. 6. & 7. in pr. d. pact.* Illud hūc extra ordinem addimus; benè ex Josepho refutare Polydorū Vergil. *3. de invent. cap. 16. & 2. cap. 20.* quod post Plinium Connanus, *1. Com. 5. num. 8. & c.* refert; vendendi emendique usum, Liberum patrem, seu Bacchum instituisse. Nam certè Numi commoditatem, multò antiquiorē esse, Sacro-Sanctæ litteræ probāt. Vix ergò defendi potest, quod in lege *1. de contrah. empr.* dicitur: Trojanis temporibus, incognitam fuisse emptionem.

Sed porro, quæ nam obligationes à Jure civili sint introductæ, controversiā haud caret. Sciendum autem, illa Juris esse civilis, quæ à Jure civili, primò introducta; *h. l. n. in fin. & propria sunt ci-*

sunt civium Romanorum. §. 1. Instit. de iur. nat. §. 1. de patr. potestat. Nec obstat, quod in l. 6. hoc tit. dicitur, Jus constitui civile, cum aliquid additur vel detrahatur juri communi: non enim proinde ipse contractus, cui aliquid additur; sed id saltem quod additum est, ad Jus civile pertinere censemus. Et aliud etiam est, si Juri gentium aliquid in formâ, aliud si in materiâ addatur: v. Arumæ exerc. 14. quæst. 12. manent enim contractus Juris gentium, qui ab eo originem, nomen, & formam habent; licet à Jure Civili approbentur, vel iis aliquid addatur. VVesembec. in parat. d. pact. sub nu. 9. Ex quibus facile apparet; STIPULATIONEM, Juri civili acceptum ferendam esse. §. 9. de action. vid. Revard. 4. var. cap. 1. Vacun. à Vacunâ, declar. 68. Gædd. 2. de contrah. stipulat. cap. 2. Setserum de jurement. 3. cap. 2. num. 2. & seq. Arumæ exerc. 13. thes. 1. Treutl. volum. 2. disp. 27. thes. 1. c. Hackelman. disput. quæst. illust. 1. thes. 5. d. Hedeman. disputat. Pand. 1. thes. 17. lit. c. Forster. lib. 3. disput. 17. thes. 4. Ea etenim (1) ipso jure, ex merâ interrogatione & responsione subsistere dicitur; & potius à verbis, quàm à consensu denominatur: l. 1. §. 7. de O. & A. in pr. Inst. de verb. obl. adeò ut & ad obligationem, etiam si jocandi causâ esset interposita, ipso jure olim prodesset. Plaut. in Pseudol.

Auferetur id præmium à me, quod promisi per jocum.

Licet hodiè non satis valida ad agendum, ejusmodi obligatio censeatur. l. 3. ad fin. de O. & A. vid. Revard. 2. variar. 5. (2) Textus est pro hac nostrâ opinione, expressus: in l. 53. d. acquir. rer. domin. ubi quod acquirimus per stipulationem, sejungitur ab eo, quod nobis obvenit titulo Juris naturalis. Et (3) in l. 1. §. 2. d. contrah. empt. respondetur; Emptionem Juris gentium esse, cum consensu peragatur, & inter absentes, ac quoque per litteras contrahi possit. Stipulatio verò quia talis est contractus, cujus essentia (ut jam dixi) non in consensu, sed purè subsistit in verbis; ita ut nec inter absentes, nec per epistolam, vel inter non loquentes iniri queat; l. 1. in princ. d. verb. oblig. omninò ideoque Juris civilis erit. (4) Stipulatio item, aliud quid est à Juris gentium conventionem: undè cautio indigitatur; quòd per eam id agatur, ut securior quis & cautior esset. l. 1. d. prator. stipulat. Nec est tandem Conventio tale genus, quod æqualiter de omnibus contractibus prædicetur: alias namque nulli Juris civilis essent. contra hanc l. n. in fin. ibi: exceptis quibusdam.

Stipulationū

Stipulationi quoad originem, obligatio Nominum (quæ nimirum per scripturam, ad Argentariam fiebat mensam. *vid. Cujac. 22. observ. cap. 4. Ravard. 3. variar. c. 1.*) similis videtur; quamvis id neget Iacob Cramerus, *disput. Inst. 1. thes. 14.* Ait quidem ille; nullam hodiè esse gentem, quæ non mercatorum, rationumque tabulis, attribuat fidem. Sed aliud est, præ aliis scripturis privatis haud levem in probando fidem habere libris mercatorum; *Mascard. conclus. 254.* aliud est dicere, per illos libros, obligationem induci, & etiam sine numeratione, post biennium nasci obligationem: *tor. tit. Instit. de liter. oblig.* quod sanè ex mero iure civili descendere videtur.

6. Magis est, ut Emphyteusin, in classem contractuum juris gentium reponamus. *vid. Borcholt. 3. de feud. num. 3. Coras. 1. miscell. 21. & ad rubric. C. de jur. emph. Connan. 7. Com. 2. Dn. D. Harpprecht § 3. num. 14. Instit. de locat & Disput. ad Instit. 11. th. 1. volum. 2. Dn. D. Bocer. tract. de qual. & diff. feud. cap. 1. num. 26. & in disputat. tractatui de Monetis subjunct. thes. 46. Trentler. volum. 1. disput. 29. thes. 9. b. Setser. de juram. 3. cap. 2. num. 4. & c. Bronch. 1. enantioph. 79. Arumæ. exerc. 14. quest. 12. Förster lib. 3. disput. 18. thes. 9. Hackelman. disput. quest. ill. 1. thes. 5. g. Hænnon. disput. Instit. 1. thes. 14. Bachovium, miscell. cap. 6.*

Dissentientes quidem prætendunt, contractum hunc, non amplius Iuris gentium (ut ante Zenonianam constitutionem) sed Iuris civilis esse: cum ejus species, & forma essentialis, in scripturâ hodiè consistat. *l. 1. C. de jur. emph.* Sed ad hoc multipliciter potest responderi. (1) Haud est expeditum, quòd de substantiâ emphyteuseos sit scriptura. Sanè à negligentia supinæ, & oscitantia crimine, liberari non potuisset Iustinianus, si quæ ad substantiam, formamque hujus contractus pertinent omisisset; cum ex professo de Emphyteusi agat, in § 3. *Instit. de locat.* Quinimò Imp. noster, quid huic contractui præstiterit Zeno, disertis edocet verbis; nimium suis ut pactionibus fulciatur, ac si nihil de periculo rei fuerit pactum, quid tunc conveniat observari. Hocque vel unica, in d. §. 3. posita, satis arguit adversativa particula SED: cujus natura est, diversam vel adversam sententiâ, ad icere superiori. Dicit quippè Iustinianus, Legem Zenonianam Emphyteuseos

teuseos contractui propriam statuisse naturam, neque ad locationem, neque ad venditionem inclinantem: quæ verò illa fiet; mox id indicat, cum subjungit; sed suis pactionibus fulciendam, &c. Ac si sæpè dictum §. 3. (maximè ingenuum interpretem Constitutionis Zenonianæ) penitiùs nec linis, novitatisque studio nimis superciliosis oculis introspiciamus, liquidò apparebit: Zenonem haut de novo propriam substantiam dedisse emphyteusi; sed ejus naturam, ac quomodo à venditione locationeque sit sejuncta, explicavisse magis quàm commutasse, in simulq; Jure Romanæ Civitatis illà donasse. Nec scrupulum mihi movent verba legis 1. C. de jur. emphyt. ibi: *pactionib. scripturâ interueniente habetis*: hinc enim de pactionibus in scripturam redigendis, nihil de ipso contractu scribendo dicitur; & potest sine pactionibus subsistere emphyteusis. Ac porro, si in eo solum à locatione emphyteutica sejuncta esset conventio, quòd hæc scripturam de necessitate requireret; illa nudo consensu contenta esset: exindè sequeretur, quòd illa locatio, quæ ex pactionis necessitudine, in scripturam redigi debet (quod sanè fieri potest, & assolet haud infrequenter; l. 17. C. de fide instr.) in emphyteusin degeneraret. (2) Licet ex lege Zenonianâ, emphyteutici contractus necessaria existeret solemnitas scriptura; attamen non ex eo ritè concluderetur, eundem contractam à Jure civili introductum esse: aliud enim est, si Jus civile formam det, ratione certæ alicujus sollemnitatis; aliud est Jure civili obligationem aliquam esse institutam, quòd solum nos hic indagamus. *hæc l. nostr. in fin.* Nec iis in locis, ubi emptio sine judiciali insinuatione, valida non est; propterea Juri civili adscribendus videtur, notissimus ille Juris gentium contractus.

7. Quo Jure contractus & obligationes sint introductæ, hætenùs est indagatum: nunc de Actionibus quæ exindè suboriuntur, aliquid etiam ut addatur, ordinis ratio exoptulare videtur. Et hæc quidem, respectu scil. materiæ, & quatenùs sunt correlativæ obligationum quæ ex Jure gentium descendunt, Civili Juri attribui nullo modo possunt. *Corasius, ad §. 6. d. Orig. Jur. V. Vesenbec. in parat. ff. d. pactis. sub num. 9. Vaconius, declarat. 21. & 25. Treutl. disputat. ff. 1. thes. 4. & ibi Bachovius, fol. 17. Dn. D. Harpprecht. ad tit. Instit. d. Action. in princip. Anton. Mat-*

theus, disput. ff. 1. thes. 22. Anton. Gothofred. in disput. sive tract. de actionibus, thes. 1. Dissent. Bronchorst. 2. miscellan. 55. Guil. Val. Forster. exercit. Justin. 1. thes. 2. lib. 4.

Frustraneæ namque & inanes fuissent obligationes, Jure gentium diu ante Romam conditam usitata; si ex arbitratu debitorum solutio dependisset: vel pro libero creditorum arbitratu, debita exigere potuissent; neque aliquid actionibus ἀνάλογον, eodem Jure proditum fuisset, quo id quod nobis deberetur ordine quodam persequeremur. *argum. l. 7. in princ. d. pactis.* Quæ tamen opinio, indiget distinctione quâdam in vulgus jam approbatâ. Nempè, ut Juris gentium censendæ sint eæ tantummodò actiones, quæ oriuntur ex contractibus Jure gentium adinventis. Qualis enim est causa, talis quoque est effectus: & quod est causa causæ, itidem existit causa causati, ut Logici docent.

Formulæ quidem actionum Juris sunt civilis: *l. 2. §. 6. d. orig. iur.* sed tamen jam antea fuerunt etiam actiones. *d. l. 2. §. 1.* Addere hic lubet & illud: Juris gentium actiones per se haut esse efficaces, sed approbatione civili indigere (hincque dicuntur omnes actiones, vel ex Lege, vel ex Senatusconsulto, sive ex sacris Constitutionibus proficisci, vel ex Prætoris Jurisdictione pendere. *§. 3. Instit. d. action. in princ. Instit. d. perpet. & temporal. action.*) æquæ ac obligationes merè naturales, nullam per se pariunt actionem foro Romano accommodatam. *l. cum amplius. §. is naturâ. d. Reg. iur. l. 13. d. condict. indebit.* Verùm quemadmodum obligationes naturales, Jure civili approbatæ, non ideo Juris civilis esse reputantur: *fac. l. 5. in princ. d. auctor. tutor.* sic nec hoc de actionibus dici debere, existimamus.

Tandem quod de Actionibus, hoc idem de exceptionibus pronuntiari debere, puto. *v. tamen Dn. Ilic. Vmmium, amicum meum, disp. ad process. 7. num. 6.*

Lex 6. Tit. 1. Lib. 1. ff.

1. Jus proprium, id est Civile efficimus; cum aliquid addimus, vel detrahimus Juri naturali. *hæc l. nostr. in princ.*

Jus hoc, variis in locis varium existit: quod eleganter explicat Aristoteles; *1. Ethic. cap. 7.* ubi scribit: illa quæ Lege tantum valent.

valent, similia esse mensuris; non enim ubique æquales sunt mensuræ vini & frumenti. Convenit id cum Jure gentium secundo, in eo; quod utrumque sit legale seu positivum: utrumque per discursum & ratiocinationem constituatur, non à simplici ratione imprimatur. Verum Juris civilis fundamentum, non in utilitate communi; sed particulari alicujus Civitatis vel Reipublicæ solum, consistit: & proinde ex unaquaque Civitate appellatur. § 2. *Instit. d. Iur. nat.* Quo sensu Div. Lactantius scribit: Certe enim per omnes populos diversa & varia jura condita sunt, nisi quod unaquaque gens id sibi sanxit, quod rebus suis utile putavit. Et si autem necesse sit, legum omnium in omni gubernatione primas esse eas, quæ ex naturâ & rectæ rationis notitiis tanquam normis rectoribus disciplinarum & vitæ, immediate proveniunt, tamen Magistratibus dedit Deus mandata, ut ipsi leges aliquas superaddant: sed naturæ præceptis in effectu congruentes; quæ aliquas tantum Divini, seu (ut J. Cti loquuntur) Naturalis Iuris determinant & explicent circumstantias. *Velstenius, question. polit. decad. 5. thes. 6. & 7.* In his explicationibus Magistratum sententia valet: & propter rationem probabilem Naturæ congruentem, & propter auctoritatem, quam Deus Magistratui est largitus: ejusque præcipuum est munus, ut addat in hac civili vitâ, tum explicationes, tum adminicula Legum Divinarum. Ex quo porro sequitur, ut si Lex recedat in totum à ratione naturali, non Lex ea sed tyrannica sit: è contrario, si per omnia Iuri gentium vel naturæ deservit; tunc, propriè si loqui velimus, non civilis evadit, sed naturalis manet. *h. l. n. in princ. Duaren. ad l. 1. in princ. de pact.* Vix ergo subsistit, quod tradunt alii; Ius civile sumi interdum universaliter, pro omni Iure in politiâ Romanâ recepto: ita ut etiam Ius naturale & gentium sui ambitu complectatur. *Iohan. Stuck. decad. 1. assert. 4. ad finem.*

Et hoc tandem Ius, nec in unâ semper Rep. omni tempore idem manet: etenim quâ ratione utilitatis intuitu, initio quid est introductum; eâdem ratione, si utilitas cōtraria se ostendat, mutatur. § penult. *Instit. de jur. nat. c. non debet. extr. de consang. Treutl. 1. thes. 5. a. ad fin. & dixi disputat. polit. 3. thes. 9. class. 1. & disput. 2. thes. 38. class. 2.* Verum mutabilitas hæc, non in arbitrio Legulejorum, nec in perruptionibus potentiorum; sed in potestate Majestatis,

certâ ratione, temporibus quæ maxumè utilia videntur Reipublicæ accommodantis, consistere debet: nec facile est suscipienda.

l. 23. d. legib. l. 12. d. constit. Princip.

2. Ad Legis essentiam, scriptura num requiratur, diversæ sunt sententiæ Interpretum nostrorum. vide Morlam, in *empor. iur. tit. 1. quest. 4. Cornel. Benincas. ad tit. ext. de constit. quest. 8. Dn. D. Harpprecht. ad §. sed & quod Principi. num. 27. & c. de iur. natur. Anton. Fabriam, in *Ration. ad l. 32. d. ll. Hackelman. quest. illustr. disputat. 1. thes. 6. a. & b. Tileman. disput. pandect. 2. thes. 26. volum. 1. Stuck. decad. 1. assert. 5. b. & c. Niell. disput. feud. 1. th. 2. Jacob. Cramer. disput. 1. thes. 18. Matth. Stephani, disput. ad Inst. cent. 1. thes. 15. Arumæ. exercit. 1. thes. 16. Treutler. disput. 1. thes. 5. b. Hænnon. disput. ad Instit. 1. thes. 15. Forster. tractat. Justin. disput. 1. thes. 34. Andr. Gerhard. disput. ad Inst. decad. 1. thes. 6.**

Ego scripturam minimè de essentiâ, nec etiam de existentia Legis, ejusve (ut quidam loqui malunt) adjunctum necessarium esse; in eoque tantum ab eo Jure, quod consuetudinarium adpel- litamus, differre puto; quòd hoc tacito consensu, illa Imperan- tium sanctione expressâ inducatur. Sic namque respondetur, in *l. 32. §. 1. de Legib.* ipsas Leges nullâ aliâ ex causâ nos tenere, quàm quòd iudicio Populi sunt receptæ, aut suffragio Legislatoris ap- probatæ. Ergò ad substantiam Legis, aliud nihil necessarium esse apparet; quàm ut Populus, vel quivis alius Legum ferendarum habens potestatem, expresso consensu, eam constituat & pro- mulget: non ut ea etiam in scripturam redigatur. quod idem firma- tur *can. constitutionis. 25. quest. 2. ibi: sive quæ scripto.* Et sic plerasque. Leges Lycurgus; §. 10. *Instit. d. iur. natural. & c. ut & Romulus, sine scripto tulit: Dion. Halicarnass. antiq. Rom. lib. 2.* quas tamen nemo consuetudines vocaverit. Sic Pomponius I.C. in *l. 2. §. 12. d. orig. iur.* ius quoddam esse dicit, quod sine scripto, in solâ prudentium interpretatione consistit. Sic & hodiè fieri potest, ut Lex aliqua omni ex parte valida sit, quæ tamen non sit scripta. Et ita Lex est, quod interloquitur Princeps de plano: *l. 1. §. 1. d. constit. Princip.* hicque ut alibi sæpè, *l. 6. C. qui bonis ceder.* sufficit sola professio vo- luntatis. Ita & Portugalliæ famosissima Lex, Mentalis vulgò dicta;

dicta; à Iohanne I. oretenus lata fuit, & ab Emmanuele, ejus pronepote demum scripta. *Cacheran. cons. in caus. Lusitan. nu. 1.*

Non ab hac sententiâ dimovere me queunt, in contrarium quæ adferri solent. Quod enim (1) attinet § *constat. 3. & § sine scripto. 9. ac seq. Inst. d. iur. nat. &c. ac hâc leg. nostr. §. 1.* ad hos & similes textus responderi potest; respicere illos quod communiter accidere solet. Leges quippè, ut plurimum scriptis mandantur; apertius ut percipiantur, & ne veniant in oblivionem. *l. 2. §. exactis. d. Orig. iur. cap. 1. d. renunciat. in 6.* Quodque innuitur non uno loco; Ius duplex esse, scriptum & non scriptum: non sanè respiciunt ibi Iuris nostri conditores ad exarationem litterarum, sed ad expressam sanctionem; quâ Lex à consuetudine (quæ auctoritate Ciceronis, Ius est à vetustate sine Lege expressum) specificè separatur. Sicut Græcis quoque *γερφειν νόμους*, non est litteris scribere; sed ferre & sancire leges. (2) Notatio Legis, à legendo deducta, parvi est momenti, & meo animo falsa. Legis ergo etymon, non à legendo, sed à ligando dependere malim. Non hic litem dirimere potest prosodia: quippè cum in lego, æquè ac in ligo, prima sit brevis; quæ producitur in voce leges. Quin licet à legendo, legem fluere concedam; attamen lego non est propriè ex breviculo recito, sed multa colligo, conjungo: & sic Lex est, quasi aliquid ex plurimis ceteris regulis collectum. *Christian. Becman. in Orig. verbo Eclogæ. Bollognet. d. lege Iure. &c. cap. 3. nu. 30.*

Quemadmodum autem Leges scribi non est necesse; ita Consuetudines in scripturam redactæ, Leges non fiunt: solum namq; tacitum populi consensum ponderant Iureconsulti; non etiam quod ex post facto supervenit. *argum. l. 36. d. legib. Lyclama. 7. membr. eclog. 39. §. 2. Hilliger. ad Donell. 1. cap. 10. Vultej. & Anton. Matth. ad §. 3. Inst. de Iure nat. &c.* Nisi id fiat publicâ auctoritate, novâ accedente confirmatione: Et proindè Ius Feudale, non effectum est Ius scriptum; sed etiamnum, ad Ius saltem non scriptum referri debet. *Robert. Marant. part. 1. num. 83. Sonsbeck. part. 3. num. 24. & seq. Caphallos. tom. 3. commun. opin. quæst. 887. Vultei. 1. d. feud. num. 1. & 2. Niellius, disputat. feud. 1. thes. 2. Aruma. disp. feud. 1. thes. 20.*

3. Quamvis Lacedæmoniis scriptæ quoque leges fuerint: *Livius. enim. 38.* ab V. C. Lacedæmoniis inter cætera imperatû

refert, Lycurgi ut leges moresque abrogarent. Et Xenophon, *5. histor.* tres legum tabulas, quas Rhetras vocabant, à Lycurgo relictas esse testatur. *adde Nic. Cragium. 3. de Rep. Lacedam. c. 1.* Non inepta tamen videtur comparatio Juris Romani cum Atheniensi & Lacedæmoniorum; *in §. non ineleganter. 10. Instit. de iur. nat.* secus ac putavit Clariss. Vultej. *ibid. num. 3.* Imperatorem enim, ad id quod potissimum, respexit. *Dn. Gothofred. ad d. §. in edit. postrem.*

Lex 7. & 8. Tit. 1. Lib. 1. ff.

1. Juris Civilis significationes & partitiones, variorum variae existunt.

Jus civile in generali significatione, omne id quod Juris alicujus auctoritatem in Repub. Romanâ obtinet, quocumque illud introductum sit modo, comprehendit: *l. 6. l. 8. hoc tit. l. 2. §. 5. ibi: communi nomine. d. Orig. iur. §. 1. & 3. de iur. nat. Cramer. disput. 1. thes. 19. adde l. penult. de lib. & Cuiac. 14. observ. 16. Bened. VVinckler. d. princip. iur. 5. cap. 11.* quamvis id minus propriè fiat. Propriè namque in eâ accipitur notione, quâ supra, *ad l. 6. §. 1.* definitum fuit. Strictiori significatu, pro solemnî sumitur Jure, quodque Prætorio tanquàm diversæ speciei opponi solet. *hâc l. nostr. 7. l. 14. d. testibus. l. 20. §. 7. qui testam. fac. poss. l. 27. in princ. d. Reg. iur. Vultej. ad §. 1. d. iure nat. & c. Donell. ad §. sed ista. Inst. d. action.* Sicque actiones, in civiles & prætorias dividuntur, & c. In strictissimâ significatione, Prudentum saltem complectitur responsa: *l. 2. §. 5. de orig. iur.* hoc est, Juris civilis artem, seu id quod ex illâ arte responsum fuit.

Juris autem Civilis in strictiori sententiâ usurpati, quinque in *hâc l. nostr.* species referuntur: Lex, Plebiscitum, Senatusconsultum, decretum principale, Responsa prudentum. *vid. Donell. & ibi Hillig. 1. comment. 8. Stuck. part. 1. dec. 1. assert. 6. per tot. Justinianus, in tit. Inst. de iure nat. & c.* Magistratum addit edicta: sicque Jus civile dividit, pro ut in latiori accipitur significatu. Hasque species diversas, diversitas regiminis quam passa est Civitas Romana produxit. Etenim exactis Regibus, omnis potestas ferendæ Legis, penes Populum erat, qui si id faciebat universus, in specie

specie, & κατ' ἐξοχὴν Lex vocabatur; si per Plebem, Plebiscitum; si per Senatum, Senatusconsultum. Cum verò Principatu eveniente, per Regiam Legem, omnis Juris condendi potestas in Principes translata esset; si quidem publicum Jus, quatenus statum liberum & democraticum concernebat, immutârunt; ac ea omnia, quæ faciunt ad vim dominationis constituendam, Principatumque reverâ firmant, amplexi sunt omnia vehementer. Legibus, Plebiscitis, SCCTis, & si quæ sunt similia, Jus privatum concernentia, non solum retentis: sed & sub ipso Principatu, Senatui Juris faciendi potestate aliquâ (at planè imaginariâ) competente. *l. 9. d. Legib. tot. tit. C. SCCTis.* Ut nempè sub specie juris antiqui dominantes, odium ac invidiam tam magnæ mutationis, incurrerent eò minùs. *ut attigi tract. d. appell. cap. 2. num. 3. & disputat. polit. 5. thes. 4. & seq. class. 1. ac disputat. 5. thes. 24. & c. class. 2.* Eoq; factum fuit, ut Legum à Populo, Plebe, Senatu, Magistratibusque latarum, adhuc memoria superfit. Post Iustinianum, Juris Civilis unica tantum species est, Principum nempè constitutiones. *VVesenb. in parat. ff. de legib. num. 3.* Ita ut rectè dicat Donellus; *1. comment. 9.* manere quidem reliquas partes, sed non ampliùs fieri. Et Iustinianus omnia sua fecit: *l. 1. §. omnia. l. 2. §. tanta. C. d. Veter. tur. enucl.* ipsiusque ideò Novellæ, nullius alterius nomine præfulgent. *vid. Novell. 8. & Duaren. d. Instit. & Iur. cap. 2.* Quæ tamen omnia, pro diversitate Reipublicæ formarum, rursus variationes multifarias habent. Sicque hodiè in Imperio Romano, Legem condit Imperator; attamen non sine assensu Electorum, Principum, & Imperii Civitatum: ac idcirco iisdem Legibus postea Imperator Statibus, & Status Imperatori, vi cujusdam contractus obligantur. Hincque in fine Recessuum Imperii, ea se se offerunt plerunque verba: *Sohaben wir vns demnach mit den Ständen des Reichs/ vnd sie hinwiderumb mit vns sich verglichen/ &c.*

2. An Prudentum responsa, vim Legis obtinere possint, dubitare supervacaneum esse puto. *vid. Aegid. Strauch. illustr. quest. Ethic. cent. 2. decad. 5. thes. 3.* Et ipse Laurentius Valla, illis licet deneget nomen Legum; iis nihilominus concedit earundem auctoritatem. *Ferrarius, comment. ad tit. Instit. 2. lib. 1.* Quod tamen non subaudiri debet, de quibuslibet Jureconsultorum responsis;

responsis; sed de sententiis, paulatim utilitate suadente à Popu-
lo probatis: ut Radulph. Fornerius docet. *5. rer. quotid. cap. 3.*

3. Prudentium illa responsa, pertinent ad Jus scriptum. *hac l. nostr. & §. constat. Instit. d. Iure nat. gent. & c.*

Pomponius quidem J. C. tus, in l. 2. §. 5. d. Orig. Jur. Pruden-
tium responsa, inter Jus non scriptum refert. Verum is respicit
tempora antiquiora; magisque eò loci historicum agit. *Pacius, 1. évartio §. quest. 8.* (2) Nil quoque nobis obstare videtur, quòd in
l. 7. §. 7. d. pact. ut & in l. 1. in fin. ex quib. caus. major. Iuris legitimi re-
censentur partes; & tamen Prudentum responsa omittuntur.
Non etenim ibi quæstio est, de partibus Iuris; sed quæ pacta va-
leant, & ex quibus causis majores sint restituendi: in ibique re-
sponderetur, illa pacta valere, quæ non sunt contra Leges, Sena-
tusconsulta, plebiscita, vel Principum rescripta; illis ex causis re-
stitui majores, quæ sunt Legibus, Senatusconsultis, & c. appro-
bata. Sanè Prudentum responsa utrobique non immeritò omit-
tuntur: minimè etenim situm erat in potestate Iureconsultorum,
ea approbare pacta, quæ Leges vel Constitutiones improbarent;
vel alias restitutionis majorum prodere causas, & c. Non enim
Ius planè novum sanciebant, sed Ius jam constitutum interpreta-
bantur.

Iureconsultorum Veterum munus, in quatuor præcipuè re-
bus positum collocatumque olim fuit. (1) Formulæ namque
præerant (2) Cavebant, seu consilium clientibus fidele dabant,
ut in Contractibus Testamentisq; eò securiores essent. (3) Quan-
do casu & eventu Leges collidebantur, ipsi eas conciliabant:
Testamentorum etiam & contractuum sententias, si obscuræ vel
ambiguæ essent, explicabant. (4) Et tandem, si neque Lex ex-
tabat, neq; Testamentum vel pactio aderant ipsi quod æquum
bonumque esset, interrogati respondebant. *Val. Forsterus, histor. Iur. lib. 2. cap. 81.* Eaquæ responsa, tantæ olim fuerunt auctoritatis,
ut Iudici ab iis recedere haud liceret. *§. responsa. de Iur. nat. l. un. C. Th. de resp. prudent. Cujac. 8. observation. 12.* Iustinianus verò, quem-
admodum veterum Iurisconsultorum centonibus, qui in Pande-
ctis habentur, Constitutionum dedit robur: ita à suo tempore,
Iurisperitorum auctoritatem, probabilem esse voluit, non ne-
cessariam. *const. d. confirm. ff. ad magn. Senat. §. 20. & seq. l. nemo. C. de sentent.*

sentent. & interloc. gloss. in l. 1. C. de profess. Bl. in auth. generaliter. C. de Episc. & Cler. Nostra ars Juris (ait Anton. Faber, in rational. ad l. 15. ff. d. legib.) non scientia, sed prudentia adpellatur. At neque prudentia sufficit; sed auctoritate quoque opus est: ut ait Paulus JC. in l. 16. tit. cod. Quæ auctoritas, nulla certè est in nostri temporis Interpretibus; adeò distant illi à veteribus nostris prudentibus: sed in iis tantum qui Jurisdictioni præsumunt; maxumè verò in Magistratibus supremis, qui vice Principis funguntur, &c. Hincque levi facilitate, Responsa tam Collegiorum, quam privati aliqujus Doctoris, in Judiciis reformantur: & sunt quoque (si credimus auctori Parthen. litigiosi, 1. cap. 11.) ridicula haut rarò, contraria, nulla, & impossibilia quò ad executionem.

Sed ajunt tamen, Consilium duorum Doctorum approbatorum pro se habentem, à litigandi temeritate excusari: adeoque, ut quamvis causâ forsan cadat, in litis tamen expensas haud debeat condemnari. Bald. & Salicet. in l. Juris. ff. qui admitti ad bonor. possess. Asinius. in prax. Iudic. c. 2. limit. 3. & ejus sublimit. 1. & 2. Gail. 1. observ. 152. num. 6.

4. Porro Augustus Imperator, cum omnibus promiscuè se se ingredientibus, Prudentium responsa in contemptum venire videret; primò constituit, ut qui responsuri essent, Principis id facerent concessione: quod posteri sequuti sunt Imperatores. Verum Hadrianus, pulchrius esse existimans, respondendi munus promeruisse potius, quàm obtinuisse; Jurisperitis petentibus, ut de Jure sibi respondere liceret, hoc munus, non peti solere, sed præstari, rescripsit. *Eresia. apophth. lib. 8. pag. m. 681. l. 2. §. post hunc. 47. vers. & ut obiter, d. Orig. Jur. l. 14. §. fin. C. d. Assessor.* Hodiè Principali potestate; Jureconsulti ab Academiis renuntiantur. Doctorum etenim renuntiatio in quâvis facultate, Regalibus accensetur; idque neminem negare, attestatur Joannes Camman, *in eruditissimo suo Collegio Politico Jurid. disputat. 3. thes. 47.* Hujus verò Juris exercitium, Gymnasiis universalis studii, saluberrimo consilio contulerunt Imperatores. Quamvis Academiæ nonnullæ, privilegia sua & confirmationes, habeant à Pontifice solo; jusque Academias constituendi, habitum olim fuerit spirituale. *Bachovius, ad disp. Trentl. 1. th. 7. f. 28.*

5. Annè verò Doctores creati à Comitibus Palatinis, quos Bullatos communiter vocitamus, iisdem privilegiis gaudent, quibus ii de jure fruuntur, qui in Academiarum Brabeuteriis publicè designantur? Quod, ut communius fit, & ego nego. *Cole-
rus, tract. de process. exec. part. 2. cap. 3. nu. 129. contra Treutle-
rum, disput. 1. thes. 7. sub lit. a. (ubi vid. Bachovium) volum. 1.
Matthiam Stephani, tract. d. iurisdic. 2. part. 1. cap. 6. membr. 1.
Speckhan. cent. 1. quest. 22.*

Quamvis enim Doctoratus, quædam dignitas sit; ipsæque Academiæ, Cæsareâ auctoritate (ut jam dixi) non jure proprio ejusmodi gradus conferant dignis. Attamen non ego hîc auctoritatem solum requiro creantis; sed vel maxumè eruditionem & habilitatem creati: de quâ, quis quæso melius judicabit, quis certius attestetur, quàm qui eo in negotio, omnium judicio exercitati periti que habentur? Non ipsius Imperatoris (qui plerunque talium minutiarum incuriosi) non unius Comitum Palatini (accedat licet unus atque alter harum rerum peritus, fortuito vocatus) sufficere videtur; sed de certâ scientiâ testimonium exigitur omnino. In Academiis è contrâ sunt jurati Examinatores, & publicam habentes ejus rei vocationem: studioforum ibidem succedit applausus; in quorum præsentia, de more varia specimina edere solent Candidati; Nobilitatem & dignitates similes, pro lubitu conferat Imperator; Naturales legitimos pronuntient Comites Palatini, & si quæ his non dissimilia, expediant iidem ritè: alia negotii hujus de quo nunc quærimus, est natura; quod nempè (ut innui paulò antè, *thes. 4.*) præstari magis, quàm dari solet. Hincque extat Bulla Pii V. P. Max. de Codicillaribus, seu Bullatis Doctoribus non creandis (de Anno 1568. Kal. Junii) quæ apud Midendorpium extat, 1. de Academ. cap. 13. fol. mihi 129.

Maximoperè autem cavere debent ii, quibus talium præmiorum distribuendorum cura publicè est commissa; ne, in illius qui ea petit, tum & in Reipublicæ detrimentum, indignis unquam conferantur. Inepti enim, dignitate illâ onerantur magis, quàm honorantur: dum honoribus, nomine dignis, præfici non possunt, minimis nolunt. Undè accidit plerunque, ut in splendâ miseriâ vivant, non rarò etiam moriantur. Respublica itidem,

confisajudicio distributorum, curiæ præficit nonnunquam; qui cum muneri sibi demandato post impares inveniuntur, unâ cum Academicis honoribus, in dedecora turpiter incurrunt. adde Thom. Sagittar. quest. illustr. Philosoph. centur. 1. decur. 8. thes. 7. Confert hûc, quod Palingenius canit, in Virgine;

— Proh Dii, nunc nomina tantum

Magnifica, & claros titulos sibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, sequitur, rapit: ut meritò jam,
Et se asinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult sapiens, generosus, justus haberi,
Et probus & doctus? Contentus cortice solo,
Atque umbris rerum; ut tali velamine mores
Occulat infandos: lis est de nomine, non re.

Et porro non est, quòd quis sibi debeat persuadere; ea quæ in Academiis studia tractantur, ad Sapientiam ducere quenquam: comitem nisi habeant simplicem humilitatem, & eruditionem omni fastu contemptuque illiteratorum prorsus carentem. Nempe ut indignos promovere, turpe: ita magis perniciosum esse videtur; si qui ingenio & eruditione valent, vel eo non ex usu Reipublicæ utantur, vel suâ scientiâ inflati superbiant; ex mundanarumque, & eâ rerum peritiâ, quæ non ad hominem æternum & immortalem, sed exteriorem mortalem, requiritur, Idolum faciunt: quod cultorem suum, nec à morte eripit, nec vitâ defunctum comitatur. Et qui cum plurimum sciverint; à Diabolo tamen, variâ rerum scientiâ vincuntur.

Quò pertinet quod Sebastianus Castellio scribit, libro de calumniâ, c. 20. Auditis hæc ô homines? quòd si auditis, & si in Dei filium creditis, cur à sapientibus & doctis, rerum Divinarum scientiam petitis, non à parvulis, & humilibus? Quæ est ista cæcitas? qui veteris, tam apertæ veritati non credere? Et quæ ibi sequuntur. Divus quoque Lutherus, de Academiis nimis rigidè censere videri posset qui Tomo Vvitebergico: 2. de Missâ privatâ, fol. 276. ita scribit. Ultimum est idolum Moloch, quòd à Malachi, id est, regnavit, venire non est dubium. Et servus ille Pontificis, cujus Petrus abscidit auriculam, Malchus vocatur, Regius scilicet *ἡ βασιλικὸς*. Hujus cultum describunt Moses & Jeremias, fuisse ejusmodi, ut filios ei igne exutrent, arbitrati scilicet, Deo maxi-

mum & summum obsequium sese præstare, quòd exemplo Abrahæ, filiis propriis non parcerent; non modò non vocati sicut Abraham, sed etiam sine fide, & cum summâ impietate. Ideò non Deo, sed Dæmoniis eos lustrasse filios suos, Psalmus 78. testatur. Quod enim illo vocante & mandante non fit, non sibi sed Dæmoniis, qui hoc suggerunt, fit; quantumlibet nomen Dei prætexatur. Academias ergò hîc putabo figuratas, in quibus optima & electior pars Juventutis Christianæ offertur, quasi in holocaustum Deo: ut ibi erudiantur, & toti divini fiant. Credit enim vulgus, nò esse locum sub Cælo, in quo possit juvenus, rectius institui; adeò, ut & Religiosi hûc cõvolent. Extra enim Academias didicisse: est nihil didicisse in Academiis verò studuisse, est omnia nosse; ibi Divina & humana omnia doceri putantur. Nemo. n. hûc filium mittit aliâ opinione, quàm quòd non possit usquàm melius mitti: summum Deo obsequium præstant, quòd filios offerunt formandos; ad eruditionem pietatis, utiles futuros Sacerdotes, Prædicatores, Rectores, qui toti fiant peculium, quod Regem vel Regium significat: quòd hoc genus studii, faciat insignitos gradibus promotionibusq; & idoneos ad regendû cæteros, &c. Hisce ferè similis est censura Iohan. Wesseli, *lib. de Sacramētō pœnitentiæ, f. m. 783.* Ubi ait. Grande & grave contra Universitates argumentum: quòd Paulus Athenis parvum fructum fecit, majorem operatus in Corintho vicinâ Civitate, & in Thessaliâ tunc ferè barbarâ; quàm in Atticâ Civitate, ubi tunc fons erat Græcæ Sapientiæ. Studium ergò liberale non valdè Deo placet. Et reverâ, sicut ego Colonia & Parisiis vixi, & quæ vidi, odiosa Deo magis sunt; non studia Sacrarum literarum, sed studiorum commixtæ corruptiones. Non ab similia sunt his, quæ passim de literis scribit, in libris Confessionum, Divus Augustinus. Deus, Deus meus, quas ibi miseras expertus sum, & ludificationes; quando quidem rectè vivere mihi puero id proponebatur, obtemperare monentibus, ut in hoc seculo florerem, & excellerem linguis artibus; ad honorem hominum, & falsas divitias famulantibus. *libr. 1. c. 9.* Non qui me ad literas urgebant, benè faciebant: sed benè mihi fiebat abste Deus meus. Illi enim non intuebantur quò referrem, qui me discere cogebant; præterquàm ad satiandas insatiabiles cupiditates copiosæ inopiæ, & ignominiosæ gloriæ. *libr. 1. c. 12.* Vela pendent li-
mini-

minibus Grammaticarum Scholarum; sed non illa magis honorem secreti, quàm tegumentum erroris significant. *libr. eod. cap. 13. vid. etiam; c. 16. 17. 18. 19. & libr. 2. c. 3. libr. 3. c. 3. libr. 4. c. 16. libr. 9. c. 2. &c.* Non hæc omnia, crede mihi, vel Divinæ vel humanæ prudentiæ improbant cultum; non loca ubi eas studia traduntur diris devovent; sed abusum vitare discunt, erudiunt de vero usu literarum. Nempè ut sobriè, & omni absque vanitate eas tractemus; ad solam Dei gloriam, proximique emolumentum respicientes. Quod & sequentibus exprimit verbis idem Wesselus *ibid.* Omnis alta professio, frigida affectio, pestis est in Ecclesiâ Dei. Igitur qui principatum, præfidentiam, præeminentiam, dignitatem, Religionem, Doctoratum, Sacerdotium, Pontificatum suscipit; si adhuc divitiis, delitiis, honoribus, ambitioni inhiat, in cathedrâ pestilentiae sedet, &c.

6. Doctorum, quas vocant, sententiæ communes, necessariæne sint & jus faciant? quæritur hîc non impertinenter. *videatur Nevizan. lib. 6. sylv. nupt. Anton. Mari. Corat. tract. de com. opin. Cephallus, opin. com. contra com. quest. 1. Treutler. disput. 10. thes. 8. Stuck. part. 1. decad. 1. assert. 5. lit. d. Matth. Steph. disput. Inst. cent. 1. thes. 20. Hunnius, d. interpr. 2. cap. ult. quest. ult. & alii; quorum nomina commemorat Delrio, in Miscellan. ad l. un. de offic. Quest. ac dicam infra ego plura, ad l. 23. d. legib.*

Illud extra aleam contradictionis positum esse videtur, communem opinionem, debere esse de jure dubio; nec contra jus apertum: eamque ita vocari, non quæ simpliciter plures habet auctoritates; sed quæ nititur testimonio plurium graviorum auctorum, non unius atque alterius, & fortè haut supremæ eruditionis Iureconsulti; quamvis in terminis, uti vocant, loquatur. *Nicol. Betsius. d. pact. famil. illustr. cap. 6. fol. 147.* Monent hîc itidem & illud Doctores nostri, non pro approbatâ sententiâ id habendum esse, quod Iureconsulti dicunt incidenter, aut in Consiliis, ad propositi sui colorem: quàmvis adhuc sub Iudice lis sit, Consiliisne an Lecturis, plus fidei sit attribuendum. *Auctor Parthenii litig. 2. cap. 5. num. 31. & seq. Stuck. disput. ad Inst. part. 1. decad. 1. assert. 1. sub lit. d. Andr. Alciatus, 12. parerg. cap. ult. ex professo scripsit in eos Iureconsultos, qui responsa sua evulgant. Etenim, ait ille, qui*

malam causam habent, cum Iudicii examen formident, ad celeberrimi quemque nominis Professore accurrunt, & precibus, pretioque exorant, ut suscipere causam suam velit; at ille omni ingenii acumine, summis viribus contendit, ut eum adjuvet, exemplumque insinceri illius Rhetoris, nempe Protogarae imitatur; qui ut est apud Aul. Gellium, profitebatur se docere, quâ verborum industriâ causa infirmior vinceret, & superior efficeretur. Hâc certe in re, quò quis est ingenio acutior, eò periculosius peccat. Præ-rulerim ego Barbatia, Jasonis, Parisii consilia; iis quæ Socinus aut Decius edidit: quòd illi crassiore Minervâ viri, quoties malè consulunt, tam apertè & palam, tam rudibus rationibus id faciant, ut statim deprehendi fucus possit; oporteatque egregiè bardum illum esse ludicem, qui non videat. Contra Decius, aut Bartholomæus Socinus, subtili viri ingenio, tam dissimulanter, tam cautè in hoc delinquant, ut etiam peritos possint fallere, &c. Sed contra Alciatum, Apologiam edidit Tiberius Decianus, quæ ob variam eruditionem, digna est omninò quæ perlegatur. Ubi pro Responsis, contra Lectiones multis propugnat. *Ac cap. 13. n. 24. & sequentibus*, ita scribit. Porro non video, quâ ratione Picus & Alciatus, exprobaverint ambitionem consulentibus; cum nullum credam inter mortales vivere, qui maiore ambitione torqueantur, quàm è suggestu docentes. Ambiunt enim auditorum frequentiam, & prece, ac non nunquam pretio discipulos ad suum auditorium trahunt, & à Collegâ abalienant. Irridentur enim, & negliguntur Doctores illi, quorum Scholæ frigent penuriâ audientium; pro ut Mennam quendam deridet Martialis, his versibus:

Iuratrium petit à Cesare discipulorum;

Affuetus semper Menna docere duos.

Et Juvenalis, *Sat. 7.* sic canit:

Pœnituit multos, vana sterilisq; cathedra.

Interpretes (pergit ille) subtilitatibus vanis pascunt auditores, ut ingeniosi videantur. Contra quos invehit Baldus; dum ultramontanos reprehendit, quorum subtilitates, trufas appellat: quod tamen nihil aliud est, quàm credita sibi auditorum ingenia perdere. Hinc fit, ut multi in Interpretationibus reprehendantur, qui in Responsis laudantur. Et proinde ego utrisque, tam scil. Con-

filis

filiiis quàm lecturis, præferrem Tractatus (quos quidam domi privatim, magno labore studioque concinnare solent) & quoque Decisiones Tribunalium summorum, inibi; habitas Relationes.

Sanè verò communes hæc opinioniones, in judicando sequi, ex re publicâ esse videtur. Reipublicæ namque expedit, non solum Jus certum habere; sed & interpretationem certam. Quo intuitu scribit Dn. Gothofredus: *ad Novell. 18. cap. 5.* Communi opinioni in re dubiâ, vix ausim quicquàm derogare: præsertim si Legis scriptæ duritiem corrigat, aut ejus suppleat defectû. Et sic olim quoque fuerunt Jureconsultorum sententiæ receptæ; quas collegit Paulus J.C. & cum notis Cujacii ac Ritterhusii adhuc dum extant: & fuit opinionis communis, haut leve momentum. Hincque respondet J.Ctus, *in l. 4. in princ. de his qui not. infam.* & generaliter ita omnes opinantur; ut & *in l. 12. §. 26. d. instr. vel instruat. legat.* hanc sententiam quotidie increescere videmus; crebrior apud veteres opinio est; *l. un. in princ. d. offic. Quæstor.* nam ita prudentes hoc hoc sunt interpretati. *l. 31. §. final. d. vulgar. & pupill. substit.* Ac rescribitur; *in lib. 1. tit. 4. Cod. Theod.* si diversæ sententiæ proferantur, potius numerus vincat auctorum: licet Ulpianus *in l. 15. §. fin. d. rei vindic.* veritati magis, quàm ei quod plerique agebant, in quæstione ibi propositâ præbuerit assensum. Justinianus quidem, Jus aliquod omnibus casibus accommodum, voluit promulgare: sed hoc cum impossibile fiet, & ita eveniat naturâ, ut latâ Lege, semper auctoritas & interpretatio desideretur Prudentum: *l. 2. §. 5. de Orig. Jur. l. 10. d. Legib.* expedit ideo, Jus aliquod habere certum quod sequamur. Hæc verò in parte, ex unius atque alterius scioli, vel novatoris judicio stare; ambitio, & quæ semper ambitioni juncta esse solet, inscita est. Rarò etenim loquitur benè, qui loquitur contra omnes: *Bald. consil. 112. num. 2. volum. 1.* & in quæstionibus dubiis, vel propriam, vel paucorum sequi opinioniones; planè est opinari. Variæ sunt hominum voluntates; magna est in hominibus dissimilitudo opinionum & voluntatum: dolore alii moventur, alii cupiditate; ambitione, vel quo alio affectu, & nos & alii trahimur, inviti nonnunquàm atq; ignorantes:

Mille hominum species, & rerum discolor usus,

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Hæc inter avia errorum, imbecillitas humana, pluralitate virorum prudentium si non ducitur, seducitur. Non quippè in eo ca-

su versamur, ubi errantium multitudine, Jus Divinum vel naturale pervertatur; tunc enim veritati, etiam cum pertinaciâ inhærere, animæ salus æterna nos monet: sed illa, de quâ agimus, opinio communis, pro objectio habet. Jus saltem illud, quod Aristoteles, 5. *Ethic.* 7. Legitimum vocat, & quod initio nihil differt, sic an aliter constituatur.

Est & praxis forensis, ad proxima maxumè tempora referenda. *l. 37. d. Legib.* & ideò posthabitis sensibus Neotericorum, noviter excogitatis; servanda regulariter sunt illa, quæ diu similiter obtinuerunt: etsi Iure scripto non per omnia consentanea videantur. Et hic est studii Practici cum Theorico conjungendi fructus adprimè magnus; ut neque minutias theoricæ, sæpè numero sub manibus, præ nimia subtilitate evanescentes, immoderate admiremur, iisve diutius immoremur. Multa usibus Reipublicæ sunt condonanda; de iisque si in Foro præfractè litigare, vel Cujacii, Donelli, Anton. Fabri, parilisque farinæ aliorum traditionibus uti velimus; seduxerimus nos ipsos, & unâ clientulos nostros. Vitanda ergò sedulò (quod opportunè Timæus Faber monet, *Disput. 3. ad Inst. thes. 7.*) illa quorundam confidentia, atque effrænata lubido, omnia in dubium vocantium in Scholis: ne mox cum periculo ac pudore dediscere, quæ operosè antea hauseris, cogaris. Quâ de re elegans est exemplum, in Nevizani Sylvâ nupt. *lib. 5. sub num. 61.* Sinamus ergò illos Novatores, vel meros historicos esse; vel apud Rhadamantum restituere Tribunal Romanum, coram quo causas suas agant; cum nauseant ritibus receptis uti. Ubi vanas & inanes suas proponant subtilitates, Donellum crepent, somnient Duarenum; &c. ut loquitur auct. *Parthen. litig. d. cap. 5. num. 32.*

Interim tamen, haut sine Logicæ ductu, & liberalioris literaturæ cultu, in Practicorum luxuriantibus campis versandum: si non quamvis stipulam, pro vivido veritatis flore arripere malimus. Quod quidem facile cavebit ille, qui Leges & traditiones Politico judicio discernit; & semper ex ipsismet Politicæ & Jurisprudentiæ principiis, Legum rationabile deducit. *Ioh. Gerhard. cent. quest. polit. decad. 1. thes. 1.*

Sed hæc finio, verbis Ang. Matheacii, in præfat. d. fideicommiss.
O studia Juris civilis, o contrarias hominum opiniones, o varias
Jurispru-

Jurisprudentiæ vicissitudines: utinam verò, quemadmodum Cali contrario motu cientur à primo motore; ipsi tamen in hoc semper conveniunt, ut Deo omnipotenti pareant, & mundum hunc inferiorem concordet suo lumine, suoque motu, à supremo rerum omnium opifice sibi indito, conservant ac moderantur. Ita DDrum opiniones, ex contrariis Juris Oceani undis fluentes, Jurisprudentiæ navem ad Justitiæ littora simul appellerent.

7. Res judicata inter partes Juris scripti poni nequit: quod tamen in Topicis Cicero facit. *Tima. Faber. d. disput. 3. thes. 5. Pacius tract. 1. quest. 19.*

Judicari namque consuevit secundum Leges, vel consuetudines; non ex judiciis Leges formari debent: nisi Imperator judicaverit. Et ideò haud procedit collatio Mynfingeri, ad §. responsa. *Inst. de jur. nat.* quâ supremarum Curiarum placita, antiquis olim prudentum responsis æquiparat. Nempè ad vocationis indoctrinæ censetur, à exemplis petere opem. Hincq; de Ludovico Romano asserit Alexander; se ipsi non fidere, quia quando aliquod somnium probare conatur, nititur, inquit, auctoritate antiquarum decisionum. Rota quandoq; rotat. Et de Camera præjudiciis, sæpè contrariis, passim Practici attestantur. Facti namque mutatio etiam minima, diversam sententiam deposcit. *vid. Knechen. 1. de vestit. pact. 1. num. 106. & c.*

Aliud de Stylo Curia dicendum videtur. *38. de legibus. Coras. ad l. 25. d. statu hom. Hackelman. illustr. 1. th. 13. Stuck. decad. 1. assert. 5. d.*

8. Ad quam speciem juris scripti, Statuta nostri temporis referre debeamus? ambigitur. *vid. Eliam Röber. disputat. ad Instit. 1. thes. 6. Barth. Musculum, de Success. anomal. membr. 1. class. 1. conclus. 1. lit. d. num. 18. & c. fol. 13.*

Statuta, vulgò eæ vocantur Leges, quæ inferior Princeps, vel Respublica subalterna, in territorio suo ut observentur, sancit. Communiter Constitutiones provinciales Land: und Statt Ordnunge/indigitantur: quibusdam in locis Wielsfür/appellitantur; quasi Jus omnium consensu voluntateque liberâ constitutum. Saxones, etiam Weichbild / appellant: ita enim terminalem lapidē vocant; & pari denominatione, Jus in certo districtu, seu intra fines & terminos certæ Provinciæ quod viget, denotare so-

lent. vid. Treutl. disputat. 1. th. 10. & Eliam Röber. d. thes. 6. & dicam ege-
infra ad l. 9. hoc tit. nostr.

Ejusmodi Ducum, Marchionum, & c. Statuta, ipsasq; actio-
nes inde descendentes; Juri Prætorio magis communiter adnu-
merant Doctores. At potius est ut dicamus; actiones ex ejusmo-
di statutis & constitutionibus provincialibus provenientes, Ju-
ris civilis esse: & proinde intra 30. annos, absque ullâ usucapio-
num formidine exerceri posse. l. 3. & l. fin. C. de præscript. 30. annor.
l. 2. C. d. const. pec. neque hereditatem iis delatam, ad instar bonorū
possessionis, intra breve temporis spatium necessariō peti. l. 35. d.
oblig. & action. §. 4. Instit. de bonor. possess. Attamen politicis non vide-
tur convenire fundamentis, quod dicit Röberus; in Populārī
Reipublicæ statu, ea Plebiscitis haud incommodē comparari: in
Optimatum autem Rep. ea ad SCta magis pertinere. Etenim Lao-
cratia, non Democratia est, ubi Plebs fert leges: nec Optimates,
Senatores, seu Consiliarii, sed imperantes sunt; & eorum itaque,
æquē ac populi scita, Leges vocari omninō merentur.

9. Quantum licuerit olim Prætori, in jure interpretando,
corrigendo, supplendo: quantum item hodiē Magistratui, aut
Judici sit permissum?

Majestatem summam esse in Republicā potestatem, eamq;
consistere in supremo atque absoluto imperandi jure; ac proinde
ab omnium aliorum Magistratuum inferiorum, & Reipublicæ
officialium Imperio differre, ex Politicis scimus: vel certē, si in
Jurisprudentiā feliciter versari velimus, omninō scire debemus.
& docui disp. polit. 2. per discurs. class. 1. At nihilominus Prætori Ro-
mano, qui sanē nullo modo Princeps, vel Regiā præditus fuit
potestate; Majestas quædam tribuitur peculiaris. l. pen. hoc tit. nostr.
& l. 9. de Jurisd. Id quod in causā fuit, ut Interpretes, ea quæ ad
Reipublicæ moderandæ potestatem pertinent absolutam; cum
his quæ solam Imperii, Jurisq; dicendi potestatem concernunt,
pernitioso confuderint errore. Arnisaus, 1. de Majestat. cap. 1. ad fin.
Paul. Busius, 1. subtil. 2. Sed simplicissima mihi responsio videtur:
per Metonymiam, quod Populi, vel Principis reipsā erat, Magi-
stratibus interdum, qui honorarii Juris functione, Majestatem sum-
mam ex parte referebant, appositē applicari. Hæcque vox, Præ-
tori elegantius, quàm cuiquā Magistratui tribuitur, propter
summam

Summam in adjuvando, corrigendo & supplendo Jure civili potestatem: *l. 7. §. fin. & l. seq. hoc tit.* quam Magistratum reliquorum, post Decemviros, habuit nemo; *Busius, 1. subtilit. cap. 3.* nec ipsi etiam Jureconsulti. *Busius, ibid. lib. 3. cap. 2.* Et quam Principes aliquantum temporis, Prætoribus reliquerunt (non enim in Reipublicæ conversione statim omnia mutari debent) sed tandem perpetuò sibi reservârunt; nec eam ulli functioni, quamvis honoratissimæ communicârunt. *l. 1. & l. ultim. C. d. Legib.* Idque prætorium Jus, non ad honorem, sed ob honorem (seu officium) Prætoris; Honorarium appellatur: ut rectè in hac *l. nostrâ, 7. §. 1.* legit Timæus Faber. *disputat. Inst. 2. thes. 7.*

Legem, inquam, corrigere potuit Prætor, hoc est, non simpliciter interpretari; verum contra etiam quàm Jure cautum fuit, edicere, & rescindere quæ vi juris rata erant: quæ propriatim magis ipsius Reipublicæ Majestati, quàm ullius Magistratus muneris cohærent. Sicque more majorum, portiuncula quædam Majestatis, apud eum quasi deposita fuit: *Busius, d. cap. 3.* quâ quoque ratione, in hac *l. nostrâ, 8.* notatur; Prætorem, vivam esse vocem Juris civilis: eò quòd summa ipsi mitigandi juris facultas esset. Legem tamen facere, vel tollere nequibat Prætor. *Rainald. Corsus, 2. indagat. cap. 4. Matth. Stephan. disput. Instit. cent. 1. thes. 20. lit. b.* Edictum, pars est Juris, non Legis; nec Legis vel Constitutionis vi pollet. *§. Prætorum. Instit. d. Iure nat. & c. §. quos autem. d. bonor. possess. §. hæc exempla. d. exception.* Et eâ quoque in parte, à Lege (quæ durante Democratiâ, Populi auctoritate) & à Constitutione (quam superveniente Principatu, solus Princeps sanciebat) Jus honorarium differebat; quòd Edicta Prætorum, annua ab initio, non perpetua erant: donec ab Adriano inductum esset, ut (veteris sine dubio Prætorum auctoritatis minuendæ causâ, sub specie tamen publicæ commoditatis) unicum componeretur Edictum, ex quo Prætores omnes, in posterum jus dicerent; quodque idcirco perpetuum adpellatum fuit. Cumque item Lex sola, & qui ejus ferendæ absolutâ potestate gaudent; hominem & bonæ ejus habeant in potestate: ita ut Lex, domina sit membrorum, & dōminium attribuat, per legitimos modos acquirendū, bonis etiam è contrario interdicat. *Cujac. in notis prior. ad Instit. d. §. Prætorum. VVesenbec. ad §. quas autem. Instit. d. bonor. possess.* Indè in Re-

publicâ liberâ quoque, Prætorum juris faciendi potestatem, & Legis ferendæ Majestaticâ auctoritate, in tantum discretâ habere voluerunt; ut heredem, aut Dominum facere posse Prætorem, non permiserint: §. 2. *Instit. d. bonor. possess. Fachina. 5. contror. cap. 72.* sed solummodò Bonorum possessorem.

Hodie (ut & tempore Justiniani) talis potestas nullis Magistratibus est. Quid verò Judex hâc in re possit, eleganter explicata Bursius, jam sæpè laudatus. 1. *subtil. cap. 3.*

Lex 9. Tit. 1. Lib. 1. ff.

1. **Omnem Populum, partim suo proprio, partim communi omnium hominum jure uti: & quod quisque Populus ipse sibi jus constituit, id ipsius proprium Civitatis esse, in hac leg. nostr. respondet Jureconsultus.** Id autem quomodò contentum servat cum eo, quod in *l. ultim. C. d. Legib.* tam conditorem, quàm interpretem Legum, solum Imperatorem justè existimari, rescriptum invenimus: *vid. Jul. Pacium, 1. c. vav. 10. Q. quast. 3. Dn. Harpprecht. §. 6. num. 9. Inst. d. jure nat. & c.*

Nullam omninò his textibus pugnantiam subesse, facile is animadvertere potest, cui Politices haut ignota sunt fundamenta: Populus hîc pro Republicâ accipitur, quæ nemini nisi Deo pareat; nec ullum aliud extra territorium quod sit, Imperium agnoscit: *argum. l. 7. §. 1. d. captiv. & postlimin. ac notat ex Cicerone Divus Augustin. 19. d. Civitat. Dei, cap. 21. Timpler. polit. 1. cap. 4. quast. 2.* qualis erat olim Populus Romanus, Parthicus; & nunc Germanus, Francicus, Anglicanus, Hispanus, &c. Cujusmodi Populum, Jus sibi proprium statuere posse, dubitatione omni caret: & id innuit hîc JCtus. Alia nunc, & quæstio est omninò diversa: Quomodò post Reipublicæ formam mutatam in Principatum, Populus Romanus sibi tulerit Leges? quam Justinianus in adductâ *leg. ultim. C. d. Legib.* & passim alibi dissolvit. Nempè per Principem suum, in quem potestatem transtulit omnem: *l. 1. infra d. constit. Princip.* Ergò Populum Romanum sibi jus constituere, ità est intelligendum; ut excludatur Populus Parthicus, Gothicus, Francicus: non ut Majestas in Republicâ Romanâ Principi semel concessa, Populo vel plebi restituatur, communiceturve.

2. Jus Romanum ab his gentibus, quæ Romano-Germanico imperio haud parent, non pro lege, sed pro Doctore tantum, non immerito habetur. *vid. quæ dixi tractat. de Appellat. cap. 2. sect. 7. fol. 38. & adde Ari. Pinel. ad rubr. C. de bon. matern. part. 1. num. 2. Vinc. Caborium, lib. 2. disput. cap. 1. Mercer. 1. opin. cap. 2. Tillet au recueil des Rois de Fr. tit. des Anciens Loix. ad fin. fol. 10. Matth. Steph. 3. d. jurisd. part. 1. cap. 3. num. 25. &c.*

Olim quidem, cum præstantior orbis habitabilis pars, Romanum Imperium observaret, omnes ex nationes Jure Romano fuerunt usæ, exceptis his, quibus concessione singulari Leges suas usurpare permissum fuit. Postquam verò Germanicæ nationes (quas solas & semper Romani metuebant, v. Estien. Pasquier, 1. des *recherch. cap. 15.*) quasi Divinâ sortitione, inter se Romanum Imperium diviserunt; alias ex superinduxerunt leges, diuque latuerunt, nec ullo ferè in pretio fuerunt Romanæ sanctiones: in eorumque locum successerunt Leges V Visigothorum, Salicæ, Ripuariæ, Longobardicæ, Burgundionum, Alemannorum, Saxonum, &c. quas Goldastus (cui Juris & antiquitatum Theutonicarum hodiè notitiam uni ferè debemus) & etiam Fr. Lindenbrogius, junctim ediderunt. Postcùm Lotharius Imperator, Innerii ministerio (non adeò fausto omine, si Lipsio credimus. *cent. miscell. epist. 78.*) reduceret jus Romanum, non illud ab exteris pro Lege agnitum fuit. Hincque vulgò dicunt, Regem superiorem non recognoscentem, ad libitum instituere posse Legem; eiusque constitutionem, in suo Regno Jus civile vocari. *Sebast. Medicæ, tract. d. Legib. & statut. part. 1. quest. 19.* Quin & Germania ipsa, vetera omninò haut abjecit jura: Juriq; Romano, adhuc hodiè, vel legibus universalibus totius Imperii consensu promulgatis, vel etiam particularibus, quæ Statuta vocant, quotidie aliquid decerpi videmus. *vid. Christoph. Lehman, in der Spenrischen Chronick, 1. cap. 59. Heigium, quest. 7. & 8. part. 1. Rittershus. ad Novell. in proem. cap. 7.*

3. Quia nihil inæqualius est circumstantiâ locorum, non potest Jus Romanum, etiam in orbe Romano æqualiter observari ubique: idcirco (ut modò innui) Statuta scribuntur. *pulchrè Cardinal. Mantica, d. conject. ultim. volunt. libr. 6. tit. 7. à princ.*

Quis nam verò ea condere; hoc est, qui nam alterius Majestatem seu superioritatem observans, subditis suis Leges particulares, à superioris sanctionibus diversas dare & præscribere queat? Quæstionis est maxumè elegantis: de quâ pluribus & eruditè disputat Nicol. Betsius, *tract. d. pactis famil. cap. 1. & 2.*

Principes, Comites, & Status Imperii regulariter omnes, sicut & Nobiles immediatè Imperio subjectos, pro modo & ratione jurisdictionis ipsis cōpetente, statuta promulgare possunt: adeò, ut ea etiam sine Imperatoris valeant confirmatione (licet majoris cautionis ergò, nonnunquàm confirmatio soleat impetrari) Betsius *d. cap. 2. fol. 39.* & item ea, nec ipse Imperator revocare queat. Betsius, *fol. 34.* Competit enim statibus Imperii Jurisdictio radicalis, non usufructuario saltem jure: quod Andr. Knichen. *cap. 1. de jur. territ.* plenè docet. Sufficit itaque, hæc si statuta, Jus publicum Imperii non lædant.

Sed quid judicandum erit de illis, qui non ab ipso Imperatore; sed mediatè, ab alio nempè Principe vel Statu Imperii, acceperunt jurisdictionem? Horum sanè statuta, superioris si deficiat licentia, minimè vim legis obtinere, magis est ut dicamus, uti post Br. & alios hîc determinant Kling. *ad tit. Instit. d. Inst. & Jur. num. 20.* Schneidvv. *ad §. constat. Inst. d. jur. nat.* Coler. *de process. execut. cap. 3. part. 1. num. 12.* Bronchorst. *1. ἐναγτιοφ assert. 6.* Hackelman. *1. illustr. thes. 7. lit. a.* Cramer. *disputat. ad Instit. 1. thes. 16.* (1) Ut potè cum habeant tantum exercitium Jurisdictionis, non proprietatem: & iis non radicalis, sed ascititia quædam Jurisdictio; non proprietario, sed potius quasi usufructuario data sit jure. (2) Cumque Statuta & consuetudines habeant vim Legum, iisq; definitio Legis, posita in l. 2. d. *Legib.* competere videatur: sequitur, eum qui legem ferre nequit, à Statutis quoque condendis arceri. Non itaque sic concludere licet; Civitas habet Jurisdictionem & Imperium. Ergò etiā sancire potest Leges, quæ ad illam Jurisdictionem exercendam necessariæ videntur. Potestas namque ferendi Leges, etiam locales; Regalibus accensetur: Rosenthal. *cap. 5. conclus. 4. num. 9. & v. quædocui disput. polit. 3. thes. 6. in fin.* quæ specialem requirunt concessionem. (3) Probat hoc etiam Lex ultim. C. *de testament.* in quâ Rusticorum consuetudines, circa Testamen-

Testamentorum sollemnitates, à Legibus non confirmatæ reiciuntur: & Lex 3. §. Divus. ff. d. sepulchr. viol. ex quâ apparet; si Iuri communi, aut Principis edictis, Statuta Civitatum repugnent, ea sine confirmatione, non valere.

Et licet Interpretes, nominis haut vulgaris, Statuta à civibus constituta sine Principis permisso, valere affirmant; præsertim Bolognetus hic. & post eum Elias Röber. disputat. ad Instit. 1. thes. 7. & seqq. ex parte etiam Treutlerus: disput. 1. thes. 10. lit. b. adeoque facultatem condendi Statuta, etiam eò usque extendant; ut singulis quoque familiis sancire permissum esse putent, ne foeminae succedant, &c. Erroneam tamen hancce opinionem, & tam Politicis, quàm Iuris nostri fundamentis contrariam esse, nullas dubito pronunciare. Ut & eandem usus communis proscribit. Sicque non oppidis, quæ municipalia vocitamus, ut nec Nobilibus Lansassii dictis, permissam comperimus hanc potestatem.

Non refragantur, l. 26. §. 1. vers. nec liceat. C. de usur. auth. navigia. C. d. furt. auth. peregrini. C. commun. de success. auth. cassa. C. d. S. S. Eccles. l. 19. C. de decurion. &c. Ubi certæ quædam locorum consuetudines & Statuta reprobantur; eoque innui videtur, illas tantum Municipiorum leges, quæ sanctio superioris diserte vel tollit, vel fieri prohibet, invalidas esse. Ac hoc enim respondemus, (1) argumentum à contrario sensu, hæc in parte non validum esse: arg. traditor. ab Everh. loc. à contrar. sensu. quia tendit ad tollendum jus illud, quod soli ei qui summum Imperium habet, legum sancientiarum tribuit potestatem. (2) Sciendum, Municipalia Jura, in Jurisprudentiâ Justinianæ ea intelligi, quæ apud quasdam gentes, antequam Romanum Imperium sunt passæ, obtinuerunt; eaque sibi cum in ditionem venirent, salva ut manerent reservarunt: Fornerius, 1. selection. cap. 13. non quæ Municipia postea sibi constituerunt. Ut quoque de eâ municipali lege, subaudienda est Lex Antiochensum. ff. de privileg. credit. seu ut in editione Gothofredi, de rebus auctoritat. iudic. possidend. Et tandem cap. 1. de Constit. in 6. (quod itidem sententiæ nostræ obijciunt nonnulli) de Statutis jure validis subaudiri debet.

At verò quòd dixi, Municipali Civitati ademptum esse jus sancienti Statuta, minimè extendo ad eas Civitates, quæ sunt in possessione

possessione condendi Statuta, etiam Principe suo inconsulto. *Vasquius, illustr. 1. quest. 47.* Quales sunt, quas mixta nominant conditionis: de quibus videri potest, *Matth. Stephan. 2. de Jurisdic. part. 2. cap. 1. num. 17. &c.* Requiritur namque ad plenariam subjectionem, ut superior omnes actus Jurisdictionis (si non ordinario jure, saltem ex potestate absolutâ) exercere possit: utque Privilegia, si quæ subjectus habet, non Imperatori, sed suo immediato Principi soli ferat accepta.

Ut nec illud negarem, Populum seu Universitatem etiam Jurisdictione carentem; posse circa ea facere Statuta, de quibus disponendi & administrandi liberam habet potestatem. *vid. Rosenthal. d. cap. 5. conclus. 9. ad fin. & Nicol. Loscum, tract. de Jure Universitat. part. 3. cap. 15. num. 3.* Pariter ut exigere potest collectam, ad usus & necessitatem earum rerum, quæ ipsius Jurisdictioni & curæ sunt commissæ: putâ viarum, pontium, murorû &c. refectionem. *Consil. Marpurg. 1. volum. 1. Busius, disputat. polit. 11. thes. 11. & seqq. Thom. Maulius, tract. de Homag. cap. 9. num. 4. &c. & dixi disputat. polit. 12. thes. 45. class. 1.*

An verò Familia possit condere Leges, præsertim circa successiones? *vid. Nicol. Betsum, latè doctèque differentem, &c. cap. 4. tract. d. pact. famil.*

4. Ordinationes & Statuta Collegiorum, propriè Statuta, aut Jus municipale dici non merentur: sed tanquàm aliquorum, vel majoris partis placita, sicut aliæ quælibet conventiones, observantur. *argum. l. 4. & l. ultim. ff. d. Colleg. vid. Matth. Stephan. tract. d. Jurisdic. lib. 2. part. 2. cap. 8. num. 15. &c.*

5. An Testamentum juxta Statutum loci alicuius conditum, etiam eorum bonorum ratione, extra territorium quæ sunt, subsistat? non sine causâ in questione versatur.

Ad Testamentorum perfectionem, in jure nostro quæ requiruntur sollemnitates, *Lhâc consultissima. Cod. de testament.* cum subtiles ac operosæ nimis existant; multorum ideò locorum Statutis, magè facilis testamentorum condendorum approbata est ratio: ut nempe coram quinque, vel minore testium numero, ultimæ voluntatis ordinatio consistat. Quemadmodum Lex provincialis VVürtembergica, evincit. *Sürstl. Würtemb. Landrecht.*

recht. part. 3. à princ. Ipsum etiam Ius Pontificium, duos testes unâ cum Presbytero sufficientes putat. *cap. 10. extr. d. testam.* Quæ sanctio non nisi in terris Ecclesiæ, seu iis valere putatur in locis, ubi seculare quoque imperium Pontifex habet. Quæritur nunc ergo, si Titius in territorio Romano testamentum ex formulâ Canonici juris condât; an illud pariter, eorum etiam bonorum ratione obtineat vigorem, eo in loco quæ sita reperiuntur, ubi in testamenti factione juris communis exiguntur sollemnitates. Verior nobis Fachinæi, *5. controvers. 91.* opinatio videtur, quæ negat. Et quidem præter argumenta adducta à Fachinæo, urget (1.) maxumè Lex *fin. ff. de iurisdic.* quæ evincit; Statuta extra territorium minimè suas porrigere vires: & quippè cum iurisdicção cesset, nec certè statuendi vel Legis ferendæ jus poterit superesse. Porro (2.) cum testamentorum sollemnitates, ad omnem falsitatis suspicionem removendam adhibeantur: *l. jubemus. 29. C. de Testament. l. questionem. C. de fideicommiss.* iniquum certè est, cogere magistratum ubi bona sita sunt, duobus v. g. extraneis, sibi quæ incognitis fidem habere testibus, & secundum eorum assertionem, bona suæ Jurisdictioni subjecta ut dividantur permittere: cum hæc in parte, non crederet propriis civibus. Nempè licet tres cives Tubingenses testamento adhibeantur, id tamen testamentum non aliquod habere censetur robur. Si ergo civis Tubingensis, Venetiis coram duobus Italis, vigore legum Venetarum testaretur; an non incivile est dicere, Magistratum Tubingensem credere debere eo in casu duobus Italis, quo casu non crederet Tubingensibus tribus. (3.) Sic & in contractibus non rarentur inspicimus Statutum domicilii vel rei sitæ; v. g. circa hypothecæ constitutionem, mulieris vel pupillorū obligationem, &c.

Contrarium communiter receptū esse ait Soarez. *lit. T. n. 72.* Covarruv. *de sponsal. part. 2. cap. 7. numer. 8.* Petrus Ravennas, *tractat. de consuetud. section. 4. numer. 75. &c.* Gail. 2. *observat. 123.* Grævæ. 2. *conclus. 123. & consider. 1.* Köpen, *decis. 45. numer. 3.* Matth. Stephan. 1. *de iurisdic. cap. 33. num. 54. &c.* Röber. 1. *disputat. thes. ultim.* Hardevvig. à Dassel. *consult. 35. & sequent.* Bachovius, *ad disputat. Treutler. 1. thes. ultim. lit. e. fol. 39.* Eò, quòd nemo testatus simul & intestatus decedere queat. Sed non est contra æquitatem naturalem hoc fieri; nam & militibus id concessum.

Q

sum.

sum. §. hered. Inst. de hered. inst. Illustr. Enenckel. d. priv. Milit. 16. n. 51. & c.
 Vincat ergò & hic publica ratio, quâ cujusque Jurisdictio imper-
 turbata manet, privati juris rationem. Et evenit sæpè, ut testator
 omnia sua bona in eo territorio habeat sita, ubi ad testamentum
 faciendum cura requiritur major: & ita regula prædicta, simulque
 opinio nostra locum tueri queat.

Aliter Jacob. Curtius, dissentit. *tom. 1. conject. lib. 1. cap. 2.* Bar-
 tolus verò, in *l. 1. C. de summâ Trinit.* inter Statutum in rem vel per-
 sonam conceptum, distinctionem proponit: quam tamen reiicit
Lex pupillo. 27. in princ. ff. d. Tutor. & Curat. datis ab his, & c. Ubi re-
 spondetur, non Prætorem rebus provincialibus, sed Præsidem
 tutorem dare posse; si pupillus tam Romæ, quàm in provinciâ ha-
 beat bona. Nil ergò refert, in personam vel rem, statutum esse
 scriptum: cum & tutores principaliter dentur personæ, & per
 consequentiam saltem rebus; nec tamen cui pupillus est subje-
 ctus, de rebus pupilli, aliâ sub Jurisdictione quæ existunt, dispo-
 nere queat. Ipsa namque persona sequitur Jurisdictionem ratio-
 ne bonorum: non res sequuntur personam; sed magis persona
 rei arctatur Jurisdictione.

6. Vidua quædam nobilis, succedere volebat marito se-
 cundum statutum loci in quo agebant; non obstante quòd ne-
 que ipsa, neque maritus ejus, unquam recognoscere voluerint
 statuentium Jurisdictionem: contra quam rectè Facultas Juri-
 dica Lipsiensis pronunciavit, apud Andr. Scheffer. *quest. pract.
 part. 1. quest. 39.*

Noluerunt hi conjuges subjecti esse incommoditatibus Sta-
 tuti. Ergò nec ejus prærogativâ frui queunt. Statuta vim habent
 à Jurisdictione: non ideo pertinent ad eos, qui noluerunt Iurif-
 dictioni subesse.

7. Adhuc minùs, Statutū quod de successione intestati aliud
 disponit, quàm Juris communis sanctio, aut Lex localis in quo
 bona sita sunt admittit; extra territorii limites vim suam exer-
 cere potest. *Jacob. Curtius, conject. tom. 1. lib. 1. cap. 4. Petr. VVe-
 senbec. cons. 1. Dn. Bocer. class. 1. disput. 3. thes. 44. Græve. 2. conclus.
 124. Jacob. Schultes, quest. pract. 38.*

Aliud de mobilibus bonis dicendum est omnino: *Jacob. Schul-*

res, quæst. pract. 24. 39. & 40. & itaque si cui domicilium sit Tubingæ, merces verò vel quæ alia mobilia bonis habeat Ulmæ; non aliter quàm ex Tubingenſi Statuto ejus hereditas erit dijudicanda. Sic & si quis in diverſis locis annuos redditus habeat conſtitutos; id adhuc minùs juris aliquam diverſitatem hâc in parte poterit importare: illorum namq; nomine nemo dici poteſt ſubjectus.

8. Quin ad ſuperiorem adpelletur, nec Statuto induci poſſe videtur: adeo quæ etiam ſtante tali Statuto, nihilominus provocatio recipi ſolet. Quâ de quæſtione Baldus olim diſputavit, Bartolo præſente, hanc quæ noſtram ſententiam egregiè defendit; ut refert Fichardus in vitâ Baldi. *adde l. 1. §. 4. à quib. appell. non lic. Ioh. Melch. Cletzelium ab Altenach. in eruditiff. ſuo tract. d. appellat. cap. 1. Arumæ. diſputat. ad Leg. præcip. ultim. theſ. 1. & dixi ego, tr. d. Appellat. cap. 2. ſect. 15 fol. 55.*

Johan. Bolognetus, *ad h. l. noſtr. num. 105. & ſeqq.* operoſè nititur probare, Statuto fieri poſſe, ne ad ſuperiorem adpelletur: arguit ille ex pacto privatorum, quo induci poteſt, ut victus nequeat provocare. *l. 1. §. 3. à quibus appell. non lic. l. fin. §. fin. C. de temp. & reparat. appell.* Sed reſpondetur: appellationem partim in litigantium favorem, partim etiam in recognitionem ſuperioritatis introductam eſſe. *Knichen., d. Iure territor. cap. 3. num. 27. Quetta, conſ. 71. num. 2. Mascard. volum. 2. concl. 947. num. 13. & ſeq. Decian. reſponſ. 458. num. 34.* Ea verò quæ principi ſunt reſervata, non ſunt de poteſtate Populi ſtatuentis; & idè ab eo attingi non debent. Pacto unius atque alterius, quo renunciant appellationi, Jus publicum haut lædi, conſtat: id tamen fieret omninò, ſi omnes tale pactum inire vellent. Aliud item eſt renunciatio appellatonis in certâ lite (quo de caſu loquitur. *d. l. 1. §. 3. à quib. appell. non lic. cum ſimilibus*) aliud eſt pactum de nunquàm appellando; etiam ratione futurarum cōtroverſiarum, de quibus non cogitârunt paciſcentes. Sic etiam litigantes arbitrum eligere queunt, certæ cujuſdam cauſſæ ratione: non verò omnibus civibus cōcederetur, ordinarii Iudicis in omnibus cauſſis evitare cognitionem.

Utile tamen & neceſſarium eſt, appellandi reſtringi temeritatem: ſicq; etiam inferiori eſt conceſſum, certam dare legem adpellationi ad ſuperiorem interponendæ. *Cletzel. d. loc.*

1. Justitia rectè definitur, constans & perpetua voluntas, jus suum cuique tribuendi

Plato, 2. de Rep. Simonidem laudat, primum huius definitionis auctorem; ex quo eam hinc Ulpian. & in princ. inst. eod. sumpsit Justinianus. Stoicorum hac in parte eos esse æmulos, ait Turneb. animadvers. 8. cap. 20.

2. Et intelligenda est hæc definitio de Justitiâ humanâ: cum Dn. D. Harpprecht. in princ. num 35. de iust. & iur. Treutl. 1. th. 1. c. Hillig. ad Donel. 2. Com. 1. lit. c. Forstero disput. inst. 1. thes. 18. Arumæo exerc. 1. thes. 9. Hoennon. disput. inst. 1. thes. 5. Cramero thes. 3. Timæo Fabro, disput. 1. thes. 3. Paul. Berens, 1. thes. 1. Contra Hotoman. & Vult. nu. 6. ad pr. inst. hoc tit. qui subaudiunt illam de Divinâ.

Justitiam enim inter virtutes hominum recenset, in Novell. 30. & 69. Justinianus. Suadet & idem, propositum Justiniani. Justitiæ: quippè vox in materiâ & disputatione politicâ, legaliter etiam accipienda debet. v. Wesemb. in Parat. h. n. 5. vers. tertius ordo.

3. Particulari non universali justitiæ, hæc definitio competit. Treutl. 1. thes. 1. c. Cramer. thes. 3. Forst. thes. 21. Arumæ. 1. exerc. thes. 10. Timæus Faber. 1. thes. 4. D. H. Hilliger. ad 2. com. Donel. 1. g. & Volc. Scribon. introd. ad jurispr. n. 24. fol. 151. & c. qui Justitiam universalem Jurisprudentiæ finem statuunt; quod & facit Andr. Gerhard. disp. inst. 1. thes. 4.

Justitia particularis non legum præcipuè auctoritate, ut universalis, sed ipsâ magis æqualitate promovetur; nec tam τὸ νομιμον, quàm τὸ ἴσον δίκαιον spectat: circa eamque JCtus magis, quàm Politicus est occupatus; & hinc Jus definitur ars æqui. vid. Wesemb. in Parat. h. n. 10. Conti. lect. subseciv. 2. c. 7. Suo functus est munere JCtus, si demonstraverit, quomodo personæ sint ordinandæ, & contractus moderandi: seu si caveat, ne vel pecuniarum cupiditate, vel honorum ambitione cuiquàm noceatur, &c. ut ex Platone, 8. d. Republ. Corasius refert, d. arte iur. part. 1. cap. 23. De universali verò Justitiâ, quæ omnium virtutum complexio definitur, Philosophi munus est tractare; v. Erasmi. Vngepaur. exerc.

ait. 1. th. 8. & eam Politicus, quantum fieri potest, in Rempubl. suam introducere, multisque communem reddere nititur. Theologus adhuc magis accuratè eam perpendit: cui Justitia universalis, habetur pro ordine hominis erga Deum, obedientiaque debitâ Deo; congruens ad normam Spiritus habitantis in mentibus nostris. vide Wesemb. in Parat. ff. h. t. n. 4.

Sed an nê Justitia universalis, pro specie virtutis sit agnoscenda? dubitari solet. Quia si esset species, non foret universalis. Directrix ergo virtus est omnium virtutum; & nec species neque genus virtutum cæterarum. Omnem scrupulum eximit eruditissimus Keckermannus, *System. Ethic. 1. cap. 4.* & vide Dn. D. Harpprecht. in pr. n. 13. d. Iust. & jur. Ioh. Stuck. dec. 1. assert. 2. lit. g. ad fin. fol. 87. Albert. Bolognet. disput. d. lege, iure, & c. cap. 8. num. 101.

4. Nunc membra singula hujus examinabimus definitionis: quod & facit Dn Christianus Matthias, *Colleg. Ethic. 3. Diss. 4. discept. 1.* Voluntas per Metonymiam subjecti, pro adjuncto; hoc est, pro habitu sumitur voluntatis. *Donellus, 2. com. 1. Treutler. disput. 1. thes. 1. b. vol. 1. Oelman. in antinom. Giphian. proëm. them. 3. ad fin.*

Constans & perpetua voluntas, eodem dicitur sensu, quo Libertatem Agellius, 7. noct. *Attic. cap. 5.* constantiam definit perpetuæ benignitatis. Intelligendus namque hic est voluntatis habitus $\pi\rho\sigma\alpha\rho\epsilon\lambda\iota\kappa\omicron\varsigma$; quatenus videlicet Justitia cupiat constanter & perpetuò, unicuique tribuere suum. *Stuck. part. 1. decad. 1. assert. 2. lit. f.*

5. Non tamen in concreto, sed in abstracto Justitia definitur. *Coras. & Anton. Faber, in Ration. hic. Dn. Harpprecht. in pr. num. 32. Inst. d. Iust. & Jure. Contra Heigium, ad princ. nu. 19. Instit. hoc tit. Hoennon disput. Inst. 1. thes. 5. Forster. exercit. Justin. disput. 1. thes. 19. Cramerum. disput. Inst. 1. thes. 4. Bachovium, ad Treutler. disput. 1. fol. 4. Val. Arithmeum, peric. 1. disput. 1. thes. 3. Stuck. 1. assert. 2. lit. f. ad fin.*

Cum quippè Justitia definitur, non consideratur ut in homine est; sed ratione essentiæ & naturæ, quam definitio explicare debet. *Pacius. 1. ἐναγλιόφ. quæst. 4. Bronchorst. 1. ἐναγλιόφ. 2. Quo eodem sensu, Oelman. in proëm. Antinom. Giphian. them. 3. & disput. 1.*

thes. 3. Justitiam dupliciter considerat; absolute & relative. Justitia quidem (ut jam dixi) habitus existit, qui necesse est ut insit subiecto: sed (propter lapsum & originale peccatum) nec morales perfectas habemus virtutes; quamvis externorum ratione, aliquo modo liberum arbitrium habere dicamur. Et ideo Philosophi considerant habitus, non quos habemus; sed ut habere debemus. *vid. Goelen quaest. Ethic. 81. Timæ. Fabrum, disp. Inst. 1. thes. 2.* Justitia aliæque virtutes, quemadmodum debeant esse, ex rectâ scimus ratione; sed non secundum eam agimus semper. Unde Divus Paul. ait, *1. Rom.* gentes Deum scivisse, sed non ut Deum glorificassent: pariterque ad id alludit apud Ovidium Medæa, cum dicit;

——— *video meliora, proboq,*

Deteriora sequor. ———

Justitia ergo hic est definita, in specie perfecta; non ut homini peculiariter inhæret, sed ut justitiam profitenti inesse debet. *ex Coras. Hilliger. ad Donel. 2. com. 1. lit. c.*

6. Non hic legendum pro Tribuendi, Tribuens. *Treutler. 1. thes. 1. lit. c. ad fin. Hillig. ad Donel. 2. com. 1. d.*

Habitus enim non agit: verbum autem tribuens, ipsum denotat actum. Nec semper qui Justitiam colit, ipso actu tribuit; sed potentiâ, quoties occasio datur.

7. Ex hoc autem, quod Justitia constans & perpetua nominatur voluntas: meritò casus quos DD. nostri vocant pro Amico (in quibus scilicet gratificari possit Judex cui parti velit) proscribit Treutlerus *thes. 1. lit. b.* (ibid. Bachovio dissentiente) & cum eo Arithmæus, *peric. 1. disp. 1. thes. 4.*

Nam licet ubi casus non est jure decifus, lex illum relinquat in arbitrio judicantis: haut tamen arbitrium ita liberum cēsetur, ut exindè possit Judex nimis favorabilis esse uni parti. *Neviz an. Sylv. nupt. libr. 5. n. 88. &c.* Est enim Judicis sapientis, dicente Cicerone *pro Cluent.* cogitare tantum sibi à populo esse permissum, quantum commissum; & non solum sibi potestatem datam, verum & fidem habitam esse: meminisse, posse quem oderit absolvere, quem non oderit condemnare, & semper non quod ipse velit, sed quid Lex & religio cogat, cogitare. Induendi ideo personam Judicis, exuenda est persona amici.

Nec

Nec est quòd quis ita argumentetur : Jus est incertum. Ergò, dantur casus pro amico. Constans enim debet esse Iuris peritus, in dando seu tribuendo quod putat justum; & in non dando, ubi res dubia admodum existit: nec in amici gratiam Ius variare. Et aliæ plures sunt rationes, quæ judicem in causis intricatis informant (*de quibus latè & per discursum tractat Nevizanus, libr. 5. & 6. Sylva nupt.*) quàm affectus amoris, quo ducitur erga alterutram litigantem.

8. Cumque justitiæ officium sit, ut suum cuique tribuat: indè nec latroni aut piratæ suum est denegandum. *l. 31. ff. de positi. l. si pignora. §. si prado. ff. d. pignor. act. §. injuria. inst. ad L. Aquil. Hotom. illust. quest. 7. Rauchbar. 2. q. 4. num. 67. Diss. Bodin. 1. de Republ. 1.*

Cum omnibus hominibus, qui quæ sunt gentium juris non infringunt; ejusdem Iuris nobiscum communio est. Sicque durum admodum videtur, quòd Hæreticis, Iuris illius compluria beneficia denegantur. Sic Iudæi rectè in Iudiciis vincunt Christianos, si bonam foveant causam. Sic & Infidelibus, qui non sunt hostes, jus & justitia denegari haut debent.

9. Tribuitur Jus cuique suum, vel distributione vel commutatione. Undè Justitia alia dicitur distributiva, præmia & poenas distribuens Geometricâ; alia commutativa, commercia & contractus hominum regens, secundum Arithmeticam proportionem. *eleg. Vesemb. in Paratitl. hic, n. 11. Cramerus, thes. 5. disputat. 1.*

An tertia aliqua sit Iustitiæ species, ex proportionem Geometricâ & Arithmeticâ constans, disputat Bodinus, *6. d. Rep.* Quod non facile concedendum esse, Ioh. Stuckius scribit. *dec. 2. assert. 2. lit. g. fol. 87.* Esse aliquam Musicam proportionem, negari quidem nequit: sed an ea in Republicâ (ubi tam variæ, dissonantesque sunt partes) locum tueri queat? disputari solet. Mihi forsitan hæc de re, alibi erit disputandi occasio & tempus. *vide Frider. Tileman. disput. ff. 1. thes. 40. vol. 1. Canonhier. in polit. lib. 9. cap. 11. Henr. Gebhardi, de princip. Iur. conclus. 13. fol. 147. & dixi nonnulla disput. polit. 2. thes. 9. ac 20. class. 2.*

10. Post Justitiæ definitionem, Juris quòd traduntur præcepta, Stoicorum itidem id fit exemplo. Ea vciò præcepta sunt; honestè vivere, alterum non lædere, jus suum cuique tribuere.

Stoica enim est Methodus, partem Philosophiæ moralem facere *παρανέμειν*; quam Seneca interpretatur præceptivam. Turneb. 3. cap. 20.

11. Tria hæc Juris præcepta (quorum variantes interpretationes videre licet apud Hiligerum, *ad Donell. 2. com. cap. 1. lit. f.* Jac. Cramerum, *disput. Inst. 1. thes. 8.* Timæ. Fabrum, *disput. 1. thes. 7.* Bachovium, *ad Treutl 1. fol. 11.*) non triplex Juri officium continent, Guil. Valent. Forster. *disputat. inst. 1. thes. 25.* Hilliger. *ad 2. comm. Don. 1. sub lit. F. contra Hotoman.*

Quia quivis alius, etiam non Iustus, ea observare debet: unde & Iuris ignorantia cuique regulariter nocet. *l. 9. in pr. d. jur. & facti ignorant.* Non peccaverit, si quis ea Iuris præcepta indigitaverit principia (notiones videlicet communes, omnibus insitæ) ex quibus cætera artis præcepta sunt deducta, & quò rursùm referri possunt ac debent.

Itidem ea respiciunt agentem: eumque vel ipsum (ut, 1.) vel cum aliis; & hoc vel in omittendo (ut, 2.) vel in committendo (ut, 3.) ex Accursio Treutlerus, *disp. ff. 1. thes. 3. a.*

12. Quoque non sunt plura Juris præcepta his tribus. Quia facilè ad ea referri alia queunt: & illa de omni Juris objecto loquuntur. Contra Coras. 1. *d. arte Jur. cap. 24. & 26.*

13. Nec etiam sunt pauciora. Primum non continet reliqua duo. Forster. *tract. Justin. disput. 1. thes. 27.*

Honestas quidem & alias virtutes comprehendit; non tamen principaliter, sed quatenus ad Iustitiam diriguntur: pulchrè Donellus, 2. comment. 1.

14. Adhuc minùs, tertium continet duo priora. Donell. 2. comment. c. 1. *ad fin. Dn. Collega Harpprecht, ad §. 3. nu. 25. Inst. hoc tit. Val. Guil. Forster. tract. Justin. disput. 1. thes. 28. vid. etiam Oelemannum in Antinom. Giphani. in proëm. them. 4. fol. 9. & disput. 1. thes. 3. ad fin. Ungesaur. exerc. 1. thes. 9.*

Tertium præceptum, præcipuè spectat ad Rerum publicarum guber-

gubernatores & alterum exigit, ut injustitiam fugiamus, non ut Justitiæ habitum acquiramus. *Mattheac. 1. d. viâ Iur. cap. 15. n. 3.*

Secundum respicit Justitiam commutativam; tertium distributivam. *Ioh. Stuck. in introd. general. part. 1. thes. 3.* Etenim qui solvit quod debet, non hoc facit ex Justitiâ distributivâ; sed id exigente naturâ contractus: sicque secundum Justitiam commutativam.

Ex hæcenus quoque disputatis elucescit; An & quatenus Justitia, omnia Juris præcepta comprehendat? Etenim suas tantummodò actiones, secundum illa præcepta ordinat & examinat: cum (ut jam est dictum) Juris principia, non Justitiæ partes ea existant, *vid. Timæ. Fabrum, disputat. ad instit. 1. thes. 10. & Oeleman. in præem. Antinomiar. Giphani. them. 4. fol. 9. ac etiam disputat. 1. thes. 3. ad finem.*

15. Nihil aliud quam honestum præcipit Jus civile. *Johan. Robertus, 3. sentent. 12.*

Licet enim Lex civilis, non semper iis, quæ cum honestate aliquâ ex parte confingere videntur, præstituat poenam: non tamen præcipit ut fiant; sed conniventibus quasi oculis dissimulat se ea videre, cupiens longè majoribus periculis obviam ire.

Obstare videtur cum primis illud; quod Jure civili Concubinatum, *tot. tit. ff. d. Concubin. lupanaria, l. ancillarum. d. hered. petit. & conjunctiones meretricias, permissas reperimus. l. 29. C. d. adulter. l. 4. d. condict. ob turp. caus. & l. 43. §. 9. d. jure dot.* Respondet (1) Stuckius, *decad. 1. assert. 3. lit. e.* illam permissionem factam esse comparative, non approbative: *v. Ant. Matth. disputat. ff. 1. thes. 18. Hænnon. disputat. inst. 1. thes. 7. n. 3. Guil. Val. Forsterum ad Conciliatorem Speculatoris, verb. Permitto.* Sed tamen nec permitenda sunt quæ inhonesta: quamvis interdum aliquid ad tempus in Repub. toleretur, ac dissimuletur. *disputat. meâ polit. 2. thes. 33. class. 2.* Si nempe confusio tam magna & Reip. morbus ita sit inveteratus, ut purgationem respuat vehementiorem. *arg. Matth. 19. v. 8.* Ac si quæ in Jure nostro non honesta permittuntur; ea pro jure haud observari debent: nec quippè facienda sunt mala, inde ut eveniant bona. *Illustr. Enenckel. 1. d. privil. c. 8. n. 18. v. Timæum Fabr. disput. 1. thes. 8. Hackelm. disput. illust. 1. thes. 8.* Et aliud est vitia ferre (quemadmodum Carolus V. ebrietatem Germanis noluit prohi-

bere; *Chytra. in Chron. Sax. fol. 510. & Concubinatum etiam jure Romano licitum saltem, id est nec prohibitum nec permissum fuisse, rectè Gasp. Schifordegherus docet. lib. 3. tract. 25. quæst. 1.)* aliud vel permittendo ea approbare. Simul etiam omnibus apparere debet, nos ea tolerare omninò invitos, non ut negligentes mali extirpationem. (2) Juris Canonici finis primitus fuit; purgare Jus civile omnibus iis, quæ cum honestate vel pietate, aliquo modo pugnare videbantur; illudque ab eâ liberare contagione, quam contraxerat à Paganismo, ac omni ex parte Christianæ Reipublicæ reddere aptum.

16. Juris præceptum est, neminem lædere: huic verò an non obstat circumventio; quam jus nostrum ait congruere Naturæ? l. 16. §. Pompo. d. minor. l. 22. §. quemadmodum. locati. l. si volunt. C. de resc. vend. vid. Rad. Forner. 6. rer. quotid. cap. 20. Dn. D. Harpprecht ad pr. n. 18. & c. Inst. h. tit. Gædda. d. stipul. c. 3. concl. 7. num. 114. Oeleman. in proem. Antinom. Giph. them. 4. fol. 7. Speckhan. 2. quæst. 13. Hænnon. disput. instit. 1. thes. 7. à princ. Arithmæ. peric. 1. disput. 9. thes. 2.

Sanè (1) non aliter contractuum ratio constat. l. 8. C. d. rescind. vendit. l. 1. §. fin. d. pactis. Gothofred. ad d. l. 22. ff. locati. Undè Plautus, in Persâ, act. 4. scen. 4.

Vin' tu benè emere? Do. vin' tu pulchrè vendere?

To. Ego scioutrumque velle.

Et interim non dolus, vel malitia, l. 23. locati. neque etiam læsio immodica probatur. l. 2. C. d. rescind. vendit. ubi Pinel. (2) Et porro circumscriptio ista, vel est prudentia æconomica quædam (aliud namque censetur fraudulento consilio aliquem fallere; aliud verò quæstus proprii causâ potius, quàm alterius decipiendi animo, circumscribere aliquem in pretio solo) vel si probitati id aliquo modo repugnare videatur; in Republicâ tamen est tolerandum, ut contractuum aliqua firmitas existat, nec qualicunque allegatâ læsione ii rescindantur.

17. Ars Juris, à Jurisprudentiâ aliquid est diversum: *Erasm. Vngepaur. exerc. Justin. 1. thes. 6. secus ac putavit Arumæ. exerc. 1. thes. 6. Timæ. Faber. disputat. Inst. 1. thes. 6. Hænnon. disput. inst. 1. thes. 6. Cramer. thes. 7. disput. 1. Oeleman. in Giph. Antinom. proem. them. 1. & disp. 1. th. 4.*

Jus

Jus ars est, Jurisprudencia cognitio illis artis. *Duaren. hoc t. c. 2. Dn. D. Bocer. class. 1. disput. 1. thes. 1.* Jurisprudencia est habitus scientis & intelligentis animi (quo sensu non ars, sed prudentia nominatur) Jus verò est collectio ac comprehensio præceptorum æqui & boni, rectè ordinatorum: ut ex *Cujac. notis poster. inst. h. tit.* docet *Ericus Hedeman. disput. ff. 1. thes. 3. lit. c. vid. Stuck. decad. 1. assert. 2. lit. h. Rainald. Corf. 1. indag. 11. Bachovium ad Treutl. disput. 1. thes. 2. lit. a. Lyclamam. 7. membr. ecl. 39. §. 1. & ecl. 40. in. princ.* Jurisprudencia est facultas; id est totum aliquod vitæ genus, & studium universale, multa adminicula requirens; ut & Medicina: quæ partim ars, partim scientia, id est, Physica practica habetur. *Dan. Sennert. Inst. Medic. 1. c. 1.*

18. Mirificè item Jurisprudenciæ definitio, ab Interpretibus nostris divexatur: ut videre licet apud *Treutler. 1. thes. 2. lit. c.* Scientiæ nomen, non quidem propriè, ut ab aliis habitibus intellectus distinguitur; sed latiore nonnunquàm significatione (ut scilicet scientiis & artibus communiter tribuitur) usurpatur. *Sennert. 1. Inst. Medic. 1. fol. 2. col. 2.* Sicque Jurisprudencia non propriè, sed abusivè scientia dicitur. *Helfr. Hunn. disput. inst. 1. thes. 10. & dixi supra ad l. 1. §. 4. h. tit.*

Aliàs Jurisprudenciæ verum genus statuo, virtutem intellectus practici. *vid. Volcm. Scribon. introd. ad Iurispr. n. 3.*

19. Nec superflua sunt illa verba: justis atque injustis scientia. *Borcholt. ad §. 1. inst. d. Instit. & Iur. vid. Dn. Harppr. ad §. 1. n. 4. inst. hic.*

Ant. Del-Rio. 1. de princip. Iur. dividitur, inquit, Jurisprudencia in materialem; quæ circa res Divinas & humanas, ut materiam, versatur; & formalem; quæ circa justum & injustum. Illius notitia, hujus scientia est. Jurisprudencia enim, res Divinas & humanas considerat, intuitu Iustitiæ & Injustitiæ (non per se) hancque ratione à Philosophiâ (quam etiam Divinarum & humanarum reum scientiam vocant) separatur.

Dicitur verò injusti scientia; eundem in modum, quo Dialecticam Stoici definiunt, veri & falsi disceptatricem: non quòd falsa doceat, sed quòd vera à falsis dijudicet. *Giphan. ad §. 1. institut. d. Iust. & Iure.* Et ita quoque Jurisprudencia, justis & injustis notitia est; illud ut faciat, hoc ut omittat.

20. Jurisprudentiæ definitio, quâ rerum Divinarum atque humanarum notitia deprædicatur, multis videtur ambitiosa: *Tannebus, 8. animadvers. cap. 20. sed malè. Lyclam, 7. membran. ecl. 38.*

Sub nomine rerum Divinarum, haut publicum Ius comprehenditur; ut *Matth. Stephani putavit: d. arte Iur. cap. 2. quippè (ut edocui jam supra, ad l. 1. §. 12. hoc tit. nostr.) Jus Divinum species tantum est publici Iuris. Ideoque magis est ut dicamus; fieri hic rerum Divinarum mentionem intuitu Iuris Sacri. Petr. Perrenon. 1. animad. c. 24.*

Forſan etiam (contra *Donellum, 1. com. cap. 16.*) defendi potest: Quia prudentia Iuris, ad instar Politicæ, architectonica est; & sine aliarum disciplinarum cognitione, acquiri nequit (*quod passim in Templo Iustitiæ, inculco*) ideò eam sic definiri; non quòd illas suo systemate comprehendat.

Et tandem, quòd hic mentio fit rerum Divinarum; ex eo probè colligit *Timæus Faber, disput. Inst. 1. thes. 5. bonum Iureconsultum, nec malum Christianum (ut Viglio malè tribuitur) nec Pontificiæ Iurisdictionis, quam vulgò usurpant, patronum esse posse. Ridiculus ergò est Ant. Faber, qui Iurispr. Papin. princ. 3. illat. 1. hinc ad Ius Pontificium infert, & hæreticum bonum Iureconsultum esse negat.*

21. Non præter rationem Jurisprudentia nostra, in Theoricam & practicam dividi solet.

Quamvis etenim, si propriè loqui velimus, tota ad praxin ordinetur; quippè cùm ejus finis unicus sit, justè & tranquillè in Republicâ vivere (quod sanè non speculatione, sed actione consequi licet) eaque ideo partibus accenseatur Practicæ Philosophiæ, quæ Theoreticæ opponitur ut species contradistincta. Nilominus tamen, & artes ac practicæ disciplinæ aliquo modo speculantur: non enim definire vel dividere artifex potest, nisi speculetur. Undè & *Aristoteles, in metaphys.* ait; artes speculari, non per se, sed ut opus consequantur. Sicque negari nequit, distincta esse studia seu officia, ut *Medici, Sennert. 1. Inst. Medic. cap. 2. ita & Iureconsulti; Theoriam scilicet ac praxin. vid. Andr. Gerhard. in præfat. ad disput. suas Institut.*

Nec

Nec sanè glomerare inglomerabilia, quod ajunt, ii conantur; qui jactis Philosophiæ & Juris fundamentis, praxin conjungunt cum Theoriâ. *Parthen. litigiosus. 2. c. 5. nu. 36. ac multis seqq. & dixi nonnulla, in Iustitiâ quod fundavi Templo. num. 91.* Experientia namque rerum magistra, atque mater efficacissima est; quæ per usum artificem reddit promptum: ars facilem, naturâ potentem. *Ampliss. Rutger. Rulandus, fautor meus suspiciendus. d. Commiss. part. 1. cap. 27. lib. 1.*

Lex penult. & ult. Tit. 1. Lib. 1. ff.

1. Jus pluribus modis dicitur. *Donel. 1. com. c. 3. Dn. D. Boer. class. 1. disput. 1. à princ. Hedeman. disputat. ff. 1. thes. 1.* Aliquâ etiam significatione Jus appellatur locus, ubi Jus redditur: imò & in quo judicatur. *l. 4. §. quod ait. d. interrog. in jur. fac. vid. Pacium ἐν αὐτῷ τόπῳ. 1. quæst. 6. Matth. Stephan. de arte Jur. cap. 1.*

Non quidem propriè judicio convenit appellatio juris: nec tamen propriè, sed itidem fit cum tropo, si jus pro loco usurpetur.

2. Sententia Prætoris etiam iniqua, valet. *h. l. n. penultimâ. l. penult. d. stat. hom. ubi in rational. Faber. vid. Pacium ἐν αὐτῷ τόπῳ. 1. quæst. 5.*

Alia est Iustitia, considerata absolutè; alia habito respectu ad statum Civitatis: in quo vera ratio est, quod oporteat sequi quod vel legibus, vel per sententiam est decissum. Sicquæ aliud est verum in rebus ipsis; aliud verum judiciale: quod ferè concordat cum eo, quod in Iure Divino, in ore duorum vel trium testium, stare debet omne verum. *Bachov. ad disput. Treutler. 1. fol. 5.*

Aliud respondendum erit, nullitatis si vitio sententia laboret: tot. tit. d. sent. quæ sine appellat. rescind. *Vantiustractat. d. nullit. per discursum.* tunc etenim non transit illa in rem judicatam, & de eâ perpetuò conquerilicer.

Oiconomia Tit. 3. & 4. Libri 1. ff.

1. Jus nostrum aut ex scripto constat, aut sine scripto. *l. 6. d.*

Iust. & Iur. Jus scriptum Lex (in generaliori si ea usurpetur significatu) non scriptum dicitur Consuetudo. De utriusque naturâ, quid in duobus hisce titulis proponatur, dispicere lubet.

2. Legis quæ hîc proponuntur definitiones; *l. 1. & 2. d. Legib.* propriè si loqui velimus, exornationes potius quàm descriptiones (quas nempe brevitâs maxumè decet) nominari merentur. *Ant. Muret. in comment. ad d. l. 1.*

Legem, rectè indigitat Papinianus, in *l. 1. hîc.* commune preceptum; cui scilicet, ut ex Demosthene refert Marcianus, *l. 2. eod.* omnes convenit obtemperare: etiam qui Majestate præfulgent. *l. 4 Cod. d. lib.* Principi namque, quemadmodum in Demetr. Plutarchus ait, Lex est Princeps.

Et debemus quidem Legibus obtemperare omnes; quia Lex est inventum ac munus Dei. *Muretus & Gothofred. ad d. l. 2. lit. r. Camman. Colleg. polit. d. Iurib. Majest. disput. 4. thes. 5. Ioh. von Elswich/ disput. polit. 10. thes. 2.* quod is mediâtè per viros prudentes largitur. Quippè quod viri probi prudentesque decernunt, hoc profluere ab ipso numine Divino existimari debet: cor enim hominis fidelis ac prudentis, Oraculum est (ut Hispanus quidam Politicus scribit) ubi Deus responsa reddit. Ita ut numen Divinum mediata; viri prudentes immediata sint Legum efficiens causa. Et quoque Leges non aliundè, quàm ex Divinâ sumendâ sunt æquitate: quâ ratione Cicero alicubi dicit, Lex est ratio recta, & à Numine Deorum tracta. Leges quidem ferre, solius est Maiestatis: *l. fin. §. 1. C. d. Legib.* sed tamen interim consilium adhibendum est prudentum. *August. Morla, Empor. Iur. tit. 1. quæst. 3.* Id demum etenim ad beatitudinem Imperii, Principisque gloriam redundat, quod Senatorum consilio fuerit ordinatum. *l. 8. C. d. tit. Dn. Cluten. paradox. thes. 10.* Sicut etiam Decemviris Legum ferendarum auctorem fuisse Hermodurum quendam Ephesium, in Italiâ exulantem, refertur in *l. 2. §. 4. d. Orig. Iur. vid. quæ dixi disp. pol. 3. thes. 6. class. 1.*

Lex porro, non solum delicta coercet, verum & præfidet tam bonis, quàm malis; regula est iustorum, præcepatrix faciendorum: ut ex Stoicæ Sapientiæ Philosopho summo, refert Marcianus. Namque licet omnes essent probi; adhuc tamen Civitas legibus & politiâ, officiorumque, h. e. imperantium ac parentium aliquâ

aliquâ indigeret distinctione. *Armise. 1. doct. polit. cap. 2. à pr. & id innuiego, disp. polit. 1. thes. 25. class. 1.* Quia scilicet non omnes omnia agere possunt sine confusione; ideoque opus esset ordinis præscripto, & lege directivâ: quâ etiam Adam non caruit in Statu integritatis. *Genes. 2. v. 16.*

Involuntaria etiam delicta, cum Lex dicitur punire; *v. omn. Lyclamam, 1. Membr. ecl. 8.* in generaliori significatione sumitur vox delicti, pro omni eo quod fit non jure, & ab æquitate, bonique viri arbitrio est alienum. *l. 1. Cod. si advers. delict.* At non omne quod quis præter jus involuntariè committit, pœnam aliquam meretur: sed ubi fraus intervenit reipsâ, *l. si quis cum aliter. d. verb. oblig. l. 2. C. d. rescind. vend.* vel culpa, aut malum consilium est junctum. *vid. Zasium, ad l. t. h. Iust. Majerum, disp. sing. ad libr. 1. ff. thes. 85.*

Tandem lex, communis Reipublicæ sponsio, vel civitatis dicitur compositio communis; hoc est, mutua promissio, & communis omnium civium consensus. Unde & Julianus ait, *in l. de quib. hoc titul.* nullam aliam causam esse, cur nos vincant leges, quàm quòd Populi judicio sint receptæ. Et quoque Aristoteles, *3. polit. 6.* Lex, inquit, conventum est, civibusque inter ipsos quasi stipulatio intercedit. Non quidem ut Fœminæ etiam debeant consentire; quod apud Boccacium Madonna Philippa, *giorn. 6. novell. 7.* prætendit, & à Doctoribus hîc disputatur. Verum ut in Democratiâ expeditum esse videtur, quòd Leges vocantur Civium sponsio communis; *argum. §. Lex. Inst. d. iure nat.* ubi Lex fit per interrogationem & responsionem, in modum stipulationis: ita nec in Statu Regio, id vim suam perdit. Populus enim spondit, se Leges à Principe ferendas observaturum: *§. 6. Inst. dict. tit.* & ita per aliam quod facit, per se ipsum fecisse, ex vulgata Iuris regulâ censetur.

3. Leges constituendæ, accipiendæque sunt de iis, quæ facile & frequenter; non quæ inopinatò eveniunt, & perrarò: *l. 3. 4. 5. & 6. d. legib. Novell. 94, cap. 2.* nam ea contemnere solent Legislatores.

Et ideò rogatus olim Solon, cur nullum in eos supplicium constituisset, qui parentes necassent? quia neminem id se facturum reputaret, respondit. Cicer. *pro Rosc.* Sic Lycurgus, nullam de adulteris legem, idcirco se tulisse dixit; quòd tanta apud Sparta-

nos eo tempore pudicitia esset, ut neminem ejus criminis reum argui arbitraretur. Ita nec Moyses, neque Salvator noster, prohibuit sui occisionem; quia eam tanquam fidei fundamentis pietatique difformem, sat eo ipso vetitam existimârunt.

Ex his porro deduco; Legem quæ ad unum & alterum casum aptari potest; ei potius accommodandam, qui frequenter & facile contingere consuevit. *Salomon. & Coras. ad l. 5. in fin. h.* Et inde pariter frequens est in jure nostro argumentum, ab eo quod communiter fieri solet. Lex namque præsumit pro eo, quod accidit sæpè: adeoque tunc onus probandi, in adversarium transit. *l. 34. l. 114. Matth. Stephani, Dialect. Iur. libr. 2. loco, 60.*

Sed (1) ais: præsumit interdum jus quod fieri potest; & tamen non fit frequenter: putà hominem ad centum vivere annos, &c. At responderi potest: Quæ per naturam eveniunt, licet rarò, attendi; *vid. Zas. ad l. 3. & seqq. num. 11. &c. hîc. præsertim in favorabili casu, & ubi præjudicium vertitur illius, qui pro se habet possibilitatem naturalem.* Inveniuntur quidem (2) Leges nonnullæ, de casibus qui non frequentur accidunt perscriptæ: verbi gratiâ, de tergemînorum nativitate, *l. 3. ff. si pars hered. petat. de quinquagesimariæ partu, l. si major. C. d. legit. heredit. de novâ insulâ in mari emergente. §. insula. Inst. d. rer. divis.* Verùm traditio thesæos nostræ, de iis sanctionibus est accipienda, quæ publicè & generaliter rogantur. Iureconsulti verò non rarò in rebus subtilibus & particularibus ab usu remotis versantur: sicut & quædam Cæsarum rescripta. *Wesemb. in parat. d. lib. n. 4.* Si quid enim non opinati emergit, conveniens est à Magistratu, vel Iuris interprete decidi. *vid. etiam Pacium, 1. évavli 10. questio. 10. Donell. 1. comment. 15. ubi Hilliger. lit. h.* Sed interim stultus est labor ineptiarum; & cum Bartolo aliisque commentatoribus juris, disquirere operosè: An Lazarus, à Salvatore nostro è mortuis resuscitatus, bona, uxorem, & filios recuperârit? *Vasqui. præfat. illustr. n. 64. &c.*

Nec leges solùm de frequentioribus casibus scribuntur: sed nec curatur, etiam si lex in uno atque altero casu speciali, esset iniqua. Undè Cato apud Livium, contra Trib. pleb. dixit: Nulla lex satis commoda est omnibus: id modò quæritur, si majori parti, vel in summâ prodest.

4. Sententiæ ac rescripta, particulares concernunt personas: *vid. Jacob. Gothofred. in not. ad L. x i i. Tabul. fol. 174.* Jura verò non in singulos, sed generaliter sunt constituenda. *l. 8. d. 11b.* Et ratio differentię subsistere mihi videtur in eo; quòd contra rescripta & res judicatas, varia Jus nostrum remedia prodit, legibus verò sine contradictione omnes & ubique convenit obtemperare.

Huic geminum est illud, quòd in Lege XII. Tab. habetur: Privilegia ne inroganto. *Agell. 10. c. 2. Theodor. Marcil. in interpretam. L. 12. Tab. §. 84.* Rationem propter quod non liceat rogationem contra singulos ferre, illam suspicor, ait Quintil. *declam. 339.* quòd peccata singulorum videantur habere suas leges, &c. Et est lex jussu populi generale: cujus ideò officium est, non in privatas aliquorum personas; sed in commune statuere; *l. 1. d. 11.* & unâ eademque voce, cum omnibus loqui. (Quamvis & arcanum quoddam Democraticum redolere videatur; quòd de singulis rogationes fieri prohibitum olim erat: ne scilicet ductoribus Populi ansa detur, extraordinariè aliquid à Populo emendicandi) Quò pertinet, quod post Menoch. *consil. 250, num. 95. & seqq.* Nic. Betsius, *d. pact. fam. c. 8. fol. 303.* assertat; tunc demum Principem supremum, jus alterius lege à se latâ auferre potis esse: quando lex est generalis, omnes comprehendens. Et quod Jason aliique hîc notant; Civitatem generale Statutum, quod certas personas, & earum respiceret odium, ferre non posse: à Statutoque quod in verbis esset generale, certas autem personas contingeret in effectu, jus esse provocandi.

Attamen non regulæ in nostrâ propositæ thesi, refragantur privilegia dotis, Fisci, &c. ut & singularia jura: quemadmodum Cujac. ostendit, *15. obs. c. 8.* sugillatus à Marcil. *sup. d. 1.* Sunt & constitutiones personales, quæ tamen leges non censentur, *l. 1. d. constit. Princip. Pacius. 1. évaylio q. 11.* sed dispensationes.

5. Legis vires & proprietates, non in imperando solùm, vetando, permittendo & puniendo consistunt. *l. 7. de Legib. vide Bachovium ad disp. Treutl. 1. thes. 3. lit. c.*

Inveniuntur enim Leges, quæ consulunt tantùm. *l. 24. d. rei vindicat. l. 1. d. inoffic. testam. Sebastian. Medices d. 11. & statut. part. 4.*

q. 22. & 23. quod est medium, inter pmittere & jubere. Multis textibus rudem & perplexam quandam narrationem suasoriam, Græco more magis inesse, quàm Legem vel sanctionem breviter & apertè imperantem, more Romano; ait David' Argentè. *notar. fol. 302. b.* Quin & ad juris artem homogeneè quæ pertinent leges, dogmaticæ tantum sunt; docent, erudiunt, dant regulas, fallentias & exceptiones. (quamvis si propriè loqui velimus, differentia quædam sit, inter Leges & præcepta artis Juris) Nec ergò cum Bl. & gl. h. dici potest; quòd istæ sunt quatuor legis virtutes reductivè: quasi omnis virtus legis, per æquipollens in iis includatur. Quippè maxuma etiam est vis legum, in præmiis tribuendis. *l. 1. §. 1. d. iust. & jur. Muret. ad d. l. 7.* Nec ad stipulari Mattheacio queo, qui præmia excludit. *1. de viâ iur. c. 32. num. 7. & seq.* Nec memovet, quòd ille ait; præmio afficere haut proprium esse Legis, cum sit commune etiam privatis: namque præmia publica, à solâ distribuuntur Lege; vel mortuâ, vel vivâ.

At quomodò lex permittere potest, cum quæ non sunt prohibita, permissa censeantur? *arg. l. 4. in princ. d. stat. hom.* Undè & Persius canit:

Cur mihi non liceat, jussit quodcunque voluntas?

Excepto si quid Masuri Rubrica vetavit.

Sed sunt quædam prohibita sui naturâ, quæ certo in casu licita censentur: putà sui defendendi causâ hominem occidere; *l. 3. d. iust. & jur. vimque inferre. tot. t. C. quand. lic. sine lud. se defend.* Sunt & actus indifferentes, qui tum permittuntur, quando legis præscriptum & ordo servatur. *vid. Hillig. ad Donell. 1. com. 5. lit. E. & G. Ant. Fab. in rational. ad d. l. 7. verb. permittere.* Sunt quoque nonnulla per se non proba, quæ dissimulando permittit legis lator: ut jam suprà dixi, *ad l. 10. §. 15. d. iust. & iure.*

6. Leges in Monarchiâ solus condit Princeps. *l. 1. d. consti.*

Princip.

Leges quidem cum eam habeant potestatem, ut iis omnes qui in Republicâ sunt, obligentur; meritò totius quoque Populi consensum requirunt: *l. 1. ibi: communis Reip. sponsio. d. ll. magisque secundum naturam videtur, ut populus Legibus cum Naturæ, tum à semet latis obligetur* (quæ etiam est prærogativa Democratiæ), nec iis Legibus obedire cogatur, quas hodiè statuit Prin-

ceps.

ceps, cras in contrarium mutat. Verùm cùm hoc in eo populo fieri non queat, ubi mores & ingenia vitiis, perversisq̃ue opinionibus sunt infecta; factum indè est, ut pluribus in locis, unus vel pauci imperitarent, summamq̃ue Reipublicæ obtinerent. *vid. quæ dixi, disputat. polit. 9. thes. 22. class. 1.* Quo respectu Pomponius, in *l. 2. §. 11. d. Orig. Iur.* scibit: per partes, id est factiones evenisse, ut necesse esset Reipublicæ per unum consuli; Principem igitur fuisse constitutum, datumq̃ue ei jus, ut quod constituisset, ratum esset. Ergò hodiè toti populo placere videtur, quod soli Principi placet: posteaquàm Regiâ Lege, Populus ei omne contulerat Imperium potestatemq̃ue. Et indè Jus non solum consensu sancitum; sed & necessitate dicitur constitutum: *l. pen. de legib. Cujacius, 14. obs. cap. 16.* necessitate scilicet consequentis, quæ subsequitur ex summi Imperii concessione.

7. Quemadmodum Populus in Democratiâ, Optimatum collegium in Aristocratiâ: sic & in Monarchiâ seu Regno, Princeps Legibus est solutus. *l. 31. d. Legib. quâ de re multis differunt, Iust. Enenckel. 1. d. privileg. c. 8. Dn. Harpprecht. ad proëm. tit. Instit. de rerum divis. num. 124. Dn. Bocer. tr. d. investit. cap. 3. num. 78. & c. Hilliger. ad Donell. 1. com. 17. lit. a. Hackelm. 1. illustr. thes. 10. Lyclama, 4. membr. ecl. 20. Joh. Calvin. seu Rahlstr. d. Principe. c. 2. & fol. 93. Riemer. Semicent. decad. 1. thes. 7. Hunnius, d. Interpr. 2. c. 1. quest. 6. Joh. à Chokier, Thesaur. polit. aphorism. 2. c. 2. fol. 52. Henr. Brunning. disp. d. jure Univerfit. thes. 3. Arumæus, d. jure publ. discurs. 8. Erasm. Ungepaup. exerc. 1. thes. 15. ego, disput. pol. 2. thes. 32. & seqq. class. 1.*

Legibus solutus reputatur Princeps, id est omni jure scripto exemptus. *Dion. hist. Rom. libr. 53.* Non enim Legibus soluta potestas, ad Naturales, rectæque rationis sanctiones, & si quæ sunt aliæ humanâ potestate superiores, vim suam porrigere potest. Hincque rectè hic dicit Baldus; Princeps est sub lege Poli, Naturæ, Rationis. Apud Deum non est respectus personarum: & ideo suis legibus ex æquo omnes obligamur. Summa illa potestas non liberat, sed saltem reducit Principem ad Jus Naturæ *arg. l. Imperialis, 23. in princ. C. d. nupt.* Indeque Princeps, æquè ut privatus, con-

tractibus tenetur: Bronchorst. 1. *Evartio* §. 11. & *miscell. cent. 1. as-*
sert. 2. Arumæus, disputat. ad ll. precipuas, 1. thes. 9. Hackelm. d. thes. 10.
lit. b. adeo ut restitui nequeat adversus obligationem ex contra-
 ctu descendente. *Guido Papæ. decis. 340. Lucas de Penna, in l. 1. C. de*
prapof. Sacri cubic. Zasius h.

Nulla autem modo ad stipulari Cujacio debemus: qui *lib. 15.*
observ. cap. 30. deceptus titulo *d. l. 31.* præfixo, non aliis nisi Caduca-
 riis legibus, Principem putat esse solutum. Levior est hæc conje-
 ctura, quam quæ ad rem tanti momenti probandam sufficere que-
 at. ut jam monui supra in præcognitis, §. 9. Certè cum Princeps Impe-
 rium habeat omne, eadem etiam potestas, ad leges usque se se ex-
 tendet. Hoc intuitu dixit Justinianus; in *Novell. 105. cap. 2. §. 4. in fin.*
Deum & ipsas Leges subjecisse Imperatori, &c. Hocq; est quod
 rescribit *l. omnium. C. d. Testam.* Principem Juris totius obtinere vi-
 cem. Quò & respicit vox illa Africani: Si me populus Consulem
 volet, sat habeo annorū. Et ratio docet naturalis, sublimem illam
 in Rep. potestatem, Majestatem quam vocant, Legibus soluto
 Imperio instructam esse debere: ut quoties Populi salus, utilitas
 publica, justitiæ vel necessitatis ratio, aut similis id postulat caus-
 sa, in commune pro arbitrio jubere, ac ita cunctis consulere pos-
 sit: Jurium apicibus repudiatis. Haud aliter atque Familiæ Prin-
 cept, in suâ domo imperat solus: neque ab alio ullo, siue uxore, si-
 ve liberis, accipit Legem; & propria sua jussa, si ita expedire vi-
 deatur, revocat limitatque. (undè & familia, ab Apulejo Respu-
 blica dicitur pusilla, & pater familiæ nominatur Princeps, in *l. 196.*
d. V. S.) Quod & facit Nauta, Architectus, &c. Regulis & Legibus
 omnia definiri non possunt, nec omnes casus ad Leges applicari
 queunt; neque etiam Leges pristinae, mutatis moribus retineri de-
 bent. Convenit ergo, ut in Republicâ, quædam Legibus libera-
 ra sit potestas; Leges quæ corrigat, novas sanciat, vel contra leges
 sancitas, & adhuc validas, certis in calibus si ita expedire videat-
 ur, dispenset. Leges propter Rempublicam, & ut ea salva sit,
 constituuntur, non Respublica propter leges: prospicere ideo-
 que debet Princeps, Respublica ne quid capiat detrimenti; etiam-
 si legum subtilitas negligatur. Et tunc quod Principi placet, legis
 habet vigorem. *l. 1. d. Constit. Princip.*

Sed cum hæc præcellentia potestatis, ad Reipublicæ salutem, eò faciliiori operâ procurandam fuerit inventa. Ergò non nisi salute communi, & necessitate ita exigente usurpari debet. *ut dixi. disp. pol. 2. thes. 40. & seqq. class. 1.* Finis Reipublicæ est, Iustitiæ administratio, & populi salus: quod obtinui *disp. pol. 1. thes. 34. class. 1.* Verum in omni disciplinâ, mediâ debent esse appropriata fini. Ergò cum Imperium & principatus mediâ sint, per quæ ad Reipubl. finem perveniatur, non debent illa mediâ aliquid fini cõtrarium operari. *arg. l. 25. h. t. n.* Ac proinde ad Reipublicæ augmentum, omniumq; incolumitatem quæ posita sunt, non est quod diminutioni ejusdem, vel ullius oppressioni præbeant occasionem. Et itaque quemadmodum eatenus legibus soluta est Majestas, ut salutis publicæ causâ, easdem negligere possit: sic hæc non militante ratione, regulariter secundum leges, vel à se, vel ab antecessoribus suis latas, vivere & judicare debet. Quo respectu dicunt nostræ leges; nihil tam proprium Imperii esse, quàm legibus vivere: *l. 3. C. d. testament.* tantæque Majestati decere, eas servare leges, quibus ipsa soluta esse videtur. *l. 23. d. legat. 3.* Sicque alibi dicit Imperator, §. *fin. Inst. quib. modis testam. in firm.* licet legibus soluti simus, Legibus tamen vivimus. Et quoque dignam esse vocem Majestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri. *l. 4. C. d. lib.* Hincque non potest filium emancipatum, in patris potestatem redigere Imperator. *Novell. 89. cap. 11.* mutare licet Testamentum, in quo Imperator fuit institutus; *l. ult. qui restam. facere poss.* nec Imperator litis causâ heres nominari potest, *l. penult. d. hered. instit.* ex imperfecto Testamento non vindicat legata Princeps; *l. 23. d. legat. 3. l. ex imperfecto. C. d. testament.* & is in onere quoque hereditatis, *l. 60. d. condit. & demonstr.* vel auctoris sui succedit; *l. 6. l. 22. §. 1. d. iure Fisc. l. 2. & 3. C. ne Fisc. vel Resp* etiam in Legatis Principi relictis, Lex Falcidia locum habet; *l. 4. C. ad L. Falcid.* & Testamentum inofficiosum dici potest, licet in eo Imperator sit heres institutus. *l. 8. §. 2. d. inoffic. Testam. & c.*

Errant idcirco magnum errorem, Albericus Gentilis *disputat. Regiâ 1.* Henning. Arnifæus, Iac. Bornitius, in tractatib. de Majestat. passim, & Dominic. Arumæus; *disp. ad Leges præcipuas; 1. th. 8.* qui inter Imperii potestatem, voluntatemque ac bonitatem Principis distinguunt; & quæstionem de Principis voluntate, à quæstione

separant obligationis. *vid. Dissertat. Cyriac. Herdesiani, de Principis in subdit. potestat.* Quippè conditionaliter, ac certâ de causâ (nempè ob publicam salutem) Princeps Legibus est solutus. Ergò conditionaliter quæ est data, conditione non eveniente; hoc est, salute publicâ id non exigente, adempta censi debet. *per jura vulgata.* Potestatem pro jure, non pro violentiâ sumo. Sicque Princeps, tali modo potestatem habet, ea quæ non sunt recta faciendi; quemadmodum is qui suæ vitæ haut parcere cupit, potestate pollet Principem occidendi.

Pariter quoque subsistere nequit, opinio eorum, quam post Covarruviam, Fachineus, 1. *controv. c. 2.* & Barclajus, 3. *contra Monarchomachos, c. 15.* proponunt: Principem nempè Legis vi coactivâ solutum, directivâ obstrictum esse. Quæ opinio gemina videtur cum errore Græcorum, quos Legibus pænariis Principem eximere, Cujacius, 15. *obs. c. 30.* & Vultejus, *ad §. sed & quod Principi. Inst. d. Iure nat. & c.* attestantur. Verum enimverò, si Princeps aliquid pœnâ dignum committat; æquè is est pœnæ reus, ac si in Liberâ Republicâ universus Populus delinquat. At hanc exigere pœnam, non è publicâ re esse videtur; nisi Tyrannus evadat: quo casu Populus eum plectere potest. *disp. meâ pol. ult. thes. 53. & seqq. class. 2.* Sicque de facto, Legibus pænariis est solutus: de jure iis (Naturæ modò non sint diffformes) est obstrictus; *ex Onciac. Hackelmann. illustr. 1. thes. 10.*

Licet verò Princeps quoad ordinariam, ut jam deduxi, potestatem, leges sequi teneatur, multisque in casibus æquo jure cum cæteris utatur: attamen etiam secundum jus regulare, plurima privilegia habet. Etenim injuria illi inferretur, si cum summam habeat potestatem, pari per omnia cum aliis esset conditione. *Aristot. 3. polit. 9.* De hisce privilegiis, accipienda est Lex 3. (*ut & l. 19.*) *C. de Testament.* ubi dicitur; Legem Imperii, sollemnibus juris Imperatorem solvisse. Quippè minutias ejusmodi, optimâ ratione sequi dedignatur, qui Majestate præfulget. Quomodò enim non tantæ detraheret auctoritati, Principis si Testamentum, propter defectum alicujus jure civili introductæ sollemnitatis, invalidum diceretur? *Rosenthal. tr. feud. c. 12. concl. 10. & dixi disert. Nomicopol. d. Success. & Elect. lib. 1. dissert. 2. n. 8.* Si donatio Imperialis, vel quæ à privatis in Principem confertur, monumentis seu insi-

novatione indigere judicaretur? *l. 34. in pr. & auth. seq. C. d. donation.* Aut si quod Principi est legatum, eo antequàm dies legati cedat defuncto, non successorì ejus deberetur? *l. 56. d. legat. 2.* Ita Principes, in Nuptiis non observant jure saltem positivo prohibitos gradus. *Isaac. Angel. Imp. c. 2. suarum constitut.* Sic itidem Fiscus & patrimonium Principis, sua privilegia habent, &c.

Hæcce verò, Principi jus ordinarium quæ Privilegia concedit, multis modis differunt à potestate Legibus liberatâ: ut ex suprà dictis nemo non intelligere potest. Et ideò porrò, in hac *L. nostra, § 1.* subjungit Ulpianus; Augustam Legibus quidem solutam non esse; & tamen Privilegia Principis habere, ex speciali cōcessione. Vndè alibi idem Ulpianus: Quodcunq; privilegium, inquit, competit Fisco, hoc idem Augustæ ratio haberi solet *l. 1. §. ult. de iur. fisci.* Augusta Principis Vxor est: quâ in re tamen haudquam ignorandum, non simul atque Imperator creatus erat, datumque illi Augusti nomen, uxorem ejus Augustam appellatam; sed cum Senatui demùm videbatur. *quod hîc Coras. not.* Idquè ad simulachra pertinet, & ne Impp. Romani mox ab initio Regiam potestatem habere viderentur. Cum enim privatæ mulieres, refulgeant honore maritorum: *l. femina. d. senatorib. l. mulieres. C. de dignitat. libr. 12.* multò certè magis Augusta, tanto viri fulgore erigi & corruscare debet. Ideoque subsequentiū Imperatorum (quod & hodiè observatur) ut & uxores Regum, unâ ferè cum maritis coronantur; & id quoque factum hodiernæ Augustæ. *vide Politische Reichshandel Goldasti, part. 4.* Augusta verò, cum (ut dixi) privilegia saltem Principis, non absolutam habeat potestatem: indè non est ut anxie cum DDibus nostris disquiramus, cur bellum non gerat, cur leges non condant? & quæ sunt similia, ad potestatem Regiam, magis quàm ad privilegia Principis quæ referri merentur. Illud huic nostro enunciato obstare videtur; quod respondet *JC. in l. 57. d. legat. 2.* id privilegium, ut quod Principi est legatum, eo antequàm dies legati cesserit defuncto, successorì ejus debeat; non competere Augustæ. Non placet quam *Jul. Pacius 1. ἐναντίον. 13.* adfert solutionem: non omnia nempe privilegia Augustæ esse concessa, sed ea saltem de quibus expressè cautum reperitur. Quod non convenit huic Ulpiani responso: ubi dicitur, eadem privilegia; id est omnia, vel planè

per omnia similia Augustam habere. Potius ergo est ut dicam: omnia competere Augustæ Privilegia, nisi quæ specialiter sunt excepta. Ergo in d. l. 57. specialis proponitur casus; rationemque exceptionis hic suggerit Costalius sat elegantem. Nimirum; quia Augusta dignitatem non habet, idcirco si ei quid sit legatum, & illa antequam dies cedat è vitâ migret, deficit legatum. Quod in Principe haud fieri solet, l. 56. d. legat. 2. sed id successori debetur: cum magis dignitati, quam personæ legatum videatur. Dignitas autem non mori censetur, sed jugi continuatur successionem: quod non fit in Augusta, cujus nempe dignitas non ita perpetua est; salvo etenim imperio, in cælibatu vivere potest Princeps.

8. Legè Regiâ, Principi omne suum Imperium & potestatem Populus dedit. l. 1. d. constit. Princip. De illius verò Legis historiâ & origine, magna inter Doctos controversia manet. vid. Muret. ad d. l. 1. Andr. Scheps in r. manuscr. Clariss. Dn. D. Thom. Lapsium, & Just. Eccardum (competitorem olim meum) in dissertationibus hæc de re sing. Aruma. exerc. 1. thes. 18. Stuck. disputat. ad instit. part. 1. decad. 1. assert. 6. fol. 106. & c. Val. Arithmæ. pericul. 1. disputat. 1. thes. 7. Bachovium. ad disput. Trentler. 1. fol. 26.

Toto quòd ajunt cœlo, errare mihi videntur ii; qui Legem Regiam de Imperio Romanorum Principum latam, confundunt cum Jure Regio Samuelis. 1. Sam. c. 8. Annè enim Populum Romanum eveniente Principatu, ligare incipiebat Jus illud, de quo diù antè in Palæstinâ, verba fecit Israeliticus Propheta? Non item ad Romuli Imperium referre queo Regiam legem, quâ Monarchicus Principatus stabilitus fuit: quippè cessavisset ea post sublatum vetustius Regnum. Regiarum quidem Legum, mentio fit in l. 2. §. 36. d. Orig. Iur. & in l. 2. d. mort. infer. vid. Lyclam. 7. membr. ecl. 9. ad fin. Sed ex à causâ efficiente, quòd à Regibus, Comitibus centuriatis rogatæ, ita dictæ fuerunt: & exactis Regibus, Lege Tribunitiâ aboleverunt. l. 2. §. 3. d. O. I. Nostræ hæc Regia Lex, ita nominatur ab effectu; quasi de Principis absoluto Regio-que Imperio scripta. Nec quoque ejus fundamentum est in Legge XII. Tabularum. Quamvis enim inibi de Consulibus dicatur; Nemini parento: attamen id de aliis Magistratibus, non de Populo est

Illo est intelligendum, ad quem à Consulibus provocatio erat. Alii referant ad Sullam. IC. quidam Westphalus, in disputat. d. Principatu. thes. 45. tomo 1. Iuris publici, Hanov. editi. Sunt & qui eam Julio Cæsari adscribunt. argu. traditorum à Sueton. cap. 84. vid. Conrad. Zerne-
man. in laborib. Cæsaris. num. 187. Sed unus & solus mihi videtur es-
se Augustus, qui cuncta discordiis civilibus fessa, nomine Princi-
pis sub Imperium accepit. Tacit. 1. annal. à pr.

Nec quòd nomen Legis huius, Historicis est ignotum; pro-
pterea illam fictitiam esse, cum Connano 1. com. 16. pronuntian-
dum erit. Non enim ut conjicio, Regia ab initio, sed Imperii Lex
primitus adpellata fuit; quasi scilicet, de Imperio Principis pro-
lata. l. 3. C. d. Testament. Augustus quippè fallaciâ & sophisticatione
politicâ singulari, exosum Regis nomen abhorruit semper; rem
interim avidissimè amplectebatur, & ut Populus ad Imperium
sibi spontè tradendum adigeretur, summâ diligentia laboravit.
Natalem ergò sæpè dictæ nostræ Legis, refero ad X. consulatum
Augusti. Verba quippè Dionis, lib. 53. fol. m. 515. de Lege illâ accipi-
enda esse si quis dubitaret, hunc cum Pyrrhonicis de ipsâ incerti-
tudine incertum esse censerem. Explicatè scilicet libr. 32. & 53.
narrat Dion; quomodo Augustus in V. suo consulatu, Impera-
toris acceperit nomen; non quale propter victoriam tribui more
vetusto solebat, sed quo summa Imperii demonstraretur. In ejus-
dem VII. Consulatu, illum ad Imperium in Republicâ sui unius,
volentibus Civibus (ne coacti videri possent) stabiliendum, adje-
cisse animum ait: & quò insimul novâ magnanimitate honorem
suum augeret, oratione quam ex scripto recitavit, Populo Rem-
publicam sese redditurum simulasse. Senatores quosdam metu,
quosdam odio Popularis Reipublicæ turbulentæ, multis eum ver-
bis precatos fuisse, ut solus Imperii gereret summam. Hâc arte,
cùm se velle Imperium deponere simulasset, effecisse; ut id ej à
Senatu Populoque confirmaretur. Multa alia insequentibus tem-
poribus tributa Augusto fuisse refert (& tandem ipsam etiam, ut
jam dixi, Legibus omnibus liberatam potestatem) præter Regi-
um vel Romuli (quod adpetebat) nomen. Denominationem
quippè ejus Imperii, quo omnis penes unicum aliquem esset po-
restas, adeò Romanis invisam fuisse; ut ne quidem Dictatorem
eum sustinuerint nominari. Cum tamen ad Augustum summa
T Reipu-

Rei publicæ fuerit relata, fieri non potuisse, quin sub Regibus fuerint Romani, rectissime iudicat ipse Dion. *adde Iul. Cas. Bulenger. in Imperat. Rom. libr. 1. cap. 7. & vide quæ scribo disput. polit. 5. thes. 15. class. 1.* Quamvis autem legem, per quam Augustus Legibus fuit liberatus, Regiam non nominet Dion: eadem tamen Lege, cum Augusto omnia fuerint data, quæ in *l. 1. d. constitut. Princ.* Regiæ Legi adscribuntur, quis non hæc Leges pro unâ eademque reputaret?

Hanc itidem opinionem, quâ legem Regiam sub Augusto primum latam fuisse dico; non leviter etiam approbare videtur, Lex *14. in fin. de manumiss.* ubi Lex Regia dicitur Lex Augusti: quo eodem sensu, in *l. un. §. 14. C. d. caduc. tollend.* appellatur privilegium Augustum. Accedit quod omnes Auctores fide digni, uno ferè ore fatentur, Monarchiam Romanam sub August. Cæsare cœpisse: fieri autem aliter nequit, nisi ut Regia Lex, initium habuerit simul cum tempore eo, quo Romana Monarchia principium sumpsit. *d. l. 1. d. constit. Princ. Constit. d. concept. ff. §. 7. & §. sed & quod Principi. Inst. d. jur. natur.* Sicque Strabo, libr. 17. *Geogr. sub fin.* adfirmat: Augusto Cæsari totius Imperii patrocinium quamdiu viveret à patriâ ejus fuisse permissum. Et Flav. Josephus, *19. antiquit. fol. mihi 314*: ita scribit: Ludos illo tempore fuisse celebratos, in honorem Cæsaris, qui primus in se transtulit Populi potestatem. Quod autem ibi de Augusto Cæsare loquatur, ex insequentibus patet, ubi expressè Augusti facit mentionem. Sic & Legis Regiæ (sub Imperio Vespasiani repetitæ) fragmentum, quod adhuc hodiè, tabulæ æneæ immissum, Romæ in Capitolio videre licet, & Justus Eccartus, *d. tr. d. Lege Regiâ, fol. m. 29.* fideliter descripsit; nullius ante Augustum Imperatoris mentionem facit: cum identidem hæcce ingeminat verba; uti licuit Divo Augusto, Tib. Julio Cæsari Aug. Tib. Claudio Cæs. August. Germanico, &c.

9. Per Regiam Legem, Populus Principi, etiam in ipsum Populum dedit potestatem. *vid. Joh. Calvinum, alias Rahl/ tr. d. Principe. cap. 1. fol. m. 56. Donell. 1. com. 15. Govean. 2. variar. 30. Ant. Mattha. disputat. pandect. 1. thes. 29. & novissime Gass. Schifordegher, lib. 3. tract. 19. quest. 11.*

Sunt qui putant verba (*ei & in eum*) posita in l. 1. d. const. Princ. ita esse intelligenda, ac si dicat Ulpianus; Principi à Populo tributam fuisse omnem potestatem, non modò in Cives Romanos; sed & in Principem ipsum: idque ajunt Grammaticam exigere rationem; cùm (*eum*) pronomen sit relativum. *vid. Cujas. 15. obs. cap. 30. Du. D. Bocerum, d. invest. cap. 3. num. 91. & c.* Ego pronomen (*eum*) pro reciproco (*se*) positum autumo: ac si dixisset Ulpianus; Populum Principi, etiam in se, id est Populum concedentem, Imperium omne tribuisse: hancque interpretationem exigit ipsa rei gestæ natura. Populus etenim Principi semet subjecit: & absolum est alicui dare potestatem, quâ adversus se, is cui datur debeat uti. (1) Non quippè alicui jus in se esse potest; & oportet obedientium imperantiumque distinctas esse personas: cùm alioquin quis sibi ipsi injuriam quoque facere possit quod non magis possibile esse dicunt, quàm suæ rei furem, suæ uxoris adulterum esse. *vid. l. 7. §. 8. d. donat. int. virum & uxorem l. 40. §. ult. d. fideicom. libert. l. 13. §. 4. ad Trebell. l. ult. C. de pact. l. 51. d. arbitr. Aristot. 5. eth. cap. ult. Arnisaus d. Majest. 1. c. 3. num. 6. fol. 54.* Et (2) sci- mus porrò, reciproca interdum pro relativis, & vicissim usurpari. *vid. Goclenium in Analect. fol. 5. & 350.*

Quid si dicamus, *ei & in eum*, Synonima, & emphaseos gratiâ posita esse? ut sit, Populum Principi, & in Principem transtu- lisse suam potestatem. Minimè tamen Princeps, majorem quàm populus olim, habet potestatem: ut rectè contra Ant. Fabrum (malum sanè politicum) Doctissimus Hilligerus (vel invito Schi- fordeghero, 3. tract. 19. quest. 11. & 12.) demonstrat. Populi pote- stas non minor fuit, quòd eâ adversus se uti nequivit. Populus non habuit potestatem in se, nec Princeps in semet ipsum. (Et ita- que si propriè loqui velimus, Populus non quâdam translatione, sed dum se Principi subjecit, ei contulit hanc potestatem: quem- admodum pretii participatione servus fit, qui sui dominus haut existit) Plusquàm Lynceus est Schifordegherus, si majorem Prin- cipis potestatem quàm Populi, exindè perspicere po- est. Imò in Principes Tyrannos, Populus Romanus aliquam sibi retinuit po- testatem. *vid. disput. meam polit. ult. thes. 55. class. 2.* Populo Tyran- no, nemo poterat jure imperare. Obstat (1) videtur l. 3. in fin. d. offic. Prætor. cui satisfacit Lyclama. 1. membr. ecl. 6. fol. 29. At ais

(2) Privilegia Populum irrogare non potuisse? ut etiam *suprà*, §. 4. dictum fuit. Sed hinc potestas ordinaria, ab extraordinaria distinguenda debet. Non prohibitum erat Populo ea dare; sed noluit ea à se peti. Et itidem arcanum est in Democratiâ, ut Populus secundum Leges Rempubl. administret, & ipsemet nesciat quam habeat potestatem.

10. Quodcunque Imperator, vel de plano fuerit interloquutus, Legem esse constat. *l. 1. de const. Princ. Duaren. ad t. d. ll. c. 2. Connan. 1. com. 16. num. 5. Dn. D. Harppr. ad §. 6. inst. d. jur. nat. num. 4. Hackelman. disput. illustr. 1. thes. 13. Timaus Faber, disputat. 3. thes. 6. Addatur Beroaldus, in Com. ad Sueton. in Cas. cap. 77.*

Leges à Principe latae, Constitutiones denominantur. Earumque nomine intelliguntur Rescripta, Epistolae, Subscriptiones, Adnotationes, Decreta, Pragmaticae sanctiones, Mandata, Interloquutiones, Edicta. *Gothofr. ad rubr. C. h. tit.* Rescriptum vocatur, cum Princeps vel ad libellos praesentium, vel ad Magistratum absentium Consultationes, quid sibi eâ de re fieri placeat, respondet. *l. 19. §. 9. ff. locat. l. 17. d. Iur. patron. l. rescripta. de prec. imp. offer.* Et à decreto differt in eo; quod rescriptum fit sine causae cognitione: Decretum nunquam nisi plenè cognitâ causâ; cum quippè nihil aliud sit, nisi definitio negotii post plenam causae definitionem. *Faber, in rational. h.* Rescripta verò, cum per ea Principes respondebant praesentibus, sese per libellos consultantibus, Subscriptiones aut Adnotationes: cum absentibus, Epistolae indigitabantur. *Donel. l. c. 9.* Cum autem rescripta non de privatorum negotiis, sed corporum, ordinum & Collegiorum causis, de consilii sententiâ emittuntur; Pragmaticae sanctiones indigitantur. *l. universa. §. 1. C. d. divers. rescript. & pragmat. sanct.* Inde, ut opinantur, deducto verbo; quod Pragmaticis & viris peritis in consilium adhibitis, interponantur. Mandata Principum, praecpta sive monita sunt; quae certis personis à Principe dantur; veluti Praefectis & Procuratoribus. *tot. tit. C. d. mand. Princip.* De plano interloqui dicitur Princeps, cum quasi inter aliud agendum & loquendum, constituit quid. *Coras. h. adverb. interloquutus.* Edicta Principum generales sunt Leges, quae omnes Populos & provincias

tenent.

tenent: cū non ad certam controversiam, de quā consulti sunt respondent; sed generaliter, quasi novam aliquam sanciunt legem. l. 3. C. d. lib. 1. 6. C. d. incest. nupt. Et quoque aliquandō summorum Principum facta, pro Lege habentur. Sicque cū Comitem Egmondanum Philippus Hispaniæ Rex, serentem secum de rebus gravioribus colloquia, pileo imposito, caput operire jussisset; per argumentum illius honoris, Principis dignitatem fuit iudicatus sententiā Regis accepisse. *Kirchner. 2. d. Legat. c. 5. f. m. 234.* Verū huic nostro enuntiato, quo diximus Principis interlocutionem vi legis pollere; *Pacius 1. ἐναρξιο φ. quest. 17.* opponit l. 3. C. d. lib. 1. Et *Hotoman. 2. obs. 4.* verba: *de plano interlocutus est*, prorsus tollenda esse censet. Sed ipse *Ulpian. in l. 1. de constitut.* inter constitutionem generalem & personalem, distinguit. Interlocutio Principis Legis vi pollet, id est, pro jure habetur, respectu negotii quod concernit. *Anton. Fab. in rational. ad d. l. 1.* Sed generalis tum demū Lex habetur, & ab omnibus in posterum observari debet; si ad Senatum missa ut confirmetur, si Edicti vocabulo nuncupata, si iussa divulgari, si generalis vocitata, si in corpus juris relata. *Bald. ad l. 3. C. d. lib. 1.* Quorum alterutrum si fuerit factum, nil planè refert, siue illa Lex, prius Rescriptum, Subscriptio, Interlocutio, Sententia, vel quid extiterit simile: modò generalis Legis requisito, h. e. sollemni publicatione non destituatur.

Sanè & Rescripta olim, non vim legis generalis habuerunt; sed adducebantur sicut hodiè solent res judicatæ in Curiis supremis. Quin & adhuc hodiè, postquā syntagmati juris sunt inserta; remanet in ratione interpretandi differentia magna: ad speciem enim propositam accommodata, non continent generales juris definitiones. Undè argumentum à contrario sensu, perperam ex iis deduci, adnotant nonnulli. *vid. Hilliger. ad Donell. 1. cap. 9. D.*

II. Non quidem Legem; sed tamen Jus olim facere potuit Senatus. l. 9. ubi *Anton. Faber. d. legib. vid. Johan. von Elsrich/amicum meum, disput. polit. 10. thes. 15.* Namque ut in libera Republica Populus; ita sub Monarchiā, solus Princeps fert legem: utrobique Juris faciendi facultatem, Prætor, Jureconsulti, aliique habuerunt.

Quod in *d. l. 9.* Ulpianus de sui temporis Senatu dicit; hoc idem de Senatu liberæ Reip. Pomponius refert, *l. 2. §. 9. d. orig. iur.* ubi scribit: adaucto Populo Romano, cum non facile possent ciues Juris constituendi causâ in unum convenire; necessitatem ipsam curam Reipublicæ ad Senatum deduxisse, ut vice Populi conderet Jura. Hæcquæ est origo Senatusconsultorum. *§. Senatusconsulta. Inst. d. Iure nat. &c. vidr. Timæ. Faber. disp. ad Inst. 2. thes. 5.* Sane videtur ab initio Monarchiæ, Senatui auctoritatem mansisse, Majestate tantum Populi in Principem translatâ. (vide Petr. Costalium, *ad d. l. 9.* cujus opinio, si non secundum modò dicta intelligatur, sustineri nequit. Namque quod Neronem, aliosque Principes damnavit Senatus, non id factum videtur jure quodam singulari, Romano Senatu competente: sed quia Optimates in Regno quoque absoluto, Tyrannum judicare queunt.) Postea consilium Senatus, in rebus Statum concernentibus haud exigebatur, ac operam ejus in litibus saltem dijudicandis insumebant Impp. *ut docui, tr. d. Appell. 2. num. 21. fol. 89.* Hæc tamen prærogativâ, ut ab eo appellare non liceret: *l. 1. §. 1. à quib. app. non lic. & ut Jus facere posset.* Neque hæc Senatui Juris constituendi data potestas, ullo modo Principis Imperium infringit; æquè ac sub Democratiâ, Populo haut adimebat Majestatem auctoritas ordinis ejusdem. Non etenim inscio repugnanteque Principe, id facere poterat Senatus; sed deliberationes præcesserunt cum Principibus institutæ, ipsorumque Principum Orationes: quibus, explicatis totius rei circumstantiis, quod justum, utile ac honestum Reipublicæ foret, ostenderunt; Senatumque rogârunt, an sic constituere placeret. *vid. Bellonum, suputat. Iur. 4. cap. 5. num. 5.* Et sic pleraque Senatusconsulta, quorum mentio fit in nostro Jure, Imperatorum temporibus facta fuerunt. *Muretus, ad d. l. 9. h. t. sed præcedente ejusmodi Oratione Imperatoris.* Usque dum Principes tandem, Senatoriam administrationem omnem sibi vindicârunt. *Novellâ Leonis Imp. 78.* Verum quæ de Senatus Romani potestate in jure nostro habentur; non Curiis illis debent adplicari, quæ in Galliis & alibi inveniuntur: quod opportunè Coras & Costal. monent. *ad d. l. 9.* Statum enim & Ordinationes cujusque Regni, magis quàm quid Romæ fuerit actum, inspicienda esse constat.

12. Auctoritatem rerum judicatarum, vi Legis non polle-
re, non Judicem cogi eodem modo judicare, quo alii antè judi-
cârunt; textus est in *l. 13. Cod. d. sentent. & interloc. omn. Judic.*
& jam dixi suprâ, *ad l. 7. & 8. d. Just. & Jure. §. 7.*

Non refragatur *l. 38. d. legib.* ubi dicitur; rerum perpetuò
similiter judicatarum auctoritatem, vim Legis obtinere. Perpe-
tuò itaque, h. e. longo tempore & similiter judicatum esse oportet;
tunc enim res judicata, in vim quasi consuetudinis valet: alio-
qui legibus non exemplis est judicandum. *Pacius. 1. quæst. 16. Lu-
dov. Rodolphin. conclus. 10.* Quamvis ubi termini sunt pares, Princi-
pis, Senatus, aut supremi Judicis res judicata, pro Jure queant ad-
duci. Hincque in territorio Romano, tanta est auctoritas deci-
sionum Rotæ, ut velut pro oraculo habeantur, & Pythagorico
αὐλὸς ἐφα, æquiparentur. *Speckhan. cent. 2. class. 4. q. 39.*

13. Leges non ita scribi possunt, ut omnes articulos, omnes-
que casus qui quandoque inciderint, figillatim comprehen-
dant: eæque ideò, vel interpretatione, aut certè Jurisdictione
suppleri debent. *l. 10. 11. 12. 13. d. Legib. Novell. 74. à princ. Ari-
stot. 5. Ethic. cap. 10.* Hocque (ut puto) dicitur respectu; Etiam suis
patronis, ipsum jus egere. *Gruter. Florileg. part. 2. fol. 299.*

Singularia cùm sint infinita, sub artem aut præceptionem
cadere non possunt: & Leges cum primis brevitatis decet. Ac itaque
præter Leges, Legumque sancendarum notitiam, alia adhuc ne-
cessaria est disciplina; ars nempe æqui & boni, quæ Leges inter-
pretetur, easque factis accommodet ritè: naturaliter quippè eve-
nire solet, ut Legibus latis, interpretatio desideretur, Prudenti-
umque auctoritas necessaria existat. *l. 2. §. 5. & 13. d. O. Iur.*

Et quidem Jurisconsultus ac Judex, ad similia procedunt;
scriptumque Legis producunt ad ea, quæ ad utilitatem, h. e. ad æ-
quitatem (ut explicat Muret. *ad d. l. 13.*) tendunt eandem. *l. 12. 13.
& 27. d. ll.* Quin & per omnes Dialecticos locos, in obortâ novâ
quæstione discurrunt. *Ioh. Mercerius, 1. opin. cap. 5.* Tum demùm
autem Principis constitutione, certius aliquid definitur; ubi con-
troverfi negotii tanta existit difficultas, ut prioribus traditioni-
bus Legum, probè definiri non possit. Quâ ratione ad solam spe-
ctare dicitur Majestatem, tam condere, quam Leges interpretari.

l. ult. C. d. Legib. l. 5. Cod. de bon. quæ liber. v. Ant. Faber. ad l. 18. ff. d. 11.

Sicque Interpretatio Jureconsulti, est Legis explicatio ex arte, quomodo nempe Philosophia sua theoremata enodat. Imperator interpretatur Legem, quæ hoc vel illo in casu, artificialem respuit explicationem. *Winckler. 5. d. princip. Iur. cap. 7. Val. Guil. Forster. 1. 1. Interpr. 1. Hunnius tr. d. interpr. Iur. 1. c. 1. & dixi diss. polit. 3. thes. 8. ac suprâ ad l. 1. d. Iust. & Iur. §. 7. ad fin.* Ad hocque respicit Symmachus, cum scribit: Nos venerari potius, quam interpretari oracula Divina consuevimus. *10. epist. 43. & vid. ibid. epist. 40. ad finem.*

14. Vis & potestas Legum, cum plerunque aut major aut alia sit, quam verba præ se ferunt: cum ideo interiorem sermonem, vim nempe verborum, & scriptoris sententiam si ignoremus; vix est ut Leges scire, h. e. de Lege respondere queamus: si quando aliqua opus sit interpretatione. *l. 17. ubi Ant. Fab. d. 11. l. 32. in pr. ad L. Aquil. l. 6. §. 1. de verb. signif.*

Hocque sensu Aristoteles dicit, *1. analyt.* Demonstrationem non esse ad exteriorem referendam sermonem; sed ad eum qui est in animâ, seu ad interiorem. Certè si omnes, qui Legum verba tenent, leges statim scire dicerentur, omnes pueri Romæ olim fuissent Juri: ita enim ediscebant Legem *12. Tab. ut necessarium carmen; quod 2. d. 116.* Cicero ait. Sic etiam Imp. *in l. 9. C. d. 11.* Leges ab omnibus intelligi debere dicit: non omnes vult esse lursperitos. *Muret. ad d. l. 17.*

Et verò expeditum si intellectum Constitutio habet, ab eo minimè est recedendum: *l. 91. §. 3. de Verborum Obligatione. l. 12. §. 1. qui & à quib. manumiss. l. 1. §. 20. d. exercit. action.* ea namque præsumitur voluntas, quam verba præferunt; undè & propriæ verborum significationi, regulariter & semper est inherendum. Quoties autem verba Legis in controversiam veniunt; quoties dubitamus an casus aliquis, Legis cujusdam factioni sit proportionatus; tunc magis quam verba, ratio est attendenda: *Tiraquell. ad l. 3. C. de revoc. donat. in v. libertis. nu. 47. vid. Steph. de Phederic. tr. d. interp. Leg. part. 1. per discurs.* ex quâ nimirum Lex, tanquam ex spiritu vivit. *Zaf. ad d. l. 17. num. 2. 11.* Indignum etenim videtur, ut verba Principum & Jureconsultorum, sub regulis Donati restrin-

stringantur: ne sc. verborum magis vitia, quàm morum præcave-
ri, & Leges magis verbis quàm rebus impositæ videantur.

15. Cùm ergò Leges, non in superfice & cortice; sed in sen-
su & radice rationis subsistant: hinc itidem non is solùm contra
Legem peccat, qui id facit quod Lex vetat expressè: sed & qui in
fraudem Legis perpetrat, quod Lex fieri non vult; quamvis non
prohibeat apertè. *l. 29. & seq. d. legib. vid. Scip. Amirato, discurs.
ad Tacit. libr. 15. cap. 2.*

Non enim convenit Jus civile calumniari, neque verba ca-
ptare; sed animadvertere quâ mente quid dicatur. *l. penult. ad ex-
hib.* Et Legem ideò defraudat, qui detortis & sophisticè captatis
verbis, sententiam circumvenit Legislatoris. Isque gravius pec-
cat, quàm qui facit apertè contra verba legis. *Anton. Fab. ad d. l. 30.*
Quod idem Rhetores tradunt, ubi de scripti & voluntatis quæ-
stione, de circumscriptionibusque tractant. *Cujac. 13. observ. 24.
& seq.* Et hinc Iureconsultorum nostrorum enunciata exiurgunt:
Cum quid alicui unâ viâ prohibetur, ad id aliâ non debere admit-
ti. *c. 84. d. R. l. in 6.* Ex consequenti omne id prohiberi, quo posito
subsequitur illud. *c. 39. t. eod.* Sicque cùm Fœnerator quo Mace-
doniani eludat prohibitionem, non pecuniam, de quâ disertè
conceptum est SCtum; *l. 1. de SC. Macedon.* sed oleum aut triticum
filiofam. credit, ut inde redigat & conflet sibi numos; æquè in-
currit illam sanctionem. *l. 7. §. 3. d. t.*

Legi verò pluribus modis fraudem fieri posse, Zas. & Mu-
retus notant: *ad. d. l. 30. h. tit.* Illud minùs obvium est quod Docto-
res notant, Legi mox futuræ, fieri quoque interdum fraudem:
cujus rei exemplum elegans suppeditat Cicero, 3. offic. T. Clau-
dius, ædes quas in Cælio monte habebat demoliri jussus, pro-
scripsit. Emit P. Calpurnius Lanarius: Calpurnius cùm eas de-
molitus esset, cognovissetque Claudium ædes propterea pro-
scripsisse; ad arbitrum illum adegit. M. Cato judex pronunciavit,
cùm in vendendo eam rem scivisset & non nuntiasset emptori,
damnum præstare oportere.

16. Sed tamen & hoc est sciendum: non omnium in jure
rationem reddi posse. *l. 20. d. ll.* (ad quam elegantissimam scripsit
disput. Clarissimus Hortlederus.) Et ideò multa subverterentur,

si ratio semper indagaretur. *l. 21. d. t. vid. Sebast. Medicis. de Statut & legib. part. 3. quest. 9.*

At ais, rationem esse animam Legis, & item rationabile legum indagandum, ex eo quæ ad similia procedendum, omissumque supplendum esse: ut jam dictum est supra, §. 14. Varii sunt Interpretes in hoc obice removendo. Quidam dicunt, omnium rationem esse; at non omnium reddi à nobis posse: alii fatentur, se non intelligere *d. l. 20. enuntiatum. vid. gloss. & Zas. h. Donell. 1. com. 13. vbi Hilig. lit. I. Aruma. diss. ad ll. precip. 1. thes. 7. Iust. Meier. diss. sing. ad lib. 1. ff. thes. 88. & seq.* Mihi ita videtur. Jus duplex est, Legitimum & Naturale, illud ab initio nihil differt, sic an aliter constituatur; sed tum demum valet, cum est constitutum. *5. Ethic. cap. 7.* Ergo eorum quæ Juris conditores, rationi naturæ servientes sanciverunt, non potest non facile ratio esse perspecta; quæ verò ex merâ Juris civilis ratione constituta leguntur, rationem interdum habent obscuram: eò quòd hinc voluntas condentis est pro ratione. *Cujac. 8. observ. cap. 12. Henr. Gebhardi, de Princip. Iur. concl. 22. n. 13. & seqq. adde l. 39. d. ll.* Hæc est enim causa majoris patris Iuris positivi, ut in judicando quid sequamur habeamus; quanquam id quod sequimur, altero haut æquabilius existat. *Ant. Faber, in rational. ad. d. l. 21.* Proinde in his quæ certò sunt definita, ratio non est anxie quaerenda. *d. l. 21. ibi: ex his quæ certa sunt.* Hucque pertinet, quod traditur vulgò per manus; eorum quæ pendent à liberâ Principis potestate, neminem rationem reddere teneri. *Bernh. Vrsinus. tr. d. reconvent. c. 27. n. 35.* Verum enim verò, scire an Lex apertâ & firmâ ratione, vel solâ voluntate Legislatoris nitatur, ideò necessarium reputatur; quia tantum ea Lex manifestam quæ habet rationem, ad consequentias est producenda. *l. 12. ibi: sententia eorum manifesta. & d. l. 39. d. llb.*

17. Incivile, h. e. indecorum, aut iniquum & alienum est à jure, nisi totâ Lege perspectâ, judicare vel respondere. *l. 24. d. ll. Rodolph. Forner. 3. rer. quotid. cap. 13. Vultejus discept. Scholasticarum cap. 13.*

Quemadmodum enim, si avulsum statuæ caput, aut membrum aliquod inspicias, non possis ex illo congruentiam æqualitatemqueprehendere: ut Plinius 2. epist. 5. ait. Sic qui Legis ali-

cujus

cujus unam duntaxat arripuerit partem, veram ejus sententiam plerunque vix assequetur. Hincque Pythagorici, quinquennii silentium suis discipulis imposuerunt: quod nempe turpe videatur, tyronem de Magistrorum judicare traditione.

Ex quo eruunt nostri Doctores; quod is qui statutum in judicio allegat, totum producere teneatur: cum fieri queat, ut per finem, principium vel limitetur, vel aliquo modo illustretur. *Sebast. Medices. d. ll. & statut. part. 2. quest. 11.*

18. In Legum interpretatione (de quâ Stephanus de Pheric. Guil. Val. Forsterus, & Helfric. Ulric. Hunnius, *tract. singularib.* pluribus agunt) sequentes cum primis regulæ sunt observandæ.

19. Ubi in Lege ambigui est nihil, tamen in eâ interpretandâ, benigniores esse debemus. *l. 18. d. llb. l. 56. l. 168. de Regul. Jur.*

In Principe enim semper bonitas & clementia est præsumenda: ideoque pariter & eorum verba ac facta, sicque etiam Leges ita convenit explicare, ut jugiter mentem Legislatôris conservemus. *l. 96. d. Regul. Jur.* Hincque Beneficium à Principe concessum, quàm latissimè interpretandum esse dicunt. *l. 3. ff. d. Constit. Princip.* Ad Principis enim pertinet Majestatem, ut quàm liberalissimus existimetur: sordidumque reputatur à Principe aliquid concedi, & postea inanibus cavillis speratam gratiam, vel ex parte eludi. Indeque rescribit Justinianus, in *l. ult. §. 1. C. de Præpos. agent. in rebus. lib. 12.* temerarium esse Principis liberalitatem convertere non ad augmentum, sed diminutionem. Quod tamen ita exaudimus, quatenus respicit jus concedentis. Si enim jus tertii concernat, strictissima interpretatio est facienda. Ad alienam namque injuriam, Principum beneficia porrigi haut decet. *l. 40. d. adm. & peric. tut. l. 28. d. test. milit.* Et inde, quoties aliquid in publico Princeps fieri permittit, id ita concedere solet, ut sine cujusquàm injuriâ fiat. *l. 12. §. 10. & §. 16. ff. ne quid in loco publ.* Hincque tradunt nostri Doctores: Privilegia strictè esse interpretanda, quatenus non jus spectant concedentis, sed tertium aliquem concernunt. Ut quoque si contra jus scriptum emanarit constitutio personalis, angustioris ea est explanationis. *Pacius 1. évangel. o. p. quest. 10. Zaf. in parat. hic, n. 11.*

20. Ubi autem Legis ambigua vox existit, potestque in diversas sententias trahi; ea accipienda significatio erit, quæ vitio caret, *l. 19. d. lib. l. 200. d. R. J. l. 5. C. d. bon. qua lib.*

Hoc est, quæ magis æquitati, juriq̃ue convenit Naturæ, & ex quâ non aliquod inconveniens subsequatur; præsumptæ menti Legislatoris quod incongruum esse possit.

21. Quæ salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos durioris interpretatione, contra ipsorum commodum, non ad severitatem producere debemus. *l. 25. ff. l. 6. Cod. d. ll. c. quod ob gratiam. 61. d. Reg. Jur. in 6. Zas. ad d. l. 25. Pacius 1. ἐν αὐτῷ. quest. 12.*

Non sunt enim actus hominum interpretandi, ut operentur id, quod intentioni agentium contrarium existit. Sic imperium & ratio imperandi, fruendæ Justitiæ causâ, sicque pro utilitate communi salubriter cum sint introducta; *Herodot. lib. 1.* contra commodum subditorum, ad severitatem, tyrannidem ac privatam Principis utilitatem, ex quâdam subtili juris ratione, ea producere non licet. Sic pactio inita dolo, valet, eam si deceptus velit servare. *l. 30. Cod. d. transact.* Sic minor potest causæ victoriam obtinere, etiam per Procuratorem minus legitimè constitutum. *l. 14. C. d. procurat.*

22. Quod verò contra rationem juris, singulariter est introductum, ad consequentiam producere non licet. *l. 14. 15. 16. d. ll. L. 141. in princip. d. Reg. Jur. c. qua à jure. 28. d. R. l. in 6.*

Jus singulare denominatur, quod Lex aut Princeps, certis personis ex favore singulari indulgit. Hocque Jus singulare, postea privilegium dictum fuit: *l. 2. Et tot. tit. d. privileg. credit.* unde qui eo nituntur, Privilegarii indignantur, in *l. 3. quod cum eo qui in alien. potest.* licet propriè si loqui velimus, nonnulla discrepantia sit inter Privilegium & Jus singulare. *Cujac. 15. observat. cap. 8. Et vid. supr. §. 4.*

Sanè in Jure singulari, sequi non possumus Regulas illas, secundum quas aliàs, Leges generales & communes interpretamur; easque ad causas extendimus similes. *Donell. 1. com. 14.* Est quippè hoc Jus singulare, exceptio à jure communi, regulam in casibus non exceptis confirmans. Et sic semper obstat Jus regulare,

lare, quò minùs ea quæ contra Juris generalem rationem sunt constituta, extra suum casum porrigi queant. Indè restitutio, & beneficium SCti Vellejani, senibus & rusticis denegantur; licet fortè quidam rustici imperitiores, magisq̃ue lubrici consilii esse possint, quàm fœminæ vel minores. (Alia exempla habet Muret. *ad d. l. 14.*) Namq̃ue jus singulare ut inducatur, non evidens æquitas & utilitas quæ id suadeat induci, sufficiens censetur: sed prætereà necessaria est auctoritas; ut nempè quis habeat jus inducendi. *Ant. Faber in rational. ad d. l. 16.*

23. Pariter, quod non ratione introductum, sed errore primum, dein consuetudine est obtentum, non in similibus obtinet aliis. *l. 39. d. ll.* Hæcque notâ à jure differt rationali; quòd strictissimæ omninò sit interpretationis, nec debeat in consequentiam trahi.

An error jus facere queat, variè à Doctoribus nostris disputatur. *vid. Hackelm. ill. 1. thes. 9. c. Petr. Perennon. 1. animadvers. 18. Lyclamam, 1. membr. c. 6. & 7. Bronchorst. 1. ἐναγλιόφ. assert. 12. ac com. Dd. ad l. Barbarius. d. offic. Prator.* Et quamvis Guibertus Costanus, *1. quest. jur. cap. ult. num. 8. & Hilligerus, ad Donell 1. c. 5. a.* valdè absurdum esse dicant, ut jus quod semper æquum & bonum esse debet, ex erroribus gignatur: sed tamen quod errore primum introductum, & usu postea ac consuetudine est firmatum, valere debet. *per d. l. 39. d. ll.* Tum enim magis est, ut constet auctoritas Legum; quàm ut prætextu cujusdam erroris, Jus diutinè usurpatum, pro nullo habeatur.

Nec accedere possum Ant. Fabri opinioni, qui, *ibi in rational.* ait; non jus facere hujusmodi errorem, nec in casibus in specie similibus, qui post compertum errorem contingunt, obtinere; quæ autem antea sunt observata, haud revocari. Non quia error faciat jus, sed propter publicam utilitatem, quâ multa quæ facta sunt durant, quæ tamen fieri prohibentur. Verùm *in aliis similibus non obtinere*; haud est in casibus omninò paribus, non juris vicem sustinere: sed non pertendere ad alios casus, legibus haut expressos. *arg. l. 12. & seqq. d. llb.* Similia namque dicuntur, cum utrinque eadem æquitas existit; & exindè argumentum à simili duci solet. Simile non est idem: & quorum substantia non diversa, illa eadem; quorum qualitas est una, similia dicuntur.

24. Si Lex in præteritum quid indulget, in futurum vetare videtur; quamvis id expressè non dicat. *l. 22. d. legib.* Contrariorum namque contrariæ consequentiæ existunt; & quod propositum in proposito, oppositum in opposito operatur. *l. ultim. §. ult. d. legat. 3.*

Sicque data indulgentia abolendi accusationem, sine calumniæ delicto; tantum de institutis, non postea instituendis accusationibus intelligi debet. *l. 2. C. d. general. abolit.* Non autem præter rationem verbo *indulget*, hinc utitur Jureconsultus: pertinet enim indulgentia tantum ad ea, quæ prohibita vult Legislator, nisi quatenus indulget. Ergo indulgentia ad præteritum tempus restricta, tacitam includit prohibitionem in futurum. *Ant. Faber ad d. l. 22.* Nempè dispensatio quævis, tanquam contraria ordinario Juri, strictè est interpretanda.

Et faciunt ex hoc Interpretes Regulam generalem: Quod Lex, ubicunque respicit præterita facta, non extendatur ad futura. Quamvis aliàs Lex, vel Statutum novum, regulariter non ad præteritos, sed ad futuros trahatur casus. *l. 7. C. d. lib. Hondedæ. consult. 16. num. 15. & 16. vol. 1.* Hincque novæ Legis gravior pœna, ad commissâ prius delicta porrigi nequit. *contra Connan. 1. com. 9. num. 10. per L. 1. in pr. d. pœn.* Veruntamen Leges declaratoriæ, ad illa quoque dirimenda se se extendunt, quæ antè eas sunt facta: ut de Legibus Tauri, notat Ludov. Molina, *d. Majorat. tractat. 2. disputat. 627.*

25. Minimè sunt mutanda, quæ interpretationem certam semper habuerunt. *l. 23. d. lib.* Et in rebus novis constituendis, evidens esse utilitas debet, ut recedatur ab eo jure, quod diù visum est æquum. *l. 2. d. const. Princip.*

Omnis mutatio in Rep. est periculosa, sed perniciosissima Legum. Sunt namque Leges, columnæ & fulcra Rerum publicarum. Ità abhorruit ab omni novitate Plato, ut ne Musicorum quidem modos, sine gravissimo periculo mutari in Rep. censuerit posse: id quod ab eo, *4. d. Rep.* copiosè disputatur. Quod si hoc in illis Musicorum νόμοις, qui ad solam propè voluptatem comparantur, tam severè observandum reputavit, quanto magis in his, quibus tota Resp. continetur? Quâ de re in politicis erit dis-

spiciens.

spiciendum. Et v. Canonhieros, in politic. 8. c. 3. ac dixi ego disput. polit. 2. thes. 38. class. 2. Quin & prudentissimus Boccacini, 1. d. ragguagl. d. Parnas. cap. 41. fol. 187. nec intempestivè malos mores emendandos esse monet: quod hodè multi haut perpendentes, jugi reformatione, Syfiphi volunt saxum.

Sed axioma nostrum principale, & hoc evincit: Non esse permittendum hominibus aliquo acumine Ingenii fretis, ut pro lubricine suâ Leges in alium, quàm quo semper acceptę, detorqueant sensum, labefactentque multorum seculorum consensu firmatas Interpretationes. Muret. ad d. L. 23. Qod omnem eorum subtilitatem proscribit, qui contra ipsum Justinianum & Tribonianum insurgere audent; & magnam partem Jurisprudentiæ, quę nunc nescio quo fato in Scholis imperitat, eliminare videtur. Aliud est Leges corrigere, aliud interpretari; aliud explicare, aliud abrogare.

26. Constitutio posterior derogat priori, si illi adversetur: etiam si de eâ non faciat mentionem. l. 28. d. ll. l. ult. de constitut. Princ. c. 1. d. constit. in 6.

In omnibus enim, in nostrâ quæ sunt posita voluntate, novissima tollunt priora: quod & ideò in Legibus, quæ in potestate ejus sunt sitæ qui habet Majestatem, recipi decet. Undè hanc in XII. Tabulis Legem, M. Fabius Interrex, apud Livium, lib. 7. scriptam fuisse attestatur: ut quodcunque postremum populus jussisset, id jus ratumque esset.

27. Sin vero contrariæ non existant, tam Leges antiquiores quàm novæ, vigoris ejusdem, & uno eodemque tempore latæ censentur. Et proindè vis Legis prioris ad posteriorem; & contrà posterioris ad antiquiorem accommodatur: l. 26. 27. & 28. d. ll. hoc est, novæ Leges æquè determinantur per priores, ac veteres interpretationem accipiunt à novis.

Una enim pertinet & trahitur ad aliam, indeque fit, ut quasi una ex duabus efficiatur: ità ut nihil primum, nihil postremum, sed omnia uno eodemque tempore scripta esse videantur. Donell. 1. com. 13. Ant. Fab. ad d. l. 28. Hinc Lex posterior generalis, præcedentem specialem non tollit; sed species antiquioris ex noviori excepta videtur. l. 41. d. pæn. Species etenim & genus, & quoque
exce-

exceptio ac regula, contraria non censentur. Et quòd dicitur, nullum infirmius esse argumentum, quàm quod ex generalibus verbis, ad particularem Legum sumitur correctionem: *Fachine. 5. contr. 94.* id locum etiam obtinere debet, cùm Leges non simul, sed successivè sancitæ inveniuntur.

28. Et hætenùs de Jure scripto: succedit nunc inspectio Juris quod moribus est constitutum; & quod tamen non minorem quam scriptum Jus habet auctoritatem. *l. 32. 33. 34. 35. & 36. d. ll. §. 9. Inst. d. jur. nat. Timæus Faber. disput. 2. ad inst. thes. ult.* Hincque Feudales Consuetudines, haut perperam Juris nostri Systemati inseruntur. *v. Arumæ. disp. Feud. 1. thes. 2. & seq.*

Propterea perindè punitur Consuetudinis contemptor, ac Legis transgressor. *c. in his. dist. 11.* Et ideò Delegatus cum Clausulâ, ut secundum jus debeat judicare; poterit debetque statuta & consuetudines sequi. *Panorm. in c. cum nobis. in 10. notab. ext. d. Elect. Roch. Curt. in praf. t. d. consuet. num. 37.* Quin & pœnam mitigandam esse ajunt, in eo qui sequitur consuetudinem pravam. *Græve. 2. concl. 8. consid. 1. Hackelm. disp. ill. thes. 12.*

Nec solum consuetudo vim habet Legis: sed & multò magis Legem interpretatur; cùmque verba Legis ambigua sunt, inspicimus quomodò retrò fuerint intellecta, atque interpretata. *l. 37. & seq. d. ll. Pacius 1. ἐναγτιοφ. quest. 15.* Quia quamvis ea non sit Lex scripta: nil tamen vetat, Legis scriptæ interpretationem esse non scriptam. Ac si paucis Iuris peritis, cùm de sententiâ Legis disceptatur, fidem habemus; cur quæso, non multò magis, Civium omnium morem, & consuetudinem ab universis approbatam, Legis voluntatem rebus ipsis atque factis interpretantem, justam & optimam Legum explicatricem æstimaremus? Hincque usurpantia, regina deprædicatur omnium interpretationum.

Consuetudo omnium rerum domina dicitur, & maxumè verborum. *Connan. 6. comment. cap. 3.* Et ideò pariter in tacitis ac ambiguis coventionibus optima ex Consuetudine explicatio deduci solet. Quamobrem si non appareat quid sit actum, id nos sequi debere, quod consuetudine frequentatur, respondet Ictus, *in l. semper in stipulationib. d. Reg. Iur. vid. Cardinal. Mantig. tr. d. tacit. & am. 2. convent. lib. 3. tit. 9. per discurs.*

29. Anné autem sicut ante Regiam Legem, ita & hodiè Consuetudo jus facit? Affirmativa magis placet, *t. tit. C. quæ sit longa consuet. Hackelm. 1. ill. thes. 12. à pr.*

Sanè in L. 32. & l. 35. d. ll. quæ pro Consuetudinis firmitate adferuntur rationes, in statu Monarchico vim suam perdunt. *vid. Dn. Harppr. ad §. 6. num. 13. Inst. d. Iur. nat.* Nempè cùm nec aperto consensu Populus ferre Leges amplius hodiè queat: indè videtur in jure nostro de Consuetudine tractari, non secus ac de Plebiscitis, Senatusconsultis, &c: quæ ratione 70 fieri, ex foro Romano recesserunt. *ut dixi ad l. 7. & 8. §. 1. d. Inst. & Iur.* Attamen sufficit tacitus Principis consensus, quo patitur consuetudinem introduci. Et taciti, non solum eadem vis est quæ expressi; sed & taciti quædam in eo est prærogativa, ut multa tacitè temporisque successu introduci queant, quæ apertè fieri haut permittuntur. Et etiam in Democratiâ, constituunt jus consuetudinarium privati. Non ergò rectè dicit Tiraquellus; *d. Iur. primog. quæst. 16.* Non posse consuetudinem introduci, nisi ab eo populo, qui auctoritatem juris condendi habet: quod & Bachovius, *ad Treutl. disp. 1. thes. 9. lit. d.* approbare videtur.

30. Sed potestné Lex à Principe scripta, consuetudine abrogari?

Pugnare hîc videntur Lex 32. *in fin. d. Legib.* & L. 2. C. *quæ sit long. consuet. item tit. 1. libr. 2. Feud.* Quâ de difficultate videri queunt, Fr. Balduinus, *in suo Constantino, ad fin. Lyclama. 1. membr. ecl. 11.* Coras. *ad l. 32. d. ll.* P. Faber, 3. *semestr. 22.* Cujac. 5. *observ. 2.* Dn. Harppr. §. 9. n. 28. *d. Iur. natur.* Pacius, 1. *quæst. 14.* Bronchorst. 1. *trav. 10. §. 9.* Arumæ. *disput. ad ll. 1. thes. 12.* Donell. 1. *com. 10. ubi Hiligerus, lit. I.* K. L. Hackelm. 1. *ill. thes. 11.* Frideric. Martini, *de censibus. cap. 5. num. 54.* &c. Andr. Gerhardi, *disp. ad Inst. 1. thes. 9.* Bachov. *ad Treutl. disp. 1. thes. 9. lit. f. & g.*

Non sat cōmodè remonent hanc difficultatem qui dicunt: consuetudinem posteriorem, vincere & abrogare Legem; Consuetudinem priorem, à posteriori vici Lege. Aliud namq; est quærere, an jus posterius tollat prius; aliud indagare, an consuetudo tollat Legem? Ita ut adhuc dicendū esse videatur: quemadmodum Consuetudo nunquàm vincit rationem; ita pariter non ullo tempore vincere seu abrogare Legem, Cùm in d. l. 2. ratio & Lex æqui-

quiparentur, & consuetudinis viribus opponantur. (2) Nil quod ad rem facit, quod alii prætendunt; Auctoritatem Legislatoris, non eatenus Consuetudine infringi posse, quin is novâ Legem Consuetudinem tollere queat: cujus rei exemplum extat, in l. 3. §. Divus. d. sepulchr. violat. ubi mortui, in Civitate sepeliri prohibentur; etiam si consuetudo contraria ad sit, hoc permittens. Id quippe haut fit ex consuetudinis naturâ; sed vi regulæ notæ & vulgaris: Quod omne jus positivum posterius, abrogat semper quod est tempore prius. (3) Non audio eos, qui d. l. 2. accipiunt de consuetudine irrationali. Cum quippe Imperator utatur particulâ adversativâ (aut) & dicat; non tantam esse consuetudinis vigorem, ut rationem vincat aut Legem. Adversativè verò posita, non sunt conjunctim accipienda. (4) Aliis ita respondere lubet: Consuetudinem Civitatis, Legem Principis cui subdita est, non abolere; nisi confirmetur. Sed Lex mihi videtur ea consuetudo quæ confirmatur, aut privilegium aliquod speciale potius, quàm consuetudo.

Consuetudinem ergo haut puto vincere Legem directè; sed patientiâ Legislatoris, observantiam haut exigentis. Sicque Lex, quæ non est antiquata, consuetudini præfertur: consuetudo, id est actus contrarii, tandem antiquant Legem. Non tamen invito superiore. vid. Dr. Rutg. Ruland. decis. jur. controv. 16.

31. Ad consuetudinem introducendam, Actus requiruntur frequentes: l. 1. C. quæ sit long. consue. l. 3. C. d. edific. privat. & ideò duo vix sufficere possunt; quod tamen placet Myns. 6. observ. 41. num. 11. & c. Gail. 2. observ. 31. num. 6. & aliis, quos recenset Halliger, ad Donell. l. com. 10. G. vid. Erasmi. Ungepaar. exercit. Justin. 1. thes. 16.

Frequenter enim fieri dicitur, quod sæpius & crebrò, non bis vel ter est factum. l. 15. §. 22. d. injur. Ac cum consuetudine propterea teneamur, quasi populus (quo verbo & Principem includimus, ut populi caput) ipso facto animum suum declararit: l. 32. & l. 35. d. ll. certè ad eam firmandam, actus requiruntur tam crebri, ex quibus verosimile sit, jus hoc in populi notitiam pervenisse. Judicis ideò arbitrio est statuendum, quot actibus populi notitia consensusque compareretur. Duaren. ad t. d. ll. cap. 11. Connan. 1.

com. 10. n. 6. Bronchorst. 1. ἐν αὐτῷ. 8. Dn. Harppr. §. 9. n. 10. Inst. d. jur. nat. Dn. D. Bocerus. class. 1. disp. 4. thes. 10.

Lex 3. Cod. d. Episc. audient. quæ obstare videtur, loquitur de consuetudine & assuefactione hominis unius; non totius alicujus universitatis: ubi ratio est perquam diversa. Cujac. 20. observationum. cap. 1.

Timæus Faber, disput. ad Inst. 2. thes. 8. vel ex uno aut etiam altero actu, qui in omnium pervenerit notitiam, assensum ac probationem colligi posse, dicit: quod interdum fieri non inficias imus; sed & hoc tamen, judicis arbitrio relinquendum esse videtur.

32. Sed nec ii actus, judiciales necessariò esse debent. Cujac. 20. observ. cap. 1. Nicol. Betsius tr. d. pact. famil. fol. 418 Cephallus opin. com. contra com. quest. 358. Dn. D. Harppr. §. 9. num. 13. de jur. nat. Bronchorst. 1. ἐν αὐτῷ. 10. Arumæ. disput. ad ll. præcipuas, th. 11. Hilliger. ad Donell. 1. com. c. 10. lit. H.

In iis quippè quæ solo introducuntur consensu, non necessaria est præsentia Judicis: l. 23. Cod. d. transact. hincque in l. 38. d. ll. consuetudo à rebus judicatis separatur. Nec. l. 1. Cod. quæ sit long. consuet. & l. 34. d. ll. probare mihi videntur; non nisi actus judiciales ad consuetudinis sufficere probationem: sed id tantum monere, promptissimè per illos consuetudinem edoceri. Ideoque in consuetudinis probatione, cum primis dispiciendum esse; an aliquandò illa consuetudo, in contradictorio judicio fuerit firmata. Coras. ad d. l. 34. Aliàs sanè rerum judicatarum auctoritatem, haud inducere consuetudinem, sed introductam probare, exindè nemini non apparere potest, quia oportet ut adsit consuetudo, antequàm secundum eam ritè judicetur.

33. Cùm autem consuetudo ferè nunquàm subitò enascatur, sed aliquem temporis requirat decursum; undè passim inveterata, diuturna, longa, & per plurimos annos observata in jure nostro indigitatur: nunc porrò, quot anni ad eam introducendam necessarii sint? restat ut indagemus.

Tanti temporis spatium, diuturnitatem istam circumscribo; quantum in civium animis habitum facere possit: quod æquè Judex prudens æstimabit. Bronchorst. 1. ἐν αὐτῷ. 8. Dn. Bocerus. class. 1. di-

spuat. 4. thes. 7. & seqq. ut & disput. tractatui d. Monetis junctâ. thes. 3. Guil. Val. Forster. tract. Justin. disput. 1. thes. 35. Hillig. ad Donell. 1. com. cap. 10. lit. D. & c. Hackelm. 1. illustr. thes. 11. ad fin. vid. Caphall. com. opin. 357. Hincque facillè apparet, plures si sint actus; minus temporis requiri. Et hoc intuitu ad l. 38. d. ll. Ant. Faber notat: quantumcunque sufficere tempus, actuum modò pluralitas & uniformitas adfit. vid. Timæ. Fabrum, diss. Inst. 2. thes. 8.

Quibus addo ex eodem Ant. Fabro, 1. *Iurispr. 2. principio 11.* errare eos, qui consuetudinem cum præscriptione jurium confundunt. (1) Præscriptio nullam jus acquirit nisi præscribenti, & duntaxat in eos, contra quos præscriptum: Consuetudo parit jus omnibus in universum, & contra omnes. (2) Consuetudo ad similes casus extendi solet: *l. 32. in pr. de legib.* præscriptio est strictissimi juris. (3) Consuetudo non præscribitur, sed per actus declaratur Populi consensus. Quamvis hoc non negem; consuetudinem contra Leges superioris, circa res de quibus aliàs disponere & statuere subditis non integrum existit, ferè ex jure præscriptionis, magis quàm Legis valere. *v. c. ult. extr. d. consuetud.* Hocque respectu communiter Dd. longius tempus in consuetudine contra jus introducendâ, requirere videntur.

Donellus. 1. *com. c. 10. & Arumæus, disput. ad ll. præcipuas, 1. thes. 10.* decennio contenti sunt indistinctè. Alii ex eo, quòd consuetudo inveterata robur habere dicitur, eaque usus longævus indigitatur; immemoriale volunt requiri tempus: cum vetus factum reputetur, quod à nostrâ memoriâ est remotum; *l. 2. §. 1. d. aquâ pluvi. arcend. & longævum spatium, de centum annis sumatur. l. 56. d. usufr.* Sed longum & diuturnum tempus, non uniformiter in jure nostro cum accipiatur; eo que haut raro quadraginta anni significantur; eorum sententiam approbare non possum.

34. Probabilis ratio, ad consuetudinem introducendam necessaria reputatur: h. e. quæ non omninò & manifestè refragatur Divino, seu Naturali Juri. *cap. ult. ext. d. consuet. Roch. d. Curt. in cap. cum tanto. d. consuet. sect. 2. num. 20. & c. Gail. 2. observ. 31. num. 11. & c. Vasqui. d. success. creat. libr. 1. §. 2. numer. 7. Hieron. Cavallos. quest. 359. Dn. D. Harppr. ad §. 9. nu. 3. Inst. d. jur. nat.*

Ac si hâc de re inciderit dubium, judicis arbitrio res ea committenda erit : *Menoch. arbitrar. casu 82. Gail. d. observ. 31. num. 13.* qui gradus irrationabilitatis (de quibus *Bachovius, ad disp. Treutl. 1. thes. 9. lit. b.*) probè observabit.

35. Si jus scriptum, & etiam consuetudo in aliquo deficiat loco; tum jus quo urbs Roma utitur, servari oportet, *l. 32. d. ll. Bruningus, disp. d. Universit. thes. 52.*

Hodiè Romana non attenditur consuetudo : cùm Imperium pertineat ad Germanos; & Urbs impleta sit Curtisanis nebulonibus, ut ait *Zaf. ad d. l. 32. num. 6.* Ex hoc tamen Interpretes deducunt : generaliter quandò membra non habent Legem, perveniendum esse ad caput, & consuetudinem Urbis Metropolitana. *Nicol. Losæus d. jur. universit. part. 3. cap. 14. Sebast. Medicis. part. 4. quest. 10.*

36. Vela dissertationis nostræ contrahentibus, elegans hæc quæstio occurrit : An leges humanæ violatæ, Conscientiam ligent?

Eas autem regulariter in foro animæ obligare, si modò non sint iniquæ, & latæ si sint ab habente potestatem Leges ferendi, affirmant Dd. plerique. *Bart. in l. si quis pro eo. ff. de fidejuss. Dominic. Sotus, libr. 1. de iust. & jur. quest. 6. artic. 4. Hosque & alios plures citans Fer. Vassq. lib. 1. controv. c. 29. Christian. Matthias Dithmars. Disput. Politic. 4. Disquis. 3. pag. 103. & seq.* hoc potissimum argumento movetur : Quicquid ex lege naturæ provenit, & in contemptum Dei vergit, illud in conscientia hominis scrupulum gignit. Atqui Leges humanæ; ex Lege naturali plerunque derivantur. Et Legum etiam merè humanarum violatio, in Divini numinis contemptum vergit. Quia Magistratus ordinatio Dei vocitatur. *Rom. 13.* Hinc & Leges humanæ, veluti Divinam originem habent : secundum illud ; *Prov. 8.* per me Reges regnant, & Legum conditores iusta decernunt. Ergò Leges humanæ quoque, conscientiam obstringunt. Quam sententiam, tanquàm arbitrato meo veriolem, approbare sum conatus, *disput. polit. 1. thes. 32. class. 1.* Quancquàm Calvinus, *lib. 4. Instit. cap. 10.* aliiq̃ue quàm plures, contrarium defendant. videri itidem possunt hâc de quæstione, *Benedict. Winckler. s. d. princip. iur. cap. 10. Iacob. Martini, disputat. d. summo bono, 6. thes. 1.*

quest. 7. Helfr. Vlric. Hunnius, 2. d. Interpr. cap. 1. quest. 2. Ægid. Strauchius, illustr. quest. Ethic. part. 2. decad. 5. thes. 4.

Oiconomia Tit. 5. & 6. Libri 1. ff.

1. Omne Jus, quo utimur, vel ad Personas pertinet, vel ad Res, vel Actiones. l. 1. d. stat. homin. §. ultim. Institut. d. Iur. Natur.

Non assentiri possum Duareno, qui *Disp. anniv. 1. c. 55.* partitionem hanc, non à Jcto allatam esse putat, ut ostendatur; nullam esse Juris tractandi commodiorem rationem, quàm si de his tribus separatim disputetur. Sed quòd nulla pars Juris existat, nullus contractus, negotium nullum, in quo tractandi hi loci simul non incurrant. Hunc enim sensum refutat mox subsequens Hermogeniani responsum; ubi à Personis incipitur tractatio *Pandectarum. v. Osuuald. Hilliger. ad Donell. 2. c. 2. A.*

(2) Personæ, res & actiones, Juris partes sunt; non objecta. Quia nihil sui ipsius est objectum; quod esset dicendum, si jura Personarum, rerum &c. ipsius juris objecta statuerentur. Solum hominem, Juris objectum statui à Baldo rectè; *ad rubr. d. Institut. & Iur. n. 6.* monet Andr. Gerhardi. *disp. Inst. . coroll. 3.* De eo Theologus ut piè, Medicus ut sanè, Jureconsultus ut justè vivat, laborat. Homini tantùm imparari potest, ut justè vivat (quem finem Jus intuetur) & ita is objectivè se habebit ad juris percepta. *Frid. Tileman. part. 1. disput. ff. 3. thes. 1. addatur quoque Volcm. Scribon. introd. ad Iurispr. §. 11. fol. 73. &c.*

(3) Alii, commodiorem (ut putant) divisionem, omne jus quo utimur, vel ad Dominium, vel ad obligationem pertinere dicunt. Verùm nostra hæc divisio, universas Juris partes aptissimè cōp'ecti videtur. Siquidem Jus omne, vel eò spectat, ut statum, hoc est, conditionem & qualitatem (*vid. Iohan. Mercer. 1. opin. 11.*) doceat Personarum; ac quâ ratione sua cuilibet functio sit distribuenda. Vel ut rerum tam corporearum, quàm incorporearum acquisitionem, conservationem, amissionemque tractet; (quâ unâ parte, duo illa capita, Dominium & Obligatio, continentur. *vid. Harpprecht. in pr. Inst. d. obligat. Reiner. Bachovium, disput. miscell. c. 2. à pr. Valent. Guil. Forster. disput. 2. th. 1. Val. Arithmæ. peric. 1. disp. 7. thes. 1.* Non enim obligationes referri queunt ad jus personarum:

narum : cùm aliud sit obligatio, aliud id quod obligatur; aliud jus personale, aliud jus personæ.) Vel ut Actiones, h. e. Judiciorum insinuet exercitationem : *Donell. 2. com. 7. tam in Civilibus quàm Criminalibus causis. adde Coras. ad l. 1. d. stat. hom. Hillig. 2. com. 8. b.* Et tamen hæ partes, præceptis quæ distinguuntur, usu confunduntur. (4) Porro quòd conveniat hæ divisio cum eâ, quæ ex Ulp. refertur in *l. ult. d. legib.* edocet *Wesembec. in parat. d. legib. n. 6. Donell. 2. com. 2. ubi vid. Hillig. Gædda. in proleg. erotemat. Inst. Conrad. Wolffii præfixis.* Nempè hæc formalem respicit causam; illa materiam, h. e. subjectum continet, circa quod jus versatur. De cæteris, quæ thesi nostræ objiciuntur, consulatur *Ernest. Cothman. diff. Jur. Civil. 2. th. 1. Iohan Stuck. dec. 1. ass. 8. a.*

2. Summa de jure Personarum divisio hæc est; quòd omnes homines, aut Liberi sunt, aut servi. Liberi, vel Ingenii, vel Libertini. *l. 3. & 5. d. stat. hom. l. 4. d. iust. & Jur.*

Statu liberos, Servis adnumeramus, auctoritate textuum quamplurimorum. Sanè in *l. 29. in princ. d. statu liber.* respondetur: statu liberos à cæteris servis nostris, nihilò penè differre; & ideò in publicis quoquè judiciis, easdem pœnas pati, quas cæteri servi. Cui expressè contradicit *l. 14. d. quest. & l. 9. in fin. d. pœn.* ubi habetur; Statu liberum in delicto repertum, sperandæ libertatis prærogativâ, non ut servum, sed ut liberum puniendum. Varii, hîc varia comminiscuntur. *vid. Leop. Hackelm. 1. illustr. thes. 14. Bachovium. ad disputat. Treutl. 2. thes. 2. lit. c. Robert. 1. animad. 6. Arumma. 1. exerc. 23. & seq.* Ego Legem 29. loqui puto de delicto, quòd statu liber adversus heredem à quo Libertatem expectat, committit; ubi meritò punitur ut servus. Extraneum si offendit; intuitu futuræ libertatis, in mitiorem declinamus partem. Namque in favorem futuræ libertatis est introductum, is ut pœna mitigetur: Ergò id non est adversus eum à quo libertatem expectat, retorquendum. Quæ certè equitatis ratio efficere solet; quòd si Libertus offendat Patronum, ut servus puniatur. *Novel. 78. c. 2.* Hæcque conciliatio & P. Perrenonio placuit jam olim. *1. animad. 3.*

(2) In eandem classem & Adscriptitii censiti referendi esse videntur. *l. 7. l. 22. d. Agric. & censit. lib. 11. Codicis.* Dicuntur namque glebæ adscripti; quòd velut glebæ addicti, nunquàm indè discedere-

dere possunt: non autem à specie servientium differre videntur, quibus haut datur facultas recedendi. *L. 2. d. lib. homin. exhib.* Et ii à cæteris servis in eo saltè differunt, quòd certis locis sunt destinati; & propter utilitatem Reip. ne prædia maneant inculta, separari, vendivè non queunt. v. *Adr. Turneb. 15. animadv. c. 16. Dn. Harpprecht. ad. pr. Inst. d. Iur. person. n. 12 & c. Timæ. Fabr. disp. Inst. 4. thes. 2. in notis. n. 3. Hackelm. 1. illust. th. 14. b. Forster. disp. 2. th. 3. Schifordegber. libr. 3. tr. 26. q. 6. & c. Bachovium. ad. disput. Treutl. 2. thes. 2. lit. d. Vngepaur, exerc. 2. thes. 4. Ad Novell. 123. c. 17. Respondet Donell. 2. com. 13.* Et scimus aliàs, multa in Religionis favorem, etiam contrarationem extendi. Singularem quoque habet rationem, cur adscriptitiis assumptio Religionis concedatur; aliis servis denegetur. Potest aliquis esse clericus, & agri culturam nihilominus adimplere: non potest talis esse, & quotidianis ministeriis à Domino prægravari. Verùm adscriptitii censiti, sejungendi sunt à colonis, & adscriptitiis tributariis duntaxat: *l. 18. Cod. d. Agricola. Nov. 162. c. 2. qui servi non sunt. v. Ioh. Stuck. dec. 1. assert. 8. f. 114. Vt ne homines proprii: Leibeigene Leuth. Alex. cons. 245. incip. Quin omne. Hillig. 2. com. 9. quorum originem malè assignat Contr. Pincier. tract. d. Iurisd. cap. 3. num. 31. adde. disp. meam. politic. 10. thes. 58. & seqq. class. 1.*

(3) Servus pro derelicto habitus, dominum quidem non habet: sed nihilominus est servus. *arg. l. patre. 8. d. his qui sui vel alien. Iur. & primum occupanti cedit. v. l. 2. Qui sine manumiss. ad libert. perven.* Servi pœnæ, Remp. ejusque Proceres pro Dominis habent. *Stuckius, decad. 1. assert. 8. c. v. Dn. Harpprecht. ad. §. 2. num. 3. & c. d. Iur. personar.*

3. Servi, à servando sunt dicti: quòd hi, qui jure belli possent occidi, à victoribus conservabantur (sicque non à serviendo servus; sed potiùs à servo, servire descendit) Eorumque una conditio existit. *l. 4. & 5. d. stat. hom. l. pupillus. §. 1. d. V. S.*

Mancipia sic sunt dicta, quòd ab hostibus manu capiantur. *Dis. Laur. Valla. 5. eleg. 34.* Undè & Mancipi res, antiquitas nominavit, quæ manu captibiles, alienari potuerunt: v. *Coras. in l. 4. ad fin. d. stat. hom. vel quæ ita essent possessoris, ac si manu eas cepisset.* Proindè is, qui rem non mancipio vendebat, evictionis periculum in se haut recipiebat: quod Plautus me docet, in *Persâ*:

Ac suo

Ac suo periculo is emat, qui eam mercabitur:

Mancipio neque promittet, neque quisquam dabit.

Et paulò post:

Nisi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio.

Res non mancipi erant, quæ non poterant mancipio dari. Cujusmodi existerant omnia Provincialia prædia, ante Justinianum: nam cum tributaria, vel stipendiaria essent; usus duntaxat Provincialium erat, proprietas Populi: *t. t. C. d. usucap. transform. &c.* quorum imaginem apud nos referunt *die Schupffdehen*. Hæc consideratio lucem adfert *l. si fundus. 33. ff. locat. l. 15. §. 2. d. rei vind. l. 11. d. evict.* quarum sinistra explicatio, etiam in Jure publico absonas multas peperit opiniones. *v. Gaspar. Schifordeg. Libr. 2. tract. 18. quest. 3. David' Argentè, Notar. Jur. Civil. fol. 202. &c. Frid. Tileman. disp. ff. 13 thes. 20. vol. 1.*

(2) Quamvis status ratione, una sit conditio servorum; eò, quòd omnes eodem Jure, heri dominio ac potestati sint subjecti: variæ tamen inveniuntur conditiones eorundum, ratione ministeriorum. *v. Alex. ab Alexandr. 3. Genial. 25. Iohan. Mercer. 1. opin. cap. 9. ad fin. Iulium. Pacium, 1. évayl. q. 22. Hillig. 2. com. 9. ad fin. & accuratè de his differentem Laur. Pignorium, comment. d. servis, per discurs.*

4. Servi in dominium nostrum rediguntur; aut Civili, aut Gentium jure. *l. 5. §. 1. d. stat. hom. Pacius 1. évayl. 20.*

Logicis duplex est genus; perfectius, & *ὁμιώνυμον*, seu minus perfectum: quod non æqualiter speciebus communicatur. Sic & hîc Servitus à Jure gentium introducta, duplices servos habet; captos & natos. *d. l. 5. §. 1. d. stat. hom.* Hisce longè post, plures superaddidit species Jus Civile: voluntariam nempe servitutem; *Radul. Fœrner. 4. quotid. c. 3. & alias, quas enumerant Donell. 2. comm. 9. Mercer. 1. opin. 9.* (2) Quamvis voluntariam illam servitutem, à Marciano in *d. l. 5. §. 1.* minus rectè Juri Civili assignari putarem. Hos enim Servos, Lex Mosaica agnoscit: & Germanos alexæ jactu, etiam de libertate contendere, Tacitus refert.

(3) At ais, nemo nudâ voluntate fit Servus, & nec professione, aut conventionem suâ: *l. 10. l. 22. l. 37. l. 39. Cod. d. liberal. caus.* quia sui ipsius nemo dominus reputatur. *l. 13. ad l. Aquil.* Verum non nuda voluntas semet vendentis, causa est Libertatis amittendæ. Sed Servus fit ex Legis potestate, in pœnam improbi facti. *An-*

thomius Fab. in rational. ad sepè d. l. 5. §. 1. Cothman. disputat. 2. thes. 8. à princ. Hillig. 2. cap. 9. Adeò, ut nec minoribus (quod non injuriâ in not. ad illam l. 5. miratur Gothofredus) restitutio concedebatur. vid. hâc de re plura, apud Dn. D. Harpprecht. in §. 4. d. Iur. Person. Quæ omnia, tanquàm nimis dura, Leo Imp. abrogavit. Novell. 59.
 (4) Porro liber qui se vendidit, manumissus non ad suum revertebatur statum, quo se abdicârat: sed libertinæ efficiebatur conditionis. *l. 21. d. statu. hom.* Etenim qui semel legitimè factus fuit servus; in eâ est conditione, ac si servus fuisset natus. Nec impedit. *§. ult. Instit. d. Ingenuis.* Aliud namque est verè servum, aliud in servitute esse: id est, pro servo haberi & possideri. Jus illud, hoc denotat factum. Servitus ex sui ipsius proveniens venditione, pro justâ habebatur servitute. Ergo & talis servi manumissio, eum fecit libertum. *arg. l. 6. d. stat. hom. vid. Pacium, t. évaylioφ. quest. 25. Hillig. 2. com. 11.*

5. Servi in jure nostro, pro nullis habentur. *l. 32. d. Reg. Iur.* Nulla fit injuria servis; sed Dominis per servos fieri videtur. *§. servus, institut. d. injur.*

Non obstat *l. 2. de his qui sui vel al. jur.* Sciendum enim, non in servi personam talem injuriam cadere posse, quæ ipsi ullo modo actionem pariat injuriarum (in quibus terminis accipiendus est *d. §. servus*.) Et servo tamen, infamis vel intolerabilis injuria si inferatur; partes sunt Præsidis, ut prompto auxilio ex officio succurrat. *aliter hæc Pacius, 1. quest. 30. enodat.*

6. Libertini vocantur, qui ex justâ servitute sunt manumissi. *l. 6. d. stat. hom.*

Quamvis res facilè ad suam redeat naturam; manumissio tamen ingenuum non facit: eò quòd statum quidem tollat, non memoriam servitutis. *Anthom. Fab. ad d. §. 5. scil. propter Jus Patronatus: & quòd ingrati Liberti, in servitutem rapi queant, aliisque adhuc in locis, deterioris, quàm verè ingenui sint conditions. l. 2. C. d. libert. & eor. liber. v. Nov. 78. c. 2. Guil. Val. Forster. disput. Inst. 2. th. 6. adde Cothman. disput. 3. coron. 2. (2) Justâ hîc servitute, veram & secundum Leges contingentem designari puto (Et itaque Mercerus errare videtur, libro 1. opinion. c. 10. qui ea verba, ex justâ servitute, interpretatur, quasi in pretium justæ servitutis manumissio*

facit)

fiat) ut intelligamus, eum, qui à latronibus captus manumittitur, haut ideò effici libertinum; cum nempè servitus haut fuerit iusta. *l. hostes. ff. d. captiv. & postlim.* Hocque intuitu dici solet; nil natalibus officere manumissionem. *l. 2. C. d. ingen. & manumiss. vid. Donnellum, libro 2. com. cap. 11.*

(3) Si Libertus à Patrono suo adoptetur, eum Libertinum manere Ulp. respondet. *l. ult. d. stat. hom.* Hoc tamen ita est intelligendum, ut in familiâ arrogantis, ingenui Jura consequatur. *l. 32. d. ritu nupt.* Respectu aliorum privilegiorum, quæ aliàs extra familiam ingenui habent, Libertinus manet. Unde à Senatoriis nuptiis repellitur. *d. l. 32. Mercer. 1. opin. 8. ad fin.*

7. Ingenuum accipere debemus etiam eum, de quo sententia est lata, quamvis fuerit libertinus. *l. 25. d. stat. hom. vid. Anton. Fab. 19. conject. 4.*

Veritatis licet potior & antiquior debeat esse causa; *l. 8. d. stat. hom.* & veritas rerum, erroribus gestorum haut vitietur; *l. 6. §. 1. d. offic. Præs.* ac semper locus supersit veritati. *l. 29. d. probat.* Et tamen res judicata pro veritate habetur. *d. l. 25. l. 207. d. R. l. l. pen. supr. d. iust. & iur.* Interest namque, rerum Judicatarum salvam esse auctoritatem. *l. 65. §. 2. ad Trebell.* Alioqui nullus foret litium finis, si post sententiam adhuc semper esset locus quærendi de veritate. Et ita ratio superior ac generalior, majorisque impediementi, vincit inferiorem. Salus nempè publica, jus privati: quod in usucapione, aliisque in causis, itidem fieri solet. Nec tamen id simpliciter procedit, sed accedente negligentia partis: si nempè ea non provocaverit à sententiâ iniquâ; si rem suam diutino usu ab alio permiserit capi.

(2) Porro ex hisce apparet, plenam non esse ingenuorum definitionem; ut ii sint, qui statim cum nascuntur, liberi existunt. Unde rectè Joh. Mercerus, *1. opin. 8.* inter natum & factum ingenuum, distinguit. *v. Timæ. Fabr. disp. 4. thes. 5.*

8. Filii quò ad Statum, Matris sequuntur conditionem: & sufficit ei, qui in ventre est, vel medio tempore liberam matrem habuisse. *l. 5. §. 1. & seqq. l. 18. d. stat. hom.*

Et hinc per damnationem serva pœnæ effecta, liberum parit. *l. 18. d. stat. hom.* Nec hoc, ut Corasius ibi putat, ex singulari fit

ratione: sed per regulam positam in d. l. 5. libera namque fuit mater tempore conceptionis. Et quia quoties tractatur de utilitate partus, conceptus habetur pro jam nato: sicque est, ac si ante damnationem peperisset. Et ita in specie l. 22. d. stat. homin. licet manumissio haut intercesserit, tamen constitutio factum hominis representat. Non enim afficit filium servitus matris, quæ antequam ille nasceretur, libera esse debuisset.

(2) Cur filius matris sequitur statum; cum tamen familiam patris sequatur? l. pen. d. agnosc. liber. Resp. Factum hoc, ut regulam haberemus, quæ comprehenderet etiam incerto natos patre. l. 19. d. stat. hom. vid. Vngepaur. exerc. 2. thes. 6. Nuptiis factis, Patrem Liberi sequuntur: d. l. 19. d. stat. hom. quod non solum de familiâ, sed & de statu est accipiendum; posita enim est d. l. 19. sub tit. de stat. hom. Aliud Donellus sentit, lib. 2. com. cap. 10. ubi vide Hillig. F. & G. ac Cothman. disput. 2. in coron. 1. At confert huc l. 7. Cod. d. rei vindic. ubi Philippus Imp. rescribit: Partum ancillæ matris sequi conditionem, nec statum patris in hac specie considerari. Ergo, à contrario sensu, aliud erit in aliis speciebus. Cui quoque accedit l. 26. ibi: Patris vel matris conditionem. d. statu. homin. Tum demum autem, cum pater est incertus, vel non legitimus; ex naturæ necessitate matris sequitur conditionem, cui non est pater. l. 24. d. tit. l. 1. ff. ad Municipal.

Porro ex hisce apparet, filios ignobilis patris ignobiles esse; licet nobilis fuerit mater. Et solos Caunios, hoc sibi habere peculiare Herodotus scribit, in Clio. ut à matribus sibi induant nomen: quod sanè ad certitudinem familiæ confert.

(3) Quod respondetur in d. l. 5. sufficere vel nativitatis, vel conceptionis tempore liberam esse, ut partus ingenuus dicatur; hoc & ad similes valet inspectiones. v. Costal. h. Sicque conceptus ex stupro, natus in matrimonio, legitimus est, nec aliâ indiget legitimatione: l. 11. ad fin. C. d. natural. liber. Gothofr. ad Novell. 74. lit. v. quemadmodum ex matre liberâ nati, quæ servitutem serviebat tempore conceptionis, simul cum libertate respiciunt Solem. l. cum inter. C. d. fideicom. libert. Proinde illi in Feudum succedunt: licet eo in loco versaremur, ubi statuto per subsequens matrimonium legitimatedi excluderentur.

(4) Porro ex d. l. 5. §. 3. sequi videtur, Fœminam civitate
pulsam

pulsam perdere libertatem; quod juris rationi repugnat. *vid. Gove-
an. 2. var. 11. Rayard. 5. var. 15.*

9. Is, qui est in utero, habetur pro jam nato, quoties agitur
de ejus commodo atque utilitate. *l. 7. l. 26. d. stat. hom. l. 7. §. 1.
d. Senator. Speckhan. 1. quest. 74.*

Obstare videtur *l. ult. de collat.* Ubi dicitur; non conferri ei
qui est in utero, sed jam nato. Sciendum ergo, eum qui est in ute-
ro, quò ad successiones haberi pro jam nato, non ut statim aliquid
accipiat (incertum enim est an sit nasciturus) sed ut admittatur
postea, ubi fuerit natus. Quin etsi is qui in utero est, ante nativita-
tem admitteretur; fieri posset, ut contra *d. l. 7.* etiam aliis prodes-
set. Verbi gratiâ, si pater moriatur uxore prægnante relicta, & li-
beris ex alio matrimonio adhuc aliis: nunc si in utero existenti,
portio assignaretur, hoc matri proficeret, quæ jure successionis
eam caperet portionem, quamvis ille vivus haut veniret in hunc
mundum. *vid. Pacium 1. ἐναγίοφ. 23.* (2) Quòd verò in utero exi-
stens, jam nati commoda habet: hoc non fictione sed quâdam sit
prærogativâ. *Arumæ disp. ad Leges. 1. thes. 13.* Estque Privilegium hoc
personale; quod ideò alii non prodest: nisi alteri non proficien-
do, sibi noceret. Putà, cum matri partum prodesse dicimus, ut ea
ventris nomine in possessionem mittatur; *l. 1. si mulier ventr. nom.*
vel etiam ut damnatæ supplicium differatur. *Pacius, ἐναγίοφ. cen-
turiâ 1. questione 24.*

Cur autem in hac nostrâ lege responsum invenimus; ancilla
prægnans si fuerit surrepta, quamvis apud bonæ fidei empto-
rem pepererit; id quod natum est, tanquam furtivum usu non ca-
pi. Quod sanè non pertinet ad commodum ejus qui in utero est;
sed ad Domini illius, cui furto ancilla fuit subtracta. Ergò hoc non
ex eo fieri videtur, quòd pro nato habeatur; sed quia furti tempore
pars fuit rei furtivæ: ut notat hic Faber. Furtivæ autem res, quam vis
longo tempore possessæ, usucapi non possunt: vetante Lege XII
tab. §. *Furtivæ. Inst. d. usucap.* Cujus hæc verba fuisse Gellius *libr. 17.
cap. 7.* refert: Quod surreptum erit, ejus rei æterna auctoritas esto;
auctoritatis verò verbo, usucapiendi cōditionem veteres signifi-
casse, ex complusculis M. Cic. locis satis superque constat. Ita ut
illa verba, *æterna auctoritas esto*, hoc notent; æternum esse tempus,
quo res furtivæ usucapi queant, h. e. unquam tempore nullo.

10. Arescusa, si tres pepererit, libera esse testamento iussa; primo partu unum, secundo tres peperit. Ultimus qui à liberâ nascitur solus, solus quoque liber nascetur *l. 15. l. 16 d. stat. hom.*

Pro more suo, Anton. Faber, 20. *conject. 1. 2. 3. & in Iurisp. Papinian. ad princ. 3. tit. de Ingenuis. illat. 2.* has Leges à Triboniano valdè corruptas, ineptas, falsasque esse dicit. Cui multis & sufficienter respondet eruditiss. Just. Majer. *Endox. Justin. 1. cap. 5.*

11. Personarum quædam sui, quædam alieni sunt juris. *l. 1. d. his qui sui vel alieni jur.*

At videtur, tertium quoque genus esse constituendum, sc. dubiorum; quales sunt filii ab hostibus captorum: *l. 1. § si pendeat. ad Macedon.* qui in incerto sunt, utrùm sui Juris facti, an adhuc pro filiisfam. computentur. *l. in bello. §. si quis capiatur. d. capitiv. adde l. bona. §. quod fit. d. tit. l. penult. d. suis & legit. §. si ab hostibus. Inst. quib. modis. jus patr. potest. solv.* Sed cum absurdum Legislatoribus sit visum, quem eodem tempore, nec in suâ, nec in patris esse potestate: *l. 1. §. 1. d. sent. passis.* illorum probaverim opinionem, qui eos sui Juris esse interim, putant. Quamvis patriâ potestate nec dum planè liberati dicantur, propter postliminii spem. Quod & disertis verbis exprimit Ulpianus, cum in *d. l. 1. §. si pendeat.* inquit; nam si reciderint in potestatem, &c: recidere autem, est rursus & iterum cadere. Et itaque in patriam qui recidit potestatem, medio tempore sui juris fuit. *Coras. ad rubr. de his qui sui vel al. jur.*

(2) Porro Hotoman. *ad pr. Inst. d. iis qui sui vel al. jur.* non absonus est, cum dicit: hanc divisionem non comprehendere servos, sed subdivisionem statui debere liberorum: quod & Vultejus *ibid. n. 2.* probat. Nec etenim Servus personarum divisionem subintrare potest: cum persona servi sit nulla; ut modo dixi *§. 5.* Homo vocabulum est naturæ, Persona Juris Civilis. Indè Persona definitur homo, qui habet caput civile. *Vultej. ad §. 1. n. 1. Inst. d. Iure Personar.* Pariter quoque & Ulp. *in fragm. 1. 4. & 5.* hanc divisionem, Liberis accommodat tantum: hæcque Gai, in *d. l. 1.* & Justiniani, in *t. Inst. d. his qui sui vel alien. jur.* inadvertentia apparet. *Diss. Corthman. disp. 4. thes. 1.*

12. In potestate sunt liberi nostri, quos procreavimus ex nuptiis justis. *l. 3. d. his qui sui, vel alieni jur.*

Is demum

Is demum filius est, quem nuptiæ demonstrant: *l. 5. d. in jus voc.* nec enim aliter probari potest, hunc illius filium esse. Unde legatum alicui relictum, si se filium probet, nihilominus debetur; & conditio tanquam impossibilis, pro non adjectâ habetur. *l. Lucius. 83. d. condit. & demonstr.* Indè porro ei, qui ab omnibus pro filio habetur; nec asseveratio ipsius matris nocet, etiam si jurata foret: *l. Imperatores. 29. §. 1. d. probat.* ac si hoc affectu ex heredetur, querelam nihilominus habebit. *l. si instituta. 27. §. 1. d. inoff. test.* Impossibile namque videtur, ut mulier cum duobus perpetim consuescens, à quo conceperit certò scire queat. Ergò aliud erit respondendum; si per absentiam, morbum vel aliundè constet, maritum cum uxore non concubuisse. Non enim ex nuptiis quæ oritur præsumptio, pro juris fictione haberi debet. *vid. Fabrum, in rational. ad l. 6. d. his qui sui vel al. jur.*

Injustæ Nuptiæ sunt, Patris quibus non intervenit consensus: cum ergò nuptiæ ejusmodi, justæ non sint; nec liberi indè provenientes, pro justis & legitimis haberi queunt. *§. 11. Inst. d. Nupt.* Idque in tantum est verum, ut nec filius ignorante Avo conceptus, in cujus potestate est mater aut pater; etiam post mortem avi natus, justus filius efficiatur. *l. 11. d. stat. hom.* Quid autem efficit rati habitio patris, ex post facto accedens? Eam ego, non modò expressam, sed & sequentem tacitam; *arg. l. 7. §. 1. d. sponsal. ad liberos antè natos retrahendam esse, putarem. arg. l. 68. d. jur. dot. §. ult. Inst. d. Nupt. Bronchorst. 3. évavli. 4. Hackelm. 1. illust. thes. 15. contra Arumæ. disputat. ad Leges, 15. thes. 4. & exercit. 2. thes. 10. Lyclam. 7. membr. ecl. 18. Val. Riemer. 2. thes. 3.* Non obstat. (1) *l. 13. §. 6. d. adulteris.* Ubi dicitur; eum qui alterius filiam, non impetrato ipsius consensu ducit, haut posse jure mariti accusare uxorem, quæ alteri sui corporis copiam fecit: etsi illam conjunctionem postea pater concedat. Responderetur enim, non præsumi ita Nuptias ratificasse patrem, ut eâ ratificatione, adulterii ream filiam facere velit: cum è contrà, in casu præsentis quæstionis, nuptiis hisce consensum præbens, id maxumè in favorem nepotum facere censeatur. (2) In *l. 6. Cod. d. Nupt.* susceptos liberos, non pro conceptis postea, sed pro agnitis sumo: *arg. l. 132. d. Verb. Oblig.* ita ut hæc Lex, nostram sententiam firmet. Et est prætereà hicce casus, à præsentis quæstione procul sejunctus. Non potest facere Præses,

ut Nuptiæ in provinciâ contra Leges contractæ, valeant retrò: Pater suâ ratihabitione, id potest, & velle reputatur. Quid ni autem pater id possit? cum regulariter iusto matrimonio subsequente, liberi antè nati legitimentur; §. ult. *Inst. d. Nupt.* quamvis aliàs meritò Nuptiæ præcedere debuissent. Instat quidem Arumæus: Non posse in nostro casu filios legitimari; cum illicitus sit concubinatus, uxorem ducere sine patris consensu prohibitum inveniatur. At dico: Copulationem illam, in vim nuptiarum illicitam esse, sed quid impedit, quò minus valeat ut concubinatus? Liberi exindè progenerati, ratione patriæ potestatis vulgò quæsitis assimilantur; §. pen. *d. nupt.* non per omnia iis æquiparantur. (3) Ad d. l. ii. *d. stat. hom.* responderi potest: aliud esse, avum mori ignorantem, aliud eundem vivere, & expressè ratihabere. In priori casu, durat injuria avo facta, si quando nepos hic possit in ejus bonis succedere; sive mediatè, sive immediatè. Quæ permanens injuria, semper legitimationi obstat: non si pater injuriam illam ratihabitione remittat. *Faber, in rational. ad d. l. ii.*

13. Patria potestas, quæ eodem sensu dicitur nexus paternus, Sacra Patris, &c. *Duaren. d. nupt. c. i.* Jus est Proprium Civium Romanorum. *leg. 3. d. his qui sui vel al. jur. §. pen. Inst. d. patr. potest. Timæ. Faber, disp. 5. thes. 2. Arumæ. exercit. 2. thes. 1. Andr. Gerhardi, disput. Instit. 2. quæst. 1. Jacob. Cramer. disp. ad Inst. 3. thes. 2. Ungepaar, exerc. 3. thes. 1.*

Reprehenditur hæc assertio à Fr. Connano. 2. *com. 13. n. 2.* Bodin. 1. *d. Rep. 4.* Pet. Gregor. Tholos. 11. *Syntagmat. 5. n. 3.* Et quòd sit Juris gentium, pluribus comprobare nituntur Vacon. *declar. 8.* Alb. Gentil. 4. *d. Nupt. 1.* Coras. *ad d. l. 3. d. his qui sui, &c.* Et fuit idem hoc jus, æquè proprium Persarum, Ægyptiorum, Hebræorum, Græcorum, Gallorumq;. *Gothofr. ad d. l. 3.* Imò ex ipsâ naturâ descendit: naturâ. n. patrem filiorum Imperium habere, Aristoteles ait. 8. *Ethic.* Sed sublata est difficultas omnis, si distinguatur inter Patriam Potestatem, Civibus Romanis concessam; & illud Imperium Paternum, Naturæ Lege apud omnes gentes quod est usurpatum. Hoc matri est commune; hoc pater habet, etiamsi civilis patria potestas per emancipationem fuerit soluta; hoc in liberos suos filius habet, qui & ipse unâ cum liberis in patris sui constitutus est potestas.

potestate. Illa multa singularia haber, aliis gentibus non nota: quæ vide apud Coras. *suprà laudato loco.* & Hilliger. 2. com. 20. lit. C. Non impedit lex 8. *de his qui sui &c.* ubi dicitur, Jus potestatis moribus esse receptum: quod de Juregent. nonnulli interpretantur arg. l. *libertinus. d. ritu Nuptiarum.* Moribus enim aliquid introductum esse cum JCrī dicunt, id Jus nonnunquam significare volunt, quod ante Legem XII. Tab. cum Urbis primordiis fuit usurpatum; vel postea usu receptum. Sicque moribus prohibita est donatio inter virum & uxorem, l. 1. d. *donat. inter vir. & ux.* & alia multa, quæ Jure Gentium licita censentur.

14. Qui ex justis nuptiis, septimo mense est natus, justus filius habetur. l. 12. d. *statu hom. l. intestato. §. fin. d. suis & legit.* Speckhan. cent. 1. quest. 77. Forster. disput. Inst. 2. thes. 7. Val. Arithm. e. peric. 1. d. *sp. ut. 1. thes. 10.*

Non est quod JCrus rationem hujus rei indaget: Politica enim cœterarum artium Architectonica; omnibus utitur, non omnes exactè scire potest. Adhibet hīc, ut & aliis in casibus, Obstetrices, Medicos; eorumque scientiæ confidit. Rudolph. Forner. 6. rer. quotid. c. 19. Sed tamen Philologi est de his dispicere. v. Plutarch. d. *placit. Philos. 5. c. 18. Macrob. somnio. Scip. 1. c. 6. Calium Rodig. 20. ant. lect. 20. Lex. Lemnium, 4. d. occult. nat. mirac. 22. & seq. Talenton. 4. var. c. 8. & seq. Laurent. Anatom. 8. quest. 30.* Varias item hujus rei rationes Gothofredus recenset. Ex quibus ea, quam refert ex Censorino, qui rationem Pythagorici numeri urget, probabilis videtur. adde Zieriz, tr. d. *convers. Rerump. fol. 58. &c.* Quamvis enim Aristoteles (qui sanè rerum abstrusarum non satis felix est indagator) quantitatis nullam efficaciam esse dicat: de eo tamen satis sum certus; Numero, Pondere, Mensurâ, & Sono, res omnes naturales constare; horumque proportionem & æquilibrio regi. Sapient. 11. v. 19. 4. Esdr. 4. v. 37. Sed haut mirum est, Aristotelicos & Philosophos parilis farinæ, luculentissimos Naturæ effectus ignorare; cum ipsis ridicula videatur vis magnetica, imaginativa; cum characteristicas impressiones, ut cæcus parietem, palpent. Sed utrū septimi mensis initium, an finem consideremus? v. Cujac. ad. Paul. 4. sentent. t. 9. §. 5.

(2) De octavo mense dubitare me facit Medicorum opinio concors; quæ vult, partum illum vitalem non esse. Agellius, 3. c. 16. Lemnius *suprà laudato loco.* Thom. Leonicus, d. var. histor. c. 99. Speckan. 1.

q. 77. n. 9. &c. v. *Andr. Gerhardi. diff. Inst. 8. th. 5. Forster. diff. 2. th. 6.*
 Eum tamen Testamentum rumpere, extra dubitationis aleam po-
 situm esse videtur. *Bachovius, ad. diff. Treutl. 2. thes. 5. lit. e.*

(3) Ut &, si Mulier post decem menses à morte Mariti
 pariat, id suspitione carere non videtur. *l. filius. ff. qui sui vel. alien-
 jur. Novell. 39. Forster. disput. 2. th. 4. & seq. Andr. Dalner. d. jure hom. 1.
 part. 6. n. 15.* Cum eadem die quâ obiit maritus uxorem concepisse;
 præsertim ubi vir ægritudine diuturnâ confectus periit, non vero-
 simile videatur. Neque Judicium Lucii Papyrii probare quimus;
 qui cum mater partum se XIII. mens. tulisse contenderet, bono-
 rum possessionem contra secundum heredem, Præturam gerens
 dedit: quoniam nullum certum tempus pariendi, statutum ei vi-
 deretur. ut meminit *Plinius, 7. hist. natural. 3. v. tamen Gail. 2. observ.
 97. Speckhan. d. quest. 77. n. 16. &c. Dan. Moller. 3. semestr. 28. Aru-
 me. exerc. 1. th. 29.* Quid si mulier statim post obitum mariti, alteri
 nubat (ut in Austriâ frequenter fieri, *Treutlerus* dicit, *diff. 2. th. 5. f.*)
 & nono mense à morte primi mariti filium edat? In dubio, par-
 tum secundi mariti prolem præsumi, dicit *Grassus. §. successio ab in-
 test. q. 2. n. 5. Speckhan. 1. q. 79. adde Iac. Curt. conject. tom. 1. lib. 3. c. 38.*

15. Quoties pater exclusus est à Successione avi, Nepos il-
 lius locum tenet, & succedit. *l. 7. d. his qui sui vel al.*

Sivè Pater avi hereditatem repudiaverit; *l. 1. & 2. C. d. success.*
*Edict. sive quod est exheredatus; l. 1. §. si pater emancipatus. ff. d. con-
 jungend. cum emancip. lib. ejus. vid. tamen Gomes. var. resol. tom. 1. c. 11.
 n. 22. Busium ad. L. 23 §. fin. d. inoff. testam.* sive quia pœnâ affectus
 est, ut succedere non possit. *l. 7. d. his qui sui. &c.* Non enim Fis-
 cus succedit. *Costal. ad d. l. 7.* Et ita filio Bannito in ære & personâ,
 non potest Fiscus nomine Banniti præteriti, testamentum dicere
 nullum: nec filio Bannito legitima debetur, quod *ad d. l. 7. disputa-
 rat Baldus.* Exindè etiam rectè dicitur: si quis Successione vel Re-
 gno privari mereatur; non ideò heredem quoque ejus legitimum,
 pro indigno reputari, ut dixi *Disput. Nomicopolitis. libr. 1. dissert. 10.
 numer. 3.*

16. Filius, sive patre, sive matre, sive utroque furioso, vel e-
 ritus, vel conceptus, vel ante furiosem natus, in patris est pot-
 estate: eique acquirit. *l. 8. d. his qui sui vel al. juris.*

Quòd

Quòd enim dicitur, id non valere, quod pervenit ad eum casum, à quo incipere non potest: tamen hæc regula fallit, quoties actus semel habuit suum perfectum esse. Faber ad d. l. 8. Factum namque legitimum, non solet ex superveniente causâ retractari. arg. l. 20. d. statu. hom. cum simil. Ergò licet furiosus nuptias contrahere non possit; matrimonium tamen retinet, nec id dissolvi potest à furioso: æquè enim ad dissolutionem consensus requiritur, atque ad contrahendum. l. 2. d. divort. (2) Verùm non potest furiosus exercere Jus patriæ potestatis, ubi necessarium est aliquod factum. l. 25. C. d. Nupt. Gothofr. ad. l. 52. in. princ. d. acquir. heredit. Ideoque ejus liberi, sine ipsius voluntate nuptias contrahere queunt: d. l. 25. Cod. d. nupt. & in mutuâ pecuniâ sumendâ, aliisque in casibus similibus, pro filiis famil. habentur. Gothofr. ad. d. l. 52 in princ. d. acquir. hereditat. Pater namque furiosus retinet magis, quàm exercet Jus potestatis.

(3) Sic etiam Judex aut Magistratus qui furere cæpit; licet novè judex creari nō possit: l. 2 §. quamvis. d. postuland. retinet tamē auctoritatem. d. l. 20. d. statu. hom. l. 39. in pr. & l. 46. d. judic. Quod etiam ad Regna & Feuda traducunt, Regemque ac Vasallum non privari Regno vel feudo, volunt; quamvis eò adspirare non possit. Et ratio differentię est inter acquisitionem & retentionem; quia ibi animus requiritur, hic non. l. 17. §. 1. d. acqr. possess.

17. In publicis causis Paterna jura interquiescunt. l. 9. d. his qui sui. & c. potior namque causa est Reipublicæ, quàm parentum. l. 77. & seq. d. judic. l. 19. §. filius. d. captiv. Agell. 2. c. 2.

Imò & aliquæ dignitates publicæ, eximunt à patriâ potestate. Sciendum tamen est, in iis, quæ vel propriè, vel non impropiè publica existunt, patriam potestatem cessare: non quæ naturalitèr, seu impropiè publica putantur. Undè in testamenti factione, Nuptiis & similibus, patria potestas exerit suas vires.

18. In multis articulis nostri juris, deterior est conditio Fœminarum, quàm Masculorum. l. 9. d. stat. hom. l. 1. d. Senator.

Intelligendum hoc est, munerum civilium præsertim ratione, à quibus Fœminæ arcentur: l. 2. d. Reg. Juris. vel ob ignorantiam rerum, vel quia suscipere ea, propter pudicitiam sexvi congruentem prohibentur. l. 1. §. 5. d. postulando. Donell. 3. com. c. ult. Quod de Jure non scripto accipit Goveanus; 1. var. 6. n. 1. de Jure

gentium rectius P. Faber. *ad d. l. 2. vid. quæ dixi in Co"eg. Politic. class. 1. disp. 6. th. 35.* Quamvis quoque de Jure naturali, maris & foeminae non parem esse rationem, dicere queamus. *Bachovius ad. disp. Treutl. 2. thes. 1. lit. c.* Facta namque est Eva non de Adami pede, ne famula; nec de capite, ne domina: sed de costâ, ut collateralis videretur. *Dalner. 1. d. jure hom. part. 4. n. 3.* Singulari autem tractatu *ad d. l. 9. à Dn. Fr. Pruckmanno scripto*, differentia ferè omnes, operoso stylo enumerantur, quæ inter utrumque sexum, tam ratione judiciorum & contractuum, quàm ultimarum voluntatum ac maleficiorum constituit Jus Romanum: quod argumentum etiam exsequitur Martin. *Beneckendorff tr. d. iur. mulier.*

(2) Quærere hic lubet, an Hominis appellatione Foemina contineantur? Non est nobis lis cum Fanatico illo, qui ante aliquot annos, Mulieres homines non esse disputavit: quem satis fortiter oppugnat Clariss. Dn. Harppr. *ad. §. 5. Inst. d. public. judic. Arithmæ. peric. 3. disp. 10. thes. 1.* Ut nec adstipulari debemus iis, qui autumant; foeminam non æquæ ac masculum, ad Dei imaginem conditam esse. *v. can. hæc imago. 33. quest. 5. Dalner. d. jure. hom. 1. part. 5. nu. 7.* Nostra disputatio Grammatica, nec magni aliàs est momenti. Et quidem pronegativâ *Cujac. 6. obs. 21. ac Wesem. in parat. ad L. Cornel. d. Sicar.* stare audent. Quibus adstipulatur Gallica, Italica & Hispanica lingua, quæ *homme, huomo, hombre*, solum de viro dicunt. Sed ut ut exteri loquantur: certè ex loquendi ratione, nil tale concludere licet; nam & Austriacis *Mensch* sumitur pro puellâ. Et rectius sentiunt, contrariam qui sententiam (nempe *homo* pro muliere quoque Latinis usurpari) amplectuntur. *Iacob. Cramer. disp. 2. thes. 2. Dalner. 1. part. 2. n. 24. & seq. Et l. 38. §. qui abortionis. ff. d. pœnis*, nihil *Cujacum*, ejusque affectus juvat. *v. Iust. Majer. disp. ad. lib. 1. ff. thes. 133.* Sumitur enim ibi mulier pro prægnante: homo profœtu, in utero matris adhuc existente. Quem rectè generali vocabulo, hominem nominat *Jetus*; quia antequàm in lucem edatur, annemas vel foemina fiet, adhuc ignoratur: eumque hominem vocat, ad differentiam Embryonis (quem abigens, mitiori pœnâ punitur; cum non censeatur animatus. *Lemni. 1. occult. naturæ mirac. c. 11.*) non ad mulierem ab hominis adpellatione excludendam. Quin, si in d. l. 38. hominis vocabulum, pro masculo solo sumeretur; impunè esset, si poculum abortionis filiolum morti daret.

19. Hermaphroditus ejus sexus æstimatur, qui in eo prævalere invenitur. *l. 10. d. stat. hom. Dalner. 1. part. 10. num. 55. & c. Speckhan. cent. 1. quest. 76.*

Undè, si cui feudum datur eâ lege, ut ad filium pertineret, si masculus esset natus; & Hermaphroditus interdum succedet. *Costal. ad. d. l. 10. d. stat. hom.* Solo ferè Dn. Bocero (qui eum nunquàm admittit) sed sine sufficienti ratione, dissentiente. *tractat. d. Feud. success. cap. 3. quest. 43.*

(2) Monstrum non est Hermaphroditus (quod tamen Romani olim putaverunt. *Plin. lib. 7. cap. 3. Agellius. 9. cap. 4. ad fin. Orosius, 5. hist. cap. 4.*) quia figuram, & rationem habet humanam. *f. l. 14. in fin. d. stat. hom.* & hominem (quod sæpè experientia testatum fecit) gignere potest. *Lemnius. 1. occult. c. 9.* Sanè non potest utriusque sexus Jure gaudere: vix namque est, ut uterque sexus in eâdem personâ prævaleat ex æquo; cùm quippè masculos à foeminis, totâ specie distinxerit natura. *v. Bauhinum tr. d. Hermaphr. singul. licet de Hermaphrodito Ovidius canet. 4. Metam.*

Nec duo sunt sed forma duplex; nec foemina dici,

Nec puer ut possit: neutrumque & utrumque videtur.

Non à materiâ propositâ recedimus, si indagemus; An sexus mutatio fiat per naturam? Latentis sexus manifestationem concedo: *vid. Paræum, lib. 24. Chirurg. c. 5. Pina. d. probat. virginitat.* (nam id exempla probant, *Gaud. Merul. Sylv. var. lect. 1. cap. 3. Galeott. Mart. doctr. promisc. c. 18.*) veram mutationem nego. Membrorum enim humani corporis structura & forma repugnant. *vid. Andr. Laurent. libr. 7. Anatom. quest. 8. & libr. 8. quest. 1. Saggittarium, quest. illustr. 1. thes. 6.*

20. Non sunt liberi, qui contra formam humani generis, converso more procreantur. *l. 14. d. stat. hom.*

Undè nec Testamentum rumpunt. Dn. Bocer, *class. 3. disput. 3. thes. 12. vid. Paul. 4. sentent. 9. §. 3.* (quanvis aliàs id faciant qui vivi nascuntur, licet illicò decedant, vel ex secto ventre essent nati. *l. 12. ff. l. 3. Cod. d. liber. & posth.*) Non habentur pro hominibus, ut eorum causâ quis L. Corneliâ teneatur. *Coras. ad l. 14. d. stat. hom. Gothofr. ad l. quæret aliquis. 135. d. V. S. Lex verò, 135. d. V. S. contrarium innuere videtur. Ait namque Ulpianus; Partus istiusmodi contra*

formam generis humani procreatos, matri prodesse: neque enim, inquit, detrimentum adferre debet, quod fataliter contingit. *Resp.* Prodesse non quasi liberi sint, sed quia est enixa, & quatenus in ipsa fuit, paruit legi, operamque liberis dedit; indeque merito non incurrit poenam Papiæ sanctionis, quæ orbas multabat semisse legatorum. Monstruosus ergo partus, prodest matri ad damnum seu poenam evitandam; non ut ex eo captet lucrum. *Donell. 2. com. 20. ubi Hilliger. Pacius. 1. antinom. quæst. 25. Arumæ. disput. ad ll. 1. thes. 14. Ant. Matthæ. disput. ff. 1. thes. 33. Everh. Speckhan. centur. 1. quæst. 31. ubi hanc in rem multa habet.*

(2) Si Monstrum retineat formam humanam, & homo appellari mereatur; non tollendum, sed tanquam testimonium Divini judicii relinquendum. Sin autem recedit à formâ humanâ, tolli à Magistratu potest; quin nec ali debet. *Ioh. Vlr. Wolff. in Colleg. polit. disput. 3. thes. 33.* Sicque Mauritius Imp. Christianus, enatum suo seculo monstrum, occidi præcepit: & ejus factum ab Ecclesiâ fuit approbatum, ut Nicephorus scribit. *libr. 18. Hist. cap. 35. Danæ Ethic. Christ. c. 13. fol. 188. Lemnius, 1. d. occult. natur. mirac. c. 8. & 15. Thom. Saggitar quæst. illustr. cent. 1. dec. 2. quæst. 5. Dalner. d. jure hom. 1. part. 10.*

21. In Orbe Romano qui sunt, ex constitutione Antonini, Cives Romani sunt effecti. *l. 17. d. stat. hom. v. Paul. Busium, 1. polit. c. 7. Magium, 4. miscell. cap. 5.*

Sub Liberâ Rep. Romanâ, in Provinciis Bello subactis qui habitabant, non poterant esse Cives Romani. Penes Populum enim Romanum, omnis erat Majestas, quam cum Provincialibus communicare non conveniebat: utpotè quos Dominicâ imperandi ratione regebant. *Busius. 2. pol. c. 3. n. 6. & dixi disput. polit. 9. thes. 9. class. 1.* Idque & Vergilius innuit, cum 1. *Aneid.* ait:

Hinc populum latè Regem. ———

Indè Civitatem agrè dabant. *Hillig. 2. Com. cap. 16.* (privilegia Civium enumerat Cicero pro Balbo. *Coras. ad l. 17. d. stat. hom.*) Postea Imperatores, arcano consilio, & sub specie Provincialibus commodandi, utque Roma communis patria haberetur: *l. Roma. ad Municipal.* ex Provincialibus Cives; sed in effectu, ex Civibus liberis, verè subditos fecerunt. Noluerunt quippè Populum Romanum aliquam prærogativam libertatis præ aliis habere; cum sit contra Monarchiæ rationem, subditos privilegia habere, nec non omnibus ex æquo Regem dominari.

At

At ais, Justinianum primùm omnes liberos, cives Romanos effecisse. *t. tit. C. d. deditit. & Lat. libert. tollendâ. §. ult. Inst. d. libert.* Respondeo: Antoninus ingenuis omnibus Jus dedit Civitatis; Justinianus etiam libertis: utpotè qui antea, etsi Romæ nati forent, Cives tamen esse nequiverunt. Natalis soli conditionem sustulit Antoninus; etiam personæ Justinianus. *Donell. 2. com. 16. Cujac. 4. obser. 5. Ant. Faber. ad d. l. 17. d. stat. hom. & 1. Iurispr. 5. pr. 3. & t. 9. pr. 2. illat. 1. Add. Vetran. Maur. tr. d. Iure liberor. c. 36.* Triplex enim ante Justinianum erat Libertorum status; ut multis docet Cothman. *disput. 3. thes. 4. & seqq.*

L. S.

Scire te velim, candide Lector, ea quæ hæcenus ad quinque titulos libri primi Pandectarum à me fuerunt disputata; publicè olim à nonnullis ex Auditoribus meis (stylo quidem multo succinctorum) proposita, & gnaviter etiam asserta fuisse. Quorum sanè memoria, cum mihi non possit haut semper esse perquam grata; tum nomina eorum, tum quæ corollarii vice, & chartis supplendis illi quondam addidère, & hîc subungere non pigebit.

Nomina Respondentium.

Fridericus Richardus Mockel / Tubingensis.
M. Johannes Joachimus Kegelius, Tubingensis.
Martinus Neuffer / Minsingensis.
Georg-Christoph. à Schallenberg & Biberstein. Austrius.
Johan-Leonhardus Breitschwerdt / Stutgardianus.
Burckhardus Ehinger.

Προσφώνησις.

AD DN. RESPONDENTEM
LAUDATISSIMUM, &c.

ἐν τῷ ἀναγράμματι:

FRIDERICUS REICHARTUS MOCCELIUS.

CURRE HIC, CUSTOS: IUS DIC, LIMA, REFER.

Si benè, siquæ adeò scirem nunc tendere versum,
Ex oculo Faber ut rubricam dirigit uno;
Intua centenas, M O C K E L I, Nomina voces
Aptarem, noniosque moverem carmine lucos.

Red

*Sed neque possum illud ; neque nostri est indiga puncti
Laus tua , Divitiis propriis animosa , valensque.*

*Hoc tantum quero : unde tibi vis ignea mentis
Isthaec , canitiesque animi juvenilis , & unde
Monstravit Samii tibi Rami Littera callem ,
Limite surgentem dextro ; dum sensibus hausti
Optima quaeque imis , & recto vivere talo , &
Noscere , quae creta , & quae sunt carbone notanda.
Ars tibi concessit , ducta ex inliore metallo ?
Fallor ; an hac causa est ? BESOLDO junctus & auctus ,
Tu recte viridem condis , FRIDERICE , juventam :
BESOLDO Illi , inquam , iustum qui novit & optat
(Teste vel Invidia) gemina suspendere lance ;
Cujus nascentesque ibunt in secula libri.*

*Ergo imitare Ducem hunc Magnum , Themidosque fidelis
CURRE HIC , UT CUSTOS : IUS DIC , LIMAQUE , REFERQUE :
Sic tua coelestes lustrabunt Omina flamma ,
MOCKELIDUMQUE imos pervadet Fama recessus.*

Amico Individuo

*F. scribisque *αὐτοῦ* *ἐδῶς* , & jam jam in
Patriam abituriens*

*M. JOHANNES SAUBERTUS
Altorfinus Nor. P. L.*

Corol. I.

*Mulierem , Romani Pontificis sedem occupasse , mihi ver-
rissimum esse videtur. vid. Johan. VVolfii Lectiones memorabil.
locis plurib. quae monstrat Index. Mystrium iniquitatis Philippi
Mornai, fol. mihi 362. & multis seqq. Et nuper Oppenheimii edi-
tum tractat. cui titulus ; Johanna Papissa, toti orbi manifestata.*

*At sunt tamen, qui de Johanne 8. foeminâ quæ referuntur, fi-
cta impudentissimè , stultissimèque credita contedunt Viri Cla-
rissimi. Onuphr. Panvin. in adnotat. ad Platinam. Florimond. Ramun-
dus, Senator Burdigalensis , tract. hâc de re singulari, Cardinalis Baronius,
tomo 10. Annal. ad An. 853. Bellarmin. libr. 3. d. Rom. Pontif. cap. 24.
Possevin. in apparat. Sacro. Iohan. Bernartius, d. utilit. legend. historias. 2.
fol. 105. Movet illas (1) discors & dissentiens, non in unâ solâ re,*

sed

sed in universâ narrati ne opinio. Cùm tamen incivile sit, ab iis hæcce pertendi eâdem qui difficultate adhuc magis laborantem, Divi Petri credibilem sumunt Romanum Episcopatum. (2) Fabulæ detegunt Auctores & occasionem. Sed qui contra sedem, tum creditam Sacrosanctam, tam nefanda spargere ausi fuissent tam multi; solâ nisi rei ipsius evidentiâ, satis tuti extitissent.

2. An qui Berosi titulo fulgent Antiquitatum libri, Annii Viterbiensis commentariis illustrati; Chaldæi illius Sacerdotis, cujus auctoritas apud Josephum, Plinium, Athenæum & alios, valens semper ac gravis est, existimari queunt?

Lud. Vives, libellos esse censet frivolos, & incerti auctoris, quos ad stupefaciendos imperitos lectores, Græcia luserit ociosa: à quo iudicio non abludit Frid. Telemannj Censura. in *discurs. d. hist. delectu. fol. 76.* Fr. item Balduini, *lib. 1. d. historiâ.* Possevini, in *appar. hist. sect. 4. c. 1.* Magis honestè de iis sentire nos cogunt rationes, adductæ à Munstero, 3. *Cosmogr. c. 8.* & Dn. Crusio, *annal. 1. c. 1.* Et placent mihi omnino, quæ hæc de re scribit Bernardinus Baldus, in *præfat. Divinationis in tabul. æneam Eugubin.* Non ignorare se quæ sint eruditorum ferè omnium, de Anniano Beroso præjudicia: interim perspicaciores nonnullos, in tam densis nugarum nubibus, alicubi emicantes veritatis radios observasse. Itaque scriptorem, quem à prisco genuino Chaldæo longè alium esse necessariò fateantur; neque tamen Annii, aut non multo superiori ætate confictum, sed tum malâ manu corruptum & interpolatum fuisse existiment; non omnino abiiciendum, quin cum delectu legendum sentire. Sic & de Catonis fragmentis, pari sententiæ acerbitate damnatis, Aufonius Pompa, homo eleganter doctus, quique Catonem multum trivit; cùm quæ ejus extant omnia ederet, & notis illustraret, ita scribit: Hæc Catonis nomine olim edidit Joh. Annii Viterbiensis; homo, ut illa tempora ferebant, diligens & eruditus. Nec est mihi dubium quin sint excerpta ex 2. & 3. libro Originum, in quibus tractavit de origine & situ urbium Italicarum. Sed non ausim affirmare, esse contextum verborum Catonis; quin potius crediderim, illum qui excerptis, summa rerum capita, partim Catonis, partim suis verbis retulisse.

3. Annæ Sibyllina quæ circumferuntur Oracula, olim à Sebast. Castalione Latino carmine versa, & nuper à Joh. Obsopæo

renovata, Magnoque Thuano inscripta, usquequaque sunt supposititia? ut innuere videtur Frideric. Tilemannus, *dicto discurs. fol. 54. & c.*

Sanè Justinus Martyr, in *admon. ad Græcos*, Lactantius *passim*. Eusebius in *vitâ Constant.* D. Augustinus, *epist. 156. ad. Martian. & in expos. epist. ad Romanos, ut. & lib. 10. d. civ. Dei. cap. 27.* Clemens Alexandr. *lib. 6. Stromat. alii, & c.* iis Paganorum vanitatem revicerunt: nec ea à Christianis conficta esse, unquam illis objectum fuit. v. *Phil. Mornaum. c. 32. d. verit. Relig. Christ. Steuchum de perenni Philos. 1. c. 22. & 25. Alb. Gentil. ad Eclogas Verg. cap. 7. Possevinum, lib. 8. biblioth. select. 16. tom. 1. Diss. Casaubonus, advers. Baronium, 1. exercit 10. quem tamen refutat Rosß Wetd. in Lege Talionis, tab. 11. fol. 177.*

4. Annè absurdum omninò est; Nic. Machiavellum Democratiae laudatorem & assertorem accerrimum, non voluisse Tyrannum instruere, sed arcanis ejus propalam factis, ipsum miseris populis nudum & conspicuum exhibere? ut opinatur Alb. Gentilis, 3. *d. Legation. c. 9.*

Machiavellum Satyrici, falsique ingenii plenum fuisse, refert Jovius, in *Elog. doct. viror.* & adeò jucundè, vel in tristibus risum excitasse; ut illi ipsi ex personâ scitè expressâ, in scenâ inducti cives, quanquam præaltè commorderentur, totam injustæ notæ injuriam, civili lenitate pertulerint. Quin & sollemne fuit, etiam Sanctis viris, dum Monarchiam absolutam vituperant, ita Regum mores depingere, ut jus aliquod tradere videantur. 1. *Sam. 8.* Nec etiam benè intelligi, nec satis justè interdum vituperari Macchiavellum, vel ipse Antimacchiavellus cogitur fateri: *libr. 1. theorem. 1. in princ.* ubi distinguit inter mentem Machiavelli, & inter sectatorum ejus; ac usum & malè perceptum sensum. Quam distinctionem si multi observarent, non ille toties, & haut rarò iniquè perfringeretur. Sæpè enim & plerunque, non tam quid conveniat, quàm quid fieri soleat ac fiat (& quidem liberrimè omnique absque fūco) proponit Macchiavellus: foro magis & curiæ, quàm periculosis Sophistis servire volens. v. *Paul. Matth. Wehner. in Metamorph. Rerump. cap. 12. ad. fin.*

5. Cur nostro seculo, caritas sine fame, non rarò conspiciatur: & nullarum non rerum pretia quotidie crescant, haud immeritò quæritur?

De

De uilitate annonæ rerumque omnium, testantur passim qui superiorum seculorum scripserunt historias. Quin & in summa fame, non habebat olim annona pretium, quod nunc, cum uberissimi sunt ejus proventus impendi necesse est. (1) Monetæ auctiori, quodq; res monetæ haud bonis teneatur legibus, hujus rei causam assignauerunt in Galliis, François Garrault, & Mons. de Malestroict. *Ac fac. L. pro imminutione. C. d. veter. numism. potest. Balduinus. in Constant. 2. fol. mihi 127. &c.* (2) Uilitatem Auri & Argenti, utramque Indiam & Saxonicas Metallifodinas induxisse, opinatur Bodinus, *rr. hæc de re sing. & de Republ. num. 658. &c.* Ita ut rerum pretia necessario fuerint aucta, æstimatione Pecuniæ propter copiam diminutâ. (3) Quibus addi potest Avaritia, & inhumanitas nostri seculi: quam promouet Luxuries; & legum quæ Monopolia prohibent neglectio perpolit. *vid. M. Anton. Pitf. d. instruend. Princip. color. 6. ad fin. fol. 99.* (4) Accedit tandem, quod otiosorum hominum, & qui Agricolarum sudore ac labore nutriuntur, multò major nunc est, quàm olim fuerit numerus.

6. An & quatenus Antiquitas laudanda, præsentia temporaria sunt vituperanda? *vid. Balthas. Castilioneum, in suo Aulico, lib. 2. à pr. Nicol. Macchiavellum, in præfat. lib. 2. discurs. de Rep.*

Singula secula sua vitia habent, suosque defectus. Ea cum perveniunt ad summum, Rempublicam evertunt, rerum omnium mutationem inducunt. Efficit haut rarò mutatio hæc, ut vitia rursus diminuantur. Hæcque fabula semper agitur, mutatis saltem personis. Ita olim Barbarorum incursiones, Romanorum vitia extirparunt, & pristinam mundo simplicitatem restituerunt. Ac solus novit Deus, quis nostri ævi corruptiones, quæ sanè à præcipitio haut procul absunt, sit sublaturus. Sicque apud Vergilium, 1. *Æneid. Venus:*

*Hoc equidem occasum Troja, tristesque ruinas
Solabar; Fatis contraria Fata rependens.*

7. Juvenes ætate, idoneos Ethices & politices auditores esse. Aristoteles negat: 1. *Ethic. 3.* sed eisdem Imperator noster, ad Jurisprudentiæ sacra rectius invitat. *proëm. Instit. ibi: cupida legum inventuti. l. 1. §. 3. de postuland. l. 1. Cod. qui & advers. quos in integr. restit. l. 41. d. arbitris. l. 11. d. Decurion.*

Sicque olim Ben Sira (nepos ut creditur Jeremiæ Prophe-
tæ) cum ad ludum itaret discendæ Legis gratiâ, & præceptor dice-
ret; nondum aptus es per ætatem ad discendum Legem. Ain' tu,
inquit: An nescis diem brevem esse, & opus multum? Quomo-
dò ergò dicis me nondum aptum esse ad discendum Legem? Quid?
in sepulchretis nonnemulti jacent, qui me ætate sunt mi-
nores? *Ian. Drusius apophth. Ebraeor. 1. num. 1.*

8. Si illi, quibus annua salaria constituta fuerunt, ante an-
num completum, diem suum obeant, ejus anniquo decesserunt,
integra stipendia ad eorum heredes tum demum perveniunt; si
ea ob operam vel officium liberale, magisque honoris vel bene-
ficii remunerandi, quàm laboris compensandi gratiâ præstan-
tur. *vid. Paul. Berens. disp. ad Inst. 8. in coroll. Aruma. disput. ad
Leges præcip. s. thes. 7. Camman. disput. d. Regal. 8. corollar. 3.
adde. l. 4. §. 5. d. statuliber.*

9. Commodum successionis, sponsa de præsentì, quam
vocant, consequi debet. *Val. Forster. 9. de success. cap. 3. num. 10.
quem sequitur Dn. D. Harpprecht. ad princ. Inst. de success. ab int.
num. 431. Et inde stante statuto, quòd maritus lucretur certam
partem dotis, uxore sine liberis præmortuâ; illud quoque lo-
cum habet, uxore nondum à viro cognitâ, nec ad domum tra-
ductâ. Tiraquel. ad l. si unquam. num. 222. & seq. C. de rev. do-
nat. Aliter tamen de consuetudine universali, multorumque lo-
corum speciali statuto observari, Boër. notat. decis. 22. num. 33.
36. & 38. vid. Caphall. opin. com. quest. 110. Concenat. 2. cap. 2.
Jürstl. Würtemb. Landtr. part. 3. tit. 2.*

10. Illos potentes Hypothecarios, qui Civitatem, Pagum,
vel Castrum sub antichresi (als einen Pfandschilling) tenent,
& in fraudem contractus, quò retinere volentem à reuisione
deterreant, magnas expensas in re illâ faciunt; peccare, nulloque
jure eas repetere posse, astruimus.

*Per L. in fundo. 38. d. reivindicat. Menoch. recuper. possess. remed. 15.
num. 521. Gail. 2. observ. 12. num. ultim. Quippè est periniquum, ut
quis ex dolo suo capiat fructum. l. non fraudantur. 134. §. 1. d. Re-
gul. Iur.*

Judex.

11. Judex in ferendis sententiis etiam criminalium causarum, Judicabit secundum acta & probata: non secundum privatam suam scientiam.

Can. judicet. 3. q. 7. l. illicitas. §. veritas. d. offic. Pras. Covarruv. 1. var. resol. 1. n. 4. & 7. Mascardus, conclus. 95. Oldendorp. tr. d. equitate. tit. 13. fol. mihi 136. Hotoman. illustr. 25. Lyclama, 2. membr. ecl. 2. Modò non condemnet quem ipse scit esse infontem. Vicissim verò, nec etiam summus Princeps condemnare potest, quem ipse solus scit esse mortis reum: ut est exemplum apud Bodinum. de Rep. fol. 757. Conscientia etiam non ita est in judicando attendenda; ut aliquem ex suspicionibus, aliisque argumentis artificialibus (sed mirum quàm fallacibus) reum putemus. Contra juris regulam, quæ actore non probante, absolutoriâ injungit. V. Isocrat. orat. ult. ubi reum levem, actore existente viro gravi, ex conjecturis damnandum esse contendit: quæ oratio, quòd testibus careat negotium, ἀμαρτυρος dicitur. Adde Agell. lib. 14. c. 2.

12. Quæri solet, num Regna quæ ab electione dependent, statui Regio an Optimatum annumerari mereantur? Ego cum communi scholâ Politicorum, & Paul. Busio *disp. pol. 16. thes. 26. prius dico. vid. Dissert. meas nomicopolit. 1. c. 1. à pr.*

Hoc intuitu apud Sozomen. *hist. Eccles. 6 c. 6.* dicit Imp. Valentinianus: Me ad imperandum deligere ô Milites penes vos erat; sed cum jam à vobis delectus sim, consortem Imperii seligere, non in vestrà, sed in meâ solius potestate situm est. Quin & Imperium Romanum, Electivum, & propter Legem Regiam, absoluta simul erat olim Monarchia. Indeque ut successio sui naturâ non facit plenum Regnum; ita nec electio statum mixtum: sed utrumque (tam successorium quàm electivum Imperium) potest esse absolutum; utrumque existere mixtum.

13. Litteras & arma, contra quàm Sfortia existimasse legitur: *Jovius, in vitâ Sfort. c. 81.* felicissimè conjungi posse, veteres in Pallade armata, & in Martis cum Mercurio conjuncti imagine, adumbratum voluerunt.

Et suffragatur non solum Imp. nostri auctoritas, *in proem. Instit.* sed & Xenophontis, Alex. M. & Hadriani Imper. exemplum.

14. Doctorum hominum conversatio, auctoritatem ma-

ximam Principibus conciliat. *Kirchner. disputat. d. Republic. 20. corollar. 5.*

Veneranda est Illustrissimi Eberarti Würtembergiæ Ducis memoria: quod Nobilibus viris addidit litteratos; & plerunque cum Tubingæ fuit, dimiserit comitatum in arcem, ipse ad Naucle-ri domum exiguam, templo vicinam divertit. *Philipp. Melanchth. in orat. d. illo Principe sing.* Et quoque Franciscus I. Rex Galliarum, quotidianâ doctorum conversatione prudentissimus, omniumq; disciplinarum gnarus evasit. *Sleidan. 19. sub An. 1547.*

15. Facilius Jure Justiniano, quàm veriori Philosophiâ ca-
rere potest JCtus.

Hincque Jamblichus, in *Oratione protrept. cap. 10.* ita elegan-ter scribit: Legislatores circa animi virtutes versantes, & de urbis felicitate & infelicitate se aliquid in medium prolaturus dicti-
tantes, omninò verâ Philolophiâ indigent. Nam sicuti in re-
liquis artibus vulgariis & opificiis, ab naturâ optima instrumenta
inventata sunt; veluti in arte fabrili, amussis, regula, tornus. Eodem
modo etiam eum, qui in Republ. vivit, ab ipsâ naturâ ac veritate
terminos, & quasi præscripta quædam habere debet; juxta quæ,
quid justum, quid honestum, denique & quid expediens ac utile
sit, judicabit. Quemadmodum enim illic hæc ipsa instrumenta
omnibus, ut excellentissima præferuntur: ita legum optima illa
est, quæ maximè secundum naturam posita est. Hoc autem fieri ab
illo nullo modo potest, qui Philosophiæ studio imbutus non sit,
vel qui veritatem non cognôrit. Consentit eruditissimus Alber-
tus Bolognetus, *tract. de lege, iure, & æquitate. cap. 8. ad fin.* ubi ait:
Atqui certè si concedimus (ut necessariò concedendum est) eum
qui leges condit, moralem ac politicum esse oportere: idem co-
gemur & de Jurisconsultis affirmare, qui leges conditas interpre-
tantur. Quomodò enim hoc interpretandi munus præstarent, aut
quomodò iis in rebus, quæ fortè non omni ex parte legibus ex-
pressa essent (cujusmodi passim multa reperiuntur) verosimilem
Legislatoris mentem assequerentur; si ea ignorarent, quæ ad mo-
res, ad vitæ institutum, & ad Reipub. gubernandæ rationem spe-
ctant, & quæ ipsum Legislatorem in condendis legibus pro ocu-
lis habuisse, inficiari non possumus? Accinit Johann. Oldendor-
pius, lumen Germaniæ Jureconsultorum, *class. 4. actione 21. à princ.*
Socie.

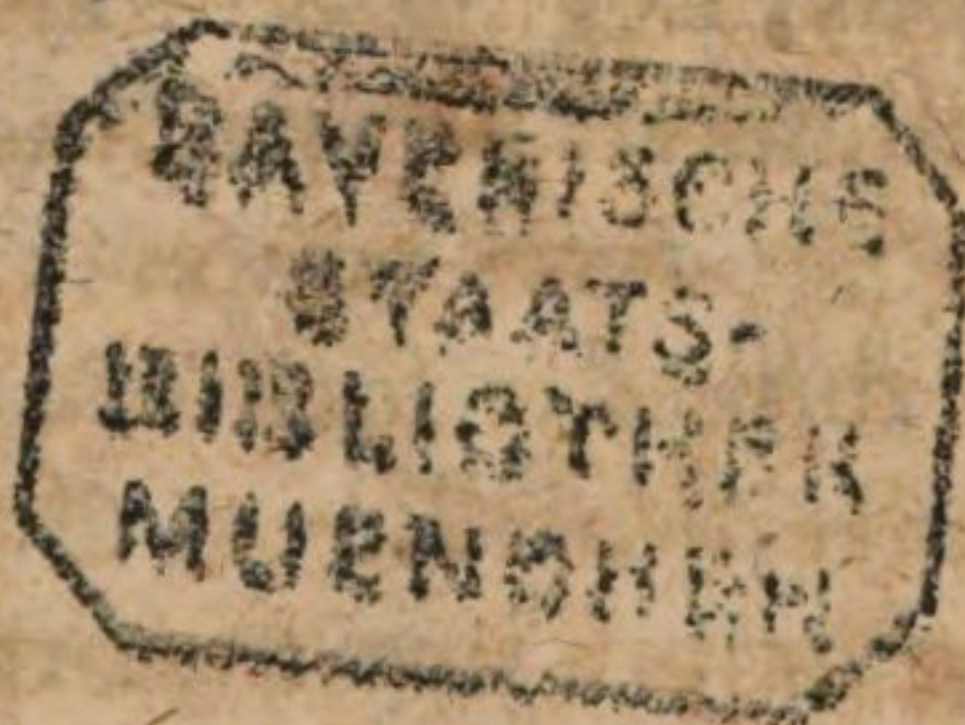
Societatis, inquiens, duplex consideratio est: altera publica, altera privata. Publicam societatem natura constituit inter omnes homines: quæ nihil est aliud, quàm naturalis omnium hominum cognatio; *cujus meminit l. 3. ff. de just. & iur.* Hanc societatem eleganter tractans Cicero, *in Offic.* In omni autem honesto (inquit) quod per se expetendum dicimus, nihil tam illustre, nec quod latius pateat, quàm conjunctio inter homines, & quasi quædam societas, & communicatio utilitatum, & ipsa charitas humani generis: quæ nata à primo satù, quo à procreatoribus nati diliguntur, & tota domus conjugio & stirpe conjungitur; serpit sensim foràs, & cognitionib. primùm, tum ad finitibus, deindè amicitias, pòst in civitatib. cum civibus, & iis, qui publicè socii atque amici sunt, deindè totius complexu gentis humanæ. Ex hâc societate publicâ, & politicâ, veluti fonte, ostendendum esset Studiosis, quomodò propter communicationem rerum introducti sint omnes contractus, omnia commercia, omnes actiones. Quomodò item ad coercendos malos exerceantur accusationes, & publica Judicia: totius denique juris sanctio non spectet aliò, quàm ad conservandam inter homines naturæ societatem. Sed vix eam agnoscimus, adeò nostros sequimur corruptos disputandi affectus in explicando Jure. Concludo hæc omnia verbis Frideric. Tilemanni, *in præfat. discursus Philologici de historicorum delectu.* Plerique non sui sunt in disputationibus, totique ab alieno arbitrio pendent, in explanationibus legum: tantùm sciunt quod legerunt apud Bartolum, Duarenum. Quos si penitus evolverent, benè intelligerent, fontes esse inspiciendos. Imò ipsæ leges politico judicio dijudicandæ. Nempè principia cognoscenda sunt, eaque prima, quibus subnixi veteres Nomothetæ, de jure responderunt; Activæ Philosophiæ scientissimi. Rectius faciunt, qui ex ipsissimis Politicæ & Jurisprudentiæ principiis, Legum nostrarum rationabile deducunt; eaque una & facillima est Juridici studii methodus, quam pauci ingrediuntur. Cordati certè omnes, apprimè illud Tullii probant, *2. d. Orat.* quo dissuadet faciliora aut similia tradi in artibus; quia hæc, cognitæ difficillimis, ultrò obveniunt: maluntque se experiri in principiis intricatioribus, quàm compressis manibus sedere, & forinsecus legalem prudentiam in-

tueri.

F I N I S.

Errata obiter observata.

Fol. 5. lin. 1. lege, Iustiniano. Fol. 19. lin. penult. lege, prius erit. Fol. 23. lin. 27. lege, habere. Fol. 22. lin. 23. lege, universalior. Fol. 23. lin. 9. lege, non esse. Fol. 24. lin. 9. lege, in unum exitum. Fol. 29. lin. 11. lege, Duaren. ibid. lin. ult. lege, Nullam. Fol. 31. lin. 21. lege, meretur. Fol. 33. lin. 1. lege, quo res. Fol. 34. lin. 18. lege, spoliare. Fol. 48. lin. 20. lege, visque repulsionem. Fol. 60. lin. 10. lege, Nobilitas. lin. mox sequent. dele fuit. Fol. 63. lin. 20. lege, hac. Fol. 68. lin. 12. lege, exercere. ibid. lin. 28. lege, defensionis. Fol. 75. lin. 9. lege, Galliis. Fol. 91. lin. 4. lege, venit. Fol. 94. lin. 32. lege, nimirum. Fol. 108. lin. 4. lege, acumine. Fol. 109. lin. 28. lege, inscitia. Fol. 110. lin. 4. lege, obiecto. Fol. 116. lin. 8. lege, competentis. Fol. 120. lin. 32. lege, exerere. Fol. 126. lin. 16. lege, insitas. Fol. 137. lin. 18. lege, illustris. Fol. 138. lin. 20. lege, arbitrio. Fol. 141. lin. 13. lege, l. 6. Fol. 150. lin. 31. lege, sanctioni. Fol. 152. lin. 18. lege, partis Iuris. Fol. 157. lin. 5. lege, Sisyphi volvunt. Fol. 159. lin. 33. lege, vinci. Fol. 164. lin. 21. lege, imperari. & lin. seq. lege, praecepta. Fol. 165. lin. 14. lege, ingenui. ibid. lin. 29. dele, is.

Besold, Christoph,

Ad tit. I. III. IV. V. et VI. lib. I. Pandectarum commentarii succincti

Tubinga 1616

4 J.rom.c. 21 m

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10519460-3

VD17 23:285233N